

დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების საჩემოებინდებო რაირო

ტომი 3

გბამკვლევი დანერგვისთვის

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების საჩემოგონიერების რაოდენობა

ტომი 3

გზამკვლევი დანერგვისთვის

კურიკულუმი

პედაგოგია

შეფასება

მასწავლებელთა განათლება

საერთო სასკოლო მიდგომა

ბრძოლა ძალადობრივი

ექსტრემიზმისა და ტერორიზმისკენ

მიმავალ რადიკალიზაციასთან

REFERENCE FRAMEWORK OF COMPETENCES
FOR DEMOCRATIC CULTURE (Volume 3)
ISBN 978-92-871-8575-4 (three-volume box set)

წინამდებარე პუბლიკაციაში შესულ მოსაზრებებზე პასუხისმგებელი არიან ნაშრომის ავტორები და ავტორთა მოსაზრებები შესაძლოა არ ასახავდეს ევროპის საბჭოს ოფიციალურ პოზიციას.

ყველა უფლება დაცულია. დაუშვებელია წინამდებარე გამოცემაში შესული მასალის თარგმნა, გამრავლება ან გავრცელება ნებისმიერი ფორმით ან საშუალებით, ელექტრონული (CD-Rom, ინტერნეტი და ა. შ.), მექანიკური, მათ შორის, ფოტოგრაფიული, ჩანაწერით თუ ინფორმაციის შენახვისა და გავრცელების სხვა ნებისმიერი საშუალებით, კომუნიკაციის დირექტორატის წინასწარი წერილობითი ნებართვის გარეშე.
(F-67075 Strasbourg Cedex ან publishing@coe.int).

გარეკანისა და გამოცემის დიზაინი: დოკუმენტებისა და პუბლიკაციების დეპარტამენტი (SPDP), ევროპის საბჭო
ფოტო გარეკანზე: © Shutterstock
ფოტოები: iStockphoto.com
დაკაბადონება: Jouve, Paris
ევროპის საბჭოს გამომცემლობა, F-67075 Strasbourg Cedex,
<http://book.coe.int>, www.coe.int
© ევროპის საბჭო, 2018 წლის აპრილი, ინგლისური გამოცემა

გამოცემა ქართულ ენაზე:
**დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების
სარეკომენდაციო ჩარჩო – ტომი 3**
ISBN 978-9941-8-0732-9 (სამივე ტომის)
ISBN 978-9941-8-0735-0 (შესამე ტომის)

ქართული გამოცემა მომზადდა ევროპის საბჭოს თამხობით და მხარდაჭერით. ქართულ თარგმანზე პასუხისმგებლობა სრულად ეკისრება ქართულ მხარეს.

© მასწავლებელთა პროფესიული განვითარების ეროვნული ცენტრი, 2018 წლის დეკემბერი, ქართული გამოცემა

მთარგმნელი: მაია გვიტიძე
რედაქტორები: ნათია ნაცვლიშვილი
თეონა სილაგაძე
დაკაბადონება: ბესიკ დანელია
დაიბეჭდა: შპს „სემანში“

საჩივრი

წინათქმა	5
წინასიტყვაობა	7
მადლობა	11
თავი 1 – დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციები და კურიკულუმი	15
თავი 2 – დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციები და პედაგოგიკა	43
თავი 3 – დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციები და შეფასება	91
თავი 4 – დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციები და მასწავლებელთა განათლება	135
თავი 5 – დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციები და საერთო სასკოლო მიდგომა	163
თავი 6 – დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციები და ბრძოლა ძალადობრივი ექსტრემიზმისა და თერორიზმისაგან მიმავალ რადიკალიზაციასთან	183

თვალსაჩინოებისათვის, დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების მოდელი შეგიძლიათ იხილოთ მოცემული პუბლიკაციის ბოლო გვერდზე.

წინათქმა

ღემოკრატიული კანონებისა და ინსტიტუტების ეფექტური ფუნქციონირების აუცილებელ პირობას წარმოადგენს ის, რომ ეს კანონები და ინსტიტუტები ეფუძნებოდეს დემოკრატიის კულტურას. ამის უზრუნველსაყოფად უდიდესი მნიშვნელობა ენიჭება განათლებას. მოცემული დასკვნა გაკეთებულ იქნა ევროპის საბჭოს სახელმწიფოებისა და მთავრობების მეთაურთა მესამე სამიტზე, რომელიც გაიმართა ვარშავაში, 2005 წელს. სწორედ ეს გახდა საფუძველი იმისა, რომ ჩვენს ორგანიზაციას დაევალა „მოქალაქეებს შორის დემოკრატიული კულტურის ხელშეწყობა“. ამ მიმართულებით უმნიშვნელოვანესია უზრუნველყოფა იმისა, რომ ახალგაზრდებმა შეიძინონ ის ცოდნა, ღირებულებები და უნარები, რომლებსაც უნდა ფლობდეს პასუხისმგებელი მოქალაქე, თანამედროვე, მრავალფეროვან და დემოკრატიულ საზოგადოებაში.

აღნიშნული თარიღიდან მოყოლებული, წევრი სახელმწიფოების მიერ არაერთი ინიციატივა იქნა დანერგილი და განხორციელებული ამ მიმართულებით. თუმცა, მიზნის მიღწევისათვის საჭიროა სამოქალაქო განათლების საერთო მიზნებზე უფრო მტკიცე ფოკუსირება და დასახული მიზნების უფრო მკაფიო გაგება. დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების ჩვენ მიერ შემუშავებული სარეკომენდაციო ჩარჩო სწორედ ამ ხარვეზის აღმოფხვრას ემსახურება.

აღნიშნული ჩარჩოს დანერგვის აუცილებლობა დღის წესრიგში დადგა იმ რიგ ტერორისტულ აქტებთან დაკავშირებით, რომლებსაც ბოლო დროს ადგილი აქვს მთელი ევროპის მასშტაბით. განათლება წარმოადგენს როგორც საშუალო, ასევე გრძელვადიან ინვესტიციას ძალადობრივი ექსტრემიზმისა და რადიკალიზმის აღკვეთის გზაზე, თუმცა მოქმედება და აღნიშნული მიმართულებით მუშაობა დაუყოვნებლივ უნდა დაიწყოს. ზემოთ თქმულის გათვალისწინებით, კომპეტენციათა მოდელი, რომელიც დემოკრატიული კულტურ-

რის კომპეტენციების სარეკომენდაციო ჩარჩოს პირველ ტომში არის შესული, ერთსულოვნად იქნა მოწონებული ევროპის საბჭოს განათლების მინისტრთა მუდმივმოქმედი კონფერენციის 25-ე სხდომაზე, რომელიც გაიმართა ბრიუსელში, 2016 წელს.

დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების სარეკომენდაციო ჩარჩო იმ ფართო კონსულტაციებისა და პრაქტიკაში დანერგვის მცდელობების შედეგია, რომლებსაც ადგილი ჰქონდა ევროპის საბჭოს წევრ სახელმწიფოებში და არა მარტო ევროპის საბჭოს წევრ სახელმწიფოებში. აღნიშნული ჩარჩო ეფუძნება ჩვენი დემოკრატიული საზოგადოებებისათვის საერთო პრინციპებს. მასში მოცემულია ის ინსტრუმენტები და მნიშვნელოვანი მიდგომები, რომლებსაც უნდა ფლობდნენ ადამიანები, განათლების ნებისმიერ დონეზე, რათა მათ განუვითარდეთ საზოგადოებისადმი კუთვნილების გრძნობა და შეძლონ, თავიანთი წვლილი შეიტანონ იმ დემოკრატიულ საზოგადოებებში, რომლებშიც ჩვენ ვცხოვრობთ. ამგვარად, მოცემული სარეკომენდაციო ჩარჩო განათლების სისტემებს სთავაზობს მათი მოქმედების საერთო ხედვას, და, ამავე დროს, ითვალისწინებს პედაგოგიური მიდგომების სიმრავლესა და მრავალფეროვნებას.

დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების წინამდებარე სარეკომენდაციო ჩარჩოს მიზანს წარმოადგენს წევრი სახელმწიფოების დახმარება, რათა მათ შეძლონ, განათლების საშუალებით, ღია, ტოლერანტული და მრავალფეროვანი საზოგადოებების ჩამოყალიბება. ვიმედოვნებ, რომ წევრი სახელმწიფოები აქტიურად გაიზიარებენ წინამდებარე ინსტრუმენტს და მისი დანერგვით მნიშვნელოვან სარგებელს მოუტანენ საზოგადოებას.

ტორბიორნ იაგლანდი

ევროპის საბჭოს გენერალური მდივანი

წინასიტყვაობა

ჩოგორ საზოგადოებაში იცხოვრებენ ჩვენი შვილები ხვალ? ამას მნიშვნელოვანწილად განსაზღვრავს ის, თუ როგორ განათლებას ვაძლევთ ჩვენ მათ დღეს. განათლება გადამწყვეტ როლს თამაშობს ჩვენი მომავლის ფორმირებაში და ასახავს იმ მსოფლიოს, რომელშიც გვსურს, რომ ჩვენმა მომავალმა თაობებმა იცხოვრონ.

დემოკრატია ევროპის საბჭოს სამი ძირითადი საყრდენიდან ერთ-ერთია და დაუშვებელია ევროპის წევრ სახელმწიფოებს მტკიცედ არ სწამდეთ, რომ იგი რჩება ჩვენი მომავალი საზოგადოებების უმთავრეს და ძირითად საფუძვლად. მიუხედავად იმისა, თუ რამდენად მყარია ჩვენი ინსტიტუტები, მათი ჭეშმარიტად დემოკრატიული ფუნქციონირება დიდად არის დამოკიდებული მასზე, თუ რამდენად სრულად აცნობიერებენ ჩვენი მოქალაქეები არა მხოლოდ მათი საარჩევნო უფლების მნიშვნელობას, არამედ იმ ღირებულებებს, რომლებიც საფუძვლად უდევს ამ ინსტიტუტებს. ჩვენი განათლების სისტემებისა და სკოლების მიზანს წარმოადგენს ახალგაზრდა თაობების აღზრდა, რომლებიც იქნებიან დემოკრატიულ პროცესებში აქტიურად ჩართული და პასუხისმგებლობით აღსავსე პირები; სხვაგვარად წარმოუდგენელია ისეთი რთული, მულტიკულტურული და სწრაფადგანვითარებადი საზოგადოება, რომელშიც ჩვენ დღეს ვცხოვრობთ. ჩვენს ცხოვრებაში კვანტური კომპიუტერისა და ხელოვნური ინტელექტის შემოსვლასთან დაკავშირებით, კიდევ უფრო მეტ მნიშვნელობას იძენს ის, რომ ჩვენი შვილები და მომავალი თაობები აღჭურვილი იყვნენ იმ ღირებულებებით, დამოკიდებულებებით, უნარებით, ცოდნითა და კრიტიკული აზროვნებით, რომლებიც მათ საშუალებას მისცემს, პასუხისმგებლობით მიუდგნენ თავიანთ გადაწყვეტილებებს ისევე თავიანთი მომავლის შესახებ.

დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების სარეკომენდაციო ჩარჩოს შექმნის საფუძველი გახდა მოსაზრება იმის თაობაზე, რომ განათლების სისტე-

მათა, სკოლებისა და უნივერსიტეტების ძირითად დანიშნულებად უნდა იქცეს ახალგაზრდა თაობების მომზადება დემოკრატიული მოქალაქეობისათვის. აღნიშნული მოიცავს იმის უზრუნველყოფას, რომ მოსწავლეები და სტუდენტები ფლობდნენ ცოდნას იმ გამოწვევების შესახებ, რომელთა წინაშეც ისინი დგანან, და მათ მიერ მიღებული გადაწყვეტილებების შედეგების შესახებ, იმის შესახებ, თუ რისი გაკეთება შეუძლიათ მათ და რისი კეთებისგან უნდა შეიკავონ თავი. აღნიშნულის მისაღწევად, საკმარისი არ არის მხოლოდ ცოდნა, არამედ საჭიროა სათანადო კომპეტენციებიც. შესაბამისად, დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების წინამდებარე სარეკომენდაციო ჩარჩოს მიზანს წარმოადგენს ამ კომპეტენციების განმარტება.

დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების სარეკომენდაციო ჩარჩო შედგება სამი ტომისაგან.

პუბლიკაციის პირველ ტომში შესულია კომპეტენციების მოდელი, რომელიც შექმნილია საერთაშორისო ექსპერტთა მულტიდისციპლინური გუნდის მიერ, და წარმოადგენს ამ გუნდის მიერ წარმოებული ფართო კვლევებისა და კონსულტაციების შედეგს.

დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების სარეკომენდაციო ჩარჩო მოიცავს 20 კომპეტენციას, რომელიც, სფეროების მიხედვით, გადანაწილებულია ოთხ ჯგუფში. ეს ჯგუფებია: ღირებულებები, დამოკიდებულებები, უნარები და ცოდნა და კრიტიკული გააზრება. პუბლიკაციის პირველ ტომში მოცემულია ინფორმაცია იმ კონტექსტის შესახებ, რომელშიც შეიქმნა აღნიშნული მოდელი, აღწერილია ამ მოდელის შექმნის პროცესი და ახსნილია, თუ როგორ უნდა იქნეს გამოყენებული დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების სარეკომენდაციო ჩარჩო.

მეორე ტომში ფორმულირებულია თითოეულ კომპეტენციასთან დაკავშირებული სწავლის მიზნები და შედეგები – ე.წ. დესკრიპტორები, რომლებიც დაეხმარება პედაგოგებსა და განათლების პროცესებში მონაწილე პირებს, შექმნან სასწავლო სიტუაციები, რომლებიც საშუალებას მისცემს მათ, დააკვირდნენ მოსწავლეების მიერ გამოვლენილ და მოცემულ კომპეტენციებთან დაკავშირებულ ქცევას. აღნიშნულ ტომში შესული დესკრიპტორები გამოცდილ იქნა 16 წევრ სახელმწიფოში, იმ სკოლებში და იმ მასწავლებლების

მიერ, რომლებმაც სურვილი გამოთქვეს, ყოფილიყვნენ პირველები მოცემული დესკრიპტორების გამოცდის საქმეში.

მესამე ტომში შესულია რეკომენდაციები იმის თაობაზე, თუ როგორ შეიძლება იქნეს გამოყენებული კომპეტენციების მოცემული მოდელი ექვს სასწავლო კონტექსტში. აღნიშნულ მასალაზე მუშაობა კვლავაც გრძელდება და მათი დასრულების შემდეგ, აღნიშნულ ტომში დამატებული იქნება შესაბამისი თავები.

წინამდებარე ჩარჩო წარმოადგენს ინსტრუმენტს, რომელიც დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციათა სწავლებისადმი ინდივიდუალური მიდგომების შემუშავების შესაძლებლობებს გთავაზობს, რომლებიც საერთო მიზანს ემსახურება. მიუხედავად იმისა, რომ არ არსებობს მოთხოვნა იმასთან დაკავშირებით, რომ მოცემული ტომები ერთბაშად და თანამიმდევრობით იქნეს გამოყენებული სწავლების პროცესში, სამივე ტომი ერთ მთლიანობას წარმოადგენს და ჩვენ ვურჩევთ პედაგოგებსა და განათლების სფეროს სპეციალისტებს, სრულყოფილად გაეცნონ ჩვენ მიერ შემოთავაზებულ ჩარჩოს, ვიდრე მიიღებდნენ გადაწყვეტილებას მათ საკუთარ და კონკრეტულ საჭიროებებსა და კონტექსტზე მორგებული მიდგომის შესახებ.

მოხარული ვართ, რომ მოგვეცა შესაძლებლობა, წევრ სახელმწიფოებს შევთავაზოთ დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების სარეკომენდაციო ჩარჩო, რომელიც თავდაუზოგავი შრომის შედეგი და ინტენსიური კონსულტაციებისა და სიახლეების მიღებისათვის მზაობის ნათელი მაგალითია. ვიმედოვნებთ, რომ ბევრი თქვენთაგანი სწორედ იმ სულისკვეთებით შეუდგება მის განხორციელებას, რა სულისკვეთებითაც ჩვენ მას გთავაზობთ: საკუთარი წვლილი შევიტანოთ ძალისხმევაში, რომელიც ჩვენი შვილებისათვის ყველაზე სასურველი მომავლის შექმნას ემსახურება.

სნეჟანა სამარძიჩ-მარკოვიჩი

ევროპის საბჭო

დემოკრატიის დირექტორატის ხელმძღვანელი

გაღწერა

ავსონია გუნდი

დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების სარეკომენდაციო ჩარჩოს შექმნაში განათლების დეპარტამენტთან ერთად მონაწილე საერთაშორისო ექსპერტები არიან:

მარტინ ბარეტი
ლუისა დე ბივარ ბლეკი
მაიკლ ბირამი
იაროსლავ ფალტინი
ლარშ გუდმუნდსონი
ჰილიგე ვანტ ლანდი
კლაუდია ლენცი
პასკალ მომპონტ-გალარდი
მილიცა პოპოვიჩი
კალინ რუსი
სალვადორ სალა
ნატალია ვოსკრესენსკაია
პაველ შაგა

ევროპის საბჭოს განათლების დეპარტამენტი

- ▶ შურ ბერგანი – დეპარტამენტის ხელმძღვანელი
- ▶ ვილანო კირიაცი – განათლების პოლიტიკის განყოფილების ხელმძღვანელი
- ▶ კრისტოფერ რეინოლდსი – პროექტის მთავარი მენეჯერი
- ▶ მირეი უენდლინგი და კლოდინ მარტინ-ოსუალდი – ასისტენტები

განაუღი დახანაჟისა და აღმორენილი მხარდაჭერისათვის

ევროპის საბჭოს განათლების დეპარტამენტი განსაკუთრებულ მადლობას უხდის შემდეგ პირებს, პროექტის განხორციელებაში აღმოჩენილი მხარდაჭერისათვის:

- ▶ ჯოსეფ დალერესი და ესტერ რაბასა გრაუ, ევროპის საბჭოში ანდორას წარმომადგენლობის მუდმივი წევრები, 2012 წლიდან 2017 წლამდე;
- ▶ ჯერმინ დონდერლინგერი, ინდრიჩ ფრიჩი და ეტიენ ჯილიარდი, ევროპის საბჭოს განათლების პოლიტიკისა და პრაქტიკის საორგანიზაციო კომიტეტის თავმჯდომარეები, 2012 წლიდან 2018 წლამდე;
- ▶ ქეთევან ნატრიაშვილი, განათლების მინისტრის მოადგილე, საქართველო.

პროექტს, რომლის ფარგლებშიც განხორციელდა დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების სარეკომენდაციო ჩარჩოს შემუშავება, აქტიური და ფინანსური მხარდაჭერა გაუწია ანდორას, ბელგიის, კვიპროსის, ჩეხეთის რესპუბლიკის, საქართველოს, საბერძნეთისა და ნორვეგიის განათლების სამინისტროებმა.

განათლების დეპარტამენტი მადლობას უხდის ევროპის ვერგელანდის ცენტრსა და ტიმიშოარას ინტერკულტურული ურთიერთობების ინსტიტუტს, პროექტის ფარგლებში განხორციელებული ტრენინგისა და პილოტირების მიმართულებით გაწეული მნიშვნელოვანი დახმარებისათვის.

პროექტში მონაწილე პირები

ევროპის საბჭოს განათლების დეპარტამენტი მადლობას უხდის ქვემოთ ხსენებულ პირებს იმ წვლილისათვის, რომელიც მათ შეიტანეს დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების მოდელის შექმნის საქმეში:

ერიკ ამნა, მატია ბაიუთი, ლეონს ბეკემანსი, ცეზარ ბირზეა, ლავინია ბრაჩი, ფაბიანა კარდელი, მარისა კავალი, ეიდან კლიფორდი, დანიელ კოსტე, ქუე ან დანგი, ლეა დევჩევა, დარლა დეარდორფი, მიგელ ანხელ გარსია ლოპესი, რალოფ გაუვეიერი, როლოფ გოლობი, ფერნანდა გონსალეს დრეჰერი, რიჩარდ ჰარისი, პრუ ჰოლმსი, ბრიონი ჰოსკინსი, ქეროლან ჰოუარტი, ტედ ჰადლსტონი, ელენე ჯიბლადე, ანდრეას კორბერი, ილდიკო ლაზარი, რეიჩელ ლინდნერი, პეტერ მაკეკი, ჯულია მარლიერი, გიომ მარქსი, დევიდ მიულერი, ნათია ნაცვლიშვილი, იანა

ნესტიან სანდუ, რეინჰილდ ოტე, სტავროლა ფილიპო, ალისონ პიპსი, აგოსტინო პორტერა, მარჟენა რაფაელსკა, მონიკ როინე, რობერტო რუფინო, ფლორინ ალინ სავა, ჰიუ სტარკი, ოლენა სტისლავსკა, ანგელა ტესილეანუ, ფელისა ტიბიტსი, ჯუდიტ ტორნეი-პურტა, ანგელოს ვალიანატოსი, მანუელა ვაგნერი, შარლოტ უისლანდერი, რობინ უილსონი, ულრიკე ვოლფ-ჯონტოფსონი, ფატმიროშ გემალა.

და ბოლოს, განათლების დეპარტამენტი გულწრფელ მადლობას უხდის იმ მასწავლებლებს, მასწავლებელთა ტრენინგებსა და განვითარებაზე პასუხისმგებელ პირებსა და სკოლების ადმინისტრაციის წევრებს, რომელთა ხელშეწყობითაც განხორციელდა პროექტის პილოტირება, მათ მიერ გამოჩენილი მონდომების, ენთუზიამისა და თანამშრომლობისათვის მზადყოფნისათვის.

თავი 1

დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციები და კურიკულუმი

შინაარსი

- ▶ ვისთვის არის განკუთვნილი წინამდებარე თავი?
- ▶ მიზანი და მიმოხილვა
- ▶ დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების მოდელი და კურიკულუმი
- ▶ კურიკულუმთან დაკავშირებული განმარტებები, ფორმები და მიდგომები და კურიკულუმის ორგანიზება
- ▶ დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების ჩარჩოს გამოყენება კურიკულუმში
- ▶ კურიკულუმის შემუშავება და დახვეწა
- ▶ რეკომენდაციები
- ▶ გამოყენებული ლიტერატურა
- ▶ დამატებითი საკითხავი

ზისთვის ანის განკუთვნილი წინამდებარე თავი

კურიკულუმისადმი მიძღვნილი წინამდებარე თავის სამიზნე ჯგუფს წარმოადგენენ განათლების პოლიტიკის შემუშავებაზე პასუხისმგებელი პირები, სკოლების დირექტორები, სასწავლო და საგანმანათლებლო პროცესების ხელმძღვანელები, კურიკულუმის შემუშავებაზე პასუხისმგებელი პირები, განათლების სამინისტროების, რეგიონული თუ ადგილობრივი ხელმძღვანელობების დონეებზე, მასწავლებლები და მოსწავლეები.

მიზანი და მიზნობა

წინამდებარე თავის მიზანს წარმოადგენს აღწერა იმისა, თუ როგორ შეუძლიათ განათლების სფეროში კურიკულუმის განვითარებასა და რეფორმაზე პასუხისმგებელ პირებს, ისარგებლონ დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების მოდელით; როგორ არის შესაძლებელი მისი გამოყენება, მაგალითად, არსებული კურიკულუმების გადასინჯვისა და შემდგომი განვითარების ან ახალი კურიკულუმების შემუშავების პროცესებში.

წინამდებარე თავში განხილული და განმარტებულია სხვადასხვა ტიპის კურიკულუმები და ის ინსტანციები, რომელთა დონეზეც ხდება კურიკულუმის ფორმისა და შინაარსის შესახებ გადაწყვეტილებების მიღება, რომელიც მოიცავს პროცესებს კურიკულუმების დამტკიცებიდან დაწყებული, დამთავრებული მასწავლებლებისა და მოსწავლეთა მიერ მიღებული გადაწყვეტილებებით. „დამტკიცებული კურიკულუმი“ გულისხმობს, კანონის შესაბამისად, განათლების შინაარსის განსაზღვრას გადაწყვეტილების მიღებაზე პასუხისმგებელი შესაბამისი ხელისუფლების მიერ კურიკულუმის ფორმით. ამგვარად დამტკიცებული კურიკულუმი შემდგომ უნდა დაინერგოს სკოლებში.

კურიკულუმის შემუშავებისათვის საჭიროა კონკრეტული მოცემულობა, როგორცაა ინფორმაცია ან მასალა, რომელთა შესახებაც საჭიროა მოსწავლეების ცნობადობის ამაღლება, ან კომპეტენციები, რომლებიც უნდა აითვისონ მოსწავლეებმა. დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების ჩარჩოს ჩართვა სასწავლო პროგრამებში სხვადასხვა მიდგომის გამოყენებით არის შესაძლებელი. კურიკულუმის შემუშავება შესაძლებელია სწავლებისა და სწავლის სხვადასხვა თეორიისა და პრაქტიკის (პედაგოგიკის) და მეთოდოლოგიის გამოყენებით. წინამდებარე თავში განხილულია დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების მოდელის გამოყენება და მისადაგება სწავლებისა და

სწავლის შერჩეულ თეორიასა და პრაქტიკაზე (პედაგოგიკაზე) და სწავლები-
სა და სწავლის მეთოდოლოგიაზე, მაგალითად, კურიკულუმში მათი ჩართვა
პროექტისა ან გამჭოლი თემების სახით.

ამის შემდეგ, მოცემულ თავში განხილულია დემოკრატიული კულტურის კომ-
პეტენციების მოდელის გამოყენება სხვადასხვა ტიპის სასწავლო პროგრამე-
ბის გადასინჯვისა და შემუშავების პროცესებში, გადაწყვეტილებების მიღების
სხვადასხვა დონეზე – დაწყებული ეროვნულიდან და დამთავრებული ადგი-
ლობრივი, საგნობრივი ან საკლასო-სააუდიტორიო დონით. ამ უკანასკნელ
დონეზე კურიკულუმის შემუშავებაში განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა
შმაღლესი განათლებისათვის დამახასიათებელ კონკრეტულ სიტუაციას.

დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების მოდელი და კინიკულუმი

დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების მოდელი მოიცავს ღირებულებ-
ებს, დამოკიდებულებებს, უნარებს, ცოდნასა და კრიტიკულ გააზრებას, რო-
მელსაც უნდა ფლობდეს პირი, დემოკრატიულ კულტურაში, საზოგადოებასა
თუ ჯგუფში აქტიური მონაწილეობისათვის. იგი, ასევე, მოიცავს დესკრიპტო-
რებს, რომლებში აღწერილი ქცევაც შესაბამისი კომპეტენციების გარკვეულ
დონეზე ფლობას ადასტურებს (იხილეთ წინამდებარე პუბლიკაციის მეორე
ტომი). აღნიშნული დესკრიპტორები ესადაგება მხოლოდ იმ ღირებულებებს,
დამოკიდებულებებს, უნარებსა და ცოდნასა და გაგება-გააზრებას, რომლე-
ბიც სწავლებასა და შეფასებას ექვემდებარება.

ახალგაზრდები ამ კომპეტენციებს შეიძლება დაეუფლონ არაფორმალური
სწავლის გარემოში, ანუ საკუთარი ცხოვრებისეული გამოცდილებით, რო-
მელსაც ისინი იღებენ საზოგადოებაში და მსოფლიოში ცხოვრების შედეგად.
აღნიშნული კომპეტენციების დაუფლება, აგრეთვე, შესაძლებელია ფორმა-
ლურ და ფორმალურისაგან განსხვავებულ სასწავლო გარემოში, მასწავ-
ლებლებისა და ინსტრუქტორების დახმარებით. ფორმალურ და ფორმალუ-
რისაგან განსხვავებულ სასწავლო გარემოში კომპეტენციების მოსწავლე-
ებისათვის სწავლების დროს, მასწავლებლებსა და ინსტრუქტორებს უწევთ
სასწავლო პროცესის სისტემატური და პრინციპული დაგეგმვა.

დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების მოდელი შესაძლებელია გამო-
ყენებულ იქნეს სასწავლო პროგრამებისა და გეგმების შემუშავებაში, ან არ-
სებული სასწავლო პროგრამებისა და გეგმების ანალიზისა და გადასინჯვისას

და მათი დანერგვისას, განსაკუთრებით, სწავლის შედეგების მიმართულ-
ბით, რომლებსაც აღნიშნული პროგრამები და გეგმები ემსახურება.

მოსალოდნელი სწავლის შედეგების შედარება შესაძლებელია კომპეტენ-
ციათა დესკრიპტორებთან და მათში აღწერილ ქცევებთან. კომპეტენციათა
დესკრიპტორების გამოყენება, ასევე, შესაძლებელია ფორმალური და არა-
ფორმალური შეფასების დროს, სწავლის შედეგების თვალსაზრისით მიღე-
ბული მიღწევების შესაფასებლად, რის შესახებაც დაწვრილებითი ინფორმა-
ცია მოწოდებულია წინამდებარე ტომის მესამე თავში, რომელიც შეფასებას
ეძღვნება.

არსებული სასწავლო პროგრამების გადასინჯვა-განვითარებაში გამოყენე-
ბის გარდა, აღნიშნული მოდელი შესაძლებელია გამოყენებულ იქნეს ახალი
კურიკულუმისათვის კომპონენტებისა და სწავლის შედეგების შემუშავება-
ში, რომლის დროსაც სათანადო ყურადღება უნდა დაეთმოს ამ სასწავლო
პროგრამების განხორციელებასა და შესაბამის შეფასებებს.

კურიკულუმთან დაკავშირებული განმარტებები, ფორმები და მიზნობები და კურიკულუმის ორგანიზება

განმარტებები

კურიკულუმის ბევრი განმარტება არსებობს და ამ განმარტებათაგან თითო-
ეული განათლების სხვადასხვა კონცეფციას ეფუძნება. ტრადიციული გან-
მარტებით, კურიკულუმი წარმოადგენს, საკლასო გარემოში, კონკრეტული
საგნის ან მიმართულების სწავლების გეგმას. თანამედროვე კონტექსტში,
კურიკულუმი გულისხმობს საგანმანათლებლო დაწესებულების ფარგლებში
– საკლასო გარემოში ან საკლასო გარემოს მიღმა – ნებისმიერი ტიპის გა-
მოცდილების საშუალებით, მოსწავლეების სწავლის დაგეგმვას.

წინამდებარე თავის მიზნებიდან გამომდინარე, „კურიკულუმი“, უპირველეს
ყოვლისა, განიხილება როგორც არა მხოლოდ კონკრეტულ კლასში განხორ-
ციელებული ან კონკრეტული საგნის, არამედ მთლიანად საგანმანათლებლო
დაწესებულების – როგორცაა სკოლა, უნივერსიტეტი ან ახალგაზრდა თა-
ობის განათლებასა და მომზადებაზე პასუხისმგებელი სხვა დაწესებულება
– ფარგლებში შემუშავებული „სწავლის გეგმა“. უფრო კონკრეტულად, კუ-

რიკულუმი წარმოადგენს სწავლებისა და სწავლის გეგმას, რომელშიც აღწერილია, განსაზღვრულ სასწავლო პერიოდში, სწავლის შედეგები, სასწავლო მასალის შინაარსი და სასწავლო პროცესები.

კურიკულუმი, ასევე, შესაძლებელია განმარტებულ იქნეს, როგორც საგანმანათლებლო დაწესებულებაში მოსწავლეთა ან სტუდენტთა მიერ მიღებული საერთო გამოცდილება, რომელთაგანაც ზოგი დაგეგმილია, ხოლო ზოგი – არა. კურიკულუმის ამგვარი განმარტება, ასევე, გათვალისწინებული იქნება წინამდებარე თავში.

გადაწყვეტილების მიღება სხვადასხვა დონეზე და კურიკულუმის ფორმები

კურიკულუმის შემუშავება-განვითარების პროცესში მნიშვნელოვან საკითხს წარმოადგენს ის, თუ ვინ იღებს გადაწყვეტილებას მოცემულ კურიკულუმთან დაკავშირებული საკითხების შესახებ. ცენტრალიზებული საგანმანათლებლო სისტემის შემთხვევაში, კურიკულუმის, როგორც სასწავლო გეგმის თაობაზე, გადაწყვეტილებას იღებს განათლების სფეროზე პასუხისმგებელი საჯარო ხელისუფლება ან ამ ხელისუფლების მიერ უფლებამოსილებით აღჭურვილი უწყებები. დეცენტრალიზებული საგანმანათლებლო სისტემის შემთხვევაში, თავად საგანმანათლებლო დაწესებულებები (მაგალითად, სკოლა) და მასწავლებლები იღებენ გადაწყვეტილებას კურიკულუმის შინაარსისა და მიზნების შესახებ.

დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების ჩართვა კურიკულუმში შესაძლებელია განხორციელდეს გადაწყვეტილების მიღების სხვადასხვა დონეზე: სისტემის, დაწესებულების, საგნის ან საკლასო დონეზე და, ასევე, მოსწავლეთა თუ სტუდენტთა დონეზე.

კურიკულუმს, როგორც სასწავლო გეგმას, თითოეულ დონეზე, კონკრეტული მახასიათებლები და ფორმა გააჩნია. სისტემის დონეზე, კურიკულუმის შემუშავება მიმდინარეობს კომპეტენტური ხელისუფლების მიერ, რომელიც იღებს გადაწყვეტილებებს იმის თაობაზე და ადგენს, თუ რა უნდა ისწავლებოდეს განათლების თითოეულ ეტაპზე. საგანმანათლებლო დაწესებულების დონეზე, მასწავლებლებისა და პედაგოგების მიერ ხდება დამტკიცებული კურიკულუმის დამუშავება-განვითარება, რომლის დროსაც კურიკულუმი ერგება კონკრეტული სკოლის კონტექსტსა და განათლების არსებულ საჭიროებებს.

სასწავლო საგნისა და საკლასო გარემოს დონეზე, შესაძლებელია დამტკიცებული კურიკულუმისა და საგანმანათლებლო დაწესებულების კურიკულუმის შემდგომი დახვეწა და განვითარება და მათი ჩართვა სწავლების გეგმებსა და სასწავლო მასალაში. მასწავლებლები – და, ზოგიერთ შემთხვევაში, მოსწავლეები ან სტუდენტები – მიმართავენ დამტკიცებული კურიკულუმისა და საგანმანათლებლო დაწესებულების კურიკულუმის ინტერპრეტირებას და მის პრაქტიკაში დანერგვას. და ბოლოს, მასწავლებლების მიერ შემუშავებული კურიკულუმი გადაეცემა მოსწავლეებსა და სტუდენტებს, რის შედეგადაც, მოსწავლეები და სტუდენტები ეუფლებიან და ივითარებენ კომპეტენციებს.

შესაბამისად, კურიკულუმი წარმოადგენს სტრუქტურას, რომლის დაგეგმვა, განვითარება და შეცვლა ხდება კონკრეტულ კონტექსტსა და მოცემულ დროის პერიოდში, და დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების სრულად ან ნაწილობრივ ჩართვა სასწავლო პროგრამებში შესაძლებელია ამ სასწავლო პროგრამებზე მუშაობის ნებისმიერ ეტაპზე.

კურიკულუმის მეორე განმარტება, რომელიც ზემოთ არის მოცემული, გულისხმობს მოსწავლის ან სტუდენტის მიერ საგანმანათლებლო დაწესებულების ფარგლებში მიღებულ სრულ გამოცდილებას და მის შესახებ ვისაუბრებთ ცალკე, წინამდებარე ტომის მე-5 თავში, რომელიც საერთო სასკოლო მიდგომას ეძღვნება.

კურიკულუმში გამოყენებული მიდგომები

კურიკულუმის შემუშავების, ისევე, როგორც სწავლის პროცესის დაგეგმვის პროცესში, ბევრი სხვადასხვა მიდგომა გამოიყენება, რომელთაგანაც სამი მიდგომა ყველაზე გავრცელებულია ევროპის ქვეყნებში: ცოდნაზე დაფუძნებული კურიკულუმი, მიზნებზე დაფუძნებული კურიკულუმი და კომპეტენციებზე დაფუძნებული კურიკულუმი. თითოეული ეს მიდგომა განსაზღვრავს იმას, თუ რა იქნება კურიკულუმის ძირითადი ელემენტი, კურიკულუმის დანარჩენი კომპონენტების შეტანაც მოცემულ კომპონენტში ამ ძირითადი ელემენტის საფუძველზე ხორციელდება.

ტრადიციულად, კურიკულუმის შემუშავების საფუძველს წარმოადგენს ცოდნა. ამ მიდგომის თანახმად, მნიშვნელოვანი როლი ენიჭება ფაქტობრივ და კონცეპტუალურ ცოდნას (დეკლარაციული ცოდნა), მიუხედავად იმისა, რომ

მასში ხდება სხვა ტიპის ცოდნის ელემენტების გათვალისწინებაც, როგორც-
ბიცაა პროცედურული ცოდნა, მეტაკოგნიტური (მეტაშემეცნებითი) ცოდნა და
პირობისეული ცოდნა. კონკრეტული კურიკულუმისათვის ყველაზე მნიშვნე-
ლოვან ელემენტს წარმოადგენს სათანადო ცოდნის შერჩევა და კლასიფი-
კაცია.

მიზნებზე დაფუძნებული კურიკულუმი გულისხმობს, რომ მიზნები, რომლებ-
საც მიემართება მოსწავლეთა მოსალოდნელი ქცევა, წარმოადგენს კურიკუ-
ლუმის შინაარსის შერჩევის საფუძველს. ამის შემდეგ იწყება კურიკულუმის
შემუშავება იმის განსაზღვრით, თუ რა უნდა ისწავლონ მოსწავლეებმა, რათა
მიღწეული იქნეს დასახული მიზნები. აღნიშნული მიდგომის ადრეულ ეტაპზე
ხდება მიზნების ფორმულირება იმის საფუძველზე, თუ რა საგანი თუ სფერო
უნდა იქნეს ათვისებული მოსწავლეების მიერ. მაგალითად, ქიმიის შესახებ
ცოდნის შეძენა ან ექსპერიმენტების წარმართვის უნარის შეძენა. შემდგომ
ეტაპზე აღნიშნული მიდგომის ყურადღების ცენტრში ექცევა სწავლა, რა ეტაპ-
ზეც მიზნების ფორმულირება იმის საფუძველზე ხდება, თუ რა ქცევის გამოვ-
ლენა უნდა შეძლონ მოსწავლეებმა. შემდგომ ეტაპზე შესაძლებელია აღნიშ-
ნული ფორმულირება ჩანაცვლებულ იქნეს უშუალოდ იმ „კომპეტენციების“
მითითებით, რომლებიც უნდა აითვისონ მოსწავლეებმა. მაგალითად, კომპე-
ტენცია – „ქიმიური ცდების დაგეგმვა და წარმართვა საკუთარი ჰიპოთეზების
დასადასტურებლად“.

კომპეტენციაზე დაფუძნებული კურიკულუმი, შესაბამისად, გულისხმობს მიზ-
ნებზე დაფუძნებული კურიკულუმის შემუშავებას. ამგვარი კურიკულუმის
ამოსავალს წარმოადგენს სწავლა და მოსწავლე და მასში გამოყენებულია
კონკრეტული დისციპლინის ან საგნის დამახასიათებელი კომპეტენციები და/
ან გამჭოლი კომპეტენციები. კურიკულუმი, რომელიც სწავლის გეგმას წარ-
მოადგენს, როგორც წესი, მუშავდება იმის საფუძველზე, თუ რისი „კეთება“
უნდა შეძლონ მოსწავლეებმა სწავლის პერიოდის დასრულების შემდეგ კონ-
კრეტულ საგანში, ან იმ კომპეტენციების ჭრილში, რომლებიც უკავშირდება
სასწავლო საგნების გარკვეულ რაოდენობას ან ყველა სასწავლო საგანს.
კომპეტენციების განხილვა იმ რანგში, თუ რისი „კეთება“ უნდა შეძლონ მოს-
წავლეებმა, იძლევა მათი შეფასების საშუალებას, იმ მიდგომებით, რომლე-
ბიც ორიენტირებულია მოსწავლეთა მიღწევებზე და, შესაბამისად, იმ ქცევა-
ზე, რომელიც დაკვირვებას ექვემდებარება.

აღნიშნული მიდგომა გულისხმობს იმას, რომ კომპეტენციები (ღირებულებები, დამოკიდებულებები, უნარები და ცოდნა და კრიტიკული გააზრება) ურთიერთდაკავშირებულია. კომპეტენტური ქცევის დროს, კონკრეტულ სიტუაციაში – მაგალითად, მოვლენის ახსნის დროს, პრობლემის ანალიზისა და გადაწყვეტისას, ან მისი გადაჭრის ალტერნატიული გზების შემოთავაზებისას – პირი იყენებს შესაბამის ღირებულებებს, დამოკიდებულებებს, უნარებს, ცოდნასა და კრიტიკულ გააზრებას.

დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების მოდელი ესადაგება კომპეტენციაზე დაფუძნებული კურიკულუმის მიდგომას, თუმცა, ფაქტობრივად, ჩამოთვლილი მიდგომებიდან არც ერთი მათგანი არ გვევლინება დამოუკიდებლად. პრაქტიკაში აღნიშნული მიდგომები თანადროულად და კომბინირებულად იჩენს თავს კურიკულუმებში და, მაშასადამე, მნიშვნელოვანია აღინიშნოს, რომ დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების მოდელი შესაძლებელია გამოყენებულ იქნეს კურიკულუმებში, რომლებიც ეფუძნება ნებისმიერ ბემოთ ჩამოთვლილ მიდგომას.

მაგალითად, ცოდნაზე დაფუძნებული კურიკულუმის შემთხვევაში, კურიკულუმის შემუშავებაზე პასუხისმგებელმა პირებმა შესაძლებელია ყურადღება გაამახვილონ ცოდნასა და გაგებაზე. ამ შემთხვევაში, მასწავლებლებს მოუწევთ, მოსწავლეთა ყურადღება გადაიტანონ ღირებულებების შესახებ ცოდნაზე (დეკლარაციული ცოდნა) და ასწავლონ თავიანთ მოსწავლეებს, როგორ გააანალიზონ და აღიქვან ღირებულებები, ნაცვლად იმისა, რომ დაარწმუნონ მოსწავლეები, რომ მათ მიიღონ და გამოავლინონ კომპეტენცია კონკრეტულ ღირებულებებთან დაკავშირებით. ღირებულებების კრიტიკული გააზრება არ გულისხმობს იმას, რომ მასწავლებლები და მოსწავლეები ვალდებული არიან, მიიღონ ან უარყონ კონკრეტული ღირებულებები.

კურიკულუმის ორგანიზება

კურიკულუმი, როგორც სწავლის გეგმა, შესაძლებელია აგებული იყოს საგნების ან დისციპლინების, მიმართულებების, გამჭოლი თემების ან კომპეტენციების საფუძველზე; ნებისმიერ შემთხვევაში, გულისხმობს დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების მოდელში აღწერილი კომპეტენციების მსგავსი კომპეტენციების განვითარებას. ქვევით მოცემულია, აგებულების მიხედვით, კურიკულუმის მხოლოდ ძირითადი ტიპების ჩამონათვალი.

- ▶ **საგნები ან დისციპლინები.** კურიკულუმი, შესაძლებელია, აგებული იყოს ტრადიციული საგნების მიხედვით, როგორებიცაა, მათემატიკა, ენა, ფიზიკა, ისტორია, ფილოსოფია და ა.შ. და ყველა ეს საგანი შესაძლებელია დაკავშირებულ იქნეს დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციებთან. მაგალითად, მათემატიკის უნარები, როგორებიცაა ანგარიში, სქემების ამოცნობა, პროპორციების შედგენა ან გამოთვლითი ინსტრუმენტებით სარგებლობა, უკავშირდება დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციებს, ვინაიდან აღნიშნული აქტივობები მოსწავლეებისაგან კრიტიკულ აზროვნებასა და საკუთარი მოსაზრებების გადმოცემის უნარს მოითხოვს.
- ▶ **მიმართულება.** მიმართულება წარმოადგენს კონცეპტუალურ სივრცეს, რომელიც გამოყოფილია კვლევისთვის, და არა კონკრეტული საგნებისა და დისციპლინებისათვის. სწავლა, ამ კონტექსტში, გულისხმობს ყველაფერ იმას, რისი შექმნაც საჭიროა კონკრეტული გამოცდილების მისაღებად, როგორიცაა ვიზუალური ხელოვნებისა და სკულპტურის სწავლა, მეცნიერება, სოციალური მეცნიერებები, ან კომპეტენციათა ან უნარების კონკრეტული ჯგუფი, მაგალითად, სასიცოცხლო, ცხოვრებისთვის საჭირო უნარები.
- ▶ **გამჭოლი თემები და კომპეტენციები.** გამჭოლი თემები წარმოადგენს მოვლენებს ან საკითხებს, მაგალითად, როგორებიცაა „განათლება დემოკრატიისათვის“ „განათლება გარემოსა და ეკოლოგიის შესახებ“, „განათლება მშვიდობის შესახებ“. მოვლენაზე დაფუძნებული სწავლა ან საკითხებზე დაფუძნებული სწავლა წარმოადგენს მიდგომებს, რომლებიც გულისხმობს სწავლებასა და სწავლას ჰოლისტურად, რეალური მოვლენებისა და საკითხების საფუძველზე. საწყის ეტაპზე ჩნდება ის კითხვები ან პრობლემები, რომლებიც მოსწავლის ინტერესის სფეროში შედის. ამის შემდეგ, კურიკულუმის აგება ხდება კონკრეტული საკითხის ან მოვლენის საფუძველზე, როგორიცაა, მაგალითად, „მიგრაცია“, „წყლისა და საკვების მარაგები“ და ამ თემების განხილვაში ერთვება და გამოიყენება სხვადასხვა საგნობრივი კონტექსტი. პედაგოგიური მეთოდები, როგორებიცაა, კვლევაზე დაფუძნებული სწავლა, პრობლემაზე დაფუძნებული სწავლა, პროექტის საშუალებით განხორციელებული სწავლა და პორტფოლიოები, ყველაზე მეტად ესადაგება ამ ტიპის კურიკულუმს.

კურიკულუმების შემუშავება ხდება, ასევე, გამჭოლი კომპეტენციების საფუძველზე, როგორცაა დემოკრატიული კომპეტენციები, კომუნიკაციის კომპეტენციები, სწავლა-სწავლისათვის საჭირო კომპეტენცია.

ამგვარი სასწავლო პროგრამებით გათვალისწინებულია გამჭოლი კომპეტენციების სწავლება ყველა საგნისა და მიმართულების ფარგლებში და, შესაბამისად, ყველა მასწავლებლის მიერ. „ძირითადი კომპეტენციების“ განვითარება ხდება კურიკულუმში გამჭოლი კომპეტენციების ჩართვით და ამგვარი კურიკულუმი სცდება ცალკეული საგნებისა და განათლების დისციპლინებად დაყოფის საზღვრებს.

აგებულების თვალსაზრისით, ყველა ტიპის კურიკულუმი კონკრეტულ კონცეპტუალურ სივრცესა და დროს გამოყოფს სწავლისათვის, განათლების ეტაპის შესაბამისად. მთავრობები და/ან საჯარო ხელისუფლების წარმომადგენლები იღებენ გადაწყვეტილებას იმის თაობაზე, კურიკულუმის აღწერილი ტიპებიდან რომელი ტიპის კურიკულუმი ან კურიკულუმების ტიპების კომბინაცია მიიჩნევა განათლების ორგანიზებისათვის საუკეთესოდ. ამასთან, ისინი ითვალისწინებენ განათლების ხასიათს, ანუ არჩევენ, თუ რა უნდა იქნეს მოსწავლეების მიერ ათვისებული და რომელი მიდგომა ან მიდგომების კომბინაცია შეუწყობს ხელს მათი მიზნების განხორციელებას მაქსიმალურად.

დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების ჩაჩოხს ბაჟოყენება კუნიკულუმში

დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების მოდელი შესაძლებელია გამოყენებულ იქნეს სრულად ან ნაწილობრივ, არსებული კურიკულუმების გადასინჯვისა და შემდგომი განვითარების ან ახალი კურიკულუმების შემუშავების პროცესებში. თუმცა, ვიდრე შევუდგებით დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების მოდელის გამოყენებას, საჭიროა, პასუხი გავცეთ ერთ მნიშვნელოვან კითხვას: რა ფორმით უნდა ჩაერთოს, საგანმანათლებლო დაწესებულების ფარგლებში, სწავლებასა და სწავლაში დემოკრატიული მოქალაქეობისა და დემოკრატიული კულტურის სწავლება. დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების მოდელით სარგებლობისას, საჭიროა მოცემული სარეკომენდაციო ჩარჩოს მიზნების დაკავშირება განათლების არსებული სისტემის მიზნებთან, განსაკუთრებით, კონკრეტული საგანმანათლებლო დაწესებულებისა და ამ დაწესებულების ფარგლებში ჩართული საგნების სწავლებისა და სწავლის მიზნებთან.

კურიკულუმში დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების მოდელის ჩართვის მიზნები და საფუძვლები ესადაგება აუცილებლობას, რომ ახალგაზრდა თაობა აღიზარდოს და მომზადდეს დემოკრატიულ საზოგადოებაში თანასწორობისა და ურთიერთპატივისცემის პრინციპების დაცვით ცხოვრებისათვის. კურიკულუმის მიზნებისა და მისი შინაარსის შერჩევა ნაწილობრივ ხდება დემოკრატიისა და ადამიანის უფლებათა პრინციპების გათვალისწინებით; შედეგად, კურიკულუმი ორიენტირებული და მჭიდროდ დაკავშირებულია იმ ყოველდღიურ ცხოვრებისეულ სიტუაციებთან და კონტექსტთან, რომელშიც უწევთ თანაცხოვრება მოსწავლეებსა და მასწავლებლებს.

გადასინჯვა

კურიკულუმის გადასინჯვა წარმოადგენს აღნიშნული პროცესის პირველ ეტაპზე განსახორციელებელ ქმედებას. წინამდებარე ინსტრუმენტის მიზნებიდან გამომდინარე, გადასინჯვა განიმარტება, როგორც კურიკულუმის სისტემატური შემოწმება, რომელიც მოიცავს როგორც კურიკულუმის მიზნებისა და ამოცანების, ასევე, სწავლებისა და სწავლის თეორიისა და პრაქტიკის და შეფასების შემოწმებას, ყველა ელემენტის თანამიმდევრულობის, ყოვლისმომცველობისა და გამჭვირვალობის უზრუნველყოფის მიზნით.

ზემოთ ჩამოთვლილ დონეებზე, კურიკულუმებზე პასუხისმგებელ პირებს შეუძლიათ, ისარგებლონ დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების სარეკომენდაციო ჩარჩოთი, არსებული კურიკულუმების გადასინჯვისას, არსებული კურიკულუმებში იმ სფეროების გამოვლენის მიზნით, რომლებიც გაუმჯობესებას საჭიროებენ ინტერკულტურული განათლებისა და დემოკრატიული მოქალაქეობის სწავლების თვალსაზრისით, ნებისმიერი ტიპისა და სტრუქტურის კურიკულუმის შემთხვევაში. საუკეთესო შემთხვევაში, რეკომენდებულია, ამ გადასინჯვის შედეგად გამოვლინდეს, თუ რა დონეზე, როდის და როგორ ხდება მოსწავლეების მიერ დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების დაუფლება და ათვისება, საგანმანათლებლო დაწესებულებაში ცოდნისა და გამოცდილების მიღების პროცესში.

სტრუქტურა

დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების მოდელი, განმარტების თანახმად, ყველაზე მეტად ესადაგება კომპეტენციების საფუძველზე აგებულ კურიკულუმს. კურიკულუმის სტრუქტურა, მოცემულ შემთხვევაში, ორიენ-

ტირებულია სწავლაზე, ე.ი. კურიკულუმის კომპონენტების შერჩევას, ორიენტაცია გადატანილია მოსწავლეებზე. კურიკულუმის შემუშავებაზე პასუხისმგებელი პირები კურიკულუმის კომპონენტთა შემუშავებას, შერჩევასა და ფორმულირებას იმგვარად წარმართავენ, რომ უზრუნველყოფილი იყოს შესაბამისობა კურიკულუმში გამოყენებულ მიდგომას, თავად კურიკულუმსა და სწავლა-სწავლების პრაქტიკას შორის. ევროპის საბჭო ხელს უწყობს დემოკრატიული მოქალაქეობის აქტიურ სწავლებას (იხ. www.coe.int/en/web/educ). თუმცა მოცემული სარეკომენდაციო ჩარჩოს ფუნქციას არ წარმოადგენს კურიკულუმებში გამოყენებული ერთი კონკრეტული მიდგომის ხელშეწყობა.

კომპეტენციები არის კონტექსტზე დამოკიდებული (პიროვნების კომპეტენციების განვითარება და გამოყენება ხდება კომპეტენციების სხვადასხვა კომბინაციითა და სხვადასხვა სიტუაციაში); დროზე დამოკიდებული (იმ კომპეტენციების განვითარება, რომელსაც პიროვნება ფლობს, მიმდინარეობს დროთა განმავლობაში); და სიტუაციაზე დამოკიდებული (პიროვნება საკუთარ კომპეტენციებს უნდა არგებდეს სხვადასხვა სიტუაციას და სიტუაციის შესაბამისად იყენებდეს მათ).

პიროვნებათა შიდა რესურსები და კომპეტენციები შესაძლებელია ერთმანეთისაგან განსხვავდებოდეს და სხვადასხვა კონტექსტში სხვადასხვაგვარად ვლინდებოდეს. აქედან გამომდინარე, კურიკულუმის შინაარსის, ანუ სწავლის გეგმის შერჩევას, ერთ-ერთ კრიტერიუმს უნდა წარმოადგენდეს ის, რომ კურიკულუმები, მათი განხორციელებისას, უნდა ასახავდეს და მჭიდროდ უკავშირდებოდეს ყოველდღიურ, რეალურ ცხოვრებასთან ასოცირებულ საკითხებს.

გარდა ამისა, დემოკრატიულ კულტურებში, პირებს ხშირად უწევთ თავიანთი კომპეტენციების გამოყენება სხვებთან ურთიერთობის დროს და, შესაბამისად, „ენისა და კომუნიკაციის ცოდნა-შემეცნება და კრიტიკული გააზრება“ მნიშვნელოვან კომპეტენციას წარმოადგენს, რაც იმას ნიშნავს, რომ პირები ფლობენ ცოდნას კონკრეტული სოციალური სიტუაციისათვის საჭირო ენის ან ენის სახესხვაობის შესაბამისი ვერბალური და არავერბალური კომუნიკაციის წესების შესახებ და შეუძლიათ მათი დაცვა და მიზნობრივი გამოყენება.

კურიკულუმის სტრუქტურის შექმნის პრინციპები

დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების განვითარების მიზნით, კურიკულუმებისა და სასწავლო აქტივობების დაგეგმვის თვალსაზრისით, არსებობს გარკვეული პრინციპები. ეს პრინციპებია:

- ▶ **შესაბამისობა.** ნებისმიერი ფორმის კურიკულუმის შემუშავებაზე პასუხისმგებელი პირები, მაგალითად, როგორცაა საგნის ან მიმართულებისათვის განკუთვნილი კურიკულუმები, უნდა ითვალისწინებდნენ მოსწავლეებისათვის არა მხოლოდ მოცემული საგნისათვის დამახასიათებელი კომპეტენციების სწავლებას, არამედ მათთვის დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების სწავლებასა და განვითარებას. ეს ნიშნავს იმას, რომ, მაგალითად, როდესაც კურიკულუმზე მუშაობს მასწავლებელი, იგი კონკრეტული საგნისათვის შემუშავებული პროგრამიდან ირჩევს იმ კომპონენტებს, რომლებიც მისი მოსწავლეების საჭიროებებს ესადაგება და შეესაბამება. მასწავლებლებს, ამავდროულად, შეუძლიათ ისარგებლონ დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების სარეკომენდაციო ჩარჩოთი და შეარჩიონ დემოკრატიული კულტურის ის კომპეტენციები, რომლებსაც ისინი გააერთიანებენ საგნობრივ კომპეტენციებთან, რის შედეგადაც ვიღებთ დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციებისა და საგნობრივი კომპეტენციების ერთგვარ ნაზავს.
- ▶ **კურიკულუმის დაცვა გადატვირთვისაგან.** კურიკულუმის შემუშავებისას, ერთ-ერთ ძირითად პრობლემას წარმოადგენს კურიკულუმისათვის ახალი კომპონენტების შერჩევა და მათი ჩართვა არსებული კურიკულუმის მიზნებსა და შინაარსში. ამ თვალსაზრისით, დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების გამოყენებით, კონკრეტული საგნის შემთხვევაში, არსებული კურიკულუმის შეცვლა, გარკვეულწილად, შეიცავს არსებული კურიკულუმის დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციებით გადატვირთვის რისკს. თუმცა ეს პროცესი არ გულისხმობს არსებულ კურიკულუმში მექანიკური ჩამატებების გაკეთებას, არამედ საჭიროა ისეთი კურიკულუმის შემუშავება, რომელიც იქნება მოცემული პერიოდის შესაბამისი და რეალური. დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციებიდან შერჩეული კომპეტენციები აუცილებლად უნდა იყოს კურიკულუმის ზოგადი მიზნების შესატყვისი და მათთან დაკავშირებული. ძალიან მნიშვნელოვანია, კომპეტენციების რაოდენობა გონივრულად იქნეს განსაზღვრული, ვინაიდან მოსწავლეებს დემოკ-

რატული კულტურის კომპეტენციების გასავითარებლად შესაბამისი დრო და შესაძლებლობები ესაჭიროებათ.

- ▶ **თანამიმდევრულობა და გამჭვირვალობა.** თანამიმდევრულობა მოცემულ კონტექსტში აღიქმება, როგორც კურიკულუმის მიზნებს, კურიკულუმში გამოყენებულ მიდგომებსა და შერჩეულ კომპეტენციებს შორის კავშირი. დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების მოდელიდან შერჩეული კომპეტენციები უნდა ესადაგებოდეს საგნობრივ უნარებსა და ცოდნას და საგნობრივ კომპეტენციებსა და დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების მოდელიდან შერჩეულ კომპეტენციებს შორის კავშირი უნდა იყოს გამჭვირვალე. შემდეგ ხდება შერჩეული კომპეტენციების თანამიმდევრულად და გამჭვირვალედ დაკავშირება კურიკულუმის ზოგად მიზნებთან. საჭიროა, განისაზღვროს საგნობრივი და დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების ნაკრები და ის მიზნები, რომლებიც მიღწეულ უნდა იქნეს ამ კომპეტენციათა ნაკრების დაუფლებით, მასწავლებლებსა და მოსწავლეებში მათდამი უხალისო დამოკიდებულებისა და მათთან დაკავშირებული გაურკვევლობების თავიდან ასაცილებლად.
- ▶ **ვერტიკალური და ჰორიზონტალური თანამიმდევრობა.** კურიკულუმის შემუშავებისას, ძალიან მნიშვნელოვანია კურიკულუმისათვის შერჩეულ კომპონენტებს შორის ვერტიკალური და ჰორიზონტალური თანამიმდევრობის დაცვა. ჰორიზონტალური თანამიმდევრობის დაცვა ემსახურება, მოცემული დროის პერიოდში კურიკულუმის განხორციელებისას, დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების მოდელთან დაკავშირებული მოცემული სასწავლო აქტივობების შესაბამისობას იმავე კურიკულუმით გათვალისწინებულ სხვა აქტივობებთან. ვერტიკალური თანამიმდევრობის დაცვა ემსახურება კომპეტენციების განვითარებასა და დახვეწას დროთა განმავლობაში.
- ▶ **დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების განვითარება.** განათლების სხვადასხვა დონეზე კომპეტენციების განვითარებისა (მაგ. დახვეწა და გაუმჯობესება) და/ან გაფართოების (მაგ. კომპეტენციების რაოდენობის ზრდა) დაგეგმვისას, კურიკულუმზე პასუხისმგებელმა პირებმა შესაძლებელია მიიღონ გადაწყვეტილება იმის თაობაზე, თუ რომელი კომპეტენციებია უფრო მეტად მორგებული დაბალი კლასების მოსწავლეთა საჭიროებებზე და რომელი – მაღალი კლასების მოსწავლეთა საჭიროებებზე. ამის შემდეგ, დემოკრატიული კულტურის კომპეტენცი-

ები შესაძლებელია კურიკულუმში ე.წ. სპირალური პრინციპით იქნეს ჩართული, რა დროსაც შემდგომ კლასებში ზოგიერთი კომპეტენცია მეორდება და ზოგიერთი კომპეტენცია კი ემატება. ყველა კომპეტენცია ექვემდებარება შემდგომ განვითარებას, მთელი ცხოვრების მანძილზე სწავლის საშუალებით. აქედან გამომდინარე, მნიშვნელოვანია, მოსწავლეებმა კარგად გაიგონ, თუ როგორ ხდება დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების ათვისება, რაც ემსახურება მთელი ცხოვრების მანძილზე დამოუკიდებელი სწავლისათვის მომზადების მიზანს.

► **ენისა და დიალოგის განზომილება.** კურიკულუმის შემუშავებისას, საჭიროა გამოყენებულ იქნეს კონკრეტული და ზუსტი ლექსიკა, რათა ზუსტად იყოს გამოხატული დასახული მიზნები, გამარტივდეს სასწავლო პროგრამის ინტერპრეტაცია და გამორიცხულ იქნეს კურიკულუმთან დაკავშირებული გაურკვევლობები ან ორაზროვნება. კურიკულუმის ტექსტის შემუშავება მოითხოვს დაინტერესებულ მხარეთა ჩართულობასა და მონაწილეობას. გათვალისწინებული უნდა იყოს ყველა დაინტერესებული მხარის – განსაკუთრებით, იმ მხარის, რომელიც კურიკულუმის სამიზნეს წარმოადგენს – მოსაზრებები და ინტერესები და, უმჯობესია, ეს მხარეები ჩართულნი იყვნენ კურიკულუმის შინაარსის შესახებ გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში. კურიკულუმის ტექსტის შედგენაში მონაწილეობა საჭიროებს მონაწილე მხარეების თანხმობას აღნიშნულ ტექსტში გამოყენებული ყოველი სიტყვისა და ცნების მნიშვნელობის თაობაზე. საგანმანათლებლო დაწესებულებებმა უნდა უზრუნველყონ, რომ მათი ორგანიზაციული სტრუქტურა და პროცედურები ხელს უწყობდეს ამგვარ მონაწილეობას, რა დროსაც საჭიროა ყურადღების გამახვილება გამჭვირვალობასა და თანამიმდევრულობაზე, თუ ამ დაწესებულებების მიზანს კურიკულუმის შემუშავების პროცესში ჭეშმარიტად დემოკრატიული კულტურის დამკვიდრება წარმოადგენს.

► **დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების მორგება კონკრეტულ კონტექსტზე.** დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების მორგება საჭიროა იმ ეროვნულ, კულტურულ და ინსტიტუციურ სიტუაციებზე, რომლის ფარგლებშიც განსაზღვრულია მოცემული კურიკულუმის დანერგვა, რა დროსაც ყურადღება უნდა გამახვილდეს რეალურად არსებული პრობლემებისა თუ საკითხების მოგვარებაზე. მოცემულ კონტექსტში არსებული რეალური საკითხები სხვადასხვა გზითა და

ფორმით იჩენს თავს და კონკრეტული ისტორიული ფესვები, მიზეზები და საფუძვლები გააჩნია. სხვადასხვა კონტექსტში გვევლინება ზოგიერთი რეალური პრობლემა, მაგალითად, როგორცაა უკიდურესი ძალადობა და ბულინგი. თუმცა, ყველა შემთხვევაში, დემოკრატიისა და ადამიანის უფლებათა ძირითადი ღირებულებები შესაძლებელია გამოყენებულ იქნეს დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების გასავითარებლად, რაც ადგილობრივი და რეალურად არსებული საკითხების მოგვარებასა და პრობლემების გადაჭრაში დაგვეხმარება.

- ▶ **დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების სწავლისათვის უსაფრთხო გარემო.** არსებობს დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციებთან დაკავშირებული რიგი ასპექტები, რომლებიც სენსიტიურ და სადავო ასპექტებად შეიძლება იქნეს მიჩნეული, აქედან გამომდინარე, კურიკულუმის სტრუქტურა უნდა ითვალისწინებდეს განხილვებისა და დებატებისათვის უსაფრთხო გარემოს დაგეგმვასა და შესაძლო კონფლიქტებისა და უთანხმოებების მშვიდობიანი გზით მოგვარებისათვის თადარიგის დაჭერას (იხ. თავი 5, რომელიც ეძღვნება საერთო სასკოლო მიდგომას).

კომპეტენციების ჯგუფები

დემოკრატიული კულტურის ცალკეული კომპეტენციის სხვა კომპეტენციებთან საგან დამოუკიდებლად გამოყენება, როგორც წესი, არ ხდება. კომპეტენტური ქცევა არის, კონკრეტულ სიტუაციაში შექმნილი მოთხოვნის პასუხად, კომპეტენციათა ჯგუფების მოქნილად გამოყენების შედეგი. კურიკულუმის სტრუქტურასა და განვითარებასთან დაკავშირებით, კომპეტენციების ჯგუფების ცნება წარმოადგენს კურიკულუმში შემავალ ყველა საგანთან მოცემული კომპეტენციების დაკავშირების საფუძველს, ამ საგნებთან ასოცირებული კომპეტენციების ქვეჯგუფების შექმნის საშუალებით. აღნიშნული იძლევა კურიკულუმების სტრუქტურაში და მისი განვითარების პროცესში დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების პირდაპირი და უშუალო ჩართვის საშუალებას, იმ შემთხვევაშიც კი, როდესაც კურიკულუმში არ მოიცავს სამოქალაქო განათლების კურსს, კურიკულუმში შემავალი დამოუკიდებელი ელემენტის სახით.

კომპეტენციათა ჯგუფები შესაძლებელია გამოყენებულ იქნეს ცალკეული საგნების კურიკულუმებში და, ასევე, საგანმანათლებლო დაწესებულების ზოგადი მისიის განმარტებაშიც. კომპეტენციების დაჯგუფება აუცილებელ მოთხოვნას

არ წარმოადგენს, თუმცა, ძირითადი პრინციპების მიწოდება – რომლებიც მაგალითებით იქნება გამყარებული – მასწავლებლებს საშუალებას აძლევს, მათი მოცემულობისა და მოსწავლეების საჭიროებების მიხედვით დააჯგუფონ კომპეტენციები.

კურიკულუმის უზრუნველყოფა და მართვა

დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების ჩარჩოს ჩართვა დამტკიცებული კურიკულუმის სტრუქტურაში და მისი გამოყენება არსებული და დამტკიცებული კურიკულუმების განვითარების მიზნით

როგორც წინამდებარე პუბლიკაციის პირველ ტომში იყო აღნიშნული, განათლება რამდენიმე მიზანს ემსახურება, მათ შორისაა პიროვნული განვითარებისათვის ხელშეწყობა; მოსწავლეების ფართო და მოწინავე ცოდნის ბაზით აღჭურვა და მათი მომზადება შრომის ბაზრისთვის. განათლების კიდევ ერთ ფუნქციას წარმოადგენს მოსწავლეთა მომზადება აქტიური დემოკრატიული მოქალაქეობისათვის. ამის შემდგომ, დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციები შესაძლებელია მიჩნეულ იქნეს იმ ძირითად კომპეტენციებად, რომლებიც უნდა აითვისონ და განივითარონ მოსწავლეებმა, კურიკულუმში შემავალი ყველა საგნის ფარგლებში. ამ თვალსაზრისით, ყველა საგნის ყველა მასწავლებელი პასუხისმგებელია დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების სწავლების, სწავლისა და შეფასების პროცესებზე. მეორე მხრივ, შესაძლებელია, დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციები ერთი საგნის ჩარჩოებში იქნეს მოქცეული, როგორცაა სამოქალაქო განათლება ან სოციალური მეცნიერებები.

კურიკულუმის სისტემის დონეზე, სასწავლო პროგრამის შემუშავებაზე პასუხისმგებელ პირებს შეუძლიათ, ისარგებლონ დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების მოდელით, კომპეტენციების (საგნობრივი ან გამჭოლი) შერჩევასა. მათ, ასევე, შეუძლიათ საგნობრივი ან გამჭოლი კომპეტენციების დაჯგუფება დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების მოდელში წარმოდგენილ კომპეტენციებთან, ახალი კურიკულუმის შემუშავების პროცესში.

არსებული და დამტკიცებული კურიკულუმის გადასინჯვა წარმოადგენს პირველ ნაბიჯს. როდესაც კურიკულუმში საგნის სახით არის შეტანილი დემოკრატიული მოქალაქეობისათვის განათლება, რომელიც მოიცავს სხვადასხვა

სოციალურ დისციპლინას ან დემოკრატიულ გამჭოლ კომპეტენციებს, დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციები შესაძლებელია გამოყენებულ იქნეს როგორც ინსტრუმენტი, რომლის საშუალებითაც შესაძლებელი იქნება იმ განზომილებათა აღმოჩენა, რომელიც დამტკიცებულ კურიკულუმში არ არის შეტანილი, მაგალითად, კანონი და ადამიანის უფლებები, ან იმ კომპეტენციებისა და კურიკულუმის კომპონენტთა განსაზღვრა, რომელიც არ არის ჩართული არსებულ კურიკულუმში.

დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების მოდელის გამოყენებისას, საჭიროა გათვალისწინებულ იქნეს განათლების თითოეულ სისტემაში არსებული კურიკულუმის საფუძველი და, ასევე, გადაწყვეტილებები იმის თაობაზე, თუ კონკრეტულ კონტექსტში დემოკრატიასთან დაკავშირებული რა ცოდნა და კომპეტენციებია ყველაზე აქტუალური. მოცემული სარეკომენდაციო ჩარჩო იძლევა კურიკულუმის სხვადასხვა გზით კონცეპტუალიზაციის, ანალიზისა და გააზრების საშუალებას და, შესაბამისად, კურიკულუმის კომპონენტების შერჩევის საშუალებას, ახალი ხედვების გათვალისწინებით. აღნიშნული, შესაძლებელია, გულისხმობდეს დისციპლინების მიხედვით ორგანიზებული კურიკულუმისაგან განსხვავებულ კურიკულუმს, მაგალითად, დამტკიცებული კურიკულუმისათვის კომპონენტების შერჩევისას, უფრო გლობალურ და კომპლექსურ მიდგომაზე არჩევანის გაკეთების მიზნით.

წარმატებული პრაქტიკის მაგალითები (რუმინეთი)

აქტიური მოქალაქეობა ქმნის საშუალო განათლების დაბალ საფეხურზე სოციალური განათლებისათვის შემუშავებულ ახალ კურიკულუმში შემავალი კომპეტენციების ბირთვს და სწორედ ამ კომპეტენციების განვითარებას ემსახურება მოცემული კურიკულუმით გათვალისწინებული სასწავლო აქტივობები. ახალი კურიკულუმის მიზანია მოსწავლეთა კომპეტენციების განვითარება ისეთ სფეროებში, როგორებიცაა, სხვებთან თანამშრომლობა, გადაწყვეტილების მიღების პროცესში მონაწილეობა პასუხისმგებლობის აღებით, სოციალურ სფეროში ათვისებული კონკრეტული ცოდნის გამოყენება, როგორც ინსტრუმენტისა, რომლის საშუალებითაც შესაძლებელია, როგორც მოსწავლეთა პირად ცხოვრებასთან, ასევე, სხვადასხვა ჯგუფთან და საზოგადოებასთან დაკავშირებული ფაქტების, მოვლენების, იდეებისა და პროცესების კრიტიკული შესწავლა. დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების მოდელში მოცემული

ცნებების (როგორებიცაა, ადამიანის უფლებები, მოქალაქეობა, უფლებები და პასუხისმგებლობები, კანონებისა და წესების აუცილებლობა და კანონის უზენაესობა) ცოდნა და გააზრება მკაფიოდ არის ასახული აღნიშნულ კურიკულუმში, სხვადასხვა კომპონენტის დონეზე – ზოგადი და კონკრეტული კომპეტენციები, სასწავლო აქტივობები, საბაზო ცოდნა (რომელიც აუცილებელია სახელმძღვანელოდ) და მეთოდოლოგიური მოსაზრებები.

წარმატებული პრაქტიკის მაგალითები (უკრაინა)

კომპეტენციებზე დაფუძნებული ახალი ეროვნული კურიკულუმი შემუშავებულ იქნა 2016 წელს. მასში დასახულია სწავლის ზოგადი მიზნები (ე.წ. „სკოლადამთავრებულის პორტრეტი“) და ჩამონათვალის სახით არის მოცემული ის რვა კომპეტენცია, რომელსაც უნდა დაეუფლონ ნებისმიერი კლასის მოსწავლეები ნებისმიერი საგნის სწავლისას. აღნიშნულ რვა კომპეტენციაში შესულია დემოკრატიული მოქალაქეობა. უკრაინის ისტორიაში პირველად შემუშავდა ეროვნული კურიკულუმი, რომელიც სწავლის პროგრესზეა ორიენტირებული და რომელშიც განსაზღვრულია კომპეტენციებზე დაფუძნებული სწავლის მიზნები, სასკოლო განათლების მე-2, მე-4, მე-6, მე-9 და მე-12 (დამამთავრებელი) კლასებისათვის. ევროპის საბჭოს მიერ შემოთავაზებული დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების მოდელი გამოყენებულ იქნა სოციალურ მეცნიერებებსა და ისტორიაში კურიკულუმის პროექტის შემუშავებისას. დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების მოდელი და ევროპის საბჭოს მიერ შემოთავაზებული მიდგომები გათვალისწინებულ იქნა სწავლის მიზნების განსაზღვრაში.

დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების ჩარჩოს გამოყენება საგანმანათლებლო დაწესებულების კურიკულუმის შემუშავებასა და განვითარებაში

დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების ათვისება მხოლოდ სწავლების საშუალებით არ ხდება, არამედ იმ გამოცდილების საშუალებითაც, რომელსაც მოსწავლეები სკოლაში სწავლის პერიოდში იღებენ, რაც კურიკულუმს „გამოცდილებათა ერთობის“ ფუნქციას სძენს. მაშასადამე, ინტერდისციპლინური პროექტები, ინსტიტუციური პროექტები, ინსტიტუციური მართვის

ორგანოებში მოსწავლეთა მონაწილეობა, მოსწავლეთა გაერთიანებებში მოსწავლეთა მონაწილეობა და ა.შ. მნიშვნელოვან როლს ასრულებს მოსწავლეებისათვის დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების ათვისებისა და განვითარებისათვის საჭირო შესაძლებლობების შექმნაში.

საგანმანათლებლო დაწესებულების დონეზე, დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციებით გაჯერებული კურიკულუმის შემუშავებას სჭირდება საგანმანათლებლო დაწესებულების ხელმძღვანელთა მზაობა ამ ტიპის სწავლის ხელშეწყობისათვის და, ასევე, საგანმანათლებლო დაწესებულების ხელმძღვანელობასა და მასწავლებლებს შორის თანამშრომლობა და კოორდინაცია. საგანმანათლებლო დაწესებულების ხელმძღვანელობა პასუხისმგებელია საგანმანათლებლო დაწესებულებაში დემოკრატიული გარემოს შექმნაზე, რომელიც საშუალებას მისცემს მოსწავლეებსა და სტუდენტებს, მონაწილეობა მიიღონ საგანმანათლებლო დაწესებულების ფარგლებში განხორციელებულ აქტივობებში და საგანმანათლებლო დაწესებულების მართვაში.

დაწესებულების დონეზე დემოკრატიული კომპეტენციების სწავლება და დემოკრატიული კულტურის განვითარება მასწავლებლებისაგან მოითხოვს კოორდინირებულ მუშაობასა და ისეთი სასწავლო გარემოსა და სიტუაციების შექმნას, რომელიც საშუალებას მისცემს მოსწავლეებს, აითვისონ და განვიითარონ დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციები. მოცემულ შემთხვევაში, დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების მოდელი გამოიყენება გამჭოლი კომპეტენციების დაგეგმვისა და განვითარების მიზნით, სადაც მასწავლებლები წარმოადგენენ საგანმანათლებლო დაწესებულების დონეზე კურიკულუმის შემუშავებასა და განხორციელებაზე პასუხისმგებელ პირებს.

წარმატებული პრაქტიკის მაგალითები (ანდორა)

საშუალო განათლების დაბალი საფეხურისათვის განკუთვნილი გლობალური პროექტები. ანდორაში, საშუალო განათლების დაბალი საფეხურისათვის (12 და 13 წლის მოსწავლეები) განკუთვნილი კურიკულუმი ორ გლობალურ პროექტს ემყარება. აქედან, ერთ-ერთი პროექტი ემსახურება სოციალურ მეცნიერებებთან დაკავშირებული პრობლემების მოგვარებას, ხოლო მეორე პროექტი – საბუნებისმეტყველო მეცნიერებებთან დაკავშირებული პრობლემების მოგვარებას. სასკოლო საგნების შინაარსის შერჩევა ხდება დამტკიცებული კურიკულუმიდან, იმის გათ-

ვალისწინებით, თუ მოცემული შინაარსი რამდენად ემსახურება სოციალურ სფეროსა და ბუნებასთან დაკავშირებული პრობლემების მოგვარებას ან როგორ ეხმარება მასწავლებლებს მათ გადაჭრაში. თითოეულ პროექტზე მუშაობა დაგეგმილია ყოველკვირეულად, კვირაში ორჯერ, ორ და სამსაათიანი სხდომების ფარგლებში, რომლებიც ეწყობა კვირის დასაწყისსა და კვირის ბოლოს, შესაბამისად. პროექტებზე მუშაობისას გამოყენებული მეთოდოლოგია გულისხმობს თანამშრომლობას და პროექტების გაზიარება ხდება მთელი სკოლის მასშტაბით, ხოლო, რიგ შემთხვევებში, სკოლებს შორისაც. თითოეული პროექტი მოიცავს ოთხ-ხუთკვირიან პერიოდს, შესაბამისად, ერთი წლის განმავლობაში ხორციელდება ოთხ გლობალური პროექტი საზოგადოებრივი მეცნიერებების მიმართულებით და ოთხ გლობალური პროექტი საბუნებისმეტყველო მეცნიერებების მიმართულებით. სოციალური მეცნიერებებისა და საბუნებისმეტყველო მეცნიერებების მიმართულებით განხორციელებული გლობალური პროექტების ნიმუშებია: ინტერკულტურული თანამშრომლობის გამოწვევები, ეკოსისტემები და ადამიანის ზემოქმედება ამ ეკოსისტემებზე. დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციები ყველა გლობალურ პროექტშია ჩართული და, აგრეთვე, გათვალისწინებულია სწავლებისა და სწავლის მეთოდოლოგიაში.

დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების ჩარჩოს გამოყენება საგნობრივი ან ინტერდისციპლინური კურიკულუმის შემუშავებასა და განვითარებაში

როგორც საგნობრივი, ასევე, ინტერდისციპლინური კურიკულუმი მხოლოდ სასწავლო გეგმას არ წარმოადგენს, არამედ, ასევე, მოიცავს სახელმძღვანელოებსა და სხვა სასწავლო მასალებში შესულ აქტივობებსა და ამოცანებს. გარდა ამისა, მოსწავლეების მიერ მიღებული სწავლის გამოცდილება – საკლასო გარემოში სხვა ადამიანებთან ურთიერთობა და იქ დამკვიდრებული ცხოვრების წესი – ასევე კურიკულუმის ნაწილს წარმოადგენს. მასწავლებლები განსაზღვრავენ მოსწავლეთა საჭიროებებს და, პრაქტიკულად, ადგენენ კურიკულუმს, იმ თვალსაზრისით, რომ ისინი განსაზღვრავენ აქტივობების, ამოცანებისა თუ პროექტების თანმიმდევრობას.

დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების მოდელის გამოყენება, მოცემულ შემთხვევაში, შესაძლებელია კონკრეტულ საკლასო აქტივობაში, რო-

გორიცაა, ინსცენირება, განხილვა, განმარტება, ან უფრო რთულ ამოცანებში, როგორცაა პროექტები ან აქტივობები, რომლებიც საკლასო გარემოში მუშაობას აერთიანებს ადგილობრივ საზოგადოებაში მიმდინარე აქტივობებთან. დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების მოდელი, ასევე, შესაძლებელია გამოყენებულ იქნეს კლასგარეშე აქტივობების შემუშავება-განვითარების მიზნით, მაგალითად, საზოგადოების მომსახურების სფეროში ამ მომსახურების სწავლისას, ან სკოლის გარეთ მიმდინარე აქტივობებში.

მოცემული ამოცანების, აქტივობებისა თუ პროექტების ფარგლებში, შესაძლებელია დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების ცალკე, ან საგნობრივ კომპეტენციებთან ერთად კომბინაციაში განვითარება. საგნობრივი და დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციები შესაძლებელია ერთმანეთთან იყოს დაკავშირებული და, სასწავლო გეგმის შემუშავებისას, შესაძლებელია საგნობრივი კომპეტენციებისა და დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების ჯგუფების გამოყენება. კომპეტენციათა ამგვარი ჯგუფების შექმნა ემსახურება მოცემულ კონტექსტში მოსწავლეთა საჭიროებების დაკმაყოფილებას, როგორც ეროვნულ, ასევე, რეგიონულ თუ ადგილობრივ დონეზე.

დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციები ექვემდებარება სწავლებას, სწავლასა და შეფასებას, დემოკრატიული, ინტერკულტურული და ცხოვრებისეული საკითხების საშუალებით. ამგვარი საკითხების სწავლებისას, დიდი მნიშვნელობა ენიჭება საკლასო ოთახში განხილვებისა და დებატებისათვის და, ასევე, შესაძლო კონფლიქტებისა და უთანხმოებების მშვიდობიანი გზით მოგვარებისათვის უსაფრთხო გარემოს შექმნას.

ყველა ამ მიდგომის გამოყენებისას, მასწავლებლები წარმოადგენენ კურიკულუმის დაგეგმვასა და განვითარებაზე პასუხისმგებელ პირებს, როგორც პირდაპირი, ასევე, ირიბი დატვირთვით, თუმცა მოსწავლეებსაც შეუძლიათ, მონაწილეობა მიიღონ ამ პროცესში. მასწავლებლებს შეუძლიათ, შესთავაზონ მოსწავლეებს, მონაწილეობა მიიღონ გადაწყვეტილების მიღების პროცესში იმასთან დაკავშირებით, თუ რა სურთ, რომ ისწავლონ და როგორ. ეს ყოველივე, შესაძლებელია, კურიკულუმთან დაკავშირებულ ნორმატიულ მოთხოვნას, ან ინდივიდუალური მასწავლებლის მიერ გამოყენებული პედაგოგიკისა და სწავლების მეთოდოლოგიის ნაწილს წარმოადგენდეს. ვინაიდან საკლასო ოთახში დემოკრატიული გარემო და კულტურა გარკვეულწილად გულისხმობს მოსწავლეების მონაწილეობას და მათი არჩევანის გათვალის-

წინებს იმ პროცესებში, რომლებიც მათ განათლებას ეხება, კურიკულუმის დაგეგმვაში მათი ჩართულობა მნიშვნელოვან წინგადადგმულ ნაბიჯს წარმოადგენს დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების დანერგვის მიმართულებით.

წარმატებული პრაქტიკის მაგალითები (პორტუგალია)

პროექტი „ჩვენ გთავაზობთ!“ ეხება სამოქალაქო განათლებას და ერთგვარ ინოვაციას წარმოადგენს მოსწავლეებისათვის გეოგრაფიის სწავლების მიმართულებით. იგი ხორციელდება ზოგადი განათლების დაბალ კლასებში და ვრცელდება პროფესიული განათლებისა და მომზადების (15 წლის მოსწავლეები) სფეროზე. „ჩვენ გთავაზობთ!“ წარმოადგენს ეროვნულ დონეზე განხორციელებულ პროექტს, რომლის დანერგვაც მიმდინარეობს ქვეყნის მასშტაბით რამდენიმე სკოლაში და რომლის მიზანიც არის ადგილობრივი პრობლემების აღმოჩენა და მოსწავლეების წახალისება, რათა მათ მოგვაწოდონ თავიანთი მოსაზრებები ამ პრობლემების მოგვარების გზებისა და საშუალებების შესახებ. პროექტის საწყის ეტაპზე მოსწავლეები შეისწავლიან და იკვლევენ ადგილობრივ პრობლემებს. მოსწავლეთა მცირერიცხოვანი ჯგუფები ირჩევენ იმ მნიშვნელოვან პრობლემებს, რომლის წინაშეც სკოლა ან ის საზოგადოება დგას, რომლის უშუალო წევრებსაც თავად წარმოადგენენ; მოსწავლეები მათ მიერ შერჩეული პრობლემის შესახებ ინფორმაციას უშუალოდ მერისგან იღებენ და ამის შემდეგ ახორციელებენ მცირემასშტაბიან კვლევას მათ მიერ შერჩეული პრობლემის ირგვლივ და მუშაობენ ამ პრობლემის გადაჭრის გზების შესახებ საკუთარი მოსაზრებებისა და წინადადებების ჩამოყალიბებაზე. მოსწავლეების მიერ შერჩეული პრობლემების მაგალითებია: საზოგადოებრივი ტრანსპორტის მარშრუტის შეცვლა; მიტოვებული შენობის აღდგენა და ა.შ.

ვითარება შედარებით განსხვავებულია უმაღლეს სასწავლებლებში. უნივერსიტეტების ავტონომიურობისა და აკადემიური დამოუკიდებლობის პრინციპების რეალიზება ხდება კურსის სწავლებაზე პასუხისმგებელი პირების მიერ საკუთარი კურიკულუმების შემუშავების საშუალებით. უმაღლესი სასწავლებლების პედაგოგები და პროფესორები, როგორც წესი, თავად ირჩევენ, ამუშავებენ და ქმნიან საგნების მიხედვით კურიკულუ-

მებს. მათ მიერ შემუშავებული კურსები ითვალისწინებს კვლევის პრიორიტეტებსა და საზოგადოებისათვის აქტუალურ საკითხებს და, ასევე, ასოცირდება დასაქმების სფეროებთან. უმაღლესი განათლების დაწესებულებებში საგნობრივი კურიკულუმის შემუშავებისას, გათვალისწინებულ უნდა იქნეს სტუდენტებში დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების განვითარებაც.

როგორ შეუძლიათ მოსწავლეებს დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების ჩარჩოს გამოყენება საკუთარი სწავლის დაგეგმვის მიმართულებით

მოსწავლეები არა მხოლოდ განათლებასთან დაკავშირებული პროცესების ცენტრში უნდა იყვნენ, არამედ მათ, ასევე, საკუთარ თავზე უნდა აიღონ მეტი პასუხისმგებლობა თავიანთ სწავლის პროცესებთან დაკავშირებით; მაგალითად, მათ უნდა განსაზღვრონ სწავლის საჭიროებები და ინტერესები, გამოვიდნენ ინიციატივებით და აქტიურად ჩაებან პროექტებში. ამგვარად, მოსწავლეები აქტიურად მონაწილეობენ იმ კურიკულუმების შემუშავებასა და განვითარებაში, რომლის საშუალებითაც იღებენ განათლებას, როდესაც ისინი თავად განსაზღვრავენ, რომელი კომპეტენციების განვითარება ესაჭიროებათ და სურთ მათ. მოსწავლეებს, ასევე, შეუძლიათ, შეითავსონ საკუთარი ცოდნისა და უნარების შემფასებელთა როლი, მაგალითად, შეაგროვონ მონაცემები თავიანთი საუკეთესო გამოცდილების შესახებ და შეინახონ ეს მონაცემები თავიანთ პორტფოლიოში.

მოსწავლეები უკეთ სწავლობენ იმ გარემოში, სადაც მათ შეუძლიათ საკუთარი მოსაზრებების გამოთქმა და საკუთარი სწავლის პროცესის ორგანიზება. მოსწავლეებს შეუძლიათ, აქტიური მონაწილეობა მიიღონ საკუთარ სწავლასთან დაკავშირებით გადაწყვეტილებების მიღების პროცესებში, როდესაც ისინი განათლებას იღებენ თანამშრომლობაზე დაფუძნებული სწავლის მეთოდოლოგიის გამოყენებით, მაგალითად, გამოთქვამენ მზადყოფნას, რომ მოისმინონ და გაიგონ სხვათა მოსაზრებები. მათ, აგრეთვე, შეუძლიათ, მასწავლებლებთან და პედაგოგიკის დარგში მოღვაწე სხვა პირებთან ერთად, მონაწილეობა მიიღონ ინსტიტუციურ დონეზე გადაწყვეტილების მიღებასთან დაკავშირებულ პროცესებში და ამით საკუთარი წვლილი შეიტანონ საგანმანათლებლო დაწესებულებაში დემოკრატიული კულტურის დანერგვის საქმეში.

განათლების პოლიტიკაზე პასუხისმგებელი პირებისათვის

- ▶ განათლების მიზნებისა და დამტკიცებული კურიკულუმის საფუძველს უნდა წარმოადგენდეს დემოკრატია და დემოკრატიული მოქალაქეობა.
- ▶ განათლებაზე პასუხისმგებელი პირები, მასწავლებლები, მოსწავლეები და სხვა დაინტერესებული პირები საჭიროებენ ხელშეწყობასა და წახალისებას, რათა ჩართონ დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციები ნებისმიერი ფორმის კურიკულუმში.
- ▶ საჭიროა დამტკიცებულ კურიკულუმთან დაკავშირებით გადაწყვეტილების მიღების პროცესებში მასწავლებლების ჩართულობის უზრუნველყოფა.

სკოლების დირექტორებისა და სასწავლო პროცესის ხელმძღვანელებისათვის

- ▶ განათლების მიზნებისა და საგანმანათლებლო დაწესებულების დონეზე შემუშავებული სასწავლო პროგრამების საფუძველს უნდა წარმოადგენდეს დემოკრატია და დემოკრატიული მოქალაქეობა.
- ▶ საგანმანათლებლო დაწესებულების დონეზე შემუშავებული სასწავლო პროგრამების თაობაზე გადაწყვეტილებების მიღების პროცესებში საჭიროა დაინტერესებული მხარეების, განსაკუთრებით, მასწავლებლებისა და მოსწავლეების ჩართულობის უზრუნველყოფა.
- ▶ მასწავლებლები და მოსწავლეები საჭიროებენ ხელშეწყობასა და წახალისებას, რათა ჩართონ დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციები სწავლებისა და სწავლის პროცესებში.
- ▶ საჭიროა დემოკრატიული და მონაწილეობასა და ჩართულობაზე ორიენტირებული სტრუქტურებისა და პროცედურების შემუშავება, ან არსებული სტრუქტურებისა და პროცედურების გადასინჯვა ამ მიმართულებით, ყველა საგანმანათლებლო დაწესებულებაში, დემოკრატიული კულტურის ხელშეწყობის მიზნით.

კურიკულუმზე პასუხისმგებელი პირებისათვის

- ▶ საჭიროა არსებული და დამტკიცებული კურიკულუმის გადასინჯვა, მათში დემოკრატია და დემოკრატიულ მოქალაქეობასთან დაკავშირებული კომპეტენციების იდენტიფიცირებისა და დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების ჩართვის მიზნით და, საჭიროებისამებრ, ამ კურიკულუმებში სათანადო ცვლილებების შეტანა.

- ▶ საჭიროა, უზრუნველყოფილ იქნეს დაინტერესებულ მხარეთა ჩართულობა კურიკულუმების შემუშავებასა და კურიკულუმებთან დაკავშირებული გადაწყვეტილებების მიღების პროცესებში.

მასწავლებლებისათვის

- ▶ საჭიროა, შეირჩეს სათანადო პედაგოგიკური მიდგომები და სწავლების მეთოდოლოგია, რომელიც ეფუძნება დემოკრატიულ ღირებულებებსა და ყველა მოსწავლეზე მორგებული სწავლება-სწავლის თეორიას.
- ▶ საჭიროა სწავლისათვის დემოკრატიული გარემოს შექმნა.
- ▶ საჭიროა, დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების გათვალისწინებითა და გამოყენებით, შეფასების ინტეგრირება სწავლებასა და სწავლასთან, ვინაიდან ისინი ერთმანეთთან დაკავშირებულ კომპონენტებს წარმოადგენენ და მათ საერთო საფუძველი აქვთ.
- ▶ საჭიროა მოსწავლეთა ხელშეწყობა და წახალისება, რათა მათ აქტიური მონაწილეობა მიიღონ თავიანთი სწავლის თაობაზე გადაწყვეტილებების მიღების პროცესებში.

გამოყენებული ლიტერატურა

Akker J. (van den) and Thijs A. (2009), *Curriculum in development*, SLO Netherlands Institute for Curriculum Development, The Netherlands.

Council of Europe (2005), *The school: a democratic learning community*, Council of Europe Publishing, Strasbourg.

Council of Europe (2014), *Developing intercultural competence through education*, Council of Europe Publishing, Strasbourg.

Council of Europe (2014), *Three country audit of the lower secondary citizenship and human rights education curriculum*, Council of Europe Publishing, Strasbourg.

Council of Europe (2015), *Freedom(s): learning activities for secondary schools on the case law of the European Court of Human Rights*, Council of Europe Publishing, Strasbourg.

Council of Europe (2015), *Teaching controversial issues*, Council of Europe Publishing, Strasbourg.

Council of Europe (2016), *Competences for democratic culture: living together as equals in culturally diverse democratic societies*, Council of Europe Publishing, Strasbourg.

Tibbitts F. (2015), *Curriculum development and review for democratic citizenship and human rights education*, Council of Europe, Strasbourg.

დავამუშავეთი სკოლისათვის

Biesta G. (2011), *Learning democracy in school and society: education, lifelong learning, and the politics of citizenship*, Sense Publishers, Rotterdam.

Davis I., Arthur J. and Hahn C. (2008), *SAGE handbook of education for citizenship and democracy*, SAGE Publications, London.

Morin E. (1999), *Seven complex lessons in education for the future*, (tr.) Poller N., UNESCO, Paris.

თავი 2

დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციები და პედაგოგიკა

შინაარსი

- ▶ ვისთვის არის განკუთვნილი წინამდებარე თავი?
- ▶ მიზანი და მიმოხილვა
- ▶ შინაარსი და ძირითადი ცნებები
- ▶ მეთოდები და მიდგომები
- ▶ კომპეტენციათა დესკრიპტორების გამოყენება
- ▶ წინასწარი დასკვნა
- ▶ გამოყენებული ლიტერატურა
- ▶ რესურსები
- ▶ დანართები

ვისთვის არის განკუთვნილი წინამდებარე თავი?

წინამდებარე თავის სამიზნე ჯგუფს წარმოადგენენ განათლების სფეროში მოღვაწე სპეციალისტები, კონკრეტულად, მოსწავლეებთან მომუშავე პრაქტიკოსი პედაგოგები, მასწავლებლები და სასკოლო საგნების მომავალი მასწავლებლები, მასწავლებელთა განათლებაზე პასუხისმგებელი პირები, სასწავლო პროგრამების შემუშავებაზე პასუხისმგებელი პირები, განათლების პოლიტიკაზე პასუხისმგებელი პირები, სკოლის ხელმძღვანელები, პირები, რომლებიც ხელმძღვანელობენ განათლების პროცესებს ზოგადი განათლების დაბალ და მაღალ კლასებში და, ასევე, პირები, რომლებიც ხელმძღვანელობენ უმაღლეს სასწავლებლებში პროფესიული განათლების პროცესებს.

მიზანი და მიმოხილვა

წინამდებარე თავის მიზანს წარმოადგენს იმ მასწავლებელთა მხარდაჭერა და შესაბამისი საშუალებებითა და შესაძლებლობებით აღჭურვა, რომლებსაც განზრახული აქვთ საკუთარ პრაქტიკაში დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების ჩართვა. მასში ყურადღება გამახვილებულია მთელ რიგ მეთოდებსა და პედაგოგიკურ მიდგომებზე, რომლებიც შესაძლებელია გამოყენებულ იქნეს დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების განვითარების მიზნით, იმ ძირითადი რეკომენდაციებისა და პრინციპების საფუძველზე, რომლებიც აღწერილია დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების სარეკომენდაციო ჩარჩოს შესახებ წინამდებარე პუბლიკაციის პირველ თავში.

დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების მოდელი ემსახურება ინოვაციური და შემოქმედებითი პოტენციალის განვითარებას, ვინაიდან, სასკოლო საგნების ფარგლებში საჭირო კომპეტენციების სწავლების პარალელურად, შესაძლებელია იმ კომპეტენციების სწავლება, რომლებიც დემოკრატიულად მოქმედების უნარის განვითარებას უწყობს ხელს.

ის, თუ რამდენად წარმატებით განხორციელდება სწავლების პროცესში სასწავლო აქტივობები, რომლებიც ეფუძნება დემოკრატიული კულტურის ღირებულებებს და ემსახურება დემოკრატიული კულტურისათვის აუცილებელი დამოკიდებულებებისა და უნარების განვითარებასა და ცოდნისა და კრიტიკული გააზრების გაღრმავებას, დიდად არის დამოკიდებული მასზედ, თუ რამდენად კარგად გაართმევენ მასწავლებლები თავს ისეთ ამოცანებს,

როგორებიცაა ამგვარი სასწავლო აქტივობების დაგეგმვა და შემუშავება და მათი მორგება როგორც საკუთარ, ასევე, მათი მოსწავლეების საჭიროებებზე.

დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების განვითარება შესაძლებელია ყველა სასკოლო საგნის ძირითადი სასკოლო აქტივობების ფარგლებში. მასწავლებლებს არ უწევთ იმ აქტივობების გვერდზე გადადება, რომლებიც მათი საგნის სწავლებას უკავშირდება, მათ უწევთ თავიანთი პრაქტიკის გამდიდრება სწავლებაში დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების ჩართვით. შესაბამისად, წინამდებარე თავში:

- ▶ ახსნილია სხვადასხვა კონკრეტული პედაგოგიკური პრინციპი და სწავლებისა და კომპეტენციების განვითარების მიმართულებით არსებული არჩევანი და ამ არჩევანის საფუძვლები;
- ▶ აღწერილია რეკომენდებული პედაგოგიკური მეთოდები და სწავლება და კომპეტენციების განვითარებასთან დაკავშირებული მიდგომები;
- ▶ შემოთავაზებულია რესურსები, რომლებითაც შეუძლიათ ისარგებლონ მასწავლებლებმა და, აგრეთვე, სწავლების სხვადასხვა სტილზე მორგებული სწავლებისა და სწავლის აქტივობები.

შინაინი და ძირითადი ცნებები

მოცემულ კონტექსტში ტერმინი „პედაგოგიკა“ თავისი ფართო გაგებით გამოიყენება და ნიშნავს სასწავლო პროცესის ორგანიზებას. პედაგოგიკა, აქედან გამომდინარე, ყურადღებას ამახვილებს მასზე, თუ როგორ ხდება სწავლების, სწავლისა და შეფასების ორგანიზება, კურიკულუმთან დაკავშირებით. მოცემულ თავში არ არის განხილული შეფასება ან საერთო სასკოლო მიდგომა, ვინაიდან მათზე საუბარია შემდგომ თავებში. წინამდებარე თავში საუბარია მასწავლებელსა და მოსწავლეს შორის დამოკიდებულებასა და, აგრეთვე, კურიკულუმთან მათ დამოკიდებულებაზე.

დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების განვითარება შესაძლებელია გაგებულ იქნეს პირდაპირ, როგორც დამოუკიდებელი თემა და, ასევე, ირიბად, როგორც გამჭოლი თემა, რომელიც ჩართულია სასკოლო გარემოში მიმდინარე სწავლებისა და სწავლის პროცესებში და უკავშირდება პასუხისმგებლობის თანაბრად განაწილებას. განათლებაზე პასუხისმგებლობის განაწილება გულისხმობს იმის განსაზღვრას, თუ რისი სწავლებაა მნიშვნელოვანი

ახალგაზრდა თაობისათვის და მასში, შესაძლებელია, ჩართული იყოს საერთო მიზნით გაერთიანებული ბევრი დაინტერესებული მხარე, როგორცაა, მშობლები, საგანმანათლებლო დაწესებულებები, სამოქალაქო საზოგადოება და თავად ახალგაზრდები, რომლებიც, ერთმანეთთან თანამშრომლობის საფუძველზე, მონაწილეობენ გადაწყვეტილების მიღების პროცესში იმის თაობაზე, თუ რა ღირებულებების, დამოკიდებულებების, უნარების, ცოდნისა და კრიტიკული გააზრების სწავლება არის საჭირო ახალგაზრდა თაობისათვის, მოცემულ საზოგადოებაში და დროის მოცემულ პერიოდში.

ქვევით აღწერილი პედაგოგიური მიდგომები მხოლოდ დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების განვითარებას არ ემსახურება, არამედ მათი დახმარებით შესაძლებელია უფრო სასიამოვნო და უსაფრთხო სასწავლო გარემოს შექმნა და მოცემულ გარემოში არსებულ ძალადობრივ, დისკრიმინაციულ და ანტიდემოკრატიულ სტრუქტურებთან გამკლავების გზების გამოხატვა. მასწავლებლებს მარტივად შეუძლიათ თავიანთ პრაქტიკაში დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების ჩართვა და ამგვარად საკუთარი პრაქტიკის უკეთ დაკავშირება საჭირო ღირებულებებთან და შესაძლო დისკრიმინაციული პრაქტიკის დამკვიდრების თავიდან აცილება. მასწავლებლებს ამგვარად შეუძლიათ აიმაღლონ ცნობადობა იმ ნებისმიერი ცრუ წარმოდგენისა და მიკერძოებულობის შესახებ, რომელიც შეიძლება გააჩნდეთ, და უფრო განსხვავებული და ნიუანსური ხედვა ჩამოიყალიბონ მოსწავლეების შესახებ. მასწავლებლებსა და სხვა დაინტერესებულ პირებს შეუძლიათ, გამოიყენონ ქვემოთ აღწერილი პედაგოგიკური მიდგომები საკუთარი ყოველდღიური პრაქტიკის კონტროლის მიზნით:

- ▶ შეაფასონ, რა დონეზე ასრულებენ სამუშაოს;
- ▶ გაიაზრონ, რას ფიქრობდნენ, როცა ასრულებდნენ სამუშაოს, მაგრამ სინამდვილეში არ ასრულებდნენ;
- ▶ განსაზღვრონ, რა შეეძლოთ, გაეკეთებინათ სანაცვლოდ;
- ▶ ყურადღება გაამახვილონ იმაზე, რაც შეეძლოთ, რომ უკეთ გაეკეთებინათ.

ქვევით მოცემული კითხვები მასწავლებლებს დაეხმარება სწავლება-სწავლის პროცესების ორგანიზებაში:

- ▶ თქვენი შეფასებით, თქვენ მიერ ორგანიზებული სწავლების პროცესი რა დონეზე უწყობს ხელს მოსწავლეების აქტიურ მოქალაქეებად ჩამოყალიბებას და მათში ადამიანის უფლებებისადმი პატივისცემის გრძნობის გაღვივებას?

- ▶ რამდენად ხშირად ეძლევათ თქვენს მოსწავლეებს შესაძლებლობა, გამოთქვან საკუთარი მოსაზრება, მოისმინონ სხვების მოსაზრებები და საკლასო გარემოში განიხილონ თავიანთ მოსაზრებებს შორის სხვაობა?
- ▶ კლასში დასმული კითხვები რამდენად ეხება ადამიანის უფლებებს, დემოკრატიულ მოქალაქეობას, სამართლიანობას, თანასწორობას ან კანონის უზენაესობას?
- ▶ რამდენად უწყობს ხელს თქვენ მიერ ორგანიზებული სწავლების პროცესი მოსწავლეებში ინტელექტუალური, პირადი და სოციალური რესურსების განვითარებას, რომელიც მათ საშუალებას მისცემს, ჩამოყალიბდნენ პროცესებში აქტიურად მონაწილე მოქალაქეებად?
- ▶ რამდენ დროს აძლევთ მოსწავლეებს იმისათვის, რომ იმუშაონ ერთობლივად, რათა გაიფართოონ თვალსაწიერი, დახვეწონ სოციალური უნარები და, შესაბამისად, იზრუნონ როგორც ინდივიდუალური, ასევე, სოციალური პროცესებისა და შედეგების გაუმჯობესებაზე?
- ▶ რამდენად ხშირად რთავთ სწავლების პროცესში პრაქტიკულ აქტივობებსა და ექსპერიმენტულ მიდგომებს?
- ▶ რამდენად ეფექტურად რთავთ სწავლების პროცესში მოსწავლეთა გამოცდილებას?

დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციებთან დაკავშირებული პედაგოგიკური მიდგომები და მეთოდები ეხმარება და ახალისებს მოსწავლეებს, აქტიურად ჩაერთონ ისეთ პროცესებში, როგორცაა, გამოცდილების შექმნა, დასკვნების გაკეთება, გამოწვევებთან გამკლავება, ანალიზის, შედარების წარმოება, გააზრება და თანამშრომლობა. აღნიშნული მიდგომები და მეთოდები გულისხმობს მოსწავლის, როგორც მთლიანი პიროვნების აღქმას და პროცესებში მათ გონებრივ, ემოციურ და პრაქტიკულ ჩართვას (ანუ თავით, გულითა და ხელებით). გამოყენებული მეთოდები, კომუნიკაციის სტილი და სტრატეგიები, თავისთავად, უდიდესი პოტენციალის მატარებელია, დემოკრატიული კომპეტენციების განვითარების თვალსაზრისით. გარდა ამისა, არსებობს უამრავი გზა, რომლის საშუალებითაც მასწავლებლებს შეუძლიათ, მონაწილეობა მიიღონ დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების განვითარებაში. მასწავლებლებსა და მასწავლებლების განათლებამზე პასუხისმგებელ პირებს შეუძლიათ, აქტიურად გამოიყენონ დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციები საკუთარი პრაქტიკის დაგეგმვასა და შეფასებაში; მათ შეუძლიათ, ყურადღება გაამახვილონ სწავლების შინაარსზე, კურიკულუმში მოცემული მიდგომების გამოყენებით,

ანუ არსებული კურიკულუმით გათვალისწინებული შინაარსის სწავლებაში ჩართონ ისეთი თემები, როგორებიცაა ინტერკულტურული ურთიერთობები, ადამიანის უფლებები, სამართლიანობა და ა.შ. კურსის ფარგლებში მოცემული შინაარსის მოდიფიცირების ან თანამშრომლობის გზით, ანუ საგნების კომბინირების გზით. ყველა სასკოლო საგანი იძლევა მათში დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების ჩართვის საშუალებას.

დემოკრატიული მოქალაქეობის კომპეტენციების განვითარება შესაძლებელია ისეთი მიდგომების გამოყენებით, რომლებიც ორიენტირებულია სწავლის პროცესზე და, ასევე, იმ მიდგომების გამოყენებით, რომლებიც ორიენტირებულია სწავლების შინაარსზე. ხშირად განათლებასთან დაკავშირებული აქტივობები აქტიურად უწყობს ხელს დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების განვითარებას, იმ ელემენტთა კომბინირების საშუალებით, რომლებიც უკავშირდება სწავლების შინაარსსა და პროცესს. მოსწავლეებში დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების განვითარების დაგეგმვა და განხორციელება, შესაბამისად, მნიშვნელოვანია იმ პირებისათვის, რომლებიც წარმართავენ განათლების პროცესებს. უმრავლეს შემთხვევაში, დაგეგმვისას გამოიყენება კონკრეტული პრინციპები. მასწავლებლები, როგორც პირები, რომლებიც სწავლების პროცესებს წარმართავენ, სასწავლო აქტივობებს ისე უნდა გეგმავდნენ, რომ ეს აქტივობები ქმნიდეს შემდეგ შესაძლებლობებს:

- ▶ **გამოცდილება.** ისეთი დამოკიდებულებების გამოსამუშავებლად, როგორებიცაა პატივისცემა და კულტურული განსხვავებულობის მიღებისადმი მზაობა, ასევე, ემპათია, საუკეთესო საშუალებას წარმოადგენს მოსწავლეებისათვის გამოცდილების შექმნის შესაძლებლობის შექმნა, რომელიც შეიძლება იყოს რეალური ან იმიტირებული; მოსწავლეები ამ დამოკიდებულებებს იძენენ, მაგალითად, თამაშების, აქტივობების, ტრადიციული მედიისა და სოციალური მედიის, სხვებთან პირისპირ ურთიერთობის ან სხვებთან მიმოწერის საშუალებით. მასწავლებლებს შეუძლიათ, შეარჩიონ წიგნები თავიანთი მოსწავლეებისათვის, ან ორგანიზება გაუკეთონ ისეთ ღონისძიებას, რომლის ფარგლებშიც მოსწავლეებს საშუალება ეძლევათ, ფიზიკური ან ონლაინკონტაქტი დაამყარონ ფართო საზოგადოების, სხვა სკოლების, რეგიონების ან ქვეყნების წარმომადგენლებთან. მათ შეუძლიათ, ახალგაზრდებისათვის მოაწიონ შეხვედრები ადგილობრივ ან საერთაშორისო დონეზე; მაგალითად, ისტორიის მასწავლებლებს შეუძლიათ, დაგეგმონ აქტივობა, რომელიც თეატრალურ ინსცენირებას ითვალისწინებს, ან

აქტივობები, რომლებიც მულტიპერსპექტიულობის განვითარებას ემსახურება. ზემოთ აღნიშნული აქტივობები მოსწავლეებს აძლევს შედარებისა და ანალიზის საფუძველზე სწავლის შესაძლებლობას.

- ▶ **შედარება.** მოსწავლეები უკეთ და უფრო ბევრს სწავლობენ, როდესაც მათ „სხვაობებთან“ აქვთ შეხება. ისინი იმას, რაც მათთვის უცნობია, ხშირად ადარებენ მათთვის ნაცნობს და უცნობს უწოდებენ „უცნაურს“, „უარესს“, ან „არაცივილიზებულს“. მასწავლებლები უნდა ფლობდნენ ინფორმაციას მოსწავლეების მიერ ღირებულებების ამგვარი შეფასების შესახებ და უნდა შეეცადონ, ჩაანაცვლონ მოსწავლეთა ეს დამოკიდებულება გაგებით, რაც გულისხმობს მსგავსებებისა და სხვაობების დადგენას, ყოველგვარი სუბიექტური შეფასების გარეშე, და სხვისი ხედვის გაზიარებას, ანუ მოვლენებისა და საგნების სხვისი პოზიციიდან დანახვასა და აღქმას. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, საჭიროა მოსწავლეების გამხნეება, რათა მათ შეძლონ იმ დამოკიდებულების ჩამოყალიბება, რომლის მიხედვითაც ის, რაც ნორმალურია მათთვის, შესაძლებელია სხვებს უცნაურად მოეჩვენოთ და, პირიქით, რომ სხვაობების პარალელურად არსებობს მსგავსებებიც. შედეგად, მოსწავლეები სწავლობენ გააზრებას და საკუთარი ღირებულებებისა და დამოკიდებულებების გონივრულ შედარებას განსხვავებულ ღირებულებებთან და დამოკიდებულებებთან, რაც მათ რეალობის სწორ აღქმაში ეხმარება.
- ▶ **ანალიზი.** სხვადასხვა პრაქტიკას, აზროვნების სტილს, ღირებულებებსა და შეხედულებებს შორის მსგავსებებისა და განსხვავებების აღმოჩენის შემდეგ საჭიროა ახსნის მოძებნა. მასწავლებლებს შეუძლიათ, დაეხმარონ მოსწავლეებს, რათა მათ შეძლონ, გააანალიზონ, თუ რა შეიძლება ედოს საფუძველად იმას, რასაც სხვები აკეთებენ ან ამბობენ. ამის მიღწევა შესაძლებელია, მაგალითად, დისკუსიისა და ანალიზის, გამოკითხვაზე დაფუძნებული მეთოდის, ან წერილობითი და/ან აუდიო-ვიდეო რესურსების საშუალებით. ამგვარი ანალიზის შედეგად, მოსწავლეები ხშირად იწყებენ საკუთარი პრაქტიკის, ღირებულებებისა და შეხედულებების საფუძვლების კვლევას.
- ▶ **გააზრება.** შედარება, ანალიზი და გამოცდილება საჭიროებს დროსა და სივრცეს გააზრებისა და კრიტიკული გაგებისა და შეფასებისათვის. მასწავლებლები, განსაკუთრებით, ფორმალურ განათლებასა და ფორმალური განათლებისაგან განსხვავებულ გარემოში, უნდა უზრუნველყოფდნენ იმას, რომ ეს დრო და სივრცე მოსწავლეებს მიაწოდონ წინასწარ დაგეგმილი გზით.

მაგალითად, მასწავლებელმა შეიძლება სთხოვოს მოსწავლეებს, განიხილონ თავიანთი გამოცდილებები, ურჩიოს მათ, აწარმოონ ჩანაწერები საკუთარი სწავლის შესახებ და დაწერონ, დახატონ ან გაუზიარონ სხვებს ის, რაც მათ ისწავლეს. მშობლებსაც შეუძლიათ, მონაწილეობა მიიღონ ამ პროცესში და მოუსმინონ შვილებს, როდესაც ისინი თავიანთ გამოცდილებაზე საუბრობენ და საუბრობენ იმაზე, რაც შეიტყვეს ან ისწავლეს.

- ▶ **მოქმედება.** გააზრება უნდა წარმოადგენდეს მოქმედების, სხვებთან დიალოგში შესვლის და სხვებთან თანამშრომლობის დაწყების საფუძველს. მასწავლებლებს შეუძლიათ, აიღონ პასუხისმგებლობა მოსწავლეების წახალისებაზე, ან მათი თანამშრომლობითი საქმიანობის მართვაზე; მაგალითად, „საერთო სასკოლო“ მიდგომის ან სკოლის პარტნიორული ურთიერთობების საშუალებით, სოციალური და ფიზიკური გარემოს გაუმჯობესების გზით (იხ. თავი 5, რომელიც ეძღვნება საერთო სასკოლო მიდგომას).

მეთოდები და მიდგომები

წინამდებარე თავში მაგალითისათვის აღწერილია რვა მეთოდი და მიდგომა, რომელთა ფარგლებშიც მასწავლებლებსა და მასწავლებელთა განათლებაზე პასუხისმგებელ პირებს შეუძლიათ, გარკვეული ქმედებები განახორციელონ, სწავლების პროცესში დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების ჩართვის მიმართულებით.

პროცესზე ორიენტირებული მეთოდები და მიდგომები

- დემოკრატიული დამოკიდებულებებისა და ქცევის მოდელირება;
- დემოკრატიული პროცესები საკლასო გარემოში;
- თანამშრომლობითი სწავლა;
- პროექტზე დაფუძნებული სწავლა;
- მომსახურების სწავლა.

შინაარსზე დაფუძნებული მეთოდები და მიდგომები

- არსებული კურიკულუმის გამოყენება – საგნის სწავლებისას;
- გუნდური სწავლება და ინტეგრირებული კურიკულუმის მიდგომები;
- ფარული კურიკულუმი.

ნებისმიერ მასწავლებელს შეუძლია, ისარგებლოს ზემოთ ჩამოთვლილი რვა მეთოდითა და მიდგომით, მოსწავლეებში დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების განვითარების მიზნით; ამ შემთხვევაში აუცილებელი არ არის გარე ინსტიტუციონალური ინტერვენცია და მხარდაჭერა. პირველი ხუთი მეთოდი და მიდგომა ემსახურება დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების განვითარებას სასწავლო პროცესის ორგანიზების საშუალებით, ხოლო დანარჩენი სამი მეთოდი და მიდგომა – კონკრეტული შინაარსის საშუალებით.

პროცესზე ორიენტირებული მეთოდები და მიდგომები

დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების ჩარჩოს დანერგვისას, მასწავლებლებს შეუძლიათ, ორიენტაცია გააკეთონ იმ სასწავლო პროცესის სტრუქტურაზე, რომელსაც ისინი წარმართავენ ან სთავაზობენ მოსწავლეებს. მოსწავლეებში დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების განვითარების ხელშეწყობის მიზნით, განსაკუთრებული ყურადღების გამახვილებაა საჭირო სასწავლო პროცესის ეფექტურობაზე, ეფექტიანობასა და მიუკერძოებლობის პრინციპის დაცვაზე.

დემოკრატიული დამოკიდებულებებისა და ქცევის მოდელირება

ის, თუ როგორ ურთიერთობენ მასწავლებლები მოსწავლეებთან, მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს მოსწავლეების მიერ ღირებულებების, დამოკიდებულებებისა და უნარების ათვისებაზე. დემოკრატიული ღირებულებების, დამოკიდებულებებისა და უნარების ათვისება არ ხდება მხოლოდ ფორმალურ გარემოში დემოკრატიის შესახებ სწავლების საშუალებით, არამედ ამ მიმართულებით ათვისებული მასალა დამატებით საჭიროებს პრაქტიკით გამყარებას.

მოსწავლეებისათვის ღირებულებების გადაცემა ხდება ფარულად, მასწავლებლების ქცევისა და კომუნიკაციის მანერის საშუალებით. მასწავლებლებს შეუძლიათ, კარგად გააცნობიერონ ის ღირებულებები, რომლებსაც თავად ფლობენ და თავიანთ ყოველდღიურ საქმიანობაზე ასახონ ის ღირებულებები, დამოკიდებულებები, უნარები, ცოდნა და კრიტიკული გააზრება, რომელიც მათ სურთ, გადასცენ თავიანთ მოსწავლეებს. მასწავლებლების მიერ გაკეთებული არჩევანი ხელს უწყობს ან აფერხებს მოსწავლეებში დემოკრატიული ეთოსის განვითარებას. ევროპის საბჭოს იმ ღირებულებებისა და პრინციპების საკლასო გარემოში მოსწავლეებისათვის გადაცემა, რომლებიც მდგრადი დემოკრატიული საზოგადოებების საფუძველს წარმოადგენს, მას-

წავლებლებთან ურთიერთობის საშუალებით უფრო ხდება, ვიდრე კურიკულუმის დანერგვის გზით. კეთებით სწავლის მიდგომები და ექსპერიმენტული სწავლა საშუალებას აძლევს მოსწავლეებს, მიიღონ გამოცდილება, მიიღონ და გაუმკლავდნენ გამოწვევებს, შეძლონ სიტუაციის გააზრება, რაც უმნიშვნელოვანესია დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების გამოსამუშავებლად. თავიანთი დამოკიდებულებებით, ქცევითა და პრაქტიკით მასწავლებლებს შეუძლიათ, შექმნან სწავლისათვის უსაფრთხო გარემო, აღმოფხვრან დისკრიმინაციის ნიშნები და გამოვლინებები და ხელი შეუწყონ ჰუმანისტური კომპონენტების ფართო საფუძვლების ინდივიდუალურად სწავლასა და ათვისებას.

მიზნების, შინაარსის, სასწავლო მასალის, შეფასებისა და პროგრამის შეფასების ერთობლივი დაგეგმვა და მათ შესახებ შეთანხმება, სწავლის პროცესში ჩართული ყველა მხარის მონაწილეობით, ქმნის მასწავლებლისა და მოსწავლის ტრადიციული როლის შეცვლის საფუძველს და, პრაქტიკულად, ტრადიციულ საკლასო გარემოში მათი როლისა და ფუნქციების გაფართოებას ემსახურება. ამგვარად ხდება შესაძლებელი სწავლა დემოკრატიისათვის და დემოკრატიის საშუალებით, რა დროსაც მასწავლებლები ახდენენ დემოკრატიული ქცევის დემონსტრირებას და ამ გზით ხელს უწყობენ მოსწავლეებში დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების განვითარებას.

მასწავლებლებს შეუძლიათ, გაიაზრონ, თუ როგორ შეიძლება დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების მოდელში მოცემული ყველა ღირებულების პრაქტიკაში დანერგვა. მაგალითად, მასწავლებელს, რომელიც ირჩევს, შეამოწმოს, თუ მის ყოველდღიურ საქმიანობაში და მოსწავლეებთან ურთიერთობაში როგორ ვლინდება „სამართლიანობის“ ღირებულება, შეუძლია, სცადოს იმ სიახლის შეტანა საკუთარ პრაქტიკაში, რომელიც მოცემულ ღირებულებას ეფუძნება, გამოსცადოს იგი და გააკეთოს შესაბამისი დასკვნები. მასწავლებლებს, რომლებსაც სურთ, შეამოწმონ, თუ მათ მიერ შემოტანილი ახალი პრაქტიკა რამდენად გამართლებულია და რა ცვლილება შეიტანა ამ პრაქტიკამ საკლასო გარემოში, შეუძლიათ ამის შესახებ მონაცემები შეაგროვონ მოსწავლეთა გამოკითხვის საშუალებით, შემდეგ გააანალიზონ ამ გზით მოპოვებული მონაცემები და შედეგების შესაბამისად დაგეგმონ და გადადგან შემდეგი ნაბიჯები. კვლევისა და მოქმედებათა აღნიშნული ციკლი საშუალებას აძლევს მასწავლებლებს, კარგად გააანალიზონ და, საჭიროების შემთხვევაში, გააუმჯობესონ თავიანთი პრაქტიკა და, ამგვარად, გახდნენ მო-

ნაწილზე იმ ცვლილებებისა, რომლებიც სკოლაში დემოკრატიული კულტურის დამკვიდრებას ემსახურება და მიზნად ისახავს მოსწავლეების აღჭურვას სათანადო კომპეტენციებით, მათ მომზადებას დემოკრატიულ საზოგადოებაში აქტიურად მონაწილე და დამოუკიდებელ მოქალაქეებად.

სასწავლო გარემო ზემოქმედებას ახდენს მოსწავლეთა ჩართულობასა და სწავლის ხარისხზე. საჭიროა ღია და უსაფრთხო სივრცის შექმნა, ინკლუზიური და ეფექტური სწავლის უზრუნველსაყოფად და მწვავე და ემოციური დიალოგების სამართავად, სადაც მოსწავლეები თავისუფლად და თავდაჯერებით შეძლებენ თავიანთი აზრებისა და განსხვავებული მოსაზრებების გამოთქმას. საერთო სასკოლო მიდგომაში უმნიშვნელოვანესია ზრუნვა მოსწავლეების უსაფრთხოებასა და კეთილდღეობაზე (იხ. თავი 5, რომელიც ეძღვნება საერთო სასკოლო მიდგომას). მასწავლებლებისათვის რეკომენდებულია ამ მიმართულებით ერთობლივი მუშაობა, რაც ხელს უწყობს მათში თავდაჯერებულობის ეტაპობრივ ამაღლებას, რათა მათ წარმატებით გაართვან თავი სადავო საკითხებს და შეძლონ რისკების მართვა, როგორც მოსწავლეებში, ასევე, საკუთრივ, მასწავლებლებს შორისაც დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების განვითარების მიზნით (იხ. თავი 4, რომელიც ეძღვნება მასწავლებელთა განათლებას). ჰოლისტური მიდგომა გულისხმობს საკლასო გარემოს მართვას, კონფლიქტების აღკვეთას, გადაწყვეტილებების ერთობლივად მიღებას, სწავლაზე პასუხისმგებლობის გაზიარებას, საკლასო გარემოში მიმდინარე კომუნიკაციისადმი პატივისცემას და ა.შ. დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების მოდელში მოცემული ღირებულებების, დამოკიდებულებების და უნარების სწავლების მიზნით, რაც სცდება სწავლის თანამიმდევრობით ორგანიზების ფარგლებს. ჰოლისტური მიდგომა ვლინდება სწავლებისა და შეფასების პროცედურებს შორის კავშირით.

მაშასადამე, „გზავნილი წარმოადგენს საშუალებას“. შერჩეული საშუალება გავლენას ახდენს იმაზე, თუ როგორ აღიქვამს მიმღები გზავნილს. გარდა შინაარსისა და ძირითადი გზავნილისა, მასწავლებლების მიერ შერჩეული მეთოდებით მიმდინარეობს მოსწავლეებისთვის კონკრეტული ღირებულებებისა და დამოკიდებულებების გადაცემა. როდესაც მასწავლებელი, მაგალითად, არჩევანს აკეთებს ინკლუზიურ მეთოდებზე, ამით იგი საკუთარ მოსწავლეებს გარკვეულ და კონკრეტულ გზავნილს აწვდის, რომელიც შემიძლია დეგნარად შეიძლება გამოიხატოს: „თქვენ ჩემთვის ყველა თანაბრად მნიშვნელოვანი და ღირებული ხართ“ და „ჩვენ ყველას შეგვიძლია, რაღაც ვისწავ-

ლოთ ერთმანეთისაგან“. აღნიშნული განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს კულტურული და ენობრივი თავლსაზრისით მრავალფეროვან საკლასო გარემოში, სადაც საჭიროა, გამოყენებულ იქნეს ის პედაგოგიური მიდგომები, რომლებიც კულტურულ წარმომავლობასა და კუთვნილებას აფასებს. მეორე მხრივ, როდესაც მასწავლებელი გაკვეთილის მსვლელობისას უმეტეს დროს ფეხზე მდგარი ატარებს, კითხულობს ლექციასა და დაფაზე წერს, ხოლო მოსწავლეები უსმენენ მას და იმეორებენ ან ჩანაწერებს აკეთებენ, მასწავლებელი ამ დროს მოსწავლეებს გადასცემს მკაფიო გზავნილს: „მე ვფლობ ცოდნას“, „თქვენ შეგიძლიათ ისწავლოთ მხოლოდ ჩემი მოსმენით“ – აღნიშნული გზავნილი არაეფექტურია მოსწავლეებში ინეტრკულტურული და დემოკრატიული ღირებულებების, დამოკიდებულებებისა და უნარების განვითარებისა და ცოდნისა და კრიტიკული გააზრების გაღრმავებისათვის.

საკუთარი პრაქტიკის გაანალიზებისათვის, უპირველეს ყოვლისა, საჭიროა, მასწავლებელი იყოს დაინტერესებული, გააჩნდეს მოტივაცია და შესაბამისი უნარი. მასწავლებელთა უმრავლესობას გააჩნია სურვილი, მოსწავლეებისათვის მაქსიმალური გააკეთოს. მათთვის გასაგებია, რომ სწავლება-სწავლა გულისხმობს ურთიერთობას, ხოლო გააზრებული სწავლა მოითხოვს თანხმობის საფუძველზე აგებულ ურთიერთობას. მოსწავლეებში დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების განვითარებაზე ორიენტირებით, მასწავლებლები მეტად იქნებიან მზად იმისათვის, რომ შეთანხმდნენ მოსწავლეებთან ურთიერთობის გზებზე და საკუთარი ღირებულებები პრაქტიკაში გადაიატანონ, რისთვისაც მათ მოუწევთ საკუთარი თავის, როგორც პიროვნებებისა და როგორც მასწავლებლების, უკეთ შეცნობა, მეტი ინფორმაციის მიღება საკუთარი პროფესიული და პიროვნული იდენტობისა და, ასევე, საკუთარი ინდივიდუალური და პროფესიული მიზნების შესახებ.

დემოკრატიული დამოკიდებულებებისა და ქცევის მოდელირების ყოველდღიურ პრაქტიკაში ჩართვით, მასწავლებლებს მოუწევთ, იხელმძღვანელონ დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების ღირებულებებით. ისინი საფუძვლიანად შეისწავლიან თავიანთ ღირებულებებს, ეცდებიან, საკუთარი პრაქტიკა ამ ღირებულებებს დაუკავშირონ და, შედეგად, მოსწავლეებში ხელს შეუწყობენ შემდეგ კომპეტენციათა განვითარებას:

- ადამიანის ღირსებისა და უფლებების დაფასება;

- კულტურული მრავალფეროვნების დაფასება;
- დემოკრატიის, სამართლიანობის, კეთილსინდისიერების, თანასწორობისა და კანონის უზენაესობის დაფასება;
- ემპათია, სხვა ადამიანების პატივისცემა და მათ მიმართ პოზიტიური დამოკიდებულება;
- მოსმენა და დაკვირვება განსჯის გარეშე;
- სხვების მიღებისთვის მზაობა;
- გაურკვევლობისადმი შემწყნარებლური დამოკიდებულება.

დემოკრატიული პროცესები საკლასო გარემოში

დემოკრატიული კულტურის მთელი რიგი კომპეტენციების განვითარების ძალიან ეფექტურ გზას წარმოადგენს დემოკრატიულ პროცესებთან დაკავშირებული უშუალო გამოცდილების მიღება. დემოკრატიულ პროცესებთან დაკავშირებული უშუალო გამოცდილების მიღება ხელს უწყობს მოსწავლეების აღჭურვას ცხოვრებისათვის საჭირო კომპეტენციებით და სტიმულს აძლევს მათ, ეს კომპეტენციები გამოიყენონ საკლასო გარემოში, სკოლაში და უფრო ფართო საზოგადოებაში. დემოკრატიულ პროცესებთან დაკავშირებული ამგვარი გამოცდილება, რომელიც საერთო სასკოლო ცხოვრების ნაწილს უნდა წარმოადგენდეს (იხ. თავი 5, რომელიც ეძღვნება საერთო სასკოლო მიდგომას), მოსწავლეებმა შესაძლებელია მიიღონ საკლასო გარემოში, საკლასო გარემოს ორგანიზების დროს და სწავლების პროცესში.

საკლასო გარემოში ძალიან ბევრი ყოველდღიური სიტუაცია მოითხოვს არჩევანის გაკეთების უნარს. გადაწყვეტილების მიღება შესაძლებელია ავტორიტარული წესით – მასწავლებლის მიერ, ან ყველაზე „ძლიერი“ და „საუკეთესო“ მოსწავლის მიერ, ან დემოკრატიული პროცედურების დაცვით. კონფლიქტის ან უთანხმოების მოგვარება შესაძლებელია ყველაზე ძლიერი მხარის მიერ, ან მოლაპარაკებისა და შუამავლის საშუალებით, შესაძლებელია გამოინახოს ისეთი გადაწყვეტა, რომლის შედეგადაც ყველა მხარე მოგებული რჩება. საკლასო გარემოში მოქმედი წესები შესაძლებელია დაწესებულ იქნეს მასწავლებლის მიერ ან მიღებულ იქნეს დემოკრატიულად, მოსწავლეებთან ერთად მათი განხილვის შედეგად. კონკრეტული პასუხისმგებლობა მოსწავლეს შესაძლებელია დააკისროს მასწავლებელმა, ან იგი შესაძლებელია არჩეული იქნეს დემოკრატიულად, მისი თანატო-

ლების მიერ. მოსწავლეთა ხმის უფლებების გამყარება შესაძლებელია ისეთი მარტივი საშუალებების გამოყენებით, როგორებიცაა „წინადადებების ყუთი“ (რომელიც შესაძლებელია ონლაინინსტრუმენტის ფორმითაც იქნეს შემოღებული), რომლით სარგებლობაც შეეძლება ყველა მოსწავლეს, მათ შორის, ანონიმურადაც. ამგვარად, მასწავლებელს შეუძლია, მნიშვნელოვანი წვლილი შეიტანოს მოსწავლეთა დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების განვითარებაში – საკლასო დონეზე ისეთი პროცედურების შემოტანითა და გამოყენებით, რომლებიც უზრუნველყოფს სამართლიანობისა და თანასწორობის დაცვას, გამორიცხავს დისკრიმინაციას და, რაც ძალიან მნიშვნელოვანია, ხელს უწყობს ყველა მოსწავლის თანაბარი შესაძლებლობებით აღჭურვას.

დემოკრატიული პროცესები, ასევე, შესაძლებელია გამოყენებულ იქნეს სწავლების პროცესში, სხვადასხვა საგნების სწავლებისა და სწავლის მეთოდების შემადგენელ ნაწილად. საგანმანათლებლო აქტივობები შესაძლებელია მოიცავდეს არჩევნების გათამაშებას, რომელსაც, ასევე, შეიძლება თან ახლდეს პოლიტიკური კამპანიის, პარლამენტის, სასამართლოს სიმულაცია, სხვადასხვა ალტერნატივას შორის არჩევანის გაკეთების მიზნით გადაწყვეტილების მიღებისათვის სამართლიანი პროცედურების განსაზღვრა და გამოყენება, სიტუაციური თამაშები და ინსცენირებები, მათ შორის, თანამდებობის პირების ფუნქციების მოსინჯვა (მაგ. ერთი დღე მერის თანამდებობაზე), სიტყვის თავისუფლება (ჟურნალისტის სამუშაოს სიმულაცია) და ა.შ. ყველა ეს მეთოდი შესაძლებელია გამოყენებულ იქნეს კურსკულუმით გათვალისწინებული კონკრეტული სწავლის მიზნის მისაღწევად და, ამავდროულად, მოსწავლეებში დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების განვითარებისათვის.

დემოკრატიულ პროცესებთან დაკავშირებული გამოცდილების მიღებით, მოსწავლეები გამოიმუშავენ შემდეგ კომპეტენციებს:

- დემოკრატიის, კეთილსინდისიერების, თანასწორობისა და კანონის უზენაესობის დაფასება;
- პასუხისმგებლობა და მოქალაქეობრივი აზროვნება ;
- კომუნიკაციის, თანამშრომლობისა და კონფლიქტის მოგვარების უნარ-ჩვევები;
- დემოკრატიისა და პოლიტიკის ცოდნა და კრიტიკული გააზრება.

თანამშრომლობითი სწავლა

საკლასო გარემოში, თანამშრომლობითი სწავლის პრინციპების შესაბამისად დაგეგმილი სწავლის პროცესისა და აქტივობების დანერგვითა და განხორციელებით, მასწავლებლები ხელს უწყობენ მოსწავლეებში არა მხოლოდ თანამშრომლობის უნარ-ჩვევების განვითარებას, არამედ, აგრეთვე, ისეთი კომპეტენციების განვითარებას, როგორებიცაა: კულტურული განსხვავებულობისადმი შემწყნარებლური დამოკიდებულებისათვის მზაობა, პატივისცემა, პასუხისმგებლობა, გაურკვევლობისადმი შემწყნარებლური დამოკიდებულება, ასევე, მოსმენისა და დაკვირვების უნარ-ჩვევები, კომუნიკაციის უნარ-ჩვევები და კონფლიქტის მოგვარების უნარ-ჩვევები. გარემოში, სადაც ექსპერიმენტი დასაშვებია და მისასაღმებელია, ცალკეულ მასწავლებელს ან მასწავლებელთა მცირერიცხოვან ჯგუფს შეუძლია, გამოვიდეს პრაქტიკაში ცვლილების შეტანის ინიციატივით, რომელიც გულისხმობს თანამშრომლობისა და გამოცდილების ურთიერთგაზიარების საფუძველზე აგებულ სწავლასა და ექსპერიმენტებს. თანამშრომლობის პროცესი ცვლილებების მიღებისათვის მზაობას აძლიერებს და ამაღლებს მოტივაციას, რაც სწავლების პრაქტიკისათვის ესოდენ მნიშვნელოვანია.

მუშაობის პროცესში, თანამშრომლობითი სწავლის პრინციპების გამოყენებით, მასწავლებლები ტრადიციული საკლასო პრაქტიკის დეკონსტრუქციას ახდენენ, ცვლიან მემკვიდრეობით მიღებულ და მტკიცედ ფესვგამდგარ იდეებსა და შეხედულებებს სწავლისა და მოსწავლეების შესახებ, არღვევენ იერარქიულ, შერჩევით და ანტიდემოკრატიულ სისტემებს და ცვლიან საკლასო პრაქტიკას. ამგვარი სტრუქტურული ცვლილებები არა მხოლოდ მასწავლებელთა დამოკიდებულებების, უნარებისა და ცოდნისა და კრიტიკული გააზრების ცვლილებას იძლევა შედეგად, არამედ, ასევე, დადებითად აისახება მოსწავლეთა მიღწევებსა და ურთიერთობებზე, რაც, თავის მხრივ, პროსოციალური შედეგების მიღწევას უწყობს ხელს. თანამშრომლობა სოციალური კავშირების მნიშვნელოვან კომპონენტს წარმოადგენს: იგი ამყარებს ადამიანებს შორის კავშირებს. თანამშრომლობის გაფართოება პიროვნული ზრდა-განვითარებისა და ტრანსფორმაციის საშუალებას იძლევა და სხვების მიმართ შემწყნარებლურ დამოკიდებულებასა და პატივისცემას ახალისებს.

ამის მისაღწევად საჭიროა გარკვეული სტრუქტურების შემუშავება და დანერგვა. საკლასო გარემოში ჯგუფებსა თუ წყვილებში მუშაობა უფრო ეფექტური

იქნება, თუ ყურადღების ცენტრში მოექცევა ამ ჯგუფებში მიმდინარე ფაქტობრივი ურთიერთობები, რაც ხელს უწყობს მოსწავლეებში თანამშრომლობის უნარ-ჩვევების განვითარებას. თანამშრომლობის საფუძველზე ეფექტური სწავლის მისაღწევად, საჭიროა სწავლის პროცესის სტრუქტურის განსაზღვრა და მისი ორგანიზება თანამშრომლობის კონკრეტული პრინციპების საფუძველზე, რაც შემოთავაზებული სასწავლო აქტივობების შემოწმების, შეფასებისა და გაფართოების საშუალებას იძლევა.

პოზიტიური ურთიერთდამოკიდებულება: ყველამ უნდა შეიტანოს საკუთარი წვლილი

კლასში, სადაც თანამშრომლობითი სტრუქტურების გამოყენება არ ხდება, მასწავლებელი ავალდებულებს მოსწავლეებს, იმუშაონ მარტო და დამოუკიდებლად. მარტო მუშაობისას, კონკურენტულ გარემოში, მოსწავლეები არ ეხმარებიან თანატოლებს, რათა მათ კარგად გაართვან თავი დაკისრებულ სამუშაოს. ფაქტობრივად, ისინი, შესაძლებელია, ფარულად ნატრობდნენ კიდევ, რომ სხვა მოსწავლეებმა ცუდად შეასრულონ სამუშაო, რათა თავად, მათ ფონზე, უკეთესად გამოჩნდნენ. აღწერილ სიტუაციაში მოსწავლეს მარტო უწევს გარჯა იმისათვის, რომ შეიძინოს ცოდნა ან რაიმე უნარი. სხვებისაგან დამოუკიდებლად მუშაობისას, მოსწავლეს შესაძლებელია ფრუსტრაცია დაეუფლოს და ვერ იგრძნოს, რომ მისი თანატოლები მის დასახმარებლად მზად არიან. კლასში, სადაც თანამშრომლობითი სტრუქტურები გამოიყენება, მოსწავლეები ერთად ასრულებენ სამუშაოს, ჯგუფის ყველა წევრს მორიგეობით უწევს პრობლემის გადაჭრაზე მუშაობა, ისინი, ასევე, მონაცვლეობით ეხმარებიან ერთმანეთს. მათ აქვთ საერთო მიზანი, მათ ერთად უნდა გადაჭრან პრობლემა, იპოვონ პასუხი მათთვის დასმულ კითხვაზე და მოუძებნონ ახსნა მათთვის უცნობ ცნებას. მათ იციან, რომ ერთის მონაპოვარი სხვების მონაპოვარსაც ნიშნავს. ამგვარ სიტუაციაში მოსწავლე, რომელსაც სწავლასთან დაკავშირებით პრობლემები აქვს, უფრო დიდი აღზაბობით, მეტ ძალისხმევას ჩადებს სწავლაში და მიღწევების ციკლში ჩაებმევა.

ინდივიდუალური ანგარიშვალდებულება: არაფერია დაფარული და დამალული!

მასწავლებელზე ორიენტირებული მიდგომის გამოყენებისას, რომელიც კითხვა-პასუხის რეჟიმს ითვალისწინებს, მასწავლებელი კითხ-

ვით მიმართავს მთლიან კლასს. რის შემდეგაც მოსწავლეთა ნაწილი რეაგირებს იმ იმედით, რომ მასწავლებელი მოისურვებს მათი პასუხის მოსმენას. მასწავლებელი მხოლოდ რამდენიმე მოსწავლეს აძლევს შესაძლებლობას, უპასუხოს მის მიერ დასმულ კითხვას. მიუხედავად იმისა, რომ იმ მოსწავლეებს, რომლებსაც მასწავლებელი ირჩევს, უწევთ საჯაროდ გამოსვლა, ამგვარი შესაძლებლობა არ ეძლევა სხვა მსურველებს, ხოლო მოსწავლეთა ნაწილი შვებით ამოისუნთქავს, რადგან პასუხის გაცემა უწევს სხვას, და არა მას. კლასში, სადაც თანამშრომლობითი სტრუქტურები გამოიყენება, მას შემდეგ, რაც მასწავლებელი სვამს კითხვას ან აძლევს მოსწავლეებს დავალებას, თითოეულ მოსწავლეს ეძლევა შესაძლებლობა, მიიღოს მონაწილეობა ამოცანის შესრულებაში, შესაბამისად, ყველა მოსწავლის ინდივიდუალური წვლილი და ძალისხმევა დაფასებულია. აღნიშნული პროცესი ყველა მოსწავლისგან მოითხოვს დამოუკიდებელ საჯარო გამოსვლას, სამუშაოს შესრულების ყველა ეტაპზე. შედარებით პასიურ მოსწავლეებსაც კი აქვთ სტიმული, რათა ჯგუფის წევრებთან ერთად იმუშაონ და საკუთარი პასუხის გამართვაზე იზრუნონ, ვიდრე მოუწევთ კითხვაზე პასუხის გაცემა. მოსწავლეები, რომლებიც სხვა გარემოში პასიურ მდგომარეობაში დარჩებოდნენ, მოცემულ გარემოში აქტიურად არიან პროცესებში ჩართული.

თანაბარი შესაძლებლობები: მონაწილეობა დისკრიმინაციის გამორიცხვის საფუძველზე

მასწავლებელს შემოაქვს თემა და სთხოვს მოსწავლეებს, ეს თემა ჯგუფებში განიხილონ. შედეგის გათვლა შესაძლებელია: უფრო აქტიური, ექსტროვერტი მოსწავლეები ან მოსწავლეები, რომლებიც გარკვეულ ინფორმაციას ფლობენ მათთვის მიცემული თემის შესახებ, ჯგუფის მიერ საკითხის განხილვისას, ლიდერის ფუნქციას მოიხრებენ და ძირითადად ისინი ისაუბრებენ. ნაკლებად აქტიური, ინტროვერტი მოსწავლეები, რომლებსაც მათთვის მიცემული თემა არ აინტერესებთ, ან ძალიან ცოტას ისაუბრებენ, არ საერთოდ არ მიიღებენ მონაწილეობას თემის განხილვაში. ამის თავიდან ასარიდებლად, მასწავლებელს შეუძლია თანამშრომლობითი აქტივობის ორგანიზება იმგვარად, რომ ყველა მოსწავლემ თანაბარი წვლილი შეიტანოს თემის განხილვაში, მაგალითად, დაავალოს მოსწავლეთა ჯგუფებს, თითოეული მოსწავლისგან

ერთწუთიანი ინტერვიუს ალება. მოცემულ სიტუაციაში, ის მოსწავლეები, რომლებიც სხვა შემთხვევაში არ მიიღებდნენ მონაწილეობას თემის განხილვაში, აქტიურად იქნებიან ჩაბმული ჯგუფურ მუშაობაში.

თანადროული ურთიერთქმედება: მონაწილეობს ყველა და თითოეული მოსწავლე

როდესაც 30 მოსწავლისგან შემდგარ კლასში მასწავლებელი სათითაოდ იძახებს მოსწავლეებს, შედეგად ვიღებთ იმას, რომ 30 მოსწავლიდან მხოლოდ ერთს ეძლევა საკითხზე საკუთარი მოსაზრების გამოთქმის საშუალება, ხოლო დანარჩენი 29 მოსწავლე პასიური დამკვირვებლის როლში გვევლინება. მაგალითად, როდესაც მასწავლებელი მოსწავლეებს ავალებს ტექსტის წაკითხვას ხმამაღლა და მონაცვლეობით, რათა მან შეაფასოს თითოეული მოსწავლის კითხვის უნარი და დაეხმაროს მათ შედეგების გაუმჯობესებაში, 30 მოსწავლისგან შემდგარ ჯგუფში, 50 წუთიანი გაკვეთილის განმავლობაში, თითოეულ მოსწავლეს საათში საშუალოდ ორ წუთზე ნაკლები დრო ეძლევა კითხვის უნარის გასაუმჯობესებლად. სასწავლო გარემოში, რომელიც ეფუძნება თანამშრომლობას, მასწავლებელი წასაკითხ მასალას აძლევს მოსწავლეთა წყვილებს, რა დროსაც მოსწავლეები ერთმანეთს უკითხავენ ტექსტს მონაცვლეობით. მასწავლებელი კლასში დადის და აფასებს მოსწავლეებს და აძლევს მათ რჩევებს. მოცემულ შემთხვევაში, თითოეულ მოსწავლეს ეძლევა საშუალება, გაცილებით მეტი დროის განმავლობაში იკითხოს, ხოლო მასწავლებელს ეძლევა საშუალება, უფრო მეტ მასალას მოუსმინოს შესაფასებლად და მოსწავლეებისათვის მიმართულების მისაცემად.

მასწავლებელი ვერ უზრუნველყოფს მოსწავლეებს შორის ჯანსაღი ურთიერთობების დამყარებას მხოლოდ მათთვის ვერბალური ინსტრუქციის მიწოდებით, რომ „სტერეოტიპული აზროვნება და დისკრიმინაცია ცუდია“. კვლევებმა აჩვენა, თუ როგორ ზემოქმედებას ახდენს თანამშრომლობის პრინციპებზე დაფუძნებული საგანმანათლებლო აქტივობები მოსწავლეთა შორის ურთიერთობებზე; მაგალითად, „მოზაიკის“ მეთოდის გამოყენება, რომელიც ამ თავის ბოლოს მოცემულ დანართშია აღწერილი, დღეში, მინიმუმ, ორი საათის განმავლობაში როგორ ამცირებს დაძაბულობასა და აგრესიას მოსწავლეებს შორის, იწვევს ძალადობის ელემენტების გაუვნებელყოფას, კონ-

ფლიქტური სიტუაციების წარმატებით შემცირებას და აძლიერებს პოზიტიურ შედეგებს. მასწავლებლები, რომლებიც მოცემულ მეთოდს აქტიურად იყენებენ, ამტკიცებენ, რომ ისინი არა მხოლოდ ეხმარებიან მოსწავლეებს, უკეთესად აითვისონ სასწავლო მასალა, არამედ მათ მიერ გამოყენებული მეთოდი მნიშვნელოვანწილად ამცირებს მტრულ დამოკიდებულებებს მოსწავლეებს შორის და უვითარებს მათ შემწყნარებლურ დამოკიდებულებას.

თანამშრომლობის პრინციპები, ასევე, აუმჯობესებს სწავლის პროცესს ჰეტეროგენულ კლასში. მცირერიცხოვან ჯგუფებში მუშაობისას, მოსწავლეები ერთმანეთისთვის რესურსების ფუნქციას ასრულებენ. მოსწავლეები, რომლებიც ვერ კითხულობენ სათანადო დონეზე და/ან კარგად არ ფლობენ ენას, რომელზეც მათ სასწავლო მასალა ეძლევათ, უკეთ იგებენ და უკეთ ასრულებენ მათთვის მიცემულ დავალებას და უფრო მეტი შესაძლებლობა ეძლევათ, მონაწილეობა მიიღონ ჯგუფურ მუშაობაში. თუმცა, თანამშრომლობის საფუძველზე წარმოებული სწავლის შედეგად, შესაძლებელია მივიღოთ სიტუაცია, რომლის დროსაც აკადემიურად ჩამორჩენილი მოსწავლეები და/ან მოსწავლეები, რომლებიც სოციალურ იზოლაციაში იმყოფებიან, ჯგუფში გარიყულები აღმოჩნდნენ. ამგვარ სიტუაციებში, თანამშრომლობის საფუძველზე წარმოებული სწავლა მასწავლებლის ჩარევას მოითხოვს, რათა ყველა მოსწავლეს შეეძლოს თანაბარი შესაძლებლობებით სარგებლობა და თავიდან იქნეს აცილებული არსებული სოციალურ და აკადემიურ მოსწრებასთან დაკავშირებული უთანასწორობის გავრცელება.

როგორ უნდა დარწმუნდეს მასწავლებელი, რომ სასწავლო აქტივობა უზრუნველყოფს ყველა მოსწავლის თანაბარ ჩართულობას? ქვემოთ მოცემული კითხვები ესადაგება რიგ კრიტერიუმებს, რომელთა გამოყენებითაც შესაძლებელია სწავლებისა და სწავლის აქტივობების შეფასება და რომლებიც ეხმარება მასწავლებლებს ამ აქტივობების უკეთ დაგეგმვაში:

- ▶ ერთმანეთთან თანამშრომლობის გარეშე, გაუჭირდებათ მოსწავლეებს ამოცანისათვის თავის გართმევა და მიზნის მიღწევა?
 - შეუძლიათ მონაწილეებს ან მცირერიცხოვანი ჯგუფების წევრებს ერთმანეთისათვის დახმარების გაწევა და ერთმანეთისათვის სასარგებლო იდეების მიწოდება?
 - მოსწავლეებს შორის ურთიერთდამოკიდებულება გულისხმობს თუ არა მიზნის დასახვას, ამოცანაზე ერთობლივ მუშაობას, როლების

გადანაწილებას და რესურსებისა და სხვა საშუალებების გაზიარებას?

- ▶ სასწავლო აქტივობები აკმაყოფილებს თუ არა მოსწავლეთა საჭიროებებსა და სურვილებს?
 - ცალკეული მოსწავლისათვის მიცემული დავალება გასაგებია თუ არა ყველა მოსწავლისათვის და შეუძლია თუ არა მასწავლებელს, თვალი ადევნოს და შეამოწმოს, თუ რას აკეთებს და რა გააკეთა ცალკეულმა მოსწავლემ სწავლის პროცესში?
 - სწავლის პროცესი გულისხმობს თუ არა თანამშრომლობას პარტნიორული ურთიერთობების საფუძველზე და როლების გადანაწილებით?
- ▶ სასწავლო პროცესის სტრუქტურა ემსახურება თუ არა ყველა მოსწავლის თანაბარი მონაწილეობის უზრუნველყოფას?
 - ყველა მოსწავლეს შეუძლია თუ არა უპრობლემოდ ჩაერთოს და მონაწილეობა მიიღოს აქტივობებში?
 - აქტივობების ხასიათი და რესურსები უზრუნველყოფს თუ არა თანაბარ ხელმისაწვდომობას?
- ▶ შეუძლია თუ არა ყველა მოსწავლეს მონაწილეობის მიღება და საკუთარი ინდივიდუალური სწავლის მიზნების მიღწევა?
 - სასწავლო აქტივობის დროს ხორციელდება თუ არა პარალელურ რეჟიმში სხვადასხვა ინტერაქცია?
 - შესაძლებელია თუ არა ინტერაქციათა რაოდენობის ზრდა?
 - უზრუნველყოფილია თუ არა ყველა მოსწავლის ჩართულობა სასწავლო პროცესის ყველა საფეხურზე?

აღნიშნულ პროცესებში ჩართვით, მოსწავლეები გამოიმუშავებენ შემდეგ კომპეტენციებს:

- სხვების შეხედულებებისა და მოსაზრებების მიღებისათვის მზაობა;
- საკუთარ ქმედებებზე პასუხისმგებლობა;
- დამოუკიდებლად სწავლის უნარ-ჩვევები;
- ემპათია და სხვების აზრების, რწმენებისა და გრძნობების აღქმა-გაგება;
- მოქნილობა და შეგუების უნარი;
- თანამშრომლობის უნარ-ჩვევები;
- კონფლიქტის მოგვარების უნარ-ჩვევები;
- საკუთარი თავის კრიტიკული შეცნობა-შემცნება.

პროექტზე დაფუძნებული სწავლა

პროექტზე მუშაობა ან სწავლა პროექტზე მუშაობის საშუალებით, წარმოადგენს პედაგოგიკურ მიდგომას, რომელიც ყველაზე მათად ესადაგება მოსწავლეებში დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების განვითარებას, ვინაიდან მისი საშუალებით მოსწავლეები იძენენ მთელ რიგ დამოკიდებულებებს, უნარებს, ცოდნას და კრიტიკულ გააზრებას და, ასევე, ღირებულებებს. მისი გამოყენება შესაძლებელია რომელიმე კონკრეტული სასწავლო საგნის ფარგლებში, თუმცა რეკომენდებულია პროექტზე მუშაობა რამდენიმე სასწავლო საგანში ერთად, რა დროსაც პროექტის საგანს გამჭოლი საკითხი წარმოადგენს.

პროექტზე დაფუძნებული სწავლა ყველაზე ეფექტურია, როდესაც იგი ხორციელდება მცირერიცხოვან ჯგუფებში და/ან მთელი კლასის მონაწილეობით. როგორც წესი, იგი მოიცავს ეტაპებს და გრძელდება რამდენიმე კვირა:

- ▶ საკვლევი თემის ან საკითხის შერჩევა და სამუშაოს დაგეგმვა;
- ▶ ინფორმაციის შეგროვება, შეგროვებული ინფორმაციის ორგანიზება და გადაწყვეტილების მიღება (რომელიც მოიცავს ინდივიდუალურ პასუხისმგებლობას, ჯგუფის წევრებს შორის თანამშრომლობასა და პოტენციური უთანხმოებების მოგვარებასა და განსხვავებული შეხედულებების შეჯერებას);
- ▶ მასალის მომზადება (რომელიც, შესაძლებელია, სხვადასხვა ფორმით იყოს წარმოდგენილი, როგორცაა პოსტერი, ვიდეო, პუბლიკაცია, ვებგვერდი, პორტფოლიო, ტექსტი, სიტუაციის ინსცენირება ან ღონისძიება);
- ▶ მომზადებული მასალის პრეზენტაცია;
- ▶ სასწავლო მასალის გააზრება.

შერჩეული თემიდან გამომდინარე, პროექტში მონაწილეობისას, მოსწავლეებში ხდება დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების მოდელში შემავალი მსოფლიოს შეცნობა-შემეცნებისა და კრიტიკული გააზრების გაღრმავება. როდესაც პროექტი მოიცავს ენობრივ და კულტურულ მრავალფეროვნებას, მოსწავლეებს გამოუმუშავდებათ მრავალფეროვნების დაფასების უნარი და განსხვავებულის მიღებისადმი მზაობის დამოკიდებულება.

მასწავლებლის როლი, პროექტზე დაფუძნებული სწავლის პროცესში, შემოიფარგლება მოსწავლეების ხელშეწყობით. მოსწავლეები ასრულებენ

მასწავლებლის მიერ მათთვის მიცემულ რჩევებსა და რეკომენდაციებს, სამუშაოთა თანამიმდევრობასთან დაკავშირებით, თუმცა, რაც შეეხება შინაარსს, მის შესახებ გადაწყვეტილებას თავად მოსწავლეები იღებენ. მასწავლებლის ძირითად ინსტრუმენტს წარმოადგენს კითხვები, და არა პასუხები. ზემოთ აღწერილი პრინციპები ძალაში რჩება და მასწავლებელი თავალს ადევნებს ჯგუფებში მუშაობის პროცესსა და ჯგუფის წევრებს შორის თანამშრომლობას. მასწავლებლის მოვალეობაში შედის მოსწავლეების წახალისება, რათა მათ ერთმანეთთან ითანამშრომლონ, დაეხმარონ ერთმანეთს, შეუფასონ ერთმანეთს შესრულებული სამუშაო და იმსჯელონ იმის თაობაზე, თუ რა დასკვნები გააკეთეს მათ და, ასევე, ერთმანეთთან ურთიერთობის თაობაზე.

აღნიშნულ პროცესში ჩართულობით, მიუხედავად იმისა, თუ რა თემა იქნება შერჩეული და, გარდა ამ თემასთან დაკავშირებული ცოდნისა და უნარებისა, მოსწავლეები შეიძენენ შემდეგ კომპეტენციებს:

- დამოუკიდებლად სწავლის უნარ-ჩვევები და თავდაჯერებულობა: მოსწავლეებს შეუძლიათ ინფორმაციის წყაროების იდენტიფიცირება, მათი სანდოობისა და სარწმუნოების შემოწმება, მონაცემთა შეგროვების პროცესის ორგანიზება და საკუთარი პროდუქტის შექმნა;
- ანალიტიკური და კრიტიკული აზროვნების უნარი, რომელიც უკავშირდება ინფორმაციის აღქმას, დამუშავებასა და ორგანიზებას და, აგრეთვე, სწავლის გამოცდილების გააზრებას;
- მოსმენისა და დაკვირვების უნარ-ჩვევები, განსაკუთრებით, ინფორმაციის შეგროვების ეტაპზე;
- ემპათია, მოქნილობა და შეგუების უნარი, თანამშრომლობის უნარ-ჩვევები და კონფლიქტის მოგვარების უნარ-ჩვევები, აგრეთვე, პატივისცემა, პასუხისმგებლობა და გაურკვევლობისადმი შემწყნარებლური დამოკიდებულება;
- კომუნიკაციის უნარ-ჩვევები: ზეპირი, წერილობითი კომუნიკაციის უნარი, საჯაროდ სიტყვით გამოსვლის უნარ-ჩვევები, მრავალენობრივი უნარები;
- საკუთარი თავის, ენისა და კომუნიკაციის შეცნობა და კრიტიკული გააზრება, განსაკუთრებით, სწავლის გამოცდილების გააზრების ეტაპზე.

მომსახურების სწავლა

მომსახურების სწავლა კიდევ ერთ ეფექტურ გზას წარმოადგენს მოსწავლეებში დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების განვითარების მიმართულებით, ვინაიდან იგი მოსწავლეებს აძლევს შესაძლებლობას, რომ საკლასო გარემოში შექმნილი ცოდნა და კრიტიკული გააზრება და, ასევე, უნარები დააკავშირონ რეალურ ცხოვრებაში წამოჭრილი საკითხების მოგვარებისათვის საჭირო მიზანმიმართულ ქმედებებთან. ამგვარად ხდება მოსწავლეებში არა მხოლოდ ცოდნისა და კრიტიკული გააზრების გაღრმავება და უნარების დაუფლება და გამყარება, არამედ ყალიბდება ისეთი პროცესები, რომლებიც ხელს უწყობს მოსწავლეებში დამოკიდებულებებისა და ღირებულებების კრიტიკულ შეფასებას.

მომსახურების სწავლა გაცილებით მეტია, ვიდრე საზოგადოებრივი საქმიანობა. იგი გულისხმობს საზოგადოებრივი საქმიანობის განხორციელებას უფრო სტრუქტურირებულად, ეტაპებად დაყოფილ კონტექსტში, რომელშიც მასწავლებლის ფუნქციაში შედის პროცესების ორგანიზება და მოსწავლეების ხელშეწყობა, ამავე დროს მოსწავლეებზე მკაცრად ორიენტირებული მიდგომის შენარჩუნება და მოსწავლეების აღჭურვა შესაბამისი საშუალებებით, რათა მათ შეძლონ გადაწყვეტილების მიღება და დამოუკიდებლად და საკუთარი სურვილის შესაბამისად მოქმედება, თანატოლებთან თანამშრომლობის პირობებში.

ვინაიდან მომსახურების სწავლა პროექტის საფუძველზე ორგანიზებული სწავლის ფორმას წარმოადგენს, ეს პროცესი, პროექტზე მუშაობის პროცესის მსგავსად, გარკვეული ეტაპების თანამიმდევრობას გულისხმობს:

- ▶ საზოგადოების საჭიროებების შეფასება და შესაძლო გაუმჯობესების ან ცვლილების იდენტიფიცირება;
- ▶ შესასრულებელი სამუშაოსათვის მზადება, ინფორმაციის შეგროვების საშუალებით, ასევე, მოცემულ საზოგადოებაში დაინტერესებული მხარეების იდენტიფიცირება და მათთან დაკავშირება, საკითხის გადაჭრის მიმართულებით არსებული ალტერნატიული გზების ანალიზი და განსახორციელებელი სამუშაოს დაგეგმვა;
- ▶ კონკრეტული სამუშაოების განხორციელება, საზოგადოებრივ საქმიანობაში ჩართვის გზით, რომელიც სასარგებლოა მოსწავლეებისათვის და რომელიც მათი გამოცდილების გაფართოებას ემსახურება და

ხელს უწყობს მოსწავლეებში ღირებულებების, დამოკიდებულებების, უნარების განვითარებასა და ცოდნისა და კრიტიკული გააზრების გაღრმავებას. ქმედებები სხვადასხვა ტიპის შეიძლება იყოს, მათ შორის:

- განსაკუთრებული საჭიროებების მქონე ჯგუფის წევრებისათვის უშუალო და პირდაპირი დახმარების გაწევა (მაგალითად, ხანდაზმულთა ცენტრში სტუმრობა, არაკეთილმოწყობილ ტერიტორიებზე მცხოვრები მცირეწლოვანი ბავშვებისათვის ღონისძიების ორგანიზება, მოხალისეებად მომუშავე მოქალაქეებისათვის საჩუქრების გადაცემა);
- არაპირდაპირი დახმარების გაწევა ან ცვლილების შეტანა საზოგადოებაში (მაგალითად, სათამაშოების შეგროვება არასამთავრობო ორგანიზაციისათვის, რომელიც ეხმარება დაუცველ ბავშვებს, სათამაშო მოედანთან არსებული კედლის შეღებვა, ბავშვებისათვის უფრო სახალისო გარემოს შექმნის მიზნით, ვებგვერდის, პლატფორმის ან აპლიკაციის შექმნა, რომლის საშუალებითაც ხანდაზმულ მოქალაქეებს საშუალება ექნებათ, დახმარებისათვის მიმართონ მოხალისეებს, ფონდების შეგროვება ადგილობრივი ინიციატივების ხელშეწყობის მიზნით);
- ცვლილებების ხელშეწყობა (მაგალითად, საჯარო პოლიტიკის მხარდაჭერა, რათა იგი მიღებულ იქნეს ადგილობრივი ხელისუფლების მიერ; გარკვეული რისკების შესახებ ადგილობრივი მოქალაქეების გაფრთხილება ან მოქალაქეების კონკრეტული ქცევის ცვლილების მხარდაჭერა);
- ▶ შესრულებული სამუშაოს შესახებ ანგარიშის წარდგენა საზოგადოებისათვის და მიღწევების აღნიშვნა;
- ▶ სწავლის მიმართულებით მიღებული გამოცდილების გააზრება, უმჯობესია, სრული პროცესის განმავლობაში, და შესრულებული სამუშაოს შეფასება, სათანადო დასკვნების გამოტანისა და რეკომენდაციების შემუშავების მიზნით, რომლებიც ემსახურება მომავალში მსგავსი სამუშაოს ეფექტურობის ზრდას.

მომსახურების ეფექტურ სწავლას რამდენიმე მახასიათებელი გააჩნია, რომელიც ხელს უწყობს დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების მოდელში მოცემული მთელი რიგი ღირებულებების, დამოკიდებულებების

ბებისა და უნარების განვითარებას და ცოდნისა და კრიტიკული გააზრების გაღრმავებას:

- მოქალაქეობრივი აზროვნება, აგრეთვე, პასუხისმგებლობა, სხვების მიღებისათვის მზაობა, ემპათია, დაკვირვების უნარი, მსოფლიოს შეცნობა-შემეცნება და კრიტიკული გააზრება, მნიშვნელოვან საკითხებზე ორიენტირებითა და საზოგადოების რეალურ საჭიროებებზე ადეკვატური რეაგირება;
- თავდაჯერებულობა, ანალიტიკური და კრიტიკული აზროვნების უნარი: მოქმედებისა და გადაწყვეტილების მიღების საშუალებით, იგი მოსწავლეებს აძლევს პროცესის სხვადასხვა ელემენტის დაგეგმვისა და ორგანიზების შესაძლებლობას;
- გაურკვევლობისადმი შემწყნარებლური დამოკიდებულება, დამოუკიდებლად სწავლის უნარ-ჩვევები და კრიტიკული აზროვნება: რაც საშუალებას აძლევს მოსწავლეებს, შეისწავლონ და გამოსცადონ სხვადასხვა ალტერნატივა, ისწავლონ საკუთარ შეცდომებზე და ეცადონ, იპოვონ საუკეთესო გამოსავალი;
- თანამშრომლობისა და კონფლიქტის მოგვარების უნარ-ჩვევები, მოქნილობასა და შეგუების უნართან და, აგრეთვე, კომუნიკაციის უნართან ერთად; იგი მოსწავლეებისაგან მოითხოვს ერთობლივ მუშაობას, ერთმანეთის მხარდაჭერასა და უთანხმოებების მოგვარებას;
- მსოფლიოს შეცნობა-შემეცნება და კრიტიკული გააზრება: მისი საშუალებით შესაძლებელია საკლასო გარემოში ათვისებული ცნებების, ცოდნისა და უნარების დაკავშირება საზოგადოებრივ სფეროში ინტერვენციის აუცილებლობასთან;
- კულტურული განსხვავებულობისადმი შემწყნარებლური დამოკიდებულება; მოსმენის უნარ-ჩვევები, ენობრივი და კომუნიკაციური უნარები: მათი საშუალებით იქმნება ადგილობრივ დაინტერესებულ მხარეებთან კომუნიკაციისა და მიღწევების საჯაროდ გამოტანის შესაძლებლობა;
- საკუთარი თავის შეცნობა და კრიტიკული გააზრება: უზრუნველყოფა იმისა, რომ ყველა მოსწავლე სარგებლობს ხელშეწყობით, რათა გაიაზროს, თუ რა მოუტანა მას პროცესმა, გაიაზროს საკუთარი მოტივაცია და ის, თუ როგორ შეძლებს იგი საკუთარი ცოდნის გარდაქმნას მომავალ გამოცდილებად.

შინაარსზე დაფუძნებული მეთოდები და მიდგომები

დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების განვითარება არ უნდა იქნეს აღქმული, როგორც ენების, მათემატიკის, მეცნიერებების და ყველა დანარჩენი სასკოლო საგნის, როგორცაა, ისტორია, გეოგრაფია, სპორტი და თანამედროვე ენები და ა.შ. ძირითადი უნარების სწავლების ალტერნატივა. არსებითი მნიშვნელობა ენიჭება დღევანდელ ევროპაში ბავშვებისა და ახალგაზრდებისათვის იმ ღირებულებების, დამოკიდებულებების, უნარებისა და ცოდნისა და კრიტიკული გააზრების გადაცემას, რომლებიც უმნიშვნელოვანესია მომავალი თაობების როგორც პიროვნული, ასევე, საზოგადოებრივი ცხოვრების წარმართვისათვის და, აგრეთვე, იმის უზრუნველსაყოფად, რომ არ მოხდეს წარსულში დაშვებული შეცდომებისა და მომხდარი კატასტროფების გამეორება. მასწავლებლებს შეუძლიათ, ისარგებლონ მთელი რიგი შესაძლებლობებით, რათა თავიანთი საგნის სწავლებაში ჩართონ მოსწავლეებში დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების განვითარებისათვის მნიშვნელოვანი თემები. ქვევით მოყვანილ მაგალითებში მოცემული მეთოდების გამოყენება შესაძლებელია სხვადასხვაგვარად, მოსწავლეთა ასაკის, კლასის, ცოდნის დონისა და, ასევე, საკლასო გარემოს გათვალისწინებით.

არსებული კურიკულუმის გამოყენება – საგნის სწავლებისას

ყველა საგანი, არსებული შესაბამისი სასწავლო გეგმის მიხედვით გააზრებული და მიზანმიმართული სწავლებისას, მოიცავს სასწავლო აქტივობებს, რომლებიც ემსახურება იმ ღირებულებების, დამოკიდებულების, უნარების სწავლებასა და ცოდნისა და კრიტიკული გააზრების განმტკიცებას, რომლებიც მოსწავლეებს სჭირდებათ იმისათვის, რომ შეძლონ საკუთარი წვლილის შეტანა დემოკრატიულ კულტურაში. დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების „სხვათა შორის“ სწავლებამ, მაგალითად, წელიწადში რამდენიმე საათის გამოყოფამ მათი სწავლებისათვის, რომლებიც დაეთმობა ისეთ თემებს, როგორცაა ინტერკულტურული კომპეტენცია ან დემოკრატიული მოქალაქეობა, შესაძლოა უარყოფითი შედეგები მოგვიტანოს, რაც, ზედაპირული დამოკიდებულების დროს, გარდაუვალია და უმნიშვნელოვანესი გზავნილი ბუნდოვანი და არათანამიმდევრული გახადოს. გუნდური სწავლება და კურიკულუმში და საგნობრივ კურიკულუმებში იმ პროცესების ჩართვა, რომლებიც დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების მოდელს მოიცავს, ყველაზე ოპტიმალურ მიდგომას წარმოადგენს.

დასაწყისისათვის, ყველა სასკოლო საგნის ფარგლებში შეიძლება იქნეს შემოტანილი მცირე აქტივობები, ტექნიკა და სხვა ჯგუფური თუ შეფასების აქტივობები, რომლებიც ემსახურება კონკრეტული საკლასო გარემოს შექმნას, რომელიც მორგებული იქნება მოტივირებულ მოსწავლეებზე, რომლებსაც სურთ, ისწავლონ ერთად, თავიანთი წვლილი შეიტანონ საერთო საქმეში, ითანამშრომლონ ერთმანეთთან და ჰქონდეთ ერთმანეთისადმი ნდობა.

მასწავლებლებს შეუძლიათ ამგვარი შესაძლებლობების შექმნაზე მორგებული მეთოდები შეარჩიონ არსებული კურიკულუმიდან. ინტერკულტურული განათლება, დემოკრატიული მოქალაქეობისათვის განათლება და ადამიანის უფლებათა სწავლება, მაგალითად, შესაძლებელია კონკრეტული სასკოლო საგნის სწავლების ფარგლებში, როგორცაა ისტორია, სოციალური მეცნიერებები და სამოქალაქო განათლება, თუმცა აბსოლუტურად ყველა სასკოლო საგნის ფარგლებში შეიძლება იქნეს ჩართული დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების სწავლება, მათ შორის, ენისა და ლიტერატურის, მათემატიკის, მეცნიერებების, ისტორიის, გეოგრაფიის, ხელოვნების, სასცენო ხელოვნების, თანამედროვე ენების, სპორტის, მუსიკის ან საინფორმაციო და საკომუნიკაციო ტექნოლოგიების სწავლებისას.

ქვემოთ მოცემულია დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების ჩართვის მაგალითები ისეთი სასკოლო საგნების სწავლებისას, როგორცაა, ენა და ლიტერატურა, მათემატიკა, გეოგრაფია და საბუნებისმეტყველო მეცნიერებები.

ენა და ლიტერატურა

ენისა და ლიტერატურის მასწავლებლებს შეუძლიათ, შეარჩიონ ტექსტები, რომლებშიც სოციალური საკითხებია წინა პლანზე წამოწეული, მაგალითად, ტექსტები რასობრივ ან გენდერულ დისკრიმინაციაზე, ძალადობაზე, და მოსწავლეებთან ერთად განიხილონ, თუ როგორ აშუქებს ესა თუ ის მწერალი თუ პოეტი სოციალურ და პოლიტიკურ საკითხებს და, შესაბამისად, წახალისოს მოსწავლეები სოციალური და პოლიტიკური საკითხების კვლევისკენ. სავარჯიშოებში, რომლებიც წაკითხულის გააზრებას მოიცავს, შეიძლება გამოყენებულ იქნეს ტექსტები, რომლებიც კონკრეტული საკითხის მრავალი სხვადასხვა პერსპექტივიდან განიხილვას მოიცავს. ასევე, შეიძლება შერჩეულ იქ-

ნეს ტექსტები, რომლებიც ირიბად ემსახურება ფსიქოლოგიური ასპექტების შესახებ მოსწავლეების ცნობადობის ამაღლებას, მაგალითად, ეხმარება მოსწავლეებს, გააანალიზონ თავიანთი დამოკიდებულებები ხელისუფლების, ადამიანთა ჯგუფის ქმედებების, ან მათ თანატოლებზე განხორციელებული ზეწოლის მიმართ. წერიტი დავალებები და დისკუსიებიც შესაძლებელია ეძღვნებოდეს სოციალურ საკითხებს.

მათემატიკა

მათემატიკის მასწავლებლებს შეუძლიათ, მიაწოდონ მოსწავლეებს ინფორმაცია სხვადასხვა ცივილიზაციის მიერ შეტანილი წვლილის ისტორიული მნიშვნელობის შესახებ. ან მათემატიკური გამოანგარიშებების საფუძვლად შეუძლიათ გამოიყენონ არსებული დემოგრაფიული მონაცემების საფუძველზე შედგენილი ამოცანები. მათ, ასევე, შეუძლიათ ჩართონ მაგალითები, რომლებიც ხელს უწყობს კოგნიტური რეფლექსების შესახებ, როგორებიცაა სტერეოტიპები, მოსწავლეთა ცნობადობის ამაღლებას, ან აქტივობები, რომლებიც ხელს უწყობს მოსწავლეების მიერ იმის გაგებასა და გააზრებას, რომ დაუშვებელია ისეთი კომპლექსური არსების, როგორიცაა ადამიანი, ისეთ მარტივ ერთეულ განზომილებაში განხილვა, როგორიცაა სქესი, ეთნიკურობა, ფინანსური სტატუსი, სქესობრივი ორიენტაცია, რელიგია ან საქმიანობა.

ჩემს მოსწავლეებს ვაძლევ ცხრილს, სადაც თითოეულ სტრიქონში მოცემულია განსხვავებული ფუნქცია. თითოეულ სვეტში კი – მახასიათებელი/თვისება, რომლითაც შესაძლებელია ფუნქციების კლასიფიცირება, აქვს თუ არა ფუნქციას ეს მახასიათებელი/თვისება. არის თუ არა ფუნქცია ლუწი, კენტი, ზრდადი, კლებადი, -1-დან 1-მდე შუალედში, გაივლის თუ არა კოორდინატთა სათავეში, ან აკმაყოფილებს თუ არა პირობას: $f(a+b) = f(a)+f(b)$.

მას შემდეგ, რაც ცხრილს შეავსებენ „კი“ და „არა“ პასუხებით, მოსწავლეები ამჩნევენ, რა რთულია, მოძებნო თუნდაც ერთი თვისება, რომელიც ყველას საერთო აქვს, ან მოძებნო თუნდაც ერთი ისეთი სტრიქონი, რომელიც ცალსახად განსაზღვრულია რომელიმე მახასიათებლით. და შემწყნარებლობის ნაკლებობაც ხომ იმ დაშ-

ვებიდან მომდინარეობს, რომ „Y ჯგუფის ყველა ადამიანს აქვს X მახასიათებელი“?

მათემატიკური ტოლობების ამოხსნისას, მოსწავლე სწავლობს ტოლერანტობას. ამგვარი აქტივობები სხვადასხვა ფორმით, მაგალითად, ცხრილის სტრიქონებისა და სვეტების შეცვლილი სახელწოდებებით, შესაძლებელია შეტანილ იქნეს მათემატიკის სხვა გაკვეთილებზე. დაბალ კლასებში შეიძლება აღწერილი ცხრილის გამარტივებული ვერსიის გამოყენება, მაგალითად, მთელი რიცხვები 1-დან 10-მდე, ფუნქციების ნაცვლად. შესაძლო მახასიათებლები შეიძლება მოიცავდეს: ლუწია თუ კენტი მოცემული რიცხვი, მარტივი თუ რთული, შედგენილი, კვადრატული, აბსოლუტური, კუბური, ფიბონაჩის, ფაქტორული და სხვ.

გეოგრაფია

გეოგრაფიის მასწავლებლებს შეუძლიათ, ტოლერანტობის საკითხი იმიგრაციის თემასთან ერთად განიხილონ, ინოვაციური მეთოდების გამოყენებით: მაგალითად, განიხილონ იმ ადამიანის მიერ განვლილი გზა, რომელიც უკეთესი ცხოვრების ძიებაში სხვა ქვეყანაში მიემგზავრება: მოსწავლეებს შეუძლიათ, შეისწავლონ ამ ადამიანის მშობლიურ ქვეყანაში არსებული მდგომარეობა (ეკონომიკა, ტოპოგრაფია, დემოგრაფია), რუკაზე განიხილონ ამ პირის მიერ განვლილი გზა, იმ ქვეყნების ტოპოგრაფია, რომელთა გავლაც მოუწია ამ პირს და ა.შ. ამგვარი აქტივობები მოსწავლეებს აძლევს სტიმულს, დააფასონ იმ პირების ღვაწლი, რომელთა ბრძოლისა და თავდადების შედეგადაც ჩამოყალიბდა მათი ქვეყანა. გეოგრაფიის ცოდნის გარეშე, საკუთარ თავს მსოფლიოს ცენტრად აღვიქვამთ, ხოლო დანარჩენ მსოფლიოს – პერიფერიად. ძველი რუკების დათვალიერება, რომლებზეც შუასაუკუნეების მოღვაწეებს მათთვის უცნობი მიწები დაჰქონდათ საკუთარი წარმოსახვის მიხედვით, ხელს შეუწყობს მოსწავლეების ცნობადობის ამაღლებას ისეთ საკითხებზე, როგორებიცაა სტერეოტიპები და ხელს შეუწყობს მათი ხედვების დეცენტრალიზაციას. მასალის განმტკიცებისათვის განკუთვნილი აქტივობები შესაძლებელია მოიცავდეს საკუთარი ქალაქისა და უბნის შესწავლას, იქ არსებული ეთნიკური და სოციალურ-ეკონომიკური სხვაობების იდენტიფიცირების მიზნით, მათი უხილავი საზღვრებისა და მათი შექმნის ისტორიის შესწავლას.

მეცნიერებები

მეცნიერებების მასწავლებლებს შეუძლიათ, კურიკულუმის სხვადასხვა ასპექტის გაერთიანებით, ისეთი თემები და საკითხები განიხილონ მოსწავლეებთან, რომლებიც უკავშირდება დისკრიმინაციასა და სოციალურ უსამართლობას. ამ კონტექსტში გარემოს დაცვასთან დაკავშირებული საკითხების განხილვა საკმაოდ მარტივია. მაგალითად, ჰაერის დაბინძურების ხარისხის შესახებ გაკვეთილის დროს მოსწავლეებს შეუძლიათ, განიხილონ და გააანალიზონ ჰაერის დაბინძურებასთან დაკავშირებული ავადობისა და სიკვდილიანობის თვალსაზრისით არსებული სხვაობები, ისეთი ფაქტორების გათვალისწინებით, როგორებიცაა სოციალური კლასები, რასები, საცხოვრებელი ტერიტორიები და სამუშაო ადგილები. მოსწავლეებს შეუძლიათ, შეისწავლონ მეცნიერული ცნებები, როგორებიცაა ჰაერის დაბინძურების ხარისხის ინდექსი, ჩაატარონ კვლევა სხვადასხვა ქალაქში ჰაერის დაბინძურების ხარისხის ინდექსის მიხედვით და დააკავშირონ აღნიშნული ინდექსები ამ ქალაქებისათვის დამახასიათებელ ტემპერატურასთან; განიხილონ, არსებობს თუ არა მიზეზშედეგობრივი კავშირი ან კორელაცია ამ მონაცემთა შორის და ა.შ. მასწავლებლებს შეუძლიათ გამოიყენონ შედეგებისა და ანალიზის ყველა ის მეთოდი, რომელიც მათ საშუალებას მისცემს, გააანალიზონ ისეთი სოციალური საკითხები, როგორებიცაა სამართლიანობა და თანასწორობა.

გუნდური სწავლება და ინტეგრირებული კურიკულუმის მიდგომები

გარდა იმისა, თუ რისი გაკეთება შეუძლიათ მასწავლებლებს ცალკეული სასკოლო საგნის ფარგლებში, სხვადასხვა საგნის მასწავლებლებს შორის თანამშრომლობა მნიშვნელოვანი, ეფექტური და ნაყოფიერი შეიძლება აღმოჩნდეს მოსწავლეებში დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების განვითარების თვალსაზრისით. ამგვარი თანამშრომლობა შესაძლებელია შედგეს ერთსა და იმავე კლასთან მომუშავე რამდენიმე სხვადასხვა საგნის მასწავლებელს შორის, რომელიც შეთანხმებულად დაგეგმავს დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების სწავლებას. თუმცა ამგვარი თანამშრომლობა შესაძლებელია შედგეს სხვადასხვა კლასის მასწავლებლებს შორისაც, რომლებსაც ექნებათ სათანადო ხელშეწყობა იმისათვის, რომ ითანამშრომლონ და შეიმუშაონ სასწავლო აქტივობები მოსწავლეებში დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების განვითარების ხელშესაწყობად.

ერთსა და იმავე კლასთან მომუშავე მასწავლებლებს შეუძლიათ, შეადგინონ მოსწავლეებთან მუშაობის ერთობლივი გეგმა, რომელიც მიმართული იქნება იმისკენ, რომ მოიცვას დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების ყველა ელემენტი, რაც შედეგად მოგვცემს მოსწავლეებში კომპეტენციების ეტაპობრივ განვითარებას და თავიდან აგვარიდებს დემოკრატიული კულტურის ზოგიერთი კომპეტენციის განმეორებით სწავლებას სხვადასხვა საგნის ფარგლებში და, ასევე, ზოგიერთი კომპეტენციის გამოტოვებას. მასწავლებლებს, აგრეთვე, შეუძლიათ, ერთობლივად დაგეგმონ უფრო ფართო, პროექტზე დაფუძნებული სასწავლო აქტივობები, ან უფრო ხანგრძლივი პერიოდის განმავლობაში, სხვადასხვა სასკოლო საგნის ფარგლებში, ასწავლონ ის გამჭოლი თემები, რომლებიც განსაკუთრებით ესადაგება დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციებს, როგორებიცაა, ადამიანის უფლებები, გენდერული თანასწორობა, მდგრადი განვითარება, სოციალურ-კულტურული და ენობრივი მრავალფეროვნება, დისკრიმინაციისა და ძალადობის პრევენცია და ა.შ.

ამგვარი შეთანხმებული მუშაობა, უმჯობესია, სკოლის მასშტაბით შემუშავებული გეგმის ნაწილს წარმოადგენდეს, რომელიც სათანადოდ იქნება ორგანიზებული და ორიენტირებული იქნება მოსწავლეებში დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების განვითარებაზე, ამის შესახებ კი დაწვრილებით არის საუბარი წინამდებარე ტომის მე-5 თავში, რომელიც საერთო სასკოლო მიდგომას ეძღვნება.

ფარული კურიკულუმი

ფარული კურიკულუმი, ძალიან ხშირად, წარმოადგენს სტატუს-კვოს, რომლის გარშემოც არ ისმება კითხვები. ვინაიდან მოცემული კომპეტენციათა ჩარჩო სამ პრინციპს ეფუძნება, კონკრეტულად, გამჭვირვალობას, თანამიმდევრულობას და ყოვლისმომცველობას, და იყენებს დემოკრატიული სწავლის პროცესებისადმი ჰოლისტურ მიდგომას, მნიშვნელოვანია, სკოლებმა ყურადღება გაამახვილონ ფარულ პრაქტიკასა და გზავნილებზე და მოახერხონ მათი ჰარმონიზება დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების ღირებულებებსა და დამოკიდებულებებთან.

ნებისმიერ ასპექტს, რაც სწავლებას ექვემდებარება, სოციალური კონტაქტია გაანჩია. გენდერული მიკერძოებულობა, ეთნიკური და რასობრივი მიკერძოებულობა და კონკრეტული კულტურისათვის უპირატესობის მინიჭება

წარმოადგენს იმ ძირითად ხარვეზებს, რომლებიც გაუცნობიერებლად არის ჩადებული კურიკულუმში და თავს იჩენს სკოლებში.

მასწავლებლებმა ყურადღება უნდა გაამახვილონ იმ ასპექტებზე, რასაც გაუცნობიერებლად გადასცემენ მოსწავლეებს საკლასო გარემოში. განათლებაზე პასუხისმგებელი პირები, როგორც წესი, სასწავლო მასალას ირჩევენ შეზღუდული რაოდენობის კონკრეტული წყაროებიდან, რითაც ამყარებენ სოციალურ უთანასწორობას ან კონკრეტული კულტურის უპირატესობას, ასევე, სტერეოტიპებსა და დისკრიმინაციას.

მათემატიკისა და მეცნიერებების ბევრი მასწავლებელი, მაგალითად, ამტკიცებს, რომ ის, რასაც ისინი ასწავლიან, სოციალური კონოტაციისაგან თავისუფალია. მოსწავლეებს ამოსახსნელად ეძლევათ მათემატიკური ამოცანები, რომლებიც იშვიათად უკავშირდება რაიმეს რეალური ცხოვრებიდან. ამგვარი დაფარული და ნაგულისხმევი და, სავარაუდოდ, არაწინასწარგანზრახული გზავნილების შედეგს წარმოადგენს ის, რომ ძალიან ბევრი მოსწავლე ფიქრობს, რომ სასწავლო საგნის შინაარსს არაფერი აქვს საერთო მათ რეალურ ცხოვრებასთან. მათ შეიძლება გაუნელდეთ ინტერესი არა მხოლოდ მუშაობისადმი, არამედ, ასევე, მთლიანად მათემატიკისადმი, რადგან, მათი თვალსაზრისით, მას არაფერი აქვს საერთო ჩვენს რეალობასთან. ბევრი კვლევით დგინდება, რომ მათემატიკის სოციალურ კონტექსტში მოქცევა ამგვარი „ფარული კურიკულუმის“ კონტროლის ერთ-ერთ გზას წარმოადგენს.

ფარული გზავნილების კონტროლის კიდევ ერთ გზას წარმოადგენს ყურადღების გამახვილება მასალად გამოყენებულ რესურსებსა და ილუსტრაციებზე. მაგალითად, თუ ლიტერატურის კურსში არ არის წარმოდგენილი სხვადასხვა სოციალური ფენის წარმომადგენელი ავტორების ან სხვადასხვა გეოგრაფიული არეალის წარმომადგენელი ავტორების ნაწარმოებები, ან ენის სახელმძღვანელოები შეიცავს სურათებსა და ტექსტებს, რომლებიც თეთრკანიანი საშუალო კლასის წარმომადგენლების მიერ ტურისტული ღირშესანიშნაობების დათვალიერების სცენებს ასახავს, მაშინ ჩნდება გონივრული ეჭვი იმის თაობაზე, რომ მოსწავლეებს გადაეცემათ ფარული გზავნილები და მასწავლებლები, განათლებისა და კულტურის ხელმძღვანელი სტრუქტურების კარნახით, იძულებული არიან, დისკრიმინაციულ პრაქტიკას მიმართონ.

კოვავიზიციის შესაბამისი დესკრიპტორების გამოყენება

როგორც პროცესზე, ასევე, შინაარსზე ორიენტირებული გაკვეთილის ან აქტივობის დაგეგმვისას, მასწავლებლებს ხელი მიუწვდებათ მთელ რიგ დამტკიცებულ და სკალირებულ დესკრიპტორებზე. ამ დესკრიპტორთა გამოყენებისა და პოტენციურად არამიზნობრივად გამოყენების თავიდან აცილების გზები აღწერილია სარეკომენდაციო ხარჩოს ძირითად დოკუმენტში, ხოლო დესკრიპტორებთან დაკავშირებული დეტალები და ამ დესკრიპტორთა სრული ჩამონათვალი მოწოდებულია წინამდებარე პუბლიკაციის მე-2 ტომში. დესკრიპტორები განსაკუთრებით ესადაგება დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების პედაგოგიკას – სწავლებისა და სწავლის თეორიასა და პრატიკას, ვინაიდან დესკრიპტორები ფორმულირებულია სწავლის შედეგების ენის გამოყენებით და შესაძლებელია მათი გამოყენება სხვადასხვა სასწავლო აქტივობის სწავლის შედეგების განსაზღვრისათვის. განსაკუთრებული ყურადღების გამახვილებაა საჭირო იმ ფაქტზე, რომ სასწავლო აქტივობის შედეგების, უმეტეს შემთხვევაში, საჭიროა კონკრეტულ კომპეტენციათა ჯგუფის შესაბამისი დესკრიპტორების კომბინირება. წინამდებარე თავის ბოლოს მოცემულია დანართი, რომელშიც აღწერილია, თუ როგორ შეიძლება დესკრიპტორების დაკავშირება სხვადასხვა ტიპის სწავლების პრაქტიკასთან.

წინასწარი დასკვნა

მასწავლებლებს შეუძლიათ იმ პედაგოგიკური მიდგომების მობილიზება, რომლებიც მოსწავლეებში დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების განვითარებას ემსახურება, რომ ამგვარად შექმნან უფრო სასიამოვნო და უსაფრთხო სასწავლო გარემო და, ამავე დროს, საკლასო გარემოში დაუპირისპირდნენ ძალადობრივ, დისკრიმინაციულ და ანტიდემოკრატიულ სტრუქტურებს. სასწავლო პროცესის დაგეგმვის საშუალებით, მოსწავლეებში დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების განვითარებაზე ზრუნვითა და მათი აქტივობების შეფასებით, მასწავლებლების, როგორც სწავლის პროცესის ხელშემწყობი პირების ყურადღება გადატანილი იქნება დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების ხარჩოში მოცემულ პრინციპებზე და ისინი საკუთარ პრაქტიკაში ჩართავენ და გამოიყენებენ იმ პედაგოგიკურ მიდგომებსა და მეთოდებს, რომლებიც წაახალისებს მოსწავლეებს და უბიძგებს მათ, აქტიურად ჩაერთონ გამოცდილების მიღებისა და დასკვნების გაკეთების პროცესებში, გაუმკლავდნენ გამოწვევებს, აწარმოონ ანალიზი, შედარება და ითანამშრომლონ ერთმანეთთან. მასწავლებლები აანალიზებენ საკუთარ

როლს საკლასო გარემოში იმისათვის, რომ მოსწავლეები აღიქმებოდნენ პიროვნებად და ჩართული იყვნენ პროცესებში გონებით, ემოციებითა და მოქმედებებით და გამოიმუშაონ პრაქტიკა, რომელიც ხელს შეუწყობს მათ დამოუკიდებელ და პასუხისმგებლობის გრძნობის მქონე პიროვნებად ჩამოყალიბებას, პიროვნებად, რომლებიც ფლობენ დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციებს.

გამოყენებული ლიტერატურა

Aronson E. (2000), *Nobody left to hate: teaching compassion after Columbine*, W. H. Freeman, New York.

Aronson E. et al. (1978), *The jigsaw classroom*, Sage, Beverly Hills, CA.

Brett P., Mompoin-Gaillard P. and Salema M. H. (2009), *How all teachers can support citizenship and human rights education: a framework for the development of competences*, Council of Europe Publishing, Strasbourg, available at <https://rm.coe.int/16802f726a>, accessed 19 December 2017.

Cohen E. G. (1994), *Designing groupwork: strategies for heterogeneous classrooms*, Teachers College Press, New York.

Cohen E. G. et al. (1999), "Complex instruction: equity in cooperative learning classrooms", *Theory into Practice*, Vol. 38, No. 2, pp. 80-86.

Council of Europe (2010), *White Paper on intercultural dialogue "Living together as equals in dignity"*, Council of Europe Publishing, available at www.coe.int/t/dg4/intercultural/source/white%20paper_final_revised_en.pdf, accessed 19 December 2017.

Kagan S. and Kagan M. (2009), *Cooperative learning*, Kagan Publishing, San Clemente, CA.

Lesser L. M. (2007), "Critical values and transforming data: teaching statistics with social justice", *Journal of Statistics Education* Vol. 15, No. 1, pp. 1-21.

McLuhan M. and Lapham L. H. (1994), *Understanding media: the extensions of man*, MIT Press, Cambridge, MA.

McNiff J. (2013), *Action research: principles and practice*, Routledge, London.

Rogers C. (1969), *Freedom to learn: a view of what education might become* (1st edn), Charles Merrill, Columbus, OH.

Teaching Tolerance (ND), "Using 'objects' to object to objectification", available at www.tolerance.org/exchange/using-objects-object-objectification, accessed 19 December 2017.

ჩსუნსაბი

ევროპის საბჭო

განათლება დემოკრატიული მოქალაქეობისათვის და
ადამიანის უფლებების სწავლება – სასწავლო რესურსების ნაკრები

Democratic governance of schools (2007): <https://rm.coe.int/democratic-governance-of-schools/16804915a4>.

How all teachers can support citizenship and human rights education: a framework for the development of competences (2009): <https://rm.coe.int/16802f726a>.

School–community–university partnerships for a sustainable democracy: education for democratic citizenship in Europe and the United States of America (2010): <https://rm.coe.int/16802f7271>.

Living Democracy manuals, EDC/HRE Vols. 1-6 (2007-11): www.coe.int/en/web/edc/living-democracy-manuals.

რესურსები ახალგაზრდებისათვის

All equal all different, Education pack: www.eycb.coe.int/edupack/.

Bookmarks: a manual for combating hate speech online through human rights education (2014): <https://rm.coe.int/168065dac7>.

Compasito: manual on human rights education for children: www.eycb.coe.int/compasito/.

Compass: manual for human rights education with young people: www.coe.int/compass.

T-kits, series of training handbooks: <http://pjp-eu.coe.int/en/web/youth-partnership/t-kits>.

პესტალოცის პროგრამა

A selection of training units from the Pestalozzi Programme trainer training modules for education professionals: www.coe.int/en/web/pestalozzi/training-resources.

Creating an online community of action researchers (Pestalozzi series No. 5) (2017): <https://book.coe.int/eur/en/pestalozzi-series/7244-creating-an-online-community-of-action-researchers-pestalozzi-series-no-5.html>.

Developing intercultural competence through education (Pestalozzi series No. 3) (2014): <https://www.coe.int/t/dg4/education/pestalozzi/Source/Documentation/Pestalozzi3.pdf>.

Education for change – Change for education: teacher manifesto for the 21st Century of the conference The Professional Image and Ethos of Teachers (2015): <https://edoc.coe.int/en/index.php?controller=get-file&freeid=6733>.

TASKs for democracy: 60 activities to learn and assess transversal attitudes, skills and knowledge (Pestalozzi series No. 4) (2015): www.coe.int/t/dg4/education/pestalozzi/Source/Documentation/Pestalozzi4_EN.pdf.

სხვა რესურსები

<http://teach4diversity.ca/multicultural-childrens-literature/>

<http://wegrowteachers.com>

<https://euroclio.eu/resource-centre/educational-resources/>

www.edutopia.org

www.learntochange.eu/blog/

www.salto-youth.net

www.teachthought.com

www.tolerance.org

დანიშნულება

პრაქტიკის მაგალითები

მოცემულ ნაწილში შესულია წინამდებარე თავში აღწერილი თითოეული მიდგომისათვის საჭირო რესურსები და მთელი რიგი სასწავლო აქტივობები, რომელთა მიზანსაც წარმოადგენს მოსწავლეებისათვის დამოკიდებულებებისა და უნარების სწავლება და განვითარება, მათში ცოდნისა და კრიტიკული გააზრების გამყარება და სწავლის შედეგების შეფასება, აქტივობების ეფექტურობის დასადასტურებლად და ამ აქტივობების სტრუქტურის, შინაარსისა და მათი მოწოდების გზების გასაუმჯობესებლად.

- ▶ თანამშრომლობითი სწავლის მაგალითი: „მოზაიკის“ მეთოდის გამოყენება;
- ▶ პროექტზე დაფუძნებული სწავლის მაგალითი: პროექტი „მოქალაქე“;
- ▶ კრიტიკული აზროვნების უნარის განვითარების მაგალითი.

„მოზაიკის“ მეთოდის გამოყენება: თანამშრომლობითი სწავლის მაგალითი

საკლასო გარემოში „მოზაიკის“ მეთოდის გამოყენება წარმოადგენს თანამშრომლობითი სწავლის ტექნიკას, რომელიც უკვე ოთხი ათწლეულია წარმა-

ტებით გამოიყენება სკოლებში რასობრივი და ეთნიკური კონფლიქტების შესამცირებლად და დადებითი შედეგების მისაღებად. ქვემოთ მოცემულ მაგალითში გამოყენებულია ოთხ-ოთხი მოსწავლისგან შემდგარი ჯგუფები, თუმცა, საჭიროების შემთხვევაში, შესაძლებელია ჯგუფებში მოსწავლეთა რაოდენობის შემცირება სამ მოსწავლემდე ან აქტივობის განხორციელება წყვილებში. არ არის რეკომენდებული მოსწავლეთა მრავალრიცხოვანი ჯგუფების შედგენა, რომელიც არ აძლევს მოსწავლეებს აქტივობაში თანაბარი ჩართულობისა და მონაწილეობის საშუალებას. მოცემული აქტივობისათვის მზადების პროცესში მასწავლებელი საგაკვეთილო მასალას ჰყოფს მოსწავლეთა ჯგუფების რაოდენობის შესაბამისი რაოდენობის ნაწილად (წინამდებარე მაგალითში – ოთხ ნაწილად).

ეტაპი 1 (10-15 წუთი)

- ▶ მოსწავლეები გადაანაწილეთ სამი ან, მაქსიმუმ, ოთხი მოსწავლისაგან შემდგარ „პირველად ჯგუფებში“. ჩვენ მიერ შემოთავაზებულ მაგალითში თითოეულ პირველად ჯგუფში წარმოდგენილია ოთხი მოსწავლე და ჯგუფების რაოდენობაც შეადგენს 4-ს, ეს ჯგუფებია: ჯგუფი „ა“, ჯგუფი „ბ“, ჯგუფი „გ“ და ჯგუფი „დ“. მოსწავლეთა ჯგუფების წევრებს გადაუნაწილეთ როლები, ქვევით მოცემული ინსტრუქციის გათვალისწინებით და მიაწოდეთ მოსწავლეებს ინფორმაცია იმის თაობაზე, რომ ისინი ჯგუფში მუშაობის პროცესში ორიენტირებული უნდა იყვნენ დავალებზე და, ასევე, საკუთარ როლზე.
- ▶ დაურიგეთ ჯგუფებს მათთვის განკუთვნილი სამუშაო ფურცლები, რომლებზეც სასწავლო მასალაა ასახული: ყოველი ჯგუფის თითოეულ წევრს ჯგუფისათვის მიცემული დავალების სხვადასხვა ნაწილის შესრულება უწევს.
- ▶ დაავალეთ მოსწავლეებს, გაეცნონ მათთვის მიცემულ დავალებას: მოსწავლეები ინდივიდუალურად ეცნობიან მათ სამუშაო ფურცლებზე მოცემულ დავალებას.

ეტაპი 2 (20 წუთი)

მოსწავლეები გადაანაწილეთ დროებით „ექსპერტთა ჯგუფებში“: მოსწავლეები ქმნიან ახალ ჯგუფებს (მოცემულ შემთხვევაში, თითოეულ ჯგუფში ოთხ-ოთხი მოსწავლე), რომლებშიც „პირველადი ჯგუფებიდან“ თითო-თითო მოსწავლეა წარმოდგენილი. ჯგუფების შემადგენლობა შემდეგნაირი უნდა იყოს:

- ▶ ექსპერტთა ჯგუფი 1 – წევრები: „ა“1, „ბ“1, „გ“1, „დ“1, მოსწავლეები, რომლებსაც დავალების 1-ლი ნაწილი ხვდათ წილად;
- ▶ ექსპერტთა ჯგუფი 2 – წევრები: „ა“2, „ბ“2, „გ“2, „დ“2, მოსწავლეები, რომლებსაც დავალების მე-2 ნაწილი ხვდათ წილად;
- ▶ ექსპერტთა ჯგუფი 3 – წევრები: „ა“3, „ბ“3, „გ“3, „დ“3, მოსწავლეები, რომლებსაც დავალების მე-3 ნაწილი ხვდათ წილად;
- ▶ ექსპერტთა ჯგუფი 4 – წევრები: „ა“4, „ბ“4, „გ“4, „დ“4, მოსწავლეები, რომლებსაც დავალების მე-4 ნაწილი ხვდათ წილად.

ეტაპი 3 (15 წუთი)

- ▶ მოსწავლეები უბრუნდებიან თავიანთ „პირველად ჯგუფებს“ „ა“, „ბ“, „გ“ და „დ“ ჯგუფებს. მასწავლებელი თითოეულ „ექსპერტს“ (ჯგუფის წევრი, რომელსაც მასალის კონკრეტული ნაწილი აქვს დამუშავებული) ავალებს, საკუთარი „პირველადი ჯგუფის“ წევრებს გააცნოს გამოცდილება, რომელიც მან „ექსპერტთა ჯგუფის“ წევრებთან ერთად მუშაობისას შეიძინა და დასკვნები, რომელიც „ექსპერტთა ჯგუფის“ წევრებთან ერთად მუშაობისას გამოიტანა. ამგვარად, „პირველადი ჯგუფის“ ყველა წევრი იძენს ცოდნას კონკრეტული მასალის შესახებ. ჯგუფური მუშაობის მოცემულ ეტაპზე ყველა ჯგუფის ყველა წევრი ეცნობა როგორც მასალის იმ ნაწილს, რომელიც მას ერგო წილად, ასევე, „ექსპერტთა ჯგუფებში“ მუშაობის შედეგად გაკეთებულ დასკვნებს.
- ▶ დააკვირდით მოსწავლეების მუშაობას ჯგუფებში და განსაკუთრებული ყურადღება დაუთმეთ მოსწავლეებს შორის ურთიერთობებს: მასწავლებელი საშუალებას აძლევს ჯგუფებს, იმუშაონ დამოუკიდებლად და მხოლოდ აუცილებლობის შემთხვევაში ერევა. მასწავლებელი ხელს უწყობს მოსწავლეების მუშაობის პროცესს და ასევე, საჭიროების შემთხვევაში, უბრუნველყოფს ყველა მოსწავლის ჩართულობას.

ეტაპი 4 (20 წუთი)

მსჯელობა: ყველა ჯგუფი საკუთარი მუშაობის შედეგებს აცნობს კლასს. მოსწავლეების ჯგუფებს შეუძლიათ, აირჩიონ მომხსენებელი ან ერთობლივი მოხსენებით წარსდგნენ კლასის წინაშე. მსჯელობა შეიძლება წარიმართოს კითხვებზე პასუხის გაცემის რეჟიმში ან მოსწავლეების ჯგუფებს შეიძლება დაურიგდეთ მცირე მოცულობის კითხვარები შესავსებად.

როლების გადანაწილება ჯგუფებში

მცირერიცხოვან კლასში მასწავლებელი ხშირად მხოლოდ დავალებას აძლევს მოსწავლეებს, რომ გადანაწილდნენ ჯგუფებად, კონკრეტული დავალების შესრულების მიზნით. ამ შემთხვევაში ურთიერთდამოკიდებულება სტრუქტურულ ხასიათს არ ატარებს, არ ხდება ინდივიდუალური ვალდებულებების აღება და კომუნიკაციის უნარები ან თავისთავად იგულისხმება, ან უგულებელყოფილია. ზოგჯერ მასწავლებლის მითითებით ან დამოუკიდებლად, მოსწავლეების ჯგუფები ირჩევენ ჯგუფის ხელმძღვანელს. ამ შემთხვევაში ყურადღება გადადის მოსწავლეებისათვის მიცემულ დავალებაზე, და არა მოსწავლეებსა და სოციალურ პროცესებზე და, შესაბამისად, ნაკლებად ხდება მოსწავლეებში დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების განვითარება, ვიდრე სტრუქტურულად ორგანიზებულ ჯგუფებში თანამშრომლობის დროს.

ქვევით აღწერილია ჯგუფების წევრებს შორის როლების გადანაწილების ერთ-ერთი შესაძლო პროცედურა:

- ა. თითოეული ჯგუფისათვის მოამზადეთ ფერადი მარკერების ნაკრებები, რომელშიც იმდენი განსხვავებული ფერის მარკერი იქნება წარმოდგენილი, რამდენი წევრიც არის თითოეულ ჯგუფში (ჩვენ მიერ შემოთავაზებულ მაგალითში, შესაძლებელია, შერჩეული იყოს: წითელი, ლურჯი, მწვანე და შავი ფერის მარკერები). სთხოვეთ ჯგუფის წევრებს, აირჩიონ თითო მარკერი.
- ბ. სთხოვეთ მოსწავლეებს, რომლებმაც ერთი კონკრეტული ფერის მარკერი აირჩია, აიწიონ ხელი; მიაწოდეთ მათ ინფორმაცია იმის თაობაზე, რომ მათ კონკრეტული როლი და კონკრეტული ამოცანა ექნებათ შესასრულებელი. შერჩეული ფერების მიხედვით, მოსწავლეთა ჯგუფებს ქვევით ჩამოთვლილი როლებიდან რომელიმე კონკრეტული როლი დააკისრეთ. სთხოვეთ მოსწავლეებს, საკუთარი როლი და ამოცანა მთელი კლასის წინაშე გაიმეორონ, რათა დარწმუნდეთ, რომ ყველა მოსწავლეს კარგად აქვს გააზრებული საკუთარი ამოცანა. იგივე პროცედურა გაიმეორეთ ყველა ფერის/როლის/ამოცანის შემთხვევაში.

მოსწავლეთა ჯგუფების წევრებზე გასანაწილებელი როლები შეიძლება მოიცავდეს შემდეგს:

მეთვალყურეები: მოსწავლეების ამოცანას წარმოადგენს ჯგუფში მიმდინარე პროცესების ხელშეწყობა, უზრუნველყოფა იმისა, რომ ჯგუფმა მუშაობა სწორი მიმართულებით წარმართოს. მაგალითად, მეთვალყურეებმა დროდადრო უნდა შეამოწმონ, რამდენად ხდება სამუშაოს შედეგების შეჯამება იმისათვის, რომ მუშაობა სწორი მიმართულებით გაგრძელდეს.

წამახალისებლები: მოსწავლეების ამოცანას წარმოადგენს ჯგუფის წევრებისათვის რესურსებზე თანაბარი ხელმისაწვდომობის უზრუნველყოფა და, ასევე, ჯგუფის ყველა წევრის თანასწორუფლებიანი მონაწილეობის უზრუნველყოფა. მაგალითად, წამახალისებლებმა ჯგუფის არააქტიურ წევრებს უნდა მოუწოდონ იმისაკენ, რომ მათ თვითნებურად მოსაზრებები გამოთქვან და, საჭიროების შემთხვევაში, ჯგუფის აქტიურ წევრებს მოუწოდონ სიჩუმისკენ.

დროის აღმრიცხველები: მოსწავლეების ამოცანას წარმოადგენს ჯგუფის წევრების დახმარება, რომ ჯგუფმა დროულად შეასრულოს მისთვის მიცემული დავალება. მაგალითად, ყველასათვის მისაღები გადაწყვეტილების იდენტიფიცირებით, ან ჯგუფის წევრების დახმარებით, რათა მათ ამოცანის დროულად შესასრულებლად ეფექტური გზები გამონახონ. მაგალითად, დროის აღმრიცხველებს შეუძლიათ, დახმარება გაუწიონ ჯგუფის წევრებს, რათა მათ აქტივობის შესასრულებლად უსწრაფესი გზა გამონახონ.

ჩანაწერების მწარმოებლები: მოსწავლეების ამოცანას წარმოადგენს უზრუნველყოფა იმისა, რომ ჯგუფის ყველა წევრის მოსაზრება იქნეს გათვალისწინებული და ჩანიშნული.

მიუხედავად იმისა, თუ რა თემაზე მუშაობენ მოსწავლეები და გარდა იმ ცოდნისა, რომელსაც ისინი ამ კონკრეტული თემის შესახებ იღებენ და ეუფლებიან, აღნიშნული პროცესი ხელს უწყობს მთელი რიგი სხვადასხვა კომპეტენციის განვითარებას.

კომპეტენცია	დესკრიპტორი
პასუხისმგებლობა	<p>დროულად ასრულებს სამუშაოს.</p> <p>სამუშაოს ასრულებს დადგენილ ვადებში.</p>
თავდაჯერებულობა	<p>გამოხატავს რწმენას საკუთარი უნარისადმი, ჩაულრმავდეს საკითხის არსს.</p> <p>გამოხატავს რწმენას საკუთარი უნარისადმი, განახორციელოს მის მიერვე დაგეგმილი ქმედებები.</p>
გაურკვევლობისადმი შემწყნარებლური დამოკიდებულება	<p>თავს კომფორტულად გრძნობს მისთვის ახალ და უჩვეულო სიტუაციებსა და გარემოში.</p> <p>გამოხატავს სურვილსა და მზადყოფნას, განიხილოს წინააღმდეგობრივი და არასრული ინფორმაცია ისე, რომ ავტომატურად არ უარყოს იგი და არ გამოიტანოს ნაადრევი დასკვნები.</p>
დამოუკიდებლად სწავლის უნარ-ჩვევები	<p>დამოუკიდებლად ართმევს თავს სწავლასთან დაკავშირებულ ამოცანებს.</p> <p>საჭიროების შემთხვევაში, მიმართავს სხვა ადამიანებს, ახალი ინფორმაციის დაზუსტების მიზნით.</p>
ანალიტიკური და კრიტიკული აზროვნების უნარ-ჩვევები	<p>შეუძლია, ამოიცნოს ლოგიკური კავშირი გაანალიზებულ მასალებს შორის.</p> <p>არგუმენტთა ანალიზის საფუძველზე, შეუძლია დასკვნების გამოტანა.</p>
მოსმენის და დაკვირვების უნარ-ჩვევები	<p>აქტიური მსმენელია.</p> <p>ყურადღებით უსმენს სხვა ადამიანებს.</p>

კომპიენენცია	დისკრიპტორი
მოქნილობა და შეგუების უნარი	<p>იმ შემთხვევაში, თუ საქმე წინასწარ შემუშავებული გეგმის შესაბამისად არ ხორციელდება, ცვლის მოქმედების გეგმას, სასურველი მიზნის მისაღწევად.</p> <p>საჭიროების შემთხვევაში, ცვლის ურთიერთობის სტილსა და მანერას, სხვა ადამიანებთან უფრო ეფექტური ურთიერთობის დამყარების მიზნით.</p> <p>იცვლის აზრის გამოთქმის მანერას, თუ ამას სიტუაცია და შექმნილი ვითარება მოითხოვს.</p>
ენობრივი, კომუნიკაციური და მრავალენობრივი უნარები	<p>შეუძლია, გადმოსცეს და გააგებინოს სხვებს საკუთარი მოსაზრება თუ პოზიცია.</p> <p>სთხოვს მოსაუბრეს, გაიმეოროს თავისი ნათქვამი, თუ მისთვის იგი ნაკლებად გასაგებია.</p>
თანამშრომლობის უნარ-ჩვევები	<p>პოზიტიურ ურთიერთობას ამყარებს ჯგუფის სხვა წევრებთან.</p> <p>ჯგუფში სხვებთან ერთად მუშაობის პროცესში, პირნათლად ასრულებს საკუთარ მოვალეობას და შეაქვს საკუთარი წვლილი ჯგუფურ მუშაობაში.</p>
კონფლიქტის მოგვარების უნარ-ჩვევები	<p>შეუძლია, დაეხმაროს სხვებს კონფლიქტის მოგვარებაში იმით, რომ შესთავაზოს რამდენიმე შესაძლო ალტერნატიული გამოსავალი შექმნილი ვითარებიდან.</p>

კომპონენტი	დესკრიპტორი
ენისა და კომუნიკაციის ცოდნა-შემეცნება და კრიტიკული გააზრება	<p>შეუძლია, აღწეროს, თუ რა გავლენა შეიძლება ჰქონდეს ენის სხვადასხვაგვარ გამოყენებას სოციალურ გარემოსა და სამუშაო ადგილზე.</p> <p>შეუძლია, აღწეროს კომუნიკაციის სხვადასხვა სტილის სოციალური ეფექტი და მისი გავლენა სხვა ადამიანებზე.</p> <p>შეუძლია, ახსნას, თუ როგორ უწყობს ხელს კომუნიკაციას საუბრის ტონი, თვალის კონტაქტი და სხეულის ენა.</p>

პროექტზე დაფუძნებული სწავლის მაგალითი: პროექტი „მოქალაქე“

პროექტი „მოქალაქე“ წარმოადგენს პროექტზე დაფუძნებული სწავლის ნიმუშს. იგი მრავალ ქვეყანაში გამოიყენება სამოქალაქო განათლების კონტექსტში და ხელს უწყობს დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების მთელი რიგი ელემენტების განვითარებას.

აქტივობა გულისხმობს მთელი კლასის ან მოსწავლეთა გარკვეული რაოდენობის ჩართულობას, 10-12 კვირის განმავლობაში, პროცესში, რომელიც გულისხმობს იმ ადგილობრივ დონეზე არსებული საკითხების მოგვარებას, რომელთა გადაჭრაც შესაძლებელია ადგილობრივ დონეზე გატარებული საჯარო პოლიტიკის საშუალებით და რომელიც შემდეგი საფეხურებისაგან შედგება:

- ▶ საჯარო პოლიტიკის არსის გააზრება და იმ საკითხების ჩამონათვალის შედგენა, რომლებიც გავლენას ახდენენ ადგილობრივ საზოგადოებაზე.
- ▶ საზოგადოებაზე გავლენის მქონე ერთ-ერთი საკითხის შერჩევა, რომლის მოგვარებაც შესაძლებელია ადგილობრივი საჯარო პოლიტიკის საფუძვლიანი შესწავლის საშუალებით. საკითხის შერჩევა ხდება მოს-

წავლევების მიერ, გადაწყვეტილების მიღებასთან დაკავშირებული დემოკრატიული პროცედურების საშუალებით.

- ▶ შერჩეული საკითხის შესახებ ინფორმაციის შეგროვება სხვადასხვა წყაროდან, მათ შორის, სათანადო პასუხისმგებლობის მქონე ადგილობრივი ხელისუფლების წარმომადგენლებისაგან, იმ მოქალაქეებისაგან, რომლებმაც ზემოქმედებს აღნიშნული საკითხი, სამოქალაქო საზოგადოების დაინტერესებული პირებისაგან, ინტერნეტის საშუალებით და სხვ. მოპოვებული ინფორმაციის ორგანიზება, პრობლემის მოგვარების შესაძლო გზების ანალიზის მიზნით, აღნიშნული პრობლემის მოგვარებისათვის საჭირო საჯარო პოლიტიკაზე არჩევანის გაკეთება და იმ მოქმედებათა გეგმის დასახვა, რომელიც შერჩეული გზით პრობლემის მოგვარებას ემსახურება.
- ▶ პორტფოლიოსა და პრეზენტაციის მომზადება, რომელიც შემდეგ ოთხ კომპონენტს მოიცავს:
 - საკითხის აღწერა და განმარტება იმისა, თუ რატომ არის ამ საკითხის მოგვარება მნიშვნელოვანი და ვინ არის პასუხისმგებელი მის მოგვარებაზე;
 - საკითხის რამდენიმე შესაძლო გადაჭრის გზის ანალიზი, ამ გზით საკითხის გადაჭრის დადებითი და უარყოფითი შედეგების გამოკვეთის საშუალებით;
 - შემოთავაზებული საჯარო პოლიტიკის, მისი შესაძლო შედეგების, მის გატარებასთან დაკავშირებული ხარჯების და მისი გატარების პროცედურების აღწერა და იმის დადგენა, თუ რამდენად ესადაგება იგი ადამიანის უფლებებს და, ასევე, რამდენად ჯდება იგი ეროვნულ და ევროპულ სამართლებრივ ჩარჩოებში;
 - გეგმის შედგენა და განსაზღვრა იმისა, თუ რისი გაკეთება შეუძლიათ მოქალაქეებს იმისათვის, რომ დაარწმუნონ შესაბამისი პასუხისმგებლობის მქონე ხელისუფლების წარმომადგენლები შემოთავაზებული საჯარო პოლიტიკის გატარების მნიშვნელობაში.
- ▶ მიღებული შედეგების პრეზენტაცია მოსწავლეების მიერ ორგანიზებული ადგილობრივი შეხვედრის ფარგლებში, ან უფრო ფართო საჯარო ღონისძიების ფარგლებში.
- ▶ იმ ღირებულებების, დამოკიდებულებების, უნარებისა და ცოდნისა და კრიტიკული გააზრების გაცნობიერება, რომლებსაც დაეუფლნენ მოსწავლეები პროექტზე მუშაობის სრული პროცესის განმავლობაში.

პროექტზე მუშაობის სხვადასხვა ეტაპზე მოსწავლეებს უწევთ მცირერიცხოვან ჯგუფებში მუშაობა, საზოგადოების წარმომადგენლებთან სხვადასხვა გზითა და საშუალებებით ურთიერთობა, სხვა პირებთან კომუნიკაცია და მათთვის ინფორმაციის მიწოდება მათ მიერ გაკეთებულ დასკვნებზე და მათთვის საკუთარი წინადადებებისა და შემოთავაზებების გაცნობა და პროცესების ერთობლივი მართვა.

აღნიშნული პროცესი ხელს უწყობს მოსწავლეებში დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების ყველა იმ ელემენტის განვითარებას, რომელიც პროექტზე დაფუძნებულ სწავლას ესადაგება. გარდა ამისა, იგი ხელს უწყობს მოსწავლეების მიერ გადაწყვეტილების მიღების დემოკრატიული პროცედურების გამოყენებას, საჯარო პოლიტიკაზე მათი ყურადღების გამახვილებას და მოსწავლეების მიერ საკონსტიტუციო, სამართლებრივი და ადამიანის უფლებების სტანდარტების დაცვის აუცილებლობის გააზრებას. აღნიშნული პროცესი ხელს უწყობს შემდეგი კომპეტენციების განვითარებას:

- ადამიანის ღირსებისა და უფლებების დაფასება;
- დემოკრატიის, სამართლიანობის, კეთილსინდისიერების, თანასწორობისა და კანონის უზენაესობის დაფასება;
- მოქალაქეობრივი აზროვნება და ადამიანის უფლებების, დემოკრატიის, სამართლიანობისა და პოლიტიკის ცოდნა და კრიტიკული გააზრება;
- მსოფლიოს შეცნობა-შემეცნება და კრიტიკული გააზრება: რომელიც, მოსწავლეების მიერ შერჩეული თემის მიხედვით, შესაძლებელია უკავშირდებოდეს გარემოს დაცვას, მდგრად განვითარებას, კულტურულ მრავალფეროვნებას, მიგრაციას, მედიას და ა.შ.

ანალიტიკური და კრიტიკული აზროვნების უნარ-ჩვევების განვითარება

ანალიტიკური და კრიტიკული აზროვნების უნარ-ჩვევები განეკუთვნება შემეცნების უმაღლეს საფეხურს. ამგვარი უნარები არსებითი მნიშვნელობისაა და მიიჩნევა გამჭოლ უნარებად, რომლებიც ყველა საგნობრივ სფეროში

შეიძლება იქნეს გამოყენებული. კრიტიკულ მოაზროვნედ ჩამოყალიბება ინდივიდუალური პროცესის შედეგს წარმოადგენს. ყველა ადამიანი კრიტიკული აზროვნების უნარის განვითარების საკუთარ გზას გადის. კრიტიკული აზროვნება თავს იჩენს, როდესაც მოსწავლეებს მიეწოდებათ ინფორმაცია და ისინი აკეთებენ ამ ინფორმაციის ანალიზს, შეფასებას, ინტერპრეტირებასა და სინთეზს და იყენებენ შემოქმედებით აზროვნებას არგუმენტის ჩამოსაყალიბებლად, პრობლემის გადასაჭრელად და დასკვნების გამოსატანად. ამ პროცესის შედეგი ყველა მოსწავლეზე თავისებურად აისახება და შესაძლებელია ჩამოყალიბდეს შემდეგნაირად „ცოდნას თავად ვიძენ“.

ზოგიერთი პედაგოგიკური მიდგომა

ანალიტიკური და კრიტიკული აზროვნების უნარ-ჩვევების მახასიათებლებიდან გამომდინარე, კერძოდ, გამომდინარე იქიდან, რომ სწავლება გულისხმობს მოსწავლეთა სწავლის ინდივიდუალური საჭიროებების გათვალისწინებას, მასწავლებლებს შეუძლიათ სწავლება შემდეგი რეკომენდაციების საფუძველზე:

- ▶ ანალიტიკური და კრიტიკული აზროვნების უნარ-ჩვევები ითვალისწინებს მთელ რიგ განსხვავებულ მიდგომებსა და სწავლა-სწავლების სტრატეგიებს; მიზანს წარმოადგენს ინფორმაციის დამუშავებისა და გამოცდილების საშუალებით სწავლის ხელშეწყობა, და არა მხოლოდ ინფორმაციისა და ფაქტების დამახსოვრებით შემოფარგვლა.
 - მარტივ მიდგომას წარმოადგენს სწავლის ინდივიდუალური შედეგების განსაზღვრა. ამისათვის, (i) დესკრიპტორებიდან აარჩიეთ ერთი დესკრიპტორი, მაგალითად „185 – გადაწყვეტილების მიღებაზე განსაზღვრავს არჩევანის პრიორიტეტულობას“; და (ii) სწავლის შედეგები დაყავით ოპერაციებად, რომლებიც ექვემდებარება სწავლებას/სწავლას, მაგალითად, იდეების „ჩამონათვალის შედეგნა“, იდეების „შერჩევა“, შერჩეული იდეების „დახარისხება“, იდეების შერჩევისა და დახარისხების „არგუმენტებით გამყარება“, მისი დაკავშირება „გადაწყვეტილებასთან“.
 - შედარებით რთულ მიდგომას წარმოადგენს: (i) ორი დესკრიპტორის კომბინირება, მაგალითად, „203 – შეუძლია იმ წინაპირობებისა და ვარაუდების შეფასება, რომლებსაც ეფუძნება მოცემული მასალა“ შესაძლებელია დაკავშირებულ იქნეს „180 – შეუძლია ინფორ-

მაციის კრიტიკული შეფასება“; (ii) შეარჩიეთ სხვადასხვა ნაბეჭდი, ვიზუალური, აუდიო თუ ციფრული მასალა; და (iii) დასვით კონკრეტული კითხვები, გამოთქვით ეჭვი ან გამოიყენეთ მინიშნებები. აღნიშნული მიდგომის გამოყენებისას, მოსწავლეები ყურადღებას გაამახვილებენ ა) სხვადასხვა მასალის დახარისხებაზე, ბ) მასალაში მოცემული შინაარსის აღქმასა და იმ მოსაზრებების კვლევაზე, რომლებიც საფუძვლად უდევს ინფორმაციას, და გ) იმსჯელებენ მათთვის მიწოდებული ინფორმაციის სიზუსტეზე.

- ▶ მიუხედავად იმისა, თუ რომელი მიდგომის გამოყენება ხდება, სწავლების სხვადასხვა სტრატეგიები შეიძლება იქნეს გამოყენებული, მოსწავლეთა ინდივიდუალური ინტერესებისა და მათი საჭიროებების გათვალისწინებით.
- ▶ საკუთარი გამოცდილება მასწავლებლებს თავდაჯერებას ჰმატებს, საკუთარი პრაქტიკის გაუმჯობესებისა და მოსწავლეთათვის სასარგებლო და საჭირო მასალის მიწოდების სურვილს ამყარებს. ძირითადი ხარვეზი, რომელმაც ამ მიდგომებით სარგებლობისას შეიძლება იჩინოს თავი, არის მიკერძოებულობა მოსწავლეთა ნაშრომის შეფასებისას; საკუთარმა მოსაზრებებმა (წინასწარმა განწყობამ ან შეხედულებამ) შესაძლებელია გავლენა იქონიოს მოსწავლეთა ნაშრომების შესახებ მსჯელობაზე.

მნიშვნელოვანია, მასწავლებლებმა საკუთარი ფარული მიდრეკილებები კარგად შეისწავლონ, გამოიმუშაონ და გაიღრმონ ემპათიისა და ემპათიის საფუძველზე კომუნიკაციის უნარი და, მოსწავლეებთან ურთიერთობისას, მათზე უარყოფითი ზემოქმედება არ მოახდინონ. ამ შემთხვევაში, რეკომენდებულია მასწავლებლებმა საკუთარ თავს შემდეგი კითხვები დაუსვან:

- როგორ შევისწავლოთ უკეთ საკუთარი ფარული მიდრეკილებები?
- ხომ არ გამაჩნია რაიმე შეხედულება, რომელიც, წესით, არ უნდა გამაჩნდეს?
- ჩემი შეხედულებები ლოგიკური და მიუკერძოებელია?

თავი 3 დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციები და შეფასება

შინაარსი

- ▶ ვისთვის არის განკუთვნილი წინამდებარე თავი?
- ▶ მიზანი და მიმოხილვა
- ▶ რატომ არის შეფასება მნიშვნელოვანი?
- ▶ შეფასებასთან დაკავშირებული ზოგიერთი საკითხი
- ▶ შეფასების პრინციპები
- ▶ შეფასებისას გამოყენებული მიდგომები
- ▶ კონტექსტის მნიშვნელობა დემოკრატიული კულტურის კომპეტენცი-
ათა შეფასებისას
- ▶ კომპეტენციათა ჯგუფების დინამიკური ხასიათი
- ▶ დესკრიპტორების გამოყენება
- ▶ შეფასების მეთოდები
- ▶ კომპეტენციათა დინამიკური ჯგუფების მაგალითები
- ▶ დასკვნა
- ▶ დამატებითი საკითხავი

ზისთვის არის განკუთვნილი წინააღმდეგობა თაჟი?

წინამდებარე თავი განკუთვნილია შემდეგი პირებისათვის:

- ▶ განათლების ყველა საფეხურის მასწავლებლები;
- ▶ მასწავლებელთა განათლებაზე პასუხისმგებელი პირები;
- ▶ განათლების სფეროში შეფასების პოლიტიკაზე პასუხისმგებელი პირები;
- ▶ დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების წინამდებარე სარეკომენდაციო ჩარჩოსთან (შემდეგში, კომპეტენციათა ჩარჩო) დაკავშირებული სპეციალური ტესტებისა და შესაბამისი შეფასებების შემუშავებაზე პასუხისმგებელი პირები.

მიზანი და მიზნობა

წინამდებარე თავის დასაწყისში მოცემულია ზოგიერთი ცნების განმარტებები და შემოტანილია ის ძირითადი პრინციპები, რომელთა გათვალისწინებაც საჭიროა დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების შეფასებისას. შემდგომ განხილულია შეფასების პრაქტიკისათვის იმ ღირებულებების მნიშვნელობა, რომლებიც საფუძვლად უდევს მოცემულ კომპეტენციათა ჩარჩოს. წინამდებარე თავში, ასევე, აღწერილია შეფასების მთელი რიგი მიდგომები და მეთოდები და განხილულია მათი დადებითი და უარყოფითი მხარეები და მათთან დაკავშირებული რისკები. ამავე თავის ბოლოს მოცემულია კომპეტენციების დინამიკური ჯგუფების შეფასების მაგალითები და რეკომენდებულია დამატებითი საკითხავი მასალა.

ჩაშობა არის შეფასება მნიშვნელოვანი?

განათლების სისტემაში მოცემული კომპეტენციების ჩარჩოს დანერგვისას და, სწავლების პრაქტიკის საშუალებით, სკოლებსა და საკლასო გარემოში მისი სისტემატურად გამოყენების დროს, მნიშვნელოვანია მოსწავლეების პროგრესის, მიღწევებისა და შეძენილი ცოდნის შეფასება. ვინაიდან შეფასება იძლევა არსებით ინფორმაციას მოსწავლეთა პროგრესის თაობაზე, მასწავლებლებს შეუძლიათ შეფასების გამოყენება მოსწავლეთა შემდგომი პროგრესის ხელშეწყობის მიზნით. გარდა ამისა, შეფასებას მნიშვნელოვანი გავლენა აქვს როგორც მოსწავლეების, ასევე, მასწავლებლების ქცევაზე, ვინაიდან ისინი უფრო დიდ მნიშვნელობას ანიჭებენ და უფრო მეტ ყურადღებას აქცევენ კურიკულუმის იმ სფეროებს, რომელთა შეფასებაც ხდება. აქედან გა-

მომდინარე, დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების შეფასება მნიშვნელოვანია ფორმალური განათლების სფეროში მოცემული ჩარჩოს ეფექტური ჩართვის უზრუნველსაყოფად.

მოცემული კომპეტენციების ჩარჩოს მიზანს წარმოადგენს განათლების პრაქტიკის განვითარებაში მნიშვნელოვანი წვლილის შეტანა, რაც მოსწავლეთა ცხოვრებისათვის საჭირო უნარებითა და ცოდნით აღჭურვას ემსახურება, შესაბამისად, განსაკუთრებულ ყურადღებას საჭიროებს შეფასების შესაბამისი მიდგომებისა და მეთოდების შერჩევა. შეფასების ზოგიერთი მეთოდი, მიუხედავად იმისა, რომ ისინი ეფექტურად გამოიყენება სხვადასხვა საგანში მოსწავლეთა აკადემიური მოსწრების შესაფასებლად, შესაძლებელია არ ესადაგებოდეს სწავლებასა და სწავლას, რომელიც დემოკრატიული პრაქტიკის ათვისებასა და ადამიანის უფლებებისადმი პატივისცემის გამომუშავებას ემსახურება. ზოგიერთი მეთოდი შესაძლებელია არასაკმარისად გამჭვირვალე იყოს ან არ ითვალისწინებდეს (ან მიჩნეულ იქნეს, რომ არ ითვალისწინებს) მოსწავლეებისადმი პატივისცემას, რაც, საბოლოო ჯამში, აფერხებს მოსწავლეების პიროვნულ განვითარებას და მათ მომავალ პერსპექტივებს. აქედან გამომდინარე, მოცემული ჩარჩოს განათლების სისტემაში დანერგვისას საჭიროა შერჩეულ იქნეს შეფასების შესაბამისი მიდგომები და მეთოდები.

შეფასებასთან დაკავშირებული ფორმალური საკითხი

შეფასება

ძირითადი პრობლემა, რომელიც შეფასებასთან დაკავშირებულ ყოველდღიურ დისკურსში იჩენს თავს, არის ის, რომ „შეფასება“ ხშირად გაიგებულა და მიიჩნევა „ტესტირების“ სინონიმად მაშინ, როცა ტესტირება შეფასების მხოლოდ ერთ-ერთი ფორმაა.

მეორე პრობლემა უკავშირდება იმას, რომ ტერმინი „შეფასება“ გამოიყენება როგორც მოსწავლეების მიღწევების გასაზომად, ასევე, პროგრამის ეფექტურობის დასადგენად.

წინამდებარე თავში „შეფასება“ გულისხმობს მოსწავლეების მოსწრებისა და მიღწევების სისტემატურ აღწერას და/ან გაზომვას, „შეფასება“ სხვა კონტექსტში შესაძლებელია, ასევე, გულისხმობდეს განათლების სისტემის, საგანმა-

ნათლებლო დაწესებულების ან საგანმანათლებლო პროგრამის (რომელიც შეიძლება მოიცავდეს რამდენიმეწლიან სასწავლო კურსს, რამდენიმეწლიან გაკვეთილების რიგს, ან ერთეულ გაკვეთილს, ან ერთეულ აქტივობას) ეფექტურობის სისტემატურ აღწერასა და/ან გაზომვას. ზემოთ ხსენებული ორივე ტიპის შეფასება ერთმანეთთან არის დაკავშირებული, ვინაიდან მოსწავლეების მოსწრებისა და მიღწევების შეფასება შესაძლებელია გამოყენებულ იქნეს როგორც განათლების სისტემის, საგანმანათლებლო დაწესებულების ან საგანმანათლებლო პროგრამის შეფასების ელემენტი. მოსწავლეთა მოსწრებისა და მიღწევების შეფასება მასწავლებლებს ეხმარება იმის გაგებასა და შეფასებაში, თუ სწავლების პროცესი რამდენად ეხმარება მათ მოსწავლეებში კონკრეტული კომპეტენციების განვითარებაში და, შესაბამისად, ამ შეფასებაზე დაყრდნობით გეგმავნენ შემდეგ ნაბიჯებს სწავლების მიმართულებით. განათლების სისტემის, საგანმანათლებლო დაწესებულების ან საგანმანათლებლო პროგრამის შეფასების ელემენტების შესახებ ინფორმაცია შეგიძლიათ იხილოთ ამავე ტომის თავებში, რომელიც ეძღვნება პედაგოგიკას, მასწავლებელთა განათლებას და საერთო სასკოლო მიდგომას.

მოსწავლეთა მოსწრებისა და მიღწევის შეფასების მიზანი

მოსწავლეთა მოსწრებისა და მიღწევის შეფასება შესაძლებელია სხვადასხვა მიზანს ემსახუროდეს. ქვევით მოცემულ ჩამონათვალში შესულია ამ მიზნების არასრული ჩამონათვალი, რომელთაგანაც თითოეული შესაძლებელია ცალკე მიზანს წარმოადგენდეს, ან გამოყენებულ იქნეს სხვა მიზნებთან კომბინაციაში:

- ▶ კომპეტენციების განვითარების თვალსაზრისით, მოსწავლეთა პროგრესის დახასიათება;
- ▶ გარკვევა იმისა, იყენებენ თუ არა მოსწავლეები წარმატებით იმ კომპეტენციებს, რომლის განვითარებასაც ემსახურება სასწავლო აქტივობები;
- ▶ მოსწავლეთა მიღწევის იდენტიფიცირება და სწავლის შემდგომი მიზნების განსაზღვრა ისე, რომ შემდგომი სწავლება ემსახუროდეს მოსწავლეებისათვის ამ მიზნების მიღწევაში ხელშეწყობას;
- ▶ სწავლასთან დაკავშირებული იმ ნებისმიერი კონკრეტული სირთულის იდენტიფიცირება, რომელიც მოსწავლეების მიერ კომპეტენციათა ათვისებას აფერხებს ისე, რომ შემდგომი სწავლება ემსახუროდეს

მოსწავლეების ხელშეწყობას იმაში, რომ დაძლეულ იქნეს ეს სირთულეები;

- ▶ მასწავლებელთა პრაქტიკის შეფასება იმის დასადგენად, თუ როგორ შეიძლება მათი პრაქტიკის შეცვლა უფრო ეფექტიანი სწავლების უზრუნველსაყოფად;
- ▶ სწავლებასა და სწავლასთან დაკავშირებული კონკრეტული აქტივობის ან პროგრამის ეფექტურობის შეფასება.

ერთეული შეფასების შედეგი შესაძლებელია გამოყენებულ იქნეს ერთზე მეტი მიზნით და შეფასების შედეგების გამოყენება კი შესაძლებელია სხვადასხვა გზით, სწავლებისა და სწავლის ყველა ეტაპსა თუ საფეხურზე.

შეფასება, როგორც ცხოვრებისათვის საჭირო კომპეტენციებითა და უნარებით მოსწავლეთა აღჭურვის საშუალება

კომპეტენციების მოცემულ ჩარჩოში გათვალისწინებულია დემოკრატიული მოქალაქეობისათვის განათლებისა და ადამიანის უფლებათა სწავლებისადმი ევროპის საბჭოს მიდგომა, რომელშიც ყურადღება ძირითადად გამახვილებულია მოსწავლეთა აღჭურვაზე დემოკრატიული მოქალაქეობისათვის საჭირო კომპეტენციებით. კომპეტენციების ჩარჩო ეფუძნება სამ პრინციპს, ეს პრინციპებია გამჭვირვალობა, თანამიმდევრულობა და ყოვლისმომცველობა და იგი, აგრეთვე, ითვალისწინებს დემოკრატიული სწავლის პროცესებისადმი ჰოლისტურ მიდგომას (იხ. თავი 2, რომელიც ეძღვნება პედაგოგიკას) და ინსტიტუციონალურ კონტექსტს (იხ. თავი 5, რომელიც ეძღვნება საერთო სასკოლო მიდგომას). აღნიშნული ნიშნავს იმას, რომ განათლების პროცესები და კონტექსტი დემოკრატიის ღირებულებებსა და ადამიანის უფლებებს უნდა ასახავდეს და ხელს უწყობდეს, დემოკრატიული კულტურის მთელი რიგი კომპეტენციების გამოყენებით, გამოცდილებაზე დაფუძნებულ სწავლას. დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების შეფასებაზე მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს მოსწავლეთა ცხოვრებისათვის მომზადების ზემოთ ხსენებული ასპექტები.

დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების სწავლება, სწავლა და შეფასება, უპირველეს ყოვლისა, უნდა განვიხილოთ როგორც ერთიანი თანამიმდევრული პროცესი. სწავლებისა და სწავლის მეთოდები უნდა ემსახურებოდეს კომპეტენციების განვითარებას იმ მოსწავლეებში, რომელთაც ვაფასებთ.

მაგალითად, თანამშრომლობის უნარებს მოსწავლეები ყველაზე წარმატებით ეუფლებიან ისეთი სასწავლო აქტივობების საშუალებით, რომლებიც ემსახურება მოსწავლეთა ხელშეწყობასა და წახალისებას, რათა მათ ერთმანეთთან ითანამშრომლონ. აღნიშნული ნიშნავს იმას, რომ თანამშრომლობა შეფასების პროცესის ნაწილიც უნდა იყოს. სხვებთან ურთიერთობის, დისკუსიებში ჩართვის, გადაწყვეტილების მიღების პროცესებში მონაწილეობის შესაძლებლობები ქმნის კონტექსტს, რომლის ფარგლებშიც მოსწავლეებს შეუძლიათ, გამოავლინონ თანამშრომლობის უნარ-ჩვევები, ხოლო მასწავლებლებს შეუძლიათ მოსწავლეების მიერ გამოვლენილი უნარ-ჩვევების შეფასება.

გარდა ამისა, ჰოლისტური ხედვა გულისხმობს სწავლებისა და შეფასების მეთოდოლოგიებს შორის კავშირს, მაგალითად, გაკვეთილის შემდეგ, რომელიც თანამშრომლობის საფუძველზე დაგეგმილ სწავლის პროცესს გულისხმობს (თანამშრომლობის საფუძველზე დაგეგმილი სწავლის პროცესის შესახებ იხილეთ თავი 2, რომელიც პედაგოგიკას ეძღვნება), შესაძლებელია ისეთი ტიპის შეფასების გამოყენება, რომელიც გულისხმობს მოსწავლეების მიერ საკუთარი მიღწევების გააზრებას და, ამასთან, თანატოლების მიერ შეფასებას, რათა შენარჩუნებულ იქნეს ურთიერთმხარდაჭერისა და ურთიერთნდობის ატმოსფერო. კიდევ ერთ მაგალითად გამოდგება ემპათია. ემპათიისა და პატივისცემის გამოსამუშავებლად, მოსწავლეებს უნდა მიეცეთ სხვა ადამიანის მდგომარეობაში შესვლის შესაძლებლობა, რასაც შემდგომ, შესაძლებელია, დაეფუძნოს შეფასების პრაქტიკა.

ზემოთ მოცემული მაგალითები ეხება მოსწავლეების აღჭურვას ცხოვრებისათვის საჭირო უნარებითა და კომპეტენციებით. პირველ რიგში, შეფასება უნდა ემსახურობდეს არა მხოლოდ მოსწავლეების მიერ დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების ათვისების თვალსაზრისით საკუთარი მიღწევების გაცნობიერებას, არამედ მათ მიერ იმ სწავლის პროცესის გაცნობიერებას, რომლის შედეგადაც მიღებულ იქნა ეს შედეგი. გარდა ამისა, შეფასების შედეგად უნდა განისაზღვროს, თუ რა არის საჭირო მოცემული კომპეტენციების შემდგომი განვითარებისათვის. დამატებით, შეფასება მოსწავლეებს უნდა აძლევდეს საკუთარი სწავლა-განათლების მიმართულებით საჭირო ქმედებების განხორციელების შესაძლებლობას. სხვა სიტყვებით, შეფასება უნდა გახდეს მოსწავლეებისათვის სტიმული, რათა მათ თავად მართონ თავიანთი სწავლა-განათლების პროცესი.

ამ მიზნით, შეფასება უნდა ემყარებოდეს მთელ რიგ პრინციპებს, რომლებიც უზრუნველყოფს იმას, რომ მოსწავლეებმა შეფასების პროცესი აღიქვან როგორც დამაჯერებელი, სანდო, სამართლიანი, გამჭვირვალე და მათდამი პატივისცემის შემცველი. აღნიშნულ პრინციპებზე ვისაუბრებთ ქვემოთ.

შეფასების პრინციპები

იმისათვის, რომ შეფასება მისაღები იყოს მოსწავლეებისათვის, ხოლო, დაბალი კლასების მოსწავლეების შემთხვევაში – მათი მშობლებისა თუ მეურვეებისათვის, შეფასება უნდა აკმაყოფილებდეს მთელ რიგ კრიტერიუმებს. აღნიშნული კრიტერიუმები მოიცავს შემდეგს: ვალიდურობა, სანდოობა, სამართლიანობა, გამჭვირვალეობა, პრაქტიკულობა და პატივისცემა.

ვალიდურობა

ვალიდურობა გულისხმობს იმას, რომ შეფასება ზუსტად უნდა აღწერდეს და/ან ზომავდეს სწავლის შედეგების თვალსაზრისით მოსწავლეთა მოსწავრების ან მიღწევის დონეს და არა სხვა გაუთვალისწინებელ შედეგებსა თუ გარე ფაქტორებს. შეფასება ვალიდურია, როდესაც ვაფასებთ წინასწარგანსაზღვრულ ასპექტს. მაგალითად, შეფასების პროცედურა, რომელიც მიზნად ისახავს დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების შეფასებას, შესაძლებელია, მოსწავლეებისაგან მოითხოვდეს ენობრივი მასალის აღქმას და ვერბალური პასუხის ჩამოყალიბებას. თუმცა, ამგვარი პროცედურა, საბოლოო ჯამში, შესაძლოა, აფასებდეს მოსწავლის ენობრივ კომპეტენციას, და არა იმას, თუ როგორ ფლობს იგი დემოკრატიულ კომპეტენციას, შედეგად მივიღებთ იმას, რომ მოსწავლეები, რომლებიც უფრო კარგად ფლობენ ენობრივ კომპეტენციას, მაღალ შეფასებას მიიღებენ დემოკრატიული კომპეტენციების ფლობის მიმართულებითაც. მსგავსად ამისა, როდესაც შეფასების პროცედურა ემყარება აქტივობას, რომელიც გულისხმობს მოსწავლეების მიერ თანამშრომლობაში ჩაბმას, თანატოლებთან ურთიერთობასა და მათთან საუბარს, ამ შემთხვევაში ფასდება მოსწავლეების პიროვნული მახასიათებლები, და არა ის, თუ როგორ ფლობენ ისინი დემოკრატიულ კომპეტენციებს.

მოცემულ კომპეტენციათა ჩარჩოსთან დაკავშირებით, მნიშვნელოვანია შეფასების იმგვარი მეთოდების გამოყენება, რომლებიც გულისხმობს მოსწავლეთა დემოკრატიული კომპეტენციების შეფასებას, და არა სხვა გარე

და გაუთვალისწინებელი ფაქტორების შეფასებას. მხოლოდ ვალიდური შეფასება უზრუნველყოფს სწორი და სამართლიანი დასკვნების გამოტანას მოსწავლეთა მოსწრების ან მიღწევის დონის შესახებ. შეუსაბამო შეფასების მეთოდები არ შეიძლება იქნეს გამოყენებული, ვინაიდან ამგვარი მეთოდები მოსწავლეთა მიერ კონკრეტული კომპეტენციების ფლობის დონის შესაფასებლად არასწორ დესკრიპტორებს შეიცავს, რაც იწვევს მოსწავლეთა შემდგომი სწავლის არასწორი მიმართულებით წარმართვას, განათლების პროცესისადმი მათი ნდობის შემცირებას, ან მათში სწავლის პროცესში ჩართულობის სურვილის ჩახშობას.

გავრცელებულია არასწორი მოსაზრება იმის თაობაზე, რომ ვალიდურობა მხოლოდ რაოდენობრივ შეფასებას ეხება. არავალიდური არა მხოლოდ ქულები და ნიშნები შეიძლება იყოს. თვისებრივი შეფასებაც შეიძლება იყოს არავალიდური, თუ შეფასებაზე გავლენას ახდენს არასათანადო და შეუსაბამო ფაქტორები.

სანდობა

სანდობა გულისხმობს იმას, რომ შეფასების შედეგები უნდა იყოს თანმიმდევრული და სტაბილური. სანდოა შეფასება, რომლის შედეგებიც აბსოლუტურად ანალოგური იქნება შედეგებისა, რომელიც სხვა შემფასებლის მიერ იმავე პროცედურის გამოყენებით, იმავე მოსწავლესთან წარმოებული შეფასებისას შეიძლება იქნეს მიღებული.

არსებობს სხვადასხვა მიზეზი, რის გამოც შეფასება შესაძლებელია არასანდო იყოს. მაგალითად, შემფასებელი, შესაძლებელია, იყოს გადაღლილი, ან შესაძლებელია სრულყოფილად ვერ აცნობიერებდეს იმ სწავლის შედეგების მნიშვნელობას, რომელსაც აფასებს, რის შედეგადაც განსხვავებული შედეგები შეიძლება მივიღოთ.

სანდობა განსხვავდება ვალიდურობისაგან. იმ შემთხვევაშიც კი, როდესაც შეფასების მეთოდი მიიჩნევა სანდოდ, იგი შესაძლებელია არ იყოს ვალიდური (ანუ, შესაძლებელია, არ აღწერდეს ზუსტად დადგენილ სწავლის შედეგებთან შესაბამის მიღწევებს, არამედ აღწერდეს სხვა გაუთვალისწინებელ ფაქტორებს, როგორებიცაა მოსწავლის ენობრივი შესაძლებლობები ან მისი პიროვნული მახასიათებლები, როგორც ეს აღწერილია ზემოთ). მეორე მხრივ, თუ შეფასება არასანდოა, იგი არ შეიძლება იყოს ვალიდური. თუ შე-

ფასების პროცედურა არასანდოა, მაშასადამე, მოსწავლის მიერ კომპეტენციის ფლობის დონის შეფასების შედეგზე გავლენას ახდენს გარე ფაქტორები (მაგალითად, შემფასებლის ყურადღების კონცენტრაცია).

ისევე, როგორც ვალიდურობის შემთხვევაში, გავრცელებულია არასწორი მოსაზრება იმის თაობაზე, რომ სანდოობა მხოლოდ რაოდენობრივ შეფასებას ეხება. თვისებრივი შეფასების შედეგზე შესაძლებელია იყოს სანდო ან არასანდო. მაგალითად, თვისებრივი შეფასების შედეგები მიჩნეულია არასანდოდ, თუ შემფასებლის შეფასება დროთა განმავლობაში იცვლება და არათანმიმდევრულია.

სამართლიანობა

სამართლიანობა გულისხმობს იმას, რომ შეფასების შედეგები უნდა იყოს სამართლიანი და არ უნდა იხრებოდეს რომელიმე კონკრეტული ჯგუფის ან ინდივიდის სასარგებლოდ. სამართლიანი შეფასების მეთოდი უზრუნველყოფს იმას, რომ ყველა მოსწავლე, მიუხედავად მათი დემოგრაფიული ან სხვა მახასიათებლებისა, სარგებლობს საკუთარი კომპეტენციის ფლობის დონის გამოვლენის თანაბარი შესაძლებლობით.

შეფასების პროცესში უთანასწორობამ სხვადასხვა მიზეზით შეიძლება იჩინოს თავი. მაგალითად, შეფასება, რომელიც მოსწავლეებისაგან მოითხოვს სახლში მუშაობისას მთელ რიგ სხვადასხვა საინფორმაციო წყაროზე წვდომას, არასახარბიელო მდგომარეობაში აყენებს იმ მოსწავლეებს, რომლებსაც არ აქვთ წვდომა მსგავს საინფორმაციო წყაროებზე. შეფასება, რომელიც მოსწავლეებისაგან მოითხოვს უმრავლესობის კულტურის შესახებ ფონურ ცოდნას, არასახარბიელო მდგომარეობაში აყენებს მოსწავლეებს, რომლებიც უმცირესობათა ჯგუფებს ეკუთვნიან. დაუშვებელია, გამოყენებულ იქნეს შეფასების მეთოდები, რომლებიც არ არის სამართლიანი და გულისხმობს არასახარბიელო მდგომარეობაში მყოფი მოსწავლეების ან იმ მოსწავლეების მიმართ უსამართლო მიდგომას, რომლებიც სხვადასხვა უმცირესობას განეკუთვნებიან.

ვინაიდან დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების შეფასება იმ სასწავლო პროცესის განუყოფელ ნაწილს უნდა წარმოადგენდეს, რომელიც დემოკრატიულ ღირებულებებს ეფუძნება და მოსწავლეების საჭირო კომპეტენციებით აღჭურვას ემსახურება, იგი აუცილებლად უნდა ემყარებოდეს თანასწორობისა და სამართლიანობის პრინციპს.

გამჭვირვალობა

გამჭვირვალობა გულისხმობს იმას, რომ მოსწავლეები წინასწარ უნდა ფლობდნენ ღია, ზუსტ და ნათელ ინფორმაციას შეფასების შესახებ. გამჭვირვალე შეფასების პროცედურა გულისხმობს მოსწავლეების წინასწარ ინფორმირებას შეფასების მიზნის შესახებ, იმ სწავლის შედეგების შესახებ, რომლის შეფასებაც ხდება, შეფასებისას გამოყენებული პროცედურის შესახებ და შეფასების კრიტერიუმების შესახებ. მეთოდები, რომლებიც მოსწავლეებისაგან მოითხოვს ვარაუდების გაკეთებას იმის თაობაზე, თუ რა მოეთხოვებათ მათ იმისათვის, რომ სათანადო შეფასება მიიღონ, არ წარმოადგენს გამჭვირვალე შეფასებას.

გამჭვირვალობა დემოკრატიული პროცესებისა და დემოკრატიული კულტურის მნიშვნელოვან პრინციპს წარმოადგენს. შესაბამისად, დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების შეფასება მუდმივად უნდა ეფუძნებოდეს აღნიშნულ პრინციპს და იყენებდეს მეთოდებს, რომლებიც მოსწავლეებისათვის ნათელი და გასაგებია.

პრაქტიკულობა

პრაქტიკულობა გულისხმობს იმას, რომ გამოყენებული შეფასების მეთოდი უნდა იყოს შესრულებადი, მოცემული რესურსების, დროის ფაქტორისა და პრაქტიკული შეზღუდვების გათვალისწინებით. შეფასების პრაქტიკული პროცედურა არ გულისხმობს შეუსრულებად და არაგონივრულ მოთხოვნებს რესურსებზე და მოსწავლეებისათვის თუ შემფასებლებისათვის მიცემულ დროზე. იმ შემთხვევაში, თუ მეთოდი არაპრაქტიკულია, მიჩნეულია, რომ იგი, ასევე, არის არასანდო და არავალიდური.

პატივისცემა

დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების განვითარების კონტექსტში, გადამწყვეტი მნიშვნელობა ენიჭება პატივისცემის პრინციპს. შეფასება, რომელიც პატივისცემის პრინციპს ეფუძნება, ერთგვარ მოტივაციას ქმნის მოსწავლეებისათვის, გაიგონ და მიიღონ შეფასება და მისი მიზნები. აღნიშნული პრინციპი ესადაგება ყველა ტიპის შეფასებას, რომელსაც გულისხმობს კომპეტენციების მოცემული ჩარჩო. ვინაიდან პატივისცემის პრინციპი, როგორც

წესი, არ შედის შეფასების პრინციპებში, იგი სხვა პრინციპებთან შედარებით, უფრო დეტალურად იქნება განხილული მოცემულ თავში.

შეფასების პროცედურები ყოველთვის უნდა ეფუძნებოდეს მოსწავლეების ღირსებისა და უფლებების პატივისცემას. მოსწავლეთა უფლებები განმარტებულია ევროპის კონვენციაში ადამიანის უფლებების შესახებ¹ და ბავშვის უფლებების კონვენციაში², და ეს უფლებები, სხვა უფლებებთან ერთად, გულისხმობს აზრის, სინდისისა და რელიგიის თავისუფლებას, გამოხატვის თავისუფლებასა და დისკრიმინაციისგან თავისუფლებას. დაუშვებელია, გამოყენებულ იქნეს შეფასების მეთოდები და პროცედურები (და ნებისმიერი სხვა საგანმანათლებლო პრაქტიკა), რომელიც არღვევს ჩამოთვლილთაგან ერთ ან ერთზე მეტ უფლებას, რომლებითაც სარგებლობენ მოსწავლეები.

ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის განმარტებისას, ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო ექსპლიციტურად უშვებს გამოხატვის თავისუფლებას, იმ შემთხვევებშიც კი, როდესაც გამოთქმული მოსაზრებები შეურაცხმყოფელი, გამოაგნებელი ან შემაშფოთებელია, ვინაიდან, გამოხატვის თავისუფლება დემოკრატიული საზოგადოების ერთ-ერთ ძირითად საფუძველს წარმოადგენს. თუმცა, ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, ასევე, აღნიშნავს, რომ თუ გამოხატვის ფორმები ემსახურება შეუწყნარებლობაზე დაფუძნებული სიძულვილის გავრცელებას, წაქეზებას, ხელშეწყობას ან გამართლებას, შესაძლებელია, გაჩნდეს ამგვარი გამოხატვის ფორმების შეზღუდვის ან აღკვეთის აუცილებლობა, ვინაიდან ტოლერანტობა და ყველა ადამიანის თანაბარი ღირსების პატივისცემა წარმოადგენს კულტურულად მრავალფეროვანი დემოკრატიული საზოგადოების კიდევ ერთ მნიშვნელოვან საფუძველს.³

პატივისცემის პრინციპი, შესაბამისად, გულისხმობს იმას, რომ შეფასების პროცესში დაუშვებელია მოსწავლეების გაკიცხვა მხოლოდ იმის გამო, რომ მათ მიერ გამოთქმული მოსაზრებები შეურაცხმყოფელი, გამოაგნებელი ან შემაშფოთებელია. თუმცა შეფასების პროცესში მოსწავლეების გაკიცხვა დასაშვებია, თუ მათ მიერ გამოხატული შეხედულებები ემსახურება შეუწყნა-

1. იხილეთ: www.echr.coe.int/Documents/Convention_ENG.pdf.

2. იხილეთ: www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/crc.pdf.

3. იხილეთ: European Court of Human Rights (2016), Hate speech, Council of Europe, Strasbourg. Available at: www.echr.coe.int/Documents/FS_Hate_speech_ENG.pdf.

რებლობაზე დაფუძნებული სიძულვილის გავრცელებას, წაქეზებას, ხელშეწყობას ან გამართლებას. იმ შემთხვევაში, თუ მოსწავლეების მხრიდან ხდება სიძულვილის ენის გამოყენება, საჭიროა მასზე ყურადღების გამახვილება და მისი გამოყენება სწავლის შესაძლებლობის ფორმით, რათა მოსწავლეებს დავებმართოთ და გამოვუმუშაოთ ემპათია, ურთიერთპატივისცემა და განცდა იმისა, რომ ყველა ადამიანს თანაბარი ღირსება გააჩნია. შესაბამისად, იმ შემთხვევაში, თუ შეფასება პატივისცემის პრინციპს ეფუძნება, გამოვლენილი პრობლემური ქცევაც კი შესაძლებელია გამოყენებულ იქნეს, როგორც მოსწავლეების განათლების შესაძლებლობა.

კომპეტენციების მოცემული ჩარჩოს ფარგლებში დაგეგმილი შეფასებისას, პედაგოგები ყურადღებით უნდა ირჩევდნენ იმ მეთოდებსა და მიდგომებს, რომლებიც საშუალებას მისცემს მოსწავლეებს, გამოთქვან ადამიანის ღირსებისა და უფლებების დაფასების, კულტურული მრავალფეროვნების დაფასებისა და დემოკრატიის, სამართლიანობის, კეთილსინდისიერების, თანასწორობისა და კანონის უზენაესობის დაფასების საწინააღმდეგო მოსაზრებები. თუმცა, ძალიან მნიშვნელოვანია ის, რომ მოსწავლეების მიერ გამოთქმული ამგვარი მოსაზრებები შეფასებისას მხოლოდ იმ შემთხვევაში უნდა იყოს გათვალისწინებული, თუ ეს მოსაზრებები ემსახურება შეუწყნარებლობაზე დაფუძნებული სიძულვილის გავრცელებას, წაქეზებას, ხელშეწყობას ან გამართლებას.

პატივისცემის პრინციპი არ გულისხმობს მხოლოდ მოსწავლეთა უფლებების პატივისცემას, არამედ, ასევე, გულისხმობს მოსწავლეთა ღირსების პატივისცემას. აქედან გამომდინარე, კომპეტენციათა მოცემულ ჩარჩოსთან დაკავშირებული შეფასება, ასევე, უნდა ითვალისწინებდეს და ექვემდებარებოდეს შემდეგ ძირითად წესებს:

- ▶ მოსწავლეები არ უნდა იმყოფებოდნენ მუდმივი შეფასების სტრესში;
- ▶ მოსწავლეებს აქვთ კონფიდენციალობის უფლება, განსაკუთრებით, თავიანთ ღირებულებებთან და დამოკიდებულებებთან დაკავშირებით;
- ▶ საჭიროა სენსიტიურობის გამოჩენა მოსწავლეებისათვის შეფასების შედეგების გაცნობისას;

- ▶ მოსწავლეებისათვის შეფასების შედეგების გაცნობისას, ყურადღება უნდა გამახვილდეს დადებით, და არა უარყოფით, შედეგებზე, ძირითადად, მოსწავლეთა მიღწევებზე, და არა მათ ნაკლოვანებებზე;
- ▶ შესაძლებელია, არსებობდეს შემთხვევები და საკითხები, როდესაც შეფასება არ არის სასურველი, თუ საკითხები და თემები მოსწავლეებისათვის ძალიან სენსიტიურია;
- ▶ განსაკუთრებული სიფრთხილის გამოჩენაა საჭირო იმ შემთხვევაში, თუ შეფასების შედეგები გამოიყენება იმის განსაზღვრისათვის, შეუძლია თუ არა მოსწავლეს, გააგრძელოს სწავლა შემდეგ საფეხურზე.

გარდა ამისა, კომპეტენციათა მოცემული ჩარჩოთი სარგებლობისას, მოსწავლეთა ღირსების პატივისცემის მიზნით, შესაძლებელია, საჭირო გახდეს გადაწყვეტილების მიღება იმასთან დაკავშირებით, რომ არ იქნეს აღნიშნული და დაფიქსირებული მოსწავლეების მიერ განვითარების ადრეულ ეტაპზე გამოვლენილი ღირებულებები, დამოკიდებულებები, შეხედულებები და ქცევები. შესაძლებელია, გაჩნდეს საჭიროება იმისა, რომ არ იქნეს წარმოებული ჩანაწერები მოსწავლეების ღირებულებების, დამოკიდებულებებისა და შეხედულებების შესახებ, რადგან ეს არღვევს მოსწავლეების კონფიდენციალობის უფლებას. ნაცვალად ამისა, შესაძლებელია შეფასების საშუალებით ჩანაწერების გაკეთება მოსწავლეების მიერ გამოვლენილი მხოლოდ პოზიტიური ღირებულებების, დამოკიდებულებებისა და შეხედულებების შესახებ (და არა მოსწავლის მიერ წარმოთქმული მიუღებელი გამონთქვამის ან მის მიერ გამოვლენილი მიუღებელი ქცევის შესახებ, რომლებიც ლახავს სხვა ადამიანების ღირსებასა და უფლებებს, ან მიზნად ისახავს სხვა ადამიანების ღირსებისა და უფლებების შელახვას, რადგან ამგვარი ჩანაწერის არსებობით, შესაძლებელია, დაირღვეს მოსწავლის უფლება). მესამე ვარიანტს წარმოადგენს ის, რომ თუ მოსწავლე თავიდან ავლენს დემოკრატიული საზოგადოებისათვის მიუღებელ ღირებულებებს, დამოკიდებულებებსა და შეხედულებებს, ხოლო შემდგომ, მუშაობის შედეგად, მისი ღირებულებები, დამოკიდებულებები და შეხედულებები მისაღები ხდება, მას უნდა ჰქონდეს უფლება, მოითხოვოს მისი განათლების შესახებ წარმოებული ჩანაწერებიდან ამოღებულ იქნეს მის მიერ ადრეულ ეტაპზე გამოვლენილი მიუღებელი ქცევები, ღირებულებები, დამოკიდებულებები და შეხედულებები. კომპეტენციათა მოცემული ჩარჩოთი სარგებლობისას, საჭიროა, განხილულ იქნეს სხვადასხვა შესაძლებლობა და არჩეულ იქნეს მოქმედების ის კურსი, რომელიც ყველაზე მეტად ესადაგება განათლების მოცემულ კონტექსტს და, ამავე დროს, აუცი-

ლებელია იმის გათვალისწინება, რომ შეფასება უნდა ემყარებოდეს მოსწავლეთა ღირსებისა და უფლებების პატივისცემის პრინციპს.

და ბოლოს, უნდა აღინიშნოს, რომ შეფასების ზემოთ მოცემული ექვსი პრინციპიდან ოთხი პრინციპი არა მხოლოდ შეფასების მეთოდებზე ვრცელდება, არამედ გულისხმობს იმ დასკვნების ადეკვატურობასა და შესაბამისობას, რომლებიც ყალიბდება შეფასების შედეგების საფუძველზე. კომპეტენციათა მოცემულ ჩარჩოსთან დაკავშირებით, დაუშვებელია არავალიდური, არასანდო, არასამართლიანი ან პატივისცემას მოკლებული დასკვნების გამოტანა. მაგალითად, შეფასების შედეგების საფუძველზე იმ დასკვნის გამოტანა, რომ მოსწავლე ნაკლებად ფლობს კომპეტენციებს, ვიდრე მისი თანატოლების უმრავლესობა, არავალიდური დასკვნაა, თუ არ არის ხელმისაწვდომი ინფორმაცია იმავე შეფასებით საშუალო მაჩვენებლის მქონე მოსწავლის შედეგების შესახებ. მსგავსად ამისა, ერთი კლასის მოსწავლეთა შეფასების შედეგების განზოგადება და დასკვნების გაკეთება იმასთან დაკავშირებით, თუ, კომპეტენციების ფლობის თვალსაზრისით, რა სხვაობა არსებობს გოგონებსა და ვაჟებს შორის, ან ეთნიკური უმრავლესობის წარმომადგენლებსა და ეთნიკური უმცირესობების წარმომადგენლებს შორის, იქნება არავალიდური და არასამართლიანი.

შეფასების გამოყენებული მიდგომა

ზემოთ მოცემული ექვსი პრინციპის გათვალისწინების გარდა, კომპეტენციათა მოცემული ჩარჩოთი სარგებლობისას, ასევე, საჭიროა დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების შეფასებისათვის კონკრეტული მიდგომის შერჩევა. არსებობს შეფასების ურთიერთსაპირისპირო მიდგომები, აქედან ზოგიერთი წყვილი ქმნის ერთმანეთისაგან გამიჯნულ მიდგომებს, ხოლო ზოგიერთი წყვილი ქმნის მიდგომებს, რომლებიც ერთმანეთს ავსებენ. ზოგადად, შეფასების ტიპები ამ მიდგომების საშუალებით ხასიათდება.

ცხრილი 1: შეფასების მიდგომები

განმსაზღვრელი (მაგალითად, ეროვნული გამოცდები)	განმავითარებელი (მაგალითად, ინდივიდუალური პორტფოლიო)
---	--

მოსწრების შეფასება (მაგალითად, კურსის დამამთავრებელი გამოცდა)	საკვალიფიკაციო შეფასება (მაგალითად, სკოლის გარეთ, რეალურ კონტექსტში ტესტირება)
ნორმაზე ორიენტირებული (მაგალითად, გამოცდები, რომელთა შედეგებითაც მოსწავლეები განათლების შემდეგ საფეხურზე გადადიან)	კრიტერიუმზე ორიენტირებული (მაგალითად, პორტფოლიო, რომელშიც კომპეტენციების ფლობის დონეა შესული)
შემაჯამებელი შეფასება (მაგალითად, კურსის დამამთავრებელი გამოცდა)	მიმდინარე შეფასება (მაგალითად, შუალედური შეფასება)
ობიექტური შეფასება (მაგალითად, კომპიუტერული ტესტირება)	სუბიექტური შეფასება (მაგალითად, მოსწავლის ქცევაზე დაკვირვებით შეფასება)

განმსაზღვრელი და განმავითარებელი შეფასება

ორ ერთმანეთთან მჭიდროდ დაკავშირებულ მიდგომას წარმოადგენს განმსაზღვრელი და განმავითარებელი შეფასება. განმსაზღვრელი შეფასების შედეგად მიღებული შედეგების მიხედვით, მოსწავლესთან დაკავშირებით, მნიშვნელოვანი გადაწყვეტილებების მიღება ხდება და, შესაბამისად, ამგვარ შეფასებას მნიშვნელოვანი შედეგები მოაქვს მოსწავლისათვის. ეროვნული გამოცდები, რომელიც მოსწავლეთა სერტიფიცირებას ემსახურება და აძლევს მოსწავლეებს სწავლის გაგრძელების ან სამუშაოს დაწყების შესაძლებლობებს, განმსაზღვრელი შეფასების უმაღლეს საფეხურს წარმოადგენს. ხოლო პორტფოლიო და სასწავლო ჟურნალები, რომლებიც მოსწავლის საკუთრებას წარმოადგენს და მხოლოდ მათ მიუწვდებათ ხელი, ვისაც ამის საშუალებას მოსწავლე აძლევს, წარმოადგენს განმავითარებელი შეფასების ნიმუშს და მათი გამოყენება არ ხდება სხვების მიერ გადაწყვეტილებების მიღებისათვის. შეფასება, რომელიც გულისხმობს მასწავლებლის უკუკავშირს და რომელსაც, შესაძლებელია, თან ახლდეს, ან არ ახლდეს ქულა – განმსაზღვრელი და განმავითარებელი შეფასებების ზღვარზე მოიაზრება ისევე,

როგორც „სხვების მიერ წარმოებული შეფასების“ სხვადასხვა ვარიაციები, რომლებსაც სხვადასხვაგვარი უკუკავშირი ახლავს თან. „თანატოლების შეფასება“ – რაც გულისხმობს დაკვირვებასა და უშუალო უკუკავშირს – განეკუთვნება განმავითარებელ შეფასებას, ისევე, როგორც „თვითშეფასება“. „მასწავლებლის შეფასება“, რომელიც მოსწავლისათვის ქულის მინიჭებას და მის საჯაროდ გამოტანას გულისხმობს, ახლოს არის განმსაზღვრელ შეფასებასთან, განსაკუთრებით იმ შემთხვევაში, თუ იგი გამოიყენება განათლების შემდეგ საფეხურზე მოსწავლის გადაყვანის მიზნით, ან მისთვის სხვა შესაძლებლობების მიცემისათვის.

კომპეტენციათა მოცემული ჩარჩოთი სარგებლობისას, საჭიროა, გათვალისწინებულ იქნეს რიგი გარემოებები, განმსაზღვრელი შეფასების გამოყენებისას. შესაძლებელია, მიჩნეულ იქნეს, რომ დემოკრატიული მოქალაქეობისათვის განათლება პრიორიტეტულ სფეროდ მოიაზრებოდეს, რისი მიღწევაც წარმატებით არის შესაძლებელი განმსაზღვრელი შეფასების გამოყენებისას. განმსაზღვრელი შეფასების გამოყენებას მნიშვნელოვანი გავლენის მოხდენა შეუძლია როგორც მასწავლებლების, ასევე, მოსწავლეების ქცევაზე. თუ საგანი არ ექვემდებარება განმსაზღვრელ შეფასებას, დიდი ალბათობით, მას არც მასწავლებლების და არც მოსწავლეების მხრიდან სათანადო ყურადღება არ ექცევა. თუმცა, გასათვალისწინებელია, რომ თუ საგნის შემთხვევაში შემოტანილი იქნება განმსაზღვრელი შეფასება, შეფასების მეთოდები უნდა გამოირჩეოდეს სანდოობისა და ვალიდურობის მაღალი მაჩვენებლით. არაეთიკური იქნება მოსწავლის მომავლის შესახებ მნიშვნელოვანი გადაწყვეტილების მიღება, არასანდო ან არავალიდური შეფასების შედეგებზე დაყრდნობით. შესაბამისად, ნებისმიერი გადაწყვეტილება იმასთან დაკავშირებით, რომ საგნის შემთხვევაში შემოტანილ იქნეს განმსაზღვრელი შეფასება, უნდა ემყარებოდეს სანდო და ვალიდური შეფასების მეთოდების ხელმისაწვდომობას.

ამისგან განსხვავებით, შესაძლებელია, მიჩნეულ იქნეს, რომ კომპეტენციათა მოცემული ჩარჩოსთვის ერთადერთ სათანადო ტიპის შეფასებას წარმოადგენს განმავითარებელი შეფასება და განმსაზღვრელი შეფასება არ უნდა იყოს გამოყენებული, მოსწავლეთა პატივისცემის პრინციპიდან გამომდინარე. აღნიშნული მსჯელობა ყველაზე მეტად ესადაგება მოსწავლეთა ღირებულებების შეფასებას, განსაკუთრებით, იმის გათვალისწინებით, რომ საჭიროა მოსწავლეთა აზრის, სინდისისა და რელიგიის თავისუფლების დაცვა, რაზეც

საუბარი გვექონდა ზემოთ. აღნიშნული მსჯელობა, ასევე, ესადაგება მოსწავლეთა დამოკიდებულებების შეფასებას, იმის გათვალისწინებით, რომ დამოკიდებულებები მოიცავს უამრავ კომპონენტს და ამ კომპონენტთა შორის კავშირს და არის კომპლექსური და პიროვნული. დამოკიდებულებების შეფასება, აქედან გამომდინარე, შესაძლებელია, აღქმულ იქნეს, როგორც პიროვნების შეფასება, და არა როგორც იმ კომპეტენციების შეფასება, რომელსაც ფლობს პიროვნება. ამ შემთხვევაში, განმსაზღვრელი შეფასების გამოყენებამ, შესაძლებელია, უარყოფითი ზემოქმედება იქონიოს პიროვნებასა და მის მომავალ პერსპექტივაზე.

კომპეტენციების მოცემული ჩარჩოთი სარგებლობისას, შესაძლებელია, მიღებულ იქნეს აღწერილი ორივე მიდგომის კომბინაციის გამოყენების გადაწყვეტილება, კერძოდ, ღირებულებებისა და დამოკიდებულებების შეფასებისას, გამოყენებულ იქნეს განმავითარებელი შეფასება, ხოლო უნარების, ცოდნისა და კრიტიკული გააზრების შეფასებისას – განმსაზღვრელი შეფასება.

კომპეტენციების მოცემული ჩარჩოთი სარგებლობისას, საჭიროა მთელი რიგი შესაძლებლობების გათვალისწინება და უნდა შეირჩეს მოქმედებათა კურსი, რომელიც ყველაზე მეტად ესადაგება მოცემულ საგანმანათლებლო კონტექსტს, იმის გათვალისწინებით, რომ აუცილებელია პატივისცემის პრინციპის დაცვა.

მოსწრების შეფასება და საკვალიფიკაციო შეფასება

მასწავლებელი, ძირითადად, აფასებს მოსწავლეების მოსწრებას, რა დროსაც მასწავლებელი ცდილობს, დაადგინოს, რა შეიძინა მოსწავლემ სწავლების შედეგად. როგორც წესი, ამგვარი შეფასება ეფუძნება კურიკულუმს, რომელიც სახელმძღვანელოზეა აგებული. მოსწრების შეფასება განსხვავდება საკვალიფიკაციო შეფასებისაგან, რომელიც განსაზღვრავს მოსწავლის მიერ დემონსტრირებული ცოდნისა და უნარების დონეს, ამ ცოდნისა და უნარების რომელიმე კონკრეტულ კურსთან დაკავშირების გარეშე. საკვალიფიკაციო შეფასება, ძალიან ხშირად, უკავშირდება იმ ცოდნის, გაგებისა და უნარების შეფასებას, რომელსაც მოსწავლე ავლენს საკლასო გარემოს გარეთ, მაგალითად, სიმულაციის დროს, ან პროექტზე მუშაობის დროს. აქედან გამომ-

დინარე, საკვალიფიკაციო შეფასება გამოიყენება დამსაქმებლების მიერ და, შესაძლებელია, მიჩნეულ იქნეს განმსაზღვრელ შეფასებად. საკვალიფიკაციო შეფასება ითვალისწინებს სწავლება-სწავლის შედეგად მიღებულ მიღწევებს, თუმცა, ამავე დროს, საკლასო გარემოს გარეთ მიღებული განათლების შედეგებსაც.

დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების შეფასებისას, შესაძლებელია როგორც მოსწრების შეფასება, ასევე, საკვალიფიკაციო შეფასება, ვინაიდან მათ განსხვავებული მიზნები აქვთ: მოსწრების შეფასების შედეგად, როგორც მასწავლებელი, ასევე, მოსწავლე იღებენ ინფორმაციას მოცემული კურსის ფარგლებში მოსწავლის მოსწრების შესახებ, ხოლო საკვალიფიკაციო შეფასების შედეგად, მასწავლებლები, პოტენციური დამსაქმებლები და სხვა დაინტერესებული პირები იღებენ ინფორმაციას პიროვნების უფრო ფართო შესაძლებლობებისა და უნარების შესახებ. თუმცა, თუ საკვალიფიკაციო შეფასება გამოიყენება იმისათვის, რომ გარეშე დაინტერესებულმა პირებმა მიიღონ ინფორმაცია მოსწავლის ფართო სპექტრის შესაძლებლობებისა და უნარების შესახებ, მაშინ აუცილებელია, ამ მიზნით გამოყენებული შეფასების მეთოდები გამოირჩეოდეს სანდოობისა და ვალიდურობის მაღალი მაჩვენებლით, ვინაიდან, ამგვარი შეფასების შედეგების მიხედვით მიიღება მოსწავლისათვის მნიშვნელოვანი გადაწყვეტილება. განმსაზღვრელი შეფასების გამოყენებისას, ასევე, მნიშვნელოვანია, გათვალისწინებულ იქნეს პატივისცემის პრინციპი და შეფასების მსგავსი მეთოდები გამოყენებულ იქნეს მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ იგი ითვალისწინებს მოსწავლის ღირსებისა და უფლებების პატივისცემას.

ნორმაზე ორიენტირებული შეფასება და კრიტერიუმზე ორიენტირებული შეფასება

ტესტირება ან სხვა ტიპის შეფასებები შესაძლებელია დახარისხდეს ნორმაზე ორიენტირებულ და კრიტერიუმზე ორიენტირებულ შეფასებად. აქედან, ნორმაზე ორიენტირებული შეფასება მოიცავს ინდივიდუალური მოსწავლის მოსწრების შედარებას მისი თანატოლებისაგან შემდგარი სტანდარტული ჯგუფის მოსწრებასთან. სტანდარტული ჯგუფის მოსწრება ხანდახან გამოისახება

ბარისებრი მრუდის სახით, რომელზეც უმრავლესობა კონცენტრირებულია მრუდის ფერდებზე (საშუალო მაჩვენებლით), ხოლო მრუდის ქვედა წვერებსა და თავზე უმცირესობაა მოქცეული. სტანდარტული ჯგუფის მოსწრებასთან ინდივიდუალური მოსწავლის მოსწრების შედარებისას, ამ ინდივიდუალური მოსწავლის შედეგები თავსდება შესაძლო შედეგების მრუდზე. აღნიშნული ტიპის შეფასებისას, აუცილებელია, მოსწავლეს მიეცეს ზუსტად ის დავალება და ზუსტად იმ პირობებში, რომელიც გამოყენებულ იქნა მისი თანატოლების ჯგუფის შემთხვევაში, რათა შესაძლებელი გახდეს სწორად განაწილება. გარდა ამისა, მაღალი, საშუალო და დაბალი მაჩვენებლების განსაზღვრა საჭიროა ყველანაირი შესაძლებლობის მქონე თანატოლებისაგან შემდგარი ფართო, წარმომადგენლობითი ჯგუფის გამოყენებით. და ბოლოს, სტანდარტული ჯგუფის შემადგენლობაში იმ დემოგრაფიული მახასიათებლების მქონე მოსწავლეები უნდა იქნეს შერჩეული, რა დემოგრაფიული მახასიათებლების მატარებელიც არის მოსწავლე, რომელიც ფასდება. გემოთ თქმულის გათვალისწინებით, ნორმაზე ორიენტირებული შეფასება ძალიან შრომატევად მოსამზადებელ ეტაპს მოითხოვს.

ნორმაზე ორიენტირებული შეფასების ქვეტიპს წარმოადგენს კოჰორტაზე ორიენტირებული შეფასება. აღნიშნული გულისხმობს ინდივიდუალური მოსწავლის მოსწრების დონის შედარებას მისივე ჯგუფის - კოჰორტას - წარმომადგენელი თანატოლების მოსწრების დონესთან, რა დროსაც კოჰორტას წარმომადგენელთა მხოლოდ წინასწარგანსაზღვრულ რაოდენობას აქვს შესაძლებლობა, მოიპოვოს განსაზღვრული შეფასება (მაგალითად, მხოლოდ 30% იღებს საშუალოზე მაღალ შეფასებას, 40% - საშუალო შეფასებას, ხოლო დარჩენილი 30% - საშუალოზე დაბალ შეფასებას). ვინაიდან მოსწავლეთა შედეგები არ არის მხოლოდ იმაზე დამოკიდებული, თუ რამდენად კარგად გაართმევენ ისინი თავს მათთვის მიცემულ ამოცანას, არამედ, ასევე, დამოკიდებულია იმაზე, თუ როგორ ართმევენ თავს მის კოჰორტაში შემავალი სხვა მისი თანატოლები, სხვადასხვა კოჰორტას წარმომადგენელ, ერთნაირი შედეგების მქონე მოსწავლეებს, შესაძლებელია, ერთმანეთისაგან განსხვავებული შეფასება მიენიჭოთ.

კრიტერიუმზე ორიენტირებული შეფასება გულისხმობს მოსწავლეთა მოსწრების შედარებას წინასწარ დადგენილ კრიტერიუმებთან. შედეგი ასახავს მხოლოდ ინდივიდუალური მოსწავლის მოსწრებას და არ არის დამოკიდებული იმაზე, თუ როგორ ართმევენ სხვა მოსწავლეები თავს იმავე დავალებ-

ბას. საკვალიფიკაციო შეფასებისას, კრიტერიუმზე ორიენტირებული მიდგომის გამოყენება მოითხოვს მზარდი კვალიფიკაციის დონეების აღწერას და თითოეული დონისათვის მკაფიო და ზუსტად განსაზღვრული კრიტერიუმების დადგენას. კვალიფიკაციის განსაზღვრა შესაძლებელია მოხდეს ჰოლისტურად, ან სხვადასხვა ელემენტების გათვალისწინებით.

კომპეტენციების მოცემული ჩარჩოსთვის შემუშავებული დესკრიპტორების გამოყენება შესაძლებელია შეფასების კრიტერიუმების სახით, რომლებიც კომპეტენციათა დაუფლების სამ დონეს ასახავს, ესენია: ელემენტარული, საშუალო და მაღალი. აღნიშნულმა დესკრიპტორებმა დეტალური ტესტირება გაიარა და დადასტურებულია, რომ დესკრიპტორები არის ვალიდური და სანდო და წარმატებით შეიძლება მათი გამოყენება კრიტერიუმების სახით, კრიტერიუმზე ორიენტირებული შეფასებისას.

შესაძლებელია, გაჩნდეს მოსაზრება იმასთან დაკავშირებით, რომ ნორმაზე ორიენტირებული შეფასება და კოჰორტაზე ორიენტირებული შეფასება არღვევს პატივისცემის პრინციპს, ვინაიდან აღნიშნული მეთოდები არ არის მოსწავლეზე ორიენტირებული, მათ შესაძლებლობებზე ორიენტირებული და არ იძლევა ინფორმაციას იმის შესახებ, თუ რაზე უნდა იყოს ყურადღება გამახვილებული განათლების შემდგომი პროცესების დროს. ნაცვლად იმისა, რომ მოსწავლეს მიაწოდოს ინფორმაცია იმის თაობაზე, თუ რა შესაძლებლობებს ფლობს იგი, ნორმაზე ორიენტირებული შეფასება და კოჰორტაზე ორიენტირებული შეფასება მათ აწვდის ინფორმაციას მათი ნაკლოვანებების შესახებ და ქმნის კონკურენტულ გარემოს. ეს განსაკუთრებით ეხება დაბალი მოსწავლეების მქონე მოსწავლეებს, რომლებისთვისაც მსგავსი მეთოდით შეფასება შესაძლებელია სტიმულის დაკარგვის საფუძველიც კი გახდეს. „თქვენ გააუმჯობესეთ თქვენი კომუნიკაციის უნარი, მას შემდეგ, რაც ჩვენ ბოლოს ვისაუბრეთ“ – მსგავსი განცხადება შეიძლება შეიცავდეს შემდეგ გზავნილს: „მაგრამ თქვენ ჯერ კიდევ საშუალოზე დაბალი მაჩვენებელი გაქვთ“.

თანამშრომლობითი სწავლის მეთოდოლოგიის თვალსაზრისით, ნორმაზე ორიენტირებული შეფასებისა და კოჰორტაზე ორიენტირებული შეფასების ნაკლს წარმოადგენს ის, რომ მოსწავლეები, ნაცვლად იმისა, რომ მოხდეს მათი წახალისება, რათა ყველა სხვა პიროვნებაში

კარგი ეძიონ, საკუთარ მოსწრებას მუდმივად ადარებენ სხვების მოსწრებას და ეჯიბრებიან სხვებს. აღნიშნულიდან გამომდინარე, კომპეტენციების მოცემული ჩარჩოთი სარგებლობისას, შესაძლებელია, გაჩნდეს ეჭვი იმასთან დაკავშირებით, თუ რამდენად მიზანშეწონილია, დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების შეფასებისას, ნორმაზე ორიენტირებული და კოჰორტაზე ორიენტირებული მიდგომების გამოყენება.

მიმდინარე შეფასება და შემაჯამებელი შეფასება

მიმდინარე შეფასება (რომელსაც უწოდებენ შეფასებას სწავლისათვის) წარმოადგენს მოსწავლის მოსწრების შესახებ ინფორმაციის მოპოვებისა და ინტერპრეტირების პროცესს, რომელიც მოსწავლის და/ან მისი მასწავლებლის მიერ შესაძლებელია გამოყენებულ იქნეს სწავლის შემდგომი გეგმებისა და შემდგომი სასწავლო აქტივობების დაგეგვისათვის. მიმდინარე შეფასების მიზანს წარმოადგენს მოსწავლეებისათვის საკუთარი შედეგების გაცნობით მათი წახალისება. იგი ემსახურება მოსწავლეთა ცნობადობის ამაღლებას მათი სწავლის შესახებ, იმ კომპეტენციების შესახებ, რომლებიც მათ უნდა აითვისონ და სწავლის შესაძლებლობების შესახებ. აქედან გამომდინარე, შერჩეული კრიტერიუმები ჩამოყალიბებული უნდა იყოს ისე, რომ ხელს უწყობდეს სწავლის პროცესის შემდგომ დაგეგმვას, ანუ უნდა იყოს საკმარისად კონკრეტული, რათა მათი საშუალებით შესაძლებელი იყოს იმ ხარვეზების გამოვლენა, რომელიც გამოსწორებას საჭიროებს, და იმ ძლიერი მხარეების გამოვლენა, რომელიც შემდგომ განვითარებას ექვემდებარება.

მიმდინარე შეფასება განსხვავდება შემაჯამებელი შეფასებაგან (რომელსაც უწოდებენ სწავლის შეფასებას), რომლის მიზანსაც წარმოადგენს მოსწავლეთა მოსწრების ან მიღწევების შეჯამება დროის მოცემულ მომენტში. შემაჯამებელი შეფასება ხშირად გამოიყენება კურიკულუმის დასრულების შემდეგ, თუმცა იგი შესაძლებელია გამოყენებულ იქნეს კურიკულუმის მიმდინარეობისას, რათა მოსწავლეებს და/ან მათ მასწავლებლებს მოსწავლეების მოსწრების ან მიღწევების შესახებ ჰქონდეთ ინფორმაცია პროგრამის განსაზღვრულ ეტაპზე. შემაჯამებელი შეფასება შეიძლება იყოს კრიტერიუმზე ორიენტირებული, ნორმაზე ორიენტირებული ან კოჰორტაზე ორიენტირებული. ზოგჯერ შემაჯამებელ შეფასებას აიგივებენ განმსაზღვრელ შეფასებასთან.

თუმცა ეს ყოველთვის ასე არ არის, მაგალითად, როდესაც შემაჯამებელი შეფასება გამოიყენება კურიკულუმის მსვლელობისას, მოსწავლეთა მოსწრების ან მიღწევების არსებული დონის შესახებ ინფორმაციის მისაღებად.

მიუხედავად იმისა, რომ ტერმინები „მიმდინარე შეფასება“ და „შემაჯამებელი შეფასება“ ხშირად გამოიყენება ისე, თითქოს ისინი სხვადასხვა ტიპის შეფასებას წარმოადგენდეს, თითოეული შეფასების შედეგები შესაძლებელია გამოყენებულ იქნეს ერთზე მეტი მიზნით. ამრიგად, მოცემული ორი ტერმინი არ აღნიშნავს სხვადასხვა ტიპის შეფასებებს, არამედ შეფასების შედეგად მიღებული ინფორმაციის სხვადასხვა მიზნით გამოყენებას გულისხმობს. ერთი და იგივე შეფასების მეთოდის შედეგად მიღებული ერთი და იგივე ინფორმაცია შესაძლებელია გამოყენებულ იქნეს სწავლებისა და სწავლის ხელშეწყობის მიზნით, რასაც „მიმდინარე შეფასება“ ეწოდება და, აგრეთვე, სწავლის შედეგების შეჯამებისა და შესაბამისი ანგარიშის შედგენის მიზნით, რასაც „შემაჯამებელი შეფასება“ ეწოდება. როგორც მიმდინარე შეფასება, ასევე, შემაჯამებელი შეფასება, თანაბრად ესადაგება დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციებს და მათი გამოყენება შესაძლებელია დანიშნულებისამებრ.

სუბიექტური შეფასება და ობიექტური შეფასება

სხვაობა სუბიექტურ და ობიექტურ შეფასებებს შორის მნიშვნელოვანია იმის გათვალისწინებით, რომ ღირებულებებისა და დამოკიდებულებების შეფასება სენსიტიურ პროცესს წარმოადგენს. სუბიექტურად, როგორც წესი, აფასებს პიროვნება (რომელიც შესაძლებელია იყოს მასწავლებელი, თავად მოსწავლე, თანატოლი ან შემფასებელი), რომლის სუბიექტურობამ შესაძლებელია ზემოქმედება იქონიოს შეფასებაზე მაშინ, როცა ობიექტური შეფასება მიიჩნევა, რომ თავისუფალია გაცნობიერებული თუ გაუცნობიერებელი სუბიექტურობისა და შესაძლო მიკერძოებისაგან, რომელიც, შესაძლოა, გააჩნდეს პირს, რომელიც აფასებს.

სუბიექტური შეფასება ხშირად ასოცირდება თვისობრივ მონაცემებთან, რომელთა მოპოვებაც შესაძლებელია, ვთქვათ, მოსწავლის მიერ ტექსტის წაკითხვის ან კონკრეტული აქტივობის შესრულებისას გამოვლენილი ქცევის საფუძველზე, რომელსაც აკვირდება მასწავლებელი ან სხვა შემფასებელი და რომლის განხილვაც ხდება, ჩვეულებრივ, კონკრეტული კრიტერიუმების

გამოყენებით. თუმცა სუბიექტური შეფასება, ასევე, თავს იჩენს რაოდენობრივი მონაცემების შეგროვებისას, მაგალითად, სკალირების გამოყენებისას. სუბიექტური შეფასება მოითხოვს სათანადოდ მომზადებულ მასწავლებლებსა თუ სხვა შემფასებლებს, რათა ისინი კარგად იცნობდნენ შეფასების იმ მეთოდებს, რომლებიც გამოიყენება მოცემულ შემთხვევაში. თუ მასწავლებელი ან შემფასებელი არ არის სათანადოდ მომზადებული, არსებობს რისკი იმისა, რომ შეფასება იყოს არასანდო.

ობიექტური შეფასება ხშირად ასოცირდება რაოდენობრივ მონაცემებთან, რომელთა მოპოვებაც შესაძლებელია, ვთქვათ, მოსწავლის მიერ კითხვაზე პასუხის გაცემის ან მსგავსი აქტივობების დროს, როდესაც მხოლოდ ერთი სწორი პასუხი არსებობს და, შესაბამისად, მარტივად შეიძლება განისაზღვროს, სწორია თუ არა პასუხი; ხშირად ამგვარად აფასებს პიროვნება (რომელიც, შესაძლებელია, იყოს მასწავლებელი, თავად მოსწავლე, თანატოლი ან შემფასებელი), თუმცა, ზოგიერთ შემთხვევაში, იგი მექანიკური პროცესის გამოყენებასაც გულისხმობს (მაგალითად, კომპიუტერული პროგრამის საშუალებით). უნდა აღინიშნოს, რომ ობიექტური შეფასება არ გულისხმობს მხოლოდ რაოდენობრივი მონაცემების გამოყენებას, არამედ შესაძლებელია, გულისხმობდეს თვისობრივი მონაცემების გამოყენებასაც. მაგალითად, როდესაც კატეგორიები, რომლებიც გამოიყენება თვისობრივი მასალის ინტერპრეტირების ან კოდირების დროს, მკაფიოდ და კონკრეტულად არის განსაზღვრული და არ იძლევა ორამროვნებისა და პირის მიერ ინტერპრეტირების საშუალებას (მაგალითად, პორტფოლიოს შეფასებისას, თუ გამოიყენება მკაფიო და გამჭვირვალე კრიტერიუმები, შეფასება მიიჩნევა ობიექტურად).

კომპეტენციების მოცემული ჩარჩოსთვის შემუშავებული დესკრიპტორები, შესაძლებელია, გამოყენებულ იქნეს მოსწავლეთა შეფასებისათვის კრიტერიუმების სახით, რაც სხვადასხვა შემფასებლის მიერ წარმოებულ შეფასებას უფრო სანდოსა და, შესაბამისად, ობიექტურს გახდის.

რელევანტურობა და კავშირი

განათლებაში გამოყენებული შეფასებების დროს ხშირად იჩენს თავს რელევანტურობის საჭიროება, რაც ადასტურებს იმას, რომ სწავლება, სწავლა და შეფასება ერთმანეთთან არის დაკავშირებული, როგორც ამის შესახებ ადრე აღვნიშნეთ. მაშასადამე, შეფასებისას მოსწავლეებისათვის მიცემული ამოცა-

ნა უნდა იყოს მსგავსი იმ ამოცანებისა, რომლის საშუალებითაც წარიმართა სწავლის პროცესი და, ასევე, უნდა ასახავდეს იმას, თუ როგორ უნდა იყოს გამოყენებული მოცემული კომპეტენცია საკლასო ოთახის მიღმა. მოსწავლეებს თავად უნდა შეეძლოთ ამ კავშირის დანახვა.

რელევანტურობა განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების შეფასებისას. მოსწავლის მოლოდინით, ის, რასაც იგი სწავლობს, უნდა ესადაგებოდეს ცხოვრებისეულ რეალობას. შეფასების ზოგიერთი პრინციპის შენარჩუნება რთულია, როდესაც შეფასებისას გამოიყენება ზედმიწევნით რელევანტური, „რეალური ცხოვრებისეული“ ამოცანა, თუმცა, მიუხედავად ამისა, მაინც მნიშვნელოვანია რელევანტურობის პრინციპის შენარჩუნება.

შეჯამება

კომპეტენციების მოცემული ჩარჩოთი სარგებლობისას, საჭიროა ბევრი საკითხის გათვალისწინება შეფასების სათანადო მიდგომის შერჩევისათვის. შეფასების მიდგომის შერჩევისას, გათვალისწინებული უნდა იყოს ბევრი საკითხი, რომელიც უკავშირდება ღირებულებების, დამოკიდებულებების, უნარებისა და ცოდნისა და კრიტიკული გააზრების შეფასებას. მიდგომა, რომელიც ესადაგება კომპეტენციათა ერთ ჯგუფს, შესაძლოა, არ ესადაგებოდეს კომპეტენციათა სხვა ჯგუფს. გარდა ამისა, შეფასების ყველა მეთოდი უნდა იყოს ვალიდური, სანდო, სამართლიანი, გამჭვირვალე, პრაქტიკული და უნდა ეფუძნებოდეს მოსწავლის ღირსებისა და უფლებების პატივისცემას.

კონსეპსისი მნიშვნელობა დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების შეფასებისას

გარდა ზემოთ დახასიათებული ზოგადი პრინციპებისა, რომლებიც გათვალისწინებული უნდა იყოს შეფასების მეთოდების შერჩევისას, საჭიროა უფრო კონკრეტული პირობების გათვალისწინებაც, რომლებიც უკავშირდება მოცემული სარეკომენდაციო ჩარჩოთი გათვალისწინებული კომპეტენციების მახასიათებლებს და იმ გზებს, რომელთა საშუალებითაც ხდება მოსწავლეთა მიერ ამ კომპეტენციების ათვისება.

მოცემულ კომპეტენციებს მოსწავლეები, როგორც წესი, არ ითვისებენ სწორ-ხაზოვნად, ვინაიდან აღნიშნული კომპეტენციები არ განეკუთვნება ისეთ კომპეტენციებს, რომელთაც პიროვნება კონკრეტულ მომენტში ითვისებს და შემდეგ მთელი ცხოვრების მანძილზე ავითარებს. წინამდებარე სარეკომენ-დაციო ჩარჩოში შესული კომპეტენციები განიმარტება, როგორც პიროვნების უნარი, მობილიზება გაუკეთოს და გამოიყენოს შესაბამისი ღირებულებები, დამოკიდებულებები, უნარები, ცოდნა და/ან გაგება-გააზრება, მოცემულ კონ-ტექსტში არსებულ მოთხოვნებზე, გამოწვევებსა და შესაძლებლობებზე ადეკ-ვატური და ეფექტური რეაგირების მიზნით. აქედან გამომდინარე, კონტექსტი ყოველთვის გადაწყვეტ როლს ასრულებს იმის შეფასებისას, თუ რა დონეზე ფლობს პიროვნება ამა თუ იმ კომპეტენციას.

განათლების სისტემაში არსებულ გარემოში უამრავი კონტექსტი იჩენს თავს, რომლის დროსაც შესაძლებელია დემოკრატიული კულტურის კომპეტენცი-ების მობილიზება, განვითარება და გამოვლენა. გარდა ამისა, კომპეტენცი-ათა გამოვლენა სხვადასხვა გზით არის შესაძლებელი, სხვადასხვა კონტექს-ტში. აქედან გამომდინარე, ერთ მოცემულობასა და კონტექსტში გამოვლენი-ლი კომპეტენციების ერთჯერადად შეფასება საკმარისი არ არის. მასწავლებ-ლები და შემფასებლები მოსწავლეების მიერ გამოვლენილ კომპეტენციებს უნდა აკვირდებოდნენ სხვადასხვა დროს და სხვადასხვა კონტექსტში. მათ, ასევე, უნდა გაითვალისწინონ ის ფაქტი, რომ კონკრეტული დავალება ან სასწავლო გარემო გულისხმობს ურთიერთდაკავშირებული კომპეტენციების მთელი ჯგუფის მობილიზებასა და გააქტიურებას, რომელთა შეფასებაც ცალ-ცალკე შეუძლებელია. აღნიშნულიდან გამომდინარე, ნაცვლად იმისა, რომ აწარმოონ საერთო შეფასება ან ოცივე კომპეტენციის განმეორებითი შეფა-სება, რეკომენდებულია, მასწავლებლებმა შეიმუშაონ სხვადასხვა კონტექსტ-ში მოსწავლეების მიერ გამოვლენილი კომპეტენციების პროფილი.

გარდა ამისა, მოცემულ ვითარებაში თავს იჩენს სხვაობა მოსწრების შეფა-სებასა და საკვალიფიკაციო შეფასებას შორის. როგორც უკვე ვისაუბრეთ, მოსწრების შეფასებისას, ყურადღება მახვილდება მოსწავლის მიერ კონკ-რეტული სასწავლო აქტივობით, ამოცანით ან პროგრამით გათვალისწინე-ბული კომპეტენციების ათვისების ხარისხზე მაშინ, როცა საკვალიფიკაციო შეფასება ასახავს მოსწავლეთა მიერ ნებისმიერი წყაროდან ათვისებული კომპეტენციების ფლობის უნარს. მიუხედავად იმისა, რომ მასწავლებლები უფრო მეტად არიან დაინტერესებული მოსწავლეების მოსწრების შეფასე-

ბით, კომპეტენციათა მოცემული ჩარჩოთი სარგებლობისას, რეკომენდებულია საკვალიფიკაციო შეფასების გამოყენება, ვინაიდან სკოლის გარეთ არსებული ფართო საზოგადოება, სამოქალაქო და პოლიტიკური კონტექსტი მეტად მნიშვნელოვანი და რელევანტურია მოცემული სარეკომენდაციო ჩარჩოთი გათვალისწინებული კომპეტენციების შეფასებისათვის.

შეფასებისათვის გამოყენებული ყველა კონტექსტი თავისებური იქნება, იმ კონკრეტული გარემოებების გათვალისწინებით, რომელიც თანახლავს შეფასების პროცესს. შეუძლებელია შეფასებისას საჭირო აბსტრაქტული კონტექსტების შექმნა, შესაბამისად, მოცემული ჩარჩოთი სარგებლობისას, მასწავლებლებმა, ადგილობრივ გარემოში, თავად უნდა განსაზღვრონ ის კონტექსტები, რომლებიც ყველაზე მეტად ესადაგება შეფასების მიზნებს.

კომპეტენციათა ჯგუფების დინამიკური ხასიათი

დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების შეფასებასთან დაკავშირებულ კიდევ ერთ სირთულეს წარმოადგენს ის, რომ მოსწავლეების მიერ კომპეტენციების მობილიზება და გამოყენება უნდა ხდებოდეს დინამიკურად, რათა კონკრეტული კონტექსტით განპირობებულ მოთხოვნებსა და შესაძლებლობებზე რეაგირება იყოს ადეკვატური და ეფექტური. დემოკრატიული და ინტერკულტურული სიტუაციები არ არის სტატიკური. აღნიშნული სიტუაციები მუდმივად განიცდის ცვლილებასა და განვითარებას იმის მიხედვით, თუ როგორ ურთიერთობენ ერთმანეთთან ადამიანები და როგორ არგებენ საკუთარ ქცევას სიტუაციის ცვალებად მოთხოვნებს. სიტუაციის ცვლილება ხშირად პირებისაგან მოითხოვს ახალი კომპეტენციების მობილიზებასა და გამოყენებას და სიტუაციის ცვლილებამდე გამოვლენილი კომპეტენციების გამოყენებაზე უარის თქმას. კომპეტენციების ჯგუფების მოქნილად და დინამიკურად გამოყენების ნიმუშები მოცემულია ამავე თავში მოყვანილ მაგალითებში 1 და 2.

ზემოთ თქმულის გათვალისწინებით, რთულდება მოსწავლის კომპეტენციების შეფასება, ვინაიდან მოსწავლე არა მარტო უნდა ფლობდეს უნარს, რომ დემოკრატიულ და ინტერკულტურულ სიტუაციებში გამოიყენოს საჭირო კომპეტენციები, არამედ იგი, აგრეთვე, უნდა ფლობდეს ახლად წარმოქმ-

ნილ გარემოებებზე კომპეტენციების მორგების უნარს. შედეგად, შეფასებისას გათვალისწინებული უნდა იყოს სხვადასხვა კონტექსტში მოსწავლის მიერ დემონსტრირებული უნარი – მობილიზება გაუკეთოს და გამოიყენოს საჭირო და სათანადო კომპეტენციები და, აგრეთვე, იგივე მოსწავლის მიერ დემონსტრირებული უნარი – ამავე კონტექსტებში, შეცვლილი ვითარების შესაბამისად, მოახდინოს კომპეტენციათა ადაპტირება. ეს ნიშნავს იმას, რომ შეფასების მეთოდები, რომლებიც გულისხმობს დროის მოცემულ მომენტში მოსწავლის მიერ გამოვლენილი კომპეტენციების სტატიკურ აღწერას, არა-ადეკვატური და შეუსაბამოა.

კომპეტენციების მოცემული ჩარჩოთი სარგებლობისას, საჭიროა, შეიჩქაროს შეფასების ისეთი მეთოდები, რომლებიც უზრუნველყოფს, როგორც ერთ კონკრეტულ კონტექსტში, ასევე, რიგ კონტექსტებში კომპეტენციათა ჯგუფების დინამიკური გამოყენების ამოცნობას და შექმნის მოსწავლის მიერ კომპეტენციების გამოყენების უნარის ზოგად სურათს.

დესკრიპტორების გამოყენება

მოცემულ სარეკომენდაციო ჩარჩოში შესული ოცივე კომპეტენციისათვის შემუშავებულ იქნა დესკრიპტორები. აღნიშნული დესკრიპტორები აღწერს გამოვლენილ ქცევებს, რომლებიც მიანიშნებს, რომ პირი, რომელიც ამ ქცევებს ავლენს, გარკვეულ დონეზე ფლობს მოცემულ კომპეტენციას. დესკრიპტორების ფორმულირებაში გამოყენებულ იქნა ენა, რომელიც შეესაბამება სწავლის შედეგების აღწერას. რაც იმას ნიშნავს, რომ მათი გამოყენება არა მხოლოდ შეფასების მიზნებისთვის არის შესაძლებელი, არამედ, აგრეთვე, კურიკულუმის შემუშავებისა და სასწავლო პროცესების დაგეგმვის მიზნითაც, რაც სასწავლო პროცესის კომპონენტებს შორის თანამიმდევრობასა და კავშირს უზრუნველყოფს.

დესკრიპტორებში აღწერილ ქცევაზე დაკვირვებით მიმდინარე შეფასების შედეგად, შესაძლებელია, განისაზღვროს, თუ რა დონეზე ფლობს მოსწავლე ამა თუ იმ კომპეტენციას, იმ შემთხვევაში, თუ დაკვირვება ხდება გარკვეული პერიოდის განმავლობაში, სხვადასხვა ვითარებაში გამოვლენილ ქცევებზე. ამგვარი შეფასების შედეგად შესაძლებელია, აგრეთვე, გამოვლენილ იქნეს თემები, რომლებზეც საჭიროა, მასწავლებლებმა ყურადღება გაამახვილონ

და მათი გათვალისწინებით დაგეგმონ შემდგომი სასწავლო აქტივობები. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, დესკრიპტორების საფუძველზე წარმოებული შეფასება შესაძლებელია გამოყენებულ იქნეს როგორც შემაჯამებელი, აგრეთვე, მიმდინარე შეფასების სახით.

მნიშვნელოვანია, შეფასებისას თავიდან იქნეს აცილებული დესკრიპტორების არასწორი და არამიზნობრივი გამოყენება. დესკრიპტორების გამოყენება არ შეიძლება ჩამონათვალის სახით, მასზე აღნიშვნების დატანის მიზნით, თუ რომელი დესკრიპტორით გათვალისწინებულ ქცევებს ავლენს მოსწავლე და არ არის რეკომენდებული ამის საფუძველზე მოსწავლის ზოგადი ქულის განსაზღვრა. მიზანს არ წარმოადგენს ის, რომ მოსწავლეებმა დესკრიპტორებით გათვალისწინებული მაქსიმალურად ბევრი ქცევა გამოავლინონ. ნაცვლად ამისა, დესკრიპტორები გამოყენებულ უნდა იქნეს მოსწავლეთა მოსწრებისა და პროგრესის შესაფასებლად, იმ მეთოდების მეშვეობით, რომლებიც უზრუნველყოფს რიგ კონტექსტებში კომპეტენციათა ჯგუფების დინამიკური მობილიზების, გამოყენებისა და ადაპტირების უნარის შეფასებას.

დესკრიპტორთა მიზნობრივი და არამიზნობრივი გამოყენების შესახებ დაწვრილებითი ინფორმაცია მოცემულია წინამდებარე პუბლიკაციის პირველ ტომში (თავი 7 – „დესკრიპტორები – მათი გამოყენება და დანიშნულება“).

შეფასების მეთოდები

არსებობს შეფასების უამრავი მეთოდი, რომლის საშუალებითაც პოტენციურად შესაძლებელია მოსწავლეების ღირებულებების, დამოკიდებულებების, უნარების, ცოდნისა და კრიტიკული გააზრების შეფასება. აღნიშნული მეთოდები მოიცავს შემდეგს: შეფასების სკალები, დავალებები, რომლებიც რეიტინგის სკალების გამოყენებას გულისხმობს, ლიკერტის სკალა, შეკითხვები არჩევითი პასუხებით, ღია კითხვები, ტესტები სიტუაციიდან გამოსავლის შესახებ, კომპიუტერის ბაზაზე წარმოებული შეფასება, მოსწავლეთა დღიურები, მოსწავლეთა ჟურნალები ჩანაწერებისათვის, მოსწავლეთა სტრუქტურული ჩანაწერები მიღებული გამოცდილების შესახებ, დაკვირვების საფუძველზე წარმოებული შეფასება, დინამიკური შეფასება, პროექტზე დაფუძნებული შეფასება და პორტფოლიო.

თუმცა, ზემოთ ჩამოთვლილი მეთოდებიდან, ზოგიერთი მეთოდი ვერ აღწერს სხვადასხვა კონტექსტში კომპეტენციების ჯგუფების დინამიკურ მობილიზებას, გამოყენებასა და ცვალებად სიტუაციებზე მათ მოქნილ მორგებას. შესაბამისად, ისინი არ გამოიყენება მოსწავლეების მიერ მოცემულ სარეკომენდაციო ჩარჩოში შესული კომპეტენციების შესაფასებლად. ამ მოსაზრებით, მეთოდები, რომლებიც უნდა გამოირიცხოს მოცემული კომპეტენციების შეფასებისას, არის: შეფასების სკალები, დავალებები, რომლებიც რეიტინგის სკალების გამოყენებას გულისხმობს, ლიკერტის სკალა, შეკითხვები არჩევითი პასუხებით, ღია კითხვები, ტესტები სიტუაციიდან გამოსავლის შესახებ. ფაქტობრივად, კომპიუტერის ბაზაზე წარმოებული შეფასების გამოყენება შესაძლებელია, თუმცა ამ შემთხვევაში ხელმისაწვდომი უნდა იყოს შესაბამისი კომპიუტერული პროგრამა. ყველა დანარჩენი მეთოდი ესადაგება სხვადასხვა კონტექსტში კომპეტენციების ჯგუფების დინამიკური მობილიზების, გამოყენებისა და ცვალებად სიტუაციებზე მათი მოქნილი მორგების შეფასებას.

კომპეტენციების ჩარჩოში მოცემული დესკრიპტორები შესაძლებელია გამოყენებულ იქნეს შეფასების სისტემატიზირებისათვის, ვინაიდან ისინი ქმნის თანმიმდევრულ საცნობარო ბაზას, რომლის საშუალებითაც შესაძლებელია მოსწავლეთა ქცევის შეფასება იმ კრიტერიუმების გამოყენებით, რომლებიც მოცემული 20 კომპეტენციის ფლობას სამ სხვადასხვა დონეზე განსაზღვრავს.

მოსწავლეთა დღიურები, მოსწავლეთა ჟურნალები ჩანაწერებისათვის, მოსწავლეთა სტრუქტურული ჩანაწერები მიღებული გამოცდილების შესახებ

აღნიშნული მეთოდები მოსწავლეებისაგან მოითხოვს საკუთარი ქცევის, სწავლის შედეგებისა და პიროვნული განვითარების გააზრებას და მათ შესახებ ჩანაწერების წარმოებას. აღნიშნული ჩანაწერები, როგორც წესი, ტექსტის სახით იქმნება, თუმცა ისინი შესაძლებელია არავერბალური თვითგამოხატვისა და ჩანახატების სახითაც შეიქმნას. მოსწავლეებს შეიძლება დაევალოთ, ჩანაწერების სტრუქტურა თავად განსაზღვრონ ან შეიძლება მიეცეთ წინასწარ განსაზღვრული ფორმატი, რომელიც, სწავლის კონკრეტული შედეგების გათვალისწინებით, მოსწავლეთა მიღწევების შეფასებას გაამარტივებს. დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების შეფასებისას, აღნიშნული მეთოდების გამოყენებისას, მოსწავლეებს მოეთხოვებათ საკუთარი ჩანაწერების ისეთი ფორმატით წარმოება, რომელიც შემფასებელს მიაწვდის ინფორმა-

ციას მთელ რიგ სიტუაციებსა და კონტექსტებში მათ მიერ მობილიზებული და გამოყენებული ყველა კომპეტენციის შესახებ და, ასევე, იმის შესახებ, თუ როგორ მოახერხეს მათ ამ კომპეტენციათა ადაპტირება და მორგება ცვალებად სიტუაციებზე.

თუმცა, ერთი სირთულე, რომელიც თავს იჩენს მოსწავლეთა დღიურების, ჩანაწერების ჟურნალებისა და მიღებული გამოცდილების შესახებ სტრუქტურული ჩანაწერების შეფასებისას, არის ის, რომ ამგვარი ჩანაწერები სოციალურად სასურველი რეაგირების მოლოდინის ზემოქმედების ქვეშ შეიძლება მოექცეს. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, მოსწავლეებმა შესაძლებელია მიიღონ გადაწყვეტილება იმის თაობაზე, რომ ჩანაწერები აწარმოონ მხოლოდ იმ ქვევათა შესახებ, რომლებიც, მათი აზრით, შემფასებლის მოწონებას დაიმსახურებს. აქედან გამომდინარე, მოსწავლეთა დღიურების, ჩანაწერების ჟურნალებისა და მიღებული გამოცდილების შესახებ მოსწავლეთა სტრუქტურული ჩანაწერების შეფასების ვალიდურობის უზრუნველყოფა პრობლემური იქნება, როდესაც შეფასებას აწარმოებს სხვა პირი, და არა თავად მოსწავლე.

დაკვირვების საფუძველზე წარმოებული შეფასება

დაკვირვების საფუძველზე წარმოებული შეფასება გულისხმობს მასწავლებლის ან სხვა შემფასებლის მიერ სხვადასხვა სიტუაციაში მოსწავლეების მიერ გამოვლენილ ქცევაზე დაკვირვებას, იმის განსაზღვრის მიზნით, თუ რამდენად ახერხებს მოსწავლე კომპეტენციათა ჯგუფების სათანადოდ გამოყენებას და ამ კომპეტენციათა ჯგუფების აქტიურად მორგებას ცვალებად სიტუაციებსა და გარემოებებზე. ამგვარი მეთოდის გამოყენებისას, შემფასებელს უნდა ჰქონდეს წინასწარ შემუშავებული გეგმა, რომელიც მოიცავს იმ მთელ რიგ სიტუაციებს, რომლებშიც მოსწავლეებს მოეთხოვებათ გარკვეული ქცევის გამოვლენა, და მან ასევე უნდა აწარმოოს ჩანაწერები ამ სიტუაციებში მოსწავლის მიერ გამოვლენილი ქცევის შესახებ. ამგვარი ჩანაწერები შესაძლებელია შეიქმნას წინასწარ გამზადებულ ფორმაში, ან, უბრალოდ, ჟურნალში, თავისუფალი ჩანაწერების სახით, რომლებიც მოსწავლის მიერ გამოვლენილი ქცევების აღწერას მოიცავს. ალტერნატივის სახით, შესაძლებელია აუდიო ან ვიდეოჩანაწერების წარმოებაც, მოსწავლის მიერ გამოვლენილი და შემფასებლის მიერ დაფიქსირებული ქცევების შესახებ, ეს უნდა გაკეთდეს შეფასებისათვის განკუთვნილი აქტივობის დასრულების შემდეგ.

დაკვირვების საფუძველზე წარმოებული შეფასების პოტენციურ ნაკლს წარმოადგენს ის, რომ ამგვარ შეფასებაზე შესაძლებელია გავლენა იქონიოს შემფასებლის პირადმა განწყობამ, წინასწარმა განწყობამ და მოლოდინებმა, რამაც შედეგად შეიძლება მოგვცეს მოსწავლის ქცევის შერჩევითი აღქმა და მის შესახებ შეუსაბამო დასკვნები. ამ შემთხვევაში გადამწყვეტ როლს თამაშობს კლასში მოსწავლეების რაოდენობა. ასევე, შესაძლებელია, შეუსაბამობამ იჩინოს თავი სხვადასხვა სიტუაციასა და კონტექსტში გამოვლენილი ქცევების შეფასებებს შორის. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, დაკვირვების საფუძველზე წარმოებული შეფასებისას, რთული იქნება სანდოობის უზრუნველყოფა.

დინამიკური შეფასება

დინამიკური შეფასების დროს, მოსწავლე მასწავლებლის ან შემფასებლის აქტიურ მხარდაჭერას საჭიროებს შეფასების პროცესში, რათა მან მოახერხოს კომპეტენციათა ფლობის მაქსიმალური დონის გამოვლენა. აღნიშნული ხელშეწყობა გულისხმობს მასწავლებლის მიერ წინასწარ დაგეგმილი სიტუაციების ან კონტექსტების შექმნას, რომლებიც მასწავლებელსა და მოსწავლეს შორის ინტერაქციასაც მოიცავს. მოსწავლეს ევალება გააკეთოს კომენტარი მის მიერვე გამოვლენილ ქცევაზე, იმ კომპეტენციებზე, რომელთაც იგი იყენებს და მასზედ, თუ როგორ ახერხებს, მთარგოს კომპეტენციები ცვალებად სიტუაციებსა და გარემოებებს. შემფასებელი აწარმოებს მოსწავლის მიერ გაკეთებულ კომენტარის შეფასებას, კითხვების დასმითა და პირდაპირი თუ ირიბი მითითებებითა და კარნახით; შემფასებელი, ასევე, ანალიზებს და ინტერპრეტაციას უკეთებს მოსწავლის ქცევას და ამყარებს საჭირო უკუკავშირს მასთან. შემფასებლის დახმარებით, მოსწავლე ავლენს კომპეტენციების ფლობას იმაზე მაღალ დონეზე, ვიდრე შემფასებლის დახმარების გარეშე გამოავლენდა.

აღნიშნული მეთოდი უფრო იშვიათად გვხვდება, ვიდრე დაკვირვების საფუძველზე წარმოებული შეფასების მეთოდი, ვინაიდან ის სიტუაციები, რომლებიც დინამიკური შეფასების პროცესში გამოიყენება, საჭიროებს ინტერაქციას შემფასებელსა და მოსწავლეს შორის. გარდა ამისა, თუ მოსწავლის მიერ გამოვლენილი ქცევა საჭიროებს შემფასებლის უწყვეტ დახმარებას, კითხვის ნიშნის ქვეშ დგება აღნიშნული შეფასების მეთოდის ვალიდურობა. ასევე, დინამიკური შეფასების წარმოებისას, ისევე, როგორც დაკვირვების საფუძველზე წარმოებული შეფასებისას, რთულია სათანადო დონის სანდოობის უზრუნველყოფა.

პროექტზე დაფუძნებული შეფასება

წინამდებარე თავის მიზნებიდან გამომდინარე, პროექტზე დაფუძნებული შეფასება განიმარტება, როგორც პროექტზე დაფუძნებული სწავლის განუყოფელი ნაწილი (და განსხვავდება იმ შეფასებისაგან, რომელსაც მოსწავლე იღებს პროექტზე მუშაობის დასრულების შემდეგ). მისი გამოყენება შესაძლებელია იმის უზრუნველსაყოფად, რომ მოსწავლეები აქტივობებში არამხოლოდ გაკვეთილის დროს იყვნენ ჩართულები, არამედ კლასის გარეთაც – ფართო საზოგადოებაში, სამოქალაქო და პოლიტიკურ პროცესებში. შესაბამისად, პროექტზე დაფუძნებული სწავლა (იხილეთ თავი 2 – დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციები და პედაგოგიკა) ყველაზე შესაბამის მიდგომას წარმოადგენს ერთ პროცესში სწავლისა და შეფასების კომბინირებისათვის. მოსწავლეთა მოსწრების ოპტიმიზაციის მიზნით, პროექტი უნდა ეფუძნებოდეს საკითხებს ან სიტუაციებს, რომლებიც მოსწავლეებისათვის აქტუალური და საინტერესო იქნება, რელევანტობის უზრუნველსაყოფად. პროექტის სტრუქტურა, ასევე, უნდა უზრუნველყოფდეს იმას, რომ მოსწავლეებმა შეძლონ ღირებულებების, დამოკიდებულებების, უნარების, ცოდნისა და კრიტიკული გააზრების უნარის გამოყენება მთელ რიგ სიტუაციებში. მოსწავლეებს შეუძლიათ, პროექტზე იმუშაონ დამოუკიდებლად, ან სხვა მოსწავლეებთან ერთად და პროექტზე მუშაობა გულისხმობს იმას, რომ მოსწავლეებმა თავად უნდა დაგეგმონ შესასრულებელი სამუშაო, მიიღონ გადაწყვეტილებები, შეისწავლონ აქტივობები და გადაჭრან პრობლემები. პროექტი, როგორც წესი, კონკრეტული პროდუქტის შექმნას გულისხმობს. მოსწავლეებს, ასევე, შეიძლება ევალუბოდეთ გარკვეული დოკუმენტების წარდგენა, რომლებშიც მათი პროექტზე მუშაობის დამადასტურებელი ფაქტები იქნება მოცემული, ასევე, ინფორმაცია იმის შესახებ, თუ რა ისწავლეს პროექტზე მუშაობის პროცესში და მათი კრიტიკული თვითშეფასება. აღნიშნული მეთოდის გამოყენებისას, გასათვალისწინებელია, რომ პროექტის პროდუქტი და მოსწავლეების მიერ შექმნილი დოკუმენტაცია შეიცავდეს ინფორმაციას იმის შესახებ, თუ როგორ იქნა მობილიზებული და გამოყენებული კომპეტენციების ჯგუფები სხვადასხვა კონტექსტში და, აგრეთვე, იმაზე, თუ როგორ მოხდა ამ კომპეტენციების მორგება პროექტის განმავლობაში სიტუაციით განპირობებულ მოთხოვნებზე.

თუმცა პროექტზე დაფუძნებულ შეფასებას უარყოფითი მხარეც აქვს. მაგალითად, ძნელია იმის განსაზღვრა, პროექტის ფარგლებში გამოყენებული კომ-

პეტენციების გამოყენებას შეძლებენ თუ არა მოსწავლეები პროექტს გარეთ, რეალურ სიტუაციებში. აღნიშნული კითხვის ნიშნის ქვეშ აყენებს მეთოდის ვალიდურობას. გარდა ამისა, მასწავლებლებსა და შემფასებლებს შესაძლოა გაუჭირდეთ პროექტის პროდუქტისა და პროექტთან დაკავშირებული დოკუმენტაციის შეფასება, და შეფასებას შესაძლოა ძალიან დიდი დრო დასჭირდეს. ამგვარი შეფასება, შესაძლოა, იყოს ნაკლებად სანდო, იმ შემთხვევაში, თუ მასწავლებლებს არ აქვთ გავლილი სპეციალური მომზადება ამგვარი პროექტების განხორციელების სფეროში.

პორტფოლიოს შეფასება

პორტფოლიო წარმოადგენს მოსწავლის მიერ შეგროვილი მასალის სისტემურ და კუმულაციურ ნაკრებს, რომელიც ადასტურებს სწავლასთან დაკავშირებულ მის პროგრესს, მიღწევებს, ძალისხმევასა და მოსწრებას. პორტფოლიოსათვის მასალის შერჩევა ხდება კონკრეტული, წინასწარდადგენილი რეკომენდაციების/გზამკვლევების მიხედვით და მოსწავლემ უნდა შეძლოს პორტფოლიოში შესული მასალის ახსნა და გაანალიზება. გზამკვლევებში ჩამოყალიბებულია ის კომპეტენციები, რომლებიც ფასდება და, ასევე, სწავლის შედეგები და შეფასების კრიტერიუმები, რომელთაც უნდა შეესაბამებოდეს პორტფოლიოში შეტანილი მასალა. გზამკვლევებში, ასევე, შესაძლებელია, მოცემული იყოს ის კონტექსტები, რომლებზეც უნდა აიგოს პორტფოლიოში შესატანი მასალა. გარდა ამისა, გზამკვლევებში შესაძლებელია მოცემული იყოს ის ფორმატი, რომლის მიხედვითაც პორტფოლიოში უნდა მოხვდეს მასალა და, ასევე, მითითება იმის შესახებ, რომ პორტფოლიოში შეტანილი მასალა უნდა შეიცავდეს კონკრეტული ტიპის მტკიცებულებებს. ამის გათვალისწინებით, გზამკვლევები, შესაძლებელია, ჩამოყალიბდეს იმგვარად, რომ პორტფოლიოში წარმოდგენილმა მასალამ წარმოაჩინოს, თუ როგორ ართმევს თავს მოსწავლე სხვადასხვა კონტექსტსა და სიტუაციაში კომპეტენციების ჯგუფების მობილიზებას, გამოყენებასა და ცვალებად სიტუაციებზე მათ მოქნილ მორგებას. ელექტრონული პორტფოლიოების გამოყენებას დამატებითი სარგებლის მოტანა შეუძლია მოსწავლეებისათვის, რადგან იგი საშუალებას აძლევს მოსწავლეებს, საკუთარ პორტფოლიოში ჩართონ ელექტრონული მასალაც, როგორცაა აუდიო და მულტიმედიური მასალა. პორტფოლიოს მორგება შესაძლებელია ინდივიდუალური მოსწავლის საჭიროებებზე, განათლების დონეს, კურიკულუმსა და საგანმანათლებლო კონტექსტზე.

დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების შეფასების მიზნით პორტფო-

ლიოს გამოყენებას რამდენიმე უპირატესობა აქვს:

- ▶ იგი ეხმარება მოსწავლეს, გამოავლინოს საკუთარი მოსწრების დონე და, ამავე დროს, წარმოადგენს მისი შემდგომი განვითარების ხელშეწყობის საფუძველს;
- ▶ იგი ეხმარება მოსწავლეს, კრიტიკულად გაიაზროს საკუთარი ძალისხმევის შედეგი და მაჩვენებლები;
- ▶ იგი საშუალებას აძლევს მოსწავლეს, ისწავლოს საკუთარი და მისთვის მისაღები ტემპით;
- ▶ იგი ეხმარება მოსწავლეს, დოკუმენტურად აღწეროს, თუ როგორ ართმევს იგი თავს სკოლასა და სკოლის ფარგლებს გარეთ სხვადასხვა სიტუაციაში საჭირო კომპეტენციების მობილიზებასა და გამოყენებას და ცვალებად სიტუაციებსა და გარემოებებზე ამ კომპეტენციების მორგებას;
- ▶ იგი საშუალებას აძლევს მოსწავლეს, თავად შექმნას შეფასებისათვის საჭირო მასალა;
- ▶ მისი გამოყენება შესაძლებელია როგორც მიმდინარე, ასევე, შემჯამებელი შეფასების მიზნით.

ერთი ნაკლი, რომელიც უკავშირდება შეფასებაში პორტფოლიოს გამოყენებას, არის ის, რომ პორტფოლიოში შეტანილი მასალა შესაძლებელია სოციალურად სასურველი რეაგირების მოლოდინის ზემოქმედების ქვეშ მოექცეს. სხვაგვარად რომ ვთქვათ, მოსწავლეებმა, შესაძლებელია, მიიღონ გადაწყვეტილება იმის თაობაზე, რომ შეცვალონ მასალა, ან პორტფოლიოში შესატანად შეარჩიონ მხოლოდ ის მასალა, რომელიც, მათი აზრით, შემფასებლის მოწონებას დაიმსახურებს.

მასწავლებელი ან პირი, რომელიც პორტფოლიოს აფასებს, საჭიროებს სპეციალურ მომზადებას. იმ შემთხვევაში, თუ პორტფოლიოს აფასებს პირი, რომელსაც არ აქვს გავლილი სპეციალური მომზადება, შეფასების შედეგები ნაკლებად სანდო იქნება. პორტფოლიოს შეფასება ძალიან დიდ დროს მოითხოვს.

შეფასების ვალიდურობისა და სანდოობის ოპტიმიზაცია

მიუხედავად იმისა, თუ რომელი მეთოდი გამოიყენება დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების შეფასებისას, არსებობს გზები, რომელთა საშუალებითაც შესაძლებელია შეფასების ვალიდურობისა და სანდოობის ოპტიმიზაცია. ესენია:

- ▶ მასწავლებელთა განათლება შეფასების პრინციპების და, აგრეთვე, იმ

რისკების შესახებ, რომლებიც უკავშირდება შეფასების თითოეული მეთოდის ვალიდურობასა და სანდოობას;

- ▶ ნიმუშებისა და მაგალითების შეგროვება, რომლებიც კომპეტენციების სხვადასხვა დონეზე ფლობას ასახავს;
- ▶ შეფასებების მიუკერძოებლად და ობიექტურად წარმოება (როდესაც შემფასებელმა არ იცის, ვის – რომელი მოსწავლის – ნაშრომს ასწორებს);
- ▶ კომპეტენციების სხვადასხვა დონეზე ფლობის დამადასტურებელი ნაშრომების შედარება და განხილვა.

გარდა ამისა, როდესაც მიმდინარეობს მოსწავლეთა განმსაზღვრელი შეფასება, საჭიროა დამატებითი ღონისძიებების გატარება:

- ▶ სხვადასხვა საგანმანათლებლო დაწესებულების წარმომადგენელ მასწავლებელთა შორის კომუნიკაცია, რომელიც გულისხმობს შეფასების სტანდარტებთან დაკავშირებული საკუთარი პრაქტიკის შესახებ ინფორმაციის გაცვლასა და მათ შედარებას;
- ▶ შეფასების ინსტრუმენტების, ფორმებისა და მეთოდების რეგულარული და პერიოდული გადასინჯვა, მათი ცვალებად საგანმანათლებლო კონტექსტზე მორგების მიზნით, და საგანმანათლებლო დაწესებულებებს შორის შეფასებული ნიმუშების ურთიერთგაზიარება;
- ▶ შეფასება გარედან მოწვეული სპეციალისტის მიერ, მიუკერძოებელი და ობიექტური შეფასების უზრუნველსაყოფად.

ვინ უნდა შეაფასოს?

მიჩნეულია, რომ შეფასება უნდა აწარმოოს მასწავლებელმა ან შემფასებელმა, რომელსაც სპეციალური მომზადება აქვს გავლილი. თუმცა შეფასება ასევე შესაძლებელია მოსწავლის ერთი ან ერთზე მეტი თანატოლის, ან თავად მოსწავლის მხრიდან, ასევე, დასაშვებია ერთობლივი შეფასებაც (რაც საშუალებას აძლევს მოსწავლეს ან მის თანატოლებს, თავად აწარმოონ შეფასება, ხოლო საბოლოო შეფასების პროცესს ზედამხედველობს მასწავლებელი).

თანატოლების მხრიდან შეფასებასა და თვითშეფასებას საკუთარი დადებითი შედეგები აქვს, ვინაიდან იგი მოსწავლეებს უფრო ნათელ წარმოდგენას უქმნის შეფასების კრიტერიუმების შესახებ (და, შესაბამისად, სწავლის

შედეგების შესახებ), ასევე, შესრულებული სამუშაოს სასურველი ხარისხის შესახებ და აუმჯობესებს სწავლის პროცესში მოსწავლის ჩართულობის ხარისხს. თუმცა, აქვე უნდა აღვნიშნოთ, რომ აუცილებელია, დავრწმუნდეთ, რომ შეფასება ინარჩუნებს ვალიდურობისა და სანდოობის სათანადო დონეს, როდესაც შეფასებას აწარმოებს სპეციალურმომზადებაგავლილი მასწავლებლისა და შემფასებლისაგან განსხვავებული პირი, სწორედ ამის უზრუნველსაყოფად არის რეკომენდებული ერთობლივი შეფასების მეთოდის გამოყენება.

კომპეტენციათა დინამიკური ჯგუფების მაგალითები

წინამდებარე ნაწილში მოცემულია ორი მაგალითი, რომელიც გვიჩვენებს, დემოკრატიული კომპეტენციის ფარგლებში, როგორ არის შესაძლებელი კომპეტენციების ჯგუფების დინამიკური მობილიზება და მათი დინამიკურად და მოქნილად გამოყენება და მორგება დემოკრატიული სიტუაციების მოთხოვნებსა და საჭიროებებზე. დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების სწავლება ხელს უნდა უწყობდეს კომპეტენციათა ჯგუფების ათვისებასა და მათ გამოყენებას მაშინ, როცა დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების შეფასებისას გამოყენებული უნდა იყოს მეთოდები, რომლებიც კომპეტენციათა ჯგუფების მოქნილი მობილიზების, გამოყენებისა და ცვალებად სიტუაციებზე მორგების უნარის შეფასების საშუალებას იძლევა.

მაგალითი 1⁴

ფართო საზოგადოებასთან დაკავშირებული აქტივობები და პროგრამები განსაკუთრებით კარგად ესადაგება კომპეტენციების ჯგუფების განვითარების კონტექსტს, რომელიც უზრუნველყოფს მოსწავლეების მიერ ახალი ცოდნის შექმნას, კრიტიკული გააზრების უნარის განვითარებას და, ასევე, უნარების, დამოკიდებულებებისა და ღირებულებების განვითარებას გამოცდილების საფუძველზე. უცნობ ადამიანებთან ურთიერთობა და უცნობ მოვლენებთან შეხება ასევე თვითანალიზის (რეფლექსიის) და საკუთარი დამოკიდებულებების სიტუაციებზე მორგების კარგ შესაძლებლობას იძლევა.

4. მაგალითი მოწოდებულია კლაუდია ლენცის მიერ, ნორვეგიის თეოლოგიის სკოლა, ნორვეგია

მოცემულ მაგალითში სკოლა ახორციელებს პროექტს ადგილობრივ საზოგადოებაში რელიგიური მრავალფეროვნების შესახებ. მოსწავლეები ირჩევენ მათ ქალაქში წარმოდგენილი რელიგიებიდან ერთ-ერთს და ეძებენ და ითვისებენ ინფორმაციას ამ რელიგიის შესახებ, ერთი კვირის განმავლობაში. პირველ რიგში, ისინი ეცნობიან მოცემულ რელიგიაზე არსებულ ლიტერატურას და კრიტიკულად აფასებენ, თუ როგორ შექმნა ეს რელიგია სხვადასხვა მედიასაშუალებით. შემდეგ ეტაპზე მოსწავლეთა მცირერიცხოვანი ჯგუფი სტუმრობს ადგილს, სადაც მოცემული რელიგიის წარმომადგენლები იყრიან თავს და რელიგიურ რიტუალებს ატარებენ. ადგილზე ისინი აწარმოებენ ეთნოგრაფიულ დაკვირვებას და ესაუბრებიან მოცემული რელიგიის მიმდევრებსა და მათ ლიდერებს. ბოლოს მოსწავლეები მუშაობენ ჯგუფში და ამზადებენ პრეზენტაციას საკუთარი დასკვნებისა და გამოცდილების შესახებ, რომელიც მოცემულ რელიგიასა და შესაბამის საზოგადოებას უკავშირდება, თანაკლასელების წინაშე წარსადგენად.

აღწერილ პროცესში ხდება მთელი რიგი კომპეტენციების გააქტიურება, შერწყმა და სიტუაციაზე მორგება.

პირველ ეტაპზე ვითარდება შემდეგი კომპეტენციები:

- კულტურის, რელიგიისა და ისტორიის შეცნობა-შემეცნება და კრიტიკული გააზრება;
- დამოუკიდებლად სწავლის უნარ-ჩვევები;
- ანალიტიკური და კრიტიკული აზროვნება.

რელიგიის წარმომადგენლების თავშეყრის ადგილზე სტუმრობისას და ამ რელიგიის წარმომადგენლებთან კონტაქტის პროცესში მოსწავლეებში აქტიურდება კომპეტენციების შემდეგი ჯგუფი:

- კულტურის, რელიგიისა და ისტორიის შეცნობა-შემეცნება და კრიტიკული გააზრება;
- მოსმენისა და დაკვირვების უნარ-ჩვევები;
- პატივისცემა;
- კომუნიკაციის უნარ-ჩვევები.

მათთვის უცნობ რელიგიასთან შეხება, სავარაუდოდ, ერთგავრი გამოწვევა იქნება მოსწავლეებისათვის, ვინაიდან ისინი გაეცნობიან ისეთ ასპექტებს, რომლებიც ეწინააღმდეგება მათ შეხედულებებს. ამ ეტაპზე მოსწავლეებს სჭირდებათ ერთი მნიშვნელოვანი კომპეტენციის გააქტიურება:

- გაურკვევლობისადმი შემწყნარებლური დამოკიდებულება.

პრეზენტაციის მომზადების პროცესში, რომლითაც ისინი თანატოლების წინაშე უნდა წარსდგნენ, მოსწავლეებში ვითარდება შემდეგი კომპეტენციები:

- თანამშრომლობის უნარ-ჩვევები;
- კომუნიკაციის უნარ-ჩვევები;
- თავდაჯერებულობა.

პროექტზე მუშაობის სრული პროცესის განმავლობაში, მოსწავლეებში ვითარდება შემდეგი კომპეტენციები:

- კულტურული განსხვავებულობისა და სხვა რწმენებისადმი, მსოფლმხედველობების, შეხედულებებისა თუ პრაქტიკისადმი შემწყნარებლური დამოკიდებულებისათვის მზაობა;
- მოქალაქეობრივი აზროვნება;
- კულტურული მრავალფეროვნების დაფასება.

შეფასება

მოცემული მაგალითის შემთხვევაში, შესაძლებელია მთელი რიგი შეფასების მეთოდებისა და მათი კომბინაციების გამოყენება. მაგალითში შემავალი ყველა აქტივობა შესაძლებელია შეფასდეს პროექტზე დაფუძნებული შეფასების მეთოდის გამოყენებით. მოსწავლეებს შეიძლება მივცეთ კონკრეტული დავალებები პროექტის თითოეული საფეხურის განმავლობაში და ამ საფეხურებზე მუშაობის დასრულების შემდეგ, რაც საშუალებას მისცემს მათ, გაიაზრონ და დოკუმენტურად აღწერონ სწავლის პროცესი და მათ მიერვე გამოვლენილი უნარი, რომელიც გულისხმობს იმ კომპეტენციების სიტუაციებზე მორგებას, რომლებსაც ისინი ფლობენ. მოსწავლეებს, ასევე, შეუძლიათ აწარ-

მოონ დღიური, იმ გზამკვლევების მიხედვით, რომლებიც ორიენტირებულია კონკრეტულ ღირებულებებზე, დამოკიდებულებებზე, უნარებზე, ცოდნასა და კრიტიკულ გააზრებაზე, რომლებსაც იყენებენ და ავითარებენ. გარდა ამისა, მოსწავლეებს შეუძლიათ, გამოიყენონ თვითანალიზის (რეფლექსიის) ინსტრუმენტი, როგორცაა ინტერკულტურულ გარემოში შექმნილი გამოცდილება,⁵ რაც მათ თვითანალიზში დაეხმარება. ვინაიდან პროექტით გათვალისწინებული ზოგიერთი აქტივობა გულისხმობს მცირერიცხოვან ჯგუფებში მუშაობას, მოსწავლეებს ასევე შეუძლიათ, უკუკავშირი დაამყარონ ერთმანეთთან და შეაფასონ ერთმანეთის მიერ გამოვლენილი კომპეტენციები. აღნიშნული პროცედურა დაეხმარება მათ, მეტი შეიტყონ დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების დესკრიპტორების შესახებ. პროექტით გათვალისწინებული აქტივობების პროდუქტი შესაძლებელია შეტანილი იქნეს მოსწავლის პორტფოლიოში, რომელიც მოიცავს ვრცელი პერიოდის განმავლობაში (მაგალითად, სასწავლო წლის განმავლობაში) შეგროვილ მასალას.

მაგალითი 2⁶

მათემატიკის თანამედროვე სწავლება ხელს უწყობს მათემატიკის იმგვარ აღქმას, რომელიც სცდება მხოლოდ ფაქტებისა და პროცედურების მექანიკურ დამახსოვრებას, რაც მათემატიკის სწავლების გავრცელებული მახასიათებელი იყო მე-20 საუკუნეში. ამჟამად ყურადღება გადატანილია მოსწავლეებში მათემატიკური უნარებისა და ჩვევების დახვეწაზე, რაც მათ ეხმარება, სხვებთან თამაშრომლობის საფუძველზე, მათემატიკის დახმარებით, მსოფლიოში არსებული პრობლემების ანალიზში. მათემატიკურ საკითხებზე დისკუსიებსა და კამათში ჩართვის უნარი უმნიშვნელოვანესია პრობლემის გადაჭრის, შედეგების ინტერპრეტირებისა და პრეზენტაციის უნარის გამომუშავებისათვის.

ამგვარი მიდგომის ნიმუშს წარმოადგენს პროექტი, რომლის ფარგლებშიც მოსწავლეები იკვლევენ ადგილობრივ და მსოფლიო დონეზე წყალთან დაკავშირებულ საკითხებს (მაგალითად, ხელმისაწვდომობა, დეფიციტი, დაბინძურება და სხვ.), მათემატიკური აზროვნების

5. იხილეთ: www.coe.int/t/dg4/autobiography/default_en.asp

6. მაგალითი მოწოდებულია მანუელა ვაგნერისა და ფაბიანა კარდეტის მიერ, კონკრეტული უნივერსიტეტი, აშშ.

გამოყენებით. მოსწავლეებს უვითარდებათ მათემატიკური უნარები, იყენებენ რა ალგებრას და ადგენენ ტოლობებსა და პროპორციებს, ისინი, ასევე, იღრმავებენ ცოდნას სტატისტიკის შესახებ, ეცნობიან მათემატიკურ მოდელებს. წყლის მოხმარების საკუთარი ნორმის განსაზღვრის საფუძველზე, აწარმოებენ თითოეული მოსწავლის ოჯახში წყლის მოხმარების დონის გამომანგარიშებას და შემდეგ – კლასის ყველა მოსწავლის ოჯახებში ერთად მოხმარებული წყლის რაოდენობის გამომანგარიშებას. მიღებული მონაცემების საფუძველზე, იდენტიფიცირდება პოტენციური პრობლემები. შემდეგ მოსწავლეთა ჯგუფები იკვლევენ მათ საზოგადოებაში არსებულ, წყალთან დაკავშირებულ პრობლემებს და ირჩევენ ერთ პრობლემას, რომელსაც საფუძველიანად შეისწავლიან, როგორც ეროვნულ, ასევე, მსოფლიო დონეზე. საკუთარი დასკვნებისა და საფუძველიანი (მათემატიკური) არგუმენტების გამოყენებით, მოსწავლეები ეძებენ მათ მიერ შერჩეული, წყალთან დაკავშირებული პრობლემის გადაჭრის გზებს.

მოსწავლეებს შეუძლიათ, მათ მიერ მიგნებული პრობლემის გადაჭრის გზები გამოსცადონ კლასში ან რომელიმე მათ მიერ შერჩეულ ადგილზე, საკუთარი შედეგები წარუდგინონ საზოგადოებას, გაატარონ ლონისძიებები არსებული პრობლემის შესახებ საზოგადოების ცნობადობის ამაღლების მიზნით და ეძიონ პრობლემის მათ მიერ მიგნებული გადაწყვეტილების მხარდაჭერა.

აღწერილი პროცესის განმავლობაში ჩნდება დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების გააქტიურების აუცილებლობა. მაგალითად, დისკუსიებში მონაწილეობისათვის მოსწავლე უნდა ფლობდეს მათემატიკური არგუმენტების გადმოცემის უნარს, რათა სხვებმა გაიგონ, თუ რას გულისხმობს იგი, პრობლემის გადაჭრის ალტერნატიული გზების ძიების უნარს, სხვების მოსაზრებებისა და თვალსაზრისის მოსმენის უნარს და კითხვების დასმის უნარს, რაც მას დაეხმარება სხვათა თვალსაზრისის დაზუსტებასა და ამ თვალსაზრისის საფუძველების ამოცნობაში. ამ პროცესების დროს აქტიურდება შემდეგი კომპეტენციები:

- კულტურული განსხვავებულობისა და სხვა რწმენებისადმი, მსოფლმხედველობების, შეხედულებებისა თუ პრაქტიკისადმი შემწყნარებლური დამოკიდებულებისათვის მზაობა;

- მოსმენისა და დაკვირვების უნარ-ჩვევები;
- გაურკვევლობისადმი შემწყნარებლური დამოკიდებულება;
- თანამშრომლობის უნარ-ჩვევები;
- კომუნიკაციის უნარ-ჩვევები.

ახალი პრობლემის კვლევა და გადაჭრის გზის ძიება გულისხმობს სხვადასხვა ხედვისა და მოსაზრების ერთმანეთთან შედარებას და მათ ერთმანეთთან დაკავშირებას, ახალი ხედვის ჩამოყალიბებას ახალი მასალის გაცნობისას და სხვებთან მოლაპარაკებების წარმოებას. ამ პროცესების დროს აქტიურდება შემდეგი კომპეტენციები:

- ანალიტიკური და კრიტიკული აზროვნების უნარ-ჩვევები;
- პატივისცემა;
- კონფლიქტის მოგვარების უნარ-ჩვევები.

მოსწავლეები იძენენ აშკარა კრიტერიუმების საფუძველზე კრიტიკული განსჯის უნარს. ისინი სწავლობენ, თუ როგორ გაამყარონ საკუთარი მსჯელობა მათემატიკურად გამართული არგუმენტებით და როგორ დააკავშირონ მოცემული პრობლემა სათანადო საკითხებთან. ამ პროცესების დროს აქტიურდება შემდეგი კომპეტენციები:

- კულტურის, რელიგიისა და ისტორიის შეცნობა-შემეცნება და კრიტიკული გააზრება;
- მოქალაქეობრივი აზროვნება;
- თავდაჯერებულობა;
- დამოუკიდებლად სწავლის უნარ-ჩვევები;
- ანალიტიკური და კრიტიკული აზროვნების უნარ-ჩვევები.

შეფასება

ვინაიდან მოცემულ მაგალითში ჩართულია როგორც დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციები, ასევე, საგნობრივი კომპეტენციები, შესაძლებელია მათ შესაფასებლად გამოყენებულ იქნეს შეფასების მეთოდების კომბინაციები. პროექტის ფარგლებში მოსწავლეებს შეიძლება მისცეთ კონკრეტული დავალებები, რომლებიც გულისხმობს კომპეტენციათა ჯგუფების სხვადასხვა ელემენტის გამოყენებას და მათ, ასევე, შეუძლიათ საკუთარ ჩანაწერებში

შეიტანონ შენიშვნები სწავლის პროცესის შესახებ. პროექტის დასრულების შემდეგ, მოსწავლეების მიერ მომზადებული პრეზენტაციის, ან ზეპირი, ან წერილობითი გამოკითხვის საფუძველზე შესაძლებელია შეფასდეს როგორც საგნობრივი უნარები და ცოდნა, ასევე, დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციები. შესაძლებელია გამოყენებულ იქნეს თვითშეფასება, თანატოლების შეფასება და ერთობლივი შეფასება. დაკვირვებისა და მოსწავლეების მიერ მომზადებული ანგარიშის საფუძველზე, მასწავლებლებს შეუძლიათ, მოსწავლეებს პერიოდულად გაუზიარონ უკუკავშირი და მიაწოდონ ინფორმაცია მათ ძლიერ თუ სუსტ მხარეებზე და შემდგომი განვითარების შესაძლებლობებზე. ალტერნატივის სახით ან დამატებით, მასწავლებლებს შეუძლიათ, გამოიყენონ დინამიკური შეფასების მიდგომა, მოსწავლეთა წახალისების მიზნით, რათა მათ გააუმჯობესონ თავიანთი მიღწევები და შედეგები. პროექტით გათვალისწინებული აქტივობების პროდუქტი შესაძლებელია შეტანილ იქნეს მოსწავლის პორტფოლიოში, რომელიც მოიცავს ვრცელი პერიოდის განმავლობაში შეგროვილ მასალას.

დასკვნა

დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების სწავლებისას, ძალიან მნიშვნელოვანია, რომ შეფასება იმ სასწავლო გარემოსა და პროცესის განუყოფელ ნაწილს წარმოადგენდეს, რომელიც უზრუნველყოფს მოსწავლეების აღჭურვას დემოკრატიულ საზოგადოებაში ცხოვრებისათვის საჭირო კომპეტენციებით. იგი უნდა ემსახურებოდეს და ხელს უწყობდეს მოსწავლეთა თვითშეფასების ამაღლებას და ეხმარებოდეს მათ შემდგომი სწავლის პერსპექტივების იდენტიფიცირებაში.

შეფასებისას მუდმივად უნდა ხდებოდეს ისეთი მეთოდების გამოყენება, რომლებიც ეფუძნება ვალიდურობის, სანდოობის, სამართლიანობის, გამჭვირვალობის, პრაქტიკულობისა და პატივისცემის პრინციპებს. თუმცა, დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების შეფასებისას, ასევე მნიშვნელოვანია უზრუნველყოფა იმისა, რომ გამოყენებული მეთოდები ითვალისწინებდეს მოსწავლის ღირსებისა და უფლებების პატივისცემას. გარდა ამისა, დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების შეფასებისას, დიდი მნიშვნელობა ენიჭება სამართლიანობასა და გამჭვირვალობას. ნებისმიერი შეფასება, რომელიც უგულებელყოფს ამ პრინციპებიდან რომელიმე პრინციპს, თავისთავად

ეწინააღმდეგება განათლების იმ სტანდარტებსა და ღირებულებებს, რომელთა მიზანსაც წარმოადგენს დემოკრატიული ღირებულებებისა და ადამიანის ღირსებისა და უფლებების პატივისცემის გაძლიერება და ხელშეწყობა.

დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების შეფასება ხელს უწყობს განათლების იმ სისტემებში დემოკრატიული მოქალაქეობისათვის განათლებისა და ადამიანის უფლებათა სწავლების სტატუსის ამაღლებას, რომლებშიც დომინირებს განათლების შეფასებადი შედეგები. თუმცა არსებობს შემაჯამებელი და განმსაზღვრელი შეფასების მიდგომებთან დაკავშირებული რისკები და გამოწვევები (განსაკუთრებით, ღირებულებებთან და დამოკიდებულებებთან კავშირში), რომლებიც უკავშირდება მოსწავლეთა აზრის, სინდისისა და რელიგიის თავისუფლების დაცვის აუცილებლობას.

კომპეტენციების მოცემული ჩარჩოს ფარგლებში, შეფასების შესაბამისი მეთოდების ძიებისას, განათლების პროცესებში მონაწილე პირებმა უნდა გაითვალისწინონ სხვადასხვა მიდგომისა და მეთოდის ძლიერი და სუსტი მხარეები. ყველაზე ხშირად შესაძლებელია სათანადო აღმოჩნდეს მიდგომა, რომელიც მეთოდების კომბინაციას გულისხმობს და მოიცავს ისეთ მეთოდებს, როგორებიცაა თვითშეფასება და თანატოლების შეფასება.

შეფასება, რომელსაც აწარმოებს გარედან მოწვეული დაინტერესებული მხარე, დამატებით ინფორმაციას იძლევა მოსწავლეთა საერთო მოსწრებისა და პროგრესის შესახებ და, იმ შემთხვევაში, თუ იგი ანონიმურად ხორციელდება, ხდება ინდივიდუალურ მოსწავლესთან დაკავშირებული რისკების თავიდან აცილება.

იმ შემთხვევაში, თუ შეფასებას აწარმოებს გარედან მოწვეული დაინტერესებული მხარე, განსაკუთრებით ღირებულ შეფასებას ვიღებთ კონკრეტული განათლების სისტემის, საგანმანათლებლო დაწესებულებისა თუ პროგრამის ეფექტურობის შესახებ. დემოკრატიული განათლების ერთიანი ხედვის თვალსაზრისით, დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების შეფასება შესაძლებელია მასწავლებელთა და მათი სწავლების პრაქტიკის შეფასებისათვის საჭირო ინფორმაციის მნიშვნელოვან წყაროდ იქნეს გამოყენებული და იქცეს მასწავლებლების მიერ სწავლის პროცესის დაგეგმვისა და შეფასების მნიშვნელოვან საფუძვლად.

American Association of Colleges & Universities (AACU) (2009), *VALUE rubrics*, AAC&U, Washington DC, available at www.aacu.org/value-rubrics, accessed 23 December 2017.

Black P. (1998), *Testing: friend or foe? The theory and practice of assessment and testing*, Falmer Press, London.

Black P. et al. (2003), *Assessment for learning: putting it into practice*, Open University Press, Buckingham.

Brookhart S. M. (2013), *How to create and use rubrics for formative assessment and grading*, ASCD, Alexandria, VA.

Griffith R. L. et al. (2016), *Assessing intercultural competence in higher education: existing research and future directions*, Research report ETS RR-16-25, Educational Testing Service, Princeton, NJ.

Isaacs T. et al. (2013), *Key concepts in educational assessment*, Sage, London.

Koretz D. (2008), *Measuring up: what educational testing really tells us*, Harvard University Press, Cambridge, MA.

Newton P. E. (2010), “*Educational assessment – concepts and issues: the multiple purposes of assessment*”, International encyclopedia of education (3rd edn), Elsevier, Oxford.

Stobart G. (2008), *Testing times: the uses and abuses of assessment*, Routledge, Abingdon.

Swaffield S. (ed.) (2008), *Unlocking assessment: understanding for reflection and application*, Routledge, London.

Torney-Purta J. et al. (2015), *Assessing civic competency and engagement in higher education: research background, frameworks, and directions for next-generation assessment*, Research report ETS RR-15-34, Educational Testing Service, Princeton, NJ.

თავი 4

დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციები და მასწავლებელთა განათლება

შინაარსი

- ▶ ვისთვის არის განკუთვნილი წინამდებარე თავი?
- ▶ მიზანი და მიმოხილვა
- ▶ როგორ ესადაგება დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციები მასწავლებელთა განათლებას და როგორ უნდა გამოიყენონ იგი მასწავლებელთა მომზადებაზე პასუხისმგებელმა პირებმა
- ▶ დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების ჩართვა და გამოყენება მასწავლებელთა განათლებაში
- ▶ პრაქტიკა – როგორ მივაღწიოთ დასახულ მიზნებს
- ▶ რეკომენდაციები
- ▶ დამატებითი საკითხავი

ვისთვის არის განკუთვნილი წინამდებარე თავი?

წინამდებარე თავი განკუთვნილია მასწავლებელთა მომზადებასა და მასწავლებელთა შემდგომ პროფესიულ განვითარებაზე პასუხისმგებელი პირებისათვის და მასწავლებელთა მომზადებასა და პროფესიულ განვითარებაზე პასუხისმგებელი დაწესებულებებისათვის, განათლების პოლიტიკაზე პასუხისმგებელი პირებისათვის, სკოლების ხელმძღვანელებისა და პრაქტიკოსი მასწავლებლებისათვის სკოლებსა და უმაღლეს სასწავლებლებში.

ცნება „მასწავლებელი“ წინამდებარე თავში გამოყენებულია თავისი ზოგადი მნიშვნელობით და გულისხმობს ყველა სპეციალისტს, რომელიც განათლების პროცესებში მონაწილეობს, როგორც ფორმალურ, ასევე, ფორმალურისაგან განსხვავებულ სასწავლო დაწესებულებებში. მსგავსად ამისა, ცნება „სკოლა“ გულისხმობს ნებისმიერ საგანმანათლებლო დაწესებულებას, ხოლო „მასწავლებელთა მომზადებასა და პროფესიულ განვითარებაზე პასუხისმგებელი დაწესებულება“ გულისხმობს ყველა დაწესებულებას (უმაღლეს სასწავლებელსა და უმაღლესი სასწავლებლისაგან განსხვავებულ დაწესებულებას), რომელიც პასუხისმგებელია მასწავლებელთა მომზადებასა და მასწავლებელთა პროფესიულ განვითარებაზე.

მიზანი და მიზნობა

წინამდებარე თავში ახსნილია მასწავლებელთა მომზადებისა და მასწავლებელთა პროფესიული განვითარების როლი და დანიშნულება დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების ჩარჩოს საფუძველზე ორგანიზებული განათლების ხელშეწყობისა და დანერგვის საქმეში. მასში ახსნილია, თუ როგორ ესადაგება დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციები მასწავლებელთა განათლებასა და მასწავლებელთა განათლებაზე პასუხისმგებელ პირებს. წინამდებარე თავში ხაზგასმულია მასწავლებელთა განათლებაში დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების ორმაგი განზომილება: დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციები მომავალი და პრაქტიკოსი მასწავლებლებისათვის და დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციები მასწავლებელთა განათლებაზე პასუხისმგებელი დაწესებულებებისათვის. გარდა ამისა, წინამდებარე თავში საუბარია მასწავლებელთა განათლებისა და მომზადების სფეროში დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების ჩარჩოს ჩართვასა და მის გამოყენებაზე. მასწავლებლების ყოველდღიური სამუშაოს მიზანს წარმოადგენს მოსწავლეების ხარისხიანი განათლებით უზრუნველყოფა შე-

საბამის საგანში; თუმცა ისინი, ასევე, ცდილობენ, გამოიყენონ და დანერგონ ის ღირებულებები, რომლებიც საფუძვლად უდევს განათლების სისტემას (მაგალითად, ადამიანის უფლებები, დემოკრატია, კულტურული მრავალფეროვნება, სამართლიანობა და კანონის უზენაესობა). აღნიშნულ გამოწვევებთან ეფექტურად გასამკლავებლად, მნიშვნელოვანია ყურადღების მიღმა არ დარჩეს ის ცოდნა, უნარები და კომპეტენციები, რომლებიც კონკრეტული საგნის ფარგლებში არ მოიაზრება. დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების მიდგომის გამოყენება ნიშნავს იმას, რომ აღნიშნული მნიშვნელოვანი გამოწვევები მხოლოდ კონკრეტული საგნების (როგორებიცაა სამოქალაქო განათლება, ისტორია, ეთიკა) ფარგლებში არ რჩება. ამ მიზნით, დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების მიდგომა გამოყენებული უნდა იყოს როგორც გამჭოლი განზომილება, მასწავლებელთა მომზადებისა და მასწავლებელთა პროფესიული განვითარების ყველა ეტაპზე. მოცემულ თავში, ასევე, ვეცდებით, პასუხი გავცეთ მასწავლებელთა განათლებაში დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების ჩარჩოს დანერგვასთან დაკავშირებულ ზოგიერთ მნიშვნელოვან კითხვას.

წინამდებარე თავში, სხვადასხვა ხედვით, აღწერილია საუკეთესო პრაქტიკის სამი შემთხვევა, ევროპის სხვადასხვა ქვეყნიდან, რომელიც შესაძლებელია, იქცეს სხვადასხვა საგანმანათლებლო დაწესებულებაში დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების პრინციპებისა და ახალი პრაქტიკის დანერგვის საწინდრად. და ბოლოს, ამავე თავში მოცემულია ზოგიერთი რეკომენდაცია განათლების პოლიტიკის შემუშავებაზე პასუხისმგებელი პირებისათვის, მასწავლებელთა განათლებაზე პასუხისმგებელი პირებისათვის, სკოლების ხელმძღვანელებისათვის და მომავალი და პრაქტიკოსი მასწავლებლებისათვის და, ასევე, რეკომენდებულია დამატებით საკითხავი მასალა.

როგორ უსადაგება დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციები
მასწავლებელთა განათლებას და როგორ უნდა გამოიყენონ იგი მასწავლებელთა მომზადებაზე პასუხისმგებელი პირები

დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების მიდგომა თეორიად დარჩებოდა, რომ არა სათანადო განათლების მქონე და სათანადოდ მომზადებული მასწავლებლები; მხოლოდ მასწავლებლები წარმოადგენენ სწორედ იმ პირებს, რომლებსაც შეუძლიათ განათლების სფეროში ამ მიდგომის დანერგვა. დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების მიდგომა არა მხოლოდ მოს-

წავლევებისა და სტუდენტების განათლებას გულისხმობს, არამედ, აგრეთვე, მოიაზრებს მომავალი მასწავლებლების მომზადებასა და პრაქტიკოსი მასწავლებლების პროფესიულ განვითარებას. და ბოლოს, უმაღლესი განათლების დაწესებულებებში მასწავლებელთა განათლებაზე პასუხისმგებელ განყოფილებებს შეუძლიათ, მნიშვნელოვანი როლი ითამაშონ, ზოგადად, უმაღლესი განათლების დაწესებულებებში დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების დანერგვის საქმეში. მაშასადამე, მასწავლებელთა განათლებაზე პასუხისმგებელი დაწესებულებების როლი ტექნიკურად კომპლექსური და მრავალმხრივია: მათი როლი არ შემოიფარგლება მხოლოდ სკოლებში და სხვა საგანმანათლებლო დაწესებულებებში დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების ჩარჩოს ეფექტური გამოყენების მიზნით მასწავლებლების მომზადებით (ტექნიკური მხარე), არამედ, აგრეთვე, გულისხმობს მასწავლებლების აღჭურვას იმ კომპეტენციებით, რომლებსაც უნდა ფლობდნენ დემოკრატი მოქალაქეები, მრავალფეროვან საზოგადოებებში სხვებთან ერთად თანაცხოვრებისათვის (არსებითი მხარე). მასწავლებლები, რომლებიც თავად წარმატებით ართმევენ თავს ყოველდღიურ ცხოვრებას დემოკრატიულ და კულტურულად მრავალფეროვან საზოგადოებებში, საუკეთესოდ შეასრულებენ თავიანთ როლს საკლასო გარემოში. ამ თვალსაზრისით, დაწესებულებები, რომლებიც უზრუნველყოფენ მასწავლებელთა განათლებას, პასუხისმგებელი არიან, გააფართოონ და გაამდიდრონ ის სასწავლო პროგრამები, რომელთა საშუალებითაც მიმდინარეობს მასწავლებელთა განათლება და მომზადება, და პრაქტიკოსი მასწავლებლები უზრუნველყონ მაღალი ხარისხის მოსამზადებელი კურსებით, განახლებული სასწავლო პროგრამებით და დამხმარე მასალებით, მიაწოდონ მათ ახალი სასწავლო მეთოდები და ა.შ. ასევე, მნიშვნელოვანია კვლევით და ინოვაციურ პროექტებში ჩართვა, რაც არსებული პრაქტიკის გაუმჯობესების საფუძველს წარმოადგენს როგორც სკოლებში, ასევე, თავად იმ დაწესებულებებში, რომლებიც უზრუნველყოფენ მასწავლებელთა განათლებას.

აქედან გამომდინარე, საჭიროა, ხაზგასმით აღინიშნოს მასწავლებელთა განათლების სფეროში დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების აღნიშნული ორმაგი განზომილება: ერთი მხრივ, დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციები საშუალებას აძლევს მომავალ და პრაქტიკოს მასწავლებლებს, სკოლებსა და საკლასო გარემოში წარმატებით გაართვან თავი მთელ რიგ გამოწვევებს და, მეორე მხრივ, დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციები თანაბრად მნიშვნელოვანია მასწავლებელთა განათლებაზე პასუხისმგებ-

ლი დაწესებულებებისათვის და მასწავლებელთა განათლებაზე პასუხისმგებელი პირებისათვის, რომლებიც ანალოგური გამოწვევების წინაშე დგანან, მხოლოდ უმაღლესი განათლების დონეზე და მცირედით განსხვავებული ფორმით.

სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, იმისათვის რომ მასწავლებლებმა – მათ შორის, მასწავლებლების განათლებაზე პასუხისმგებელმა პედაგოგებმა, შეძლონ ბავშვებსა და ახალგაზრდებს მისცენ ისეთი განათლება, რომელიც ხელს შეუწყობს დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების განვითარებას, მათ, პირველ რიგში, უნდა იზრუნონ იმაზე, რომ თავად ფლობდნენ აღნიშნულ კომპეტენციებს. მათი – როგორც პედაგოგების როლი, უპირველეს ყოვლისა, მათგან მოითხოვს შემდეგს (თუმცა არა მხოლოდ):

- ▶ ადამიანის ღირსების, ადამიანის უფლებების, კულტურული მრავალფეროვნების, დემოკრატიის, სამართლიანობისა და კანონის უზენაესობის დაფასება;
- ▶ კულტურული განსხვავებულობისა და სხვა რწმენებისადმი, მსოფლმხედველობების, შეხედულებებისა თუ პრაქტიკისადმი შემწყნარებლური დამოკიდებულებისათვის მზაობა, პატივისცემა, პასუხისმგებლობა, მოქალაქეობრივი აზროვნება და ა.შ.;
- ▶ დამოუკიდებლად სწავლის უნარ-ჩვევები, უპირველეს ყოვლისა, ანალიტიკური და კრიტიკული აზროვნების უნარები, მათ შორის, თანამშრომლობის უნარ-ჩვევები, კონფლიქტების მოგვარების უნარ-ჩვევები და სხვა მსგავსი უნარ-ჩვევები;
- ▶ საკუთარი თავის შეცნობა და კრიტიკული გააზრება, ენისა და კომუნიკაციის ცოდნა-შემეცნება და კრიტიკული გააზრება და მსოფილოს შეცნობა-შემეცნება და კრიტიკული გააზრება.

ვინაიდან კომპეტენცია ყოველთვის გულისხმობს ოთხი ძირითადი განზომილების – როგორცაა ღირებულებები, დამოკიდებულებები, უნარები და ცოდნა და კრიტიკული გააზრება – სხვადასხვა ასპექტის ურთიერთკავშირს, დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების ჩარჩო იყენებს ჰოლისტურ მიდგომას. შესაბამისად, აუცილებელია თანაბარი ყურადღება დაეთმოს მის ყველა ასპექტს.

კიდევ ერთხელ ხაზგასმით უნდა აღვნიშნოთ, რომ დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების განვითარება მომავალ და პრაქტიკოს მასწავლებლებში და მასწავლებელთა განათლებასა და მომზადებაზე პასუხისმგებელ

პირებში პროფესიული მომზადების განუყოფელ ნაწილს წარმოადგენს და, შესაბამისად, არსებითი მნიშვნელობა ენიჭება ამ პროცესის გააზრებასა და (თვით) შეფასებას.

დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების გამოყენება პროფესიული განათლების სფეროში

მასწავლებელთა მომზადებისა და მასწავლებელთა პროფესიული განვითარების ფარგლებში, მასწავლებლებს შეუძლიათ, შეაფასონ, თუ თავად როგორ ახდენენ დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების განვითარებას, მაგალითად, დღიურების ან ჟურნალების წარმოებით, სადაც მომავალი მასწავლებლები ან პრაქტიკოსი მასწავლებლები რეგულარულად შეიტანენ ჩანაწერებს, შემდგომი შესახებ:

- კომპეტენციების რომელი კომპონენტების განვითარება ხდება სასწავლო კურსის, სასწავლო პროგრამის ან კონკრეტული აქტივობის შედეგად;
- რა დონეზე ფლობენ ისინი მოცემულ კომპეტენციებს;
- რა შეიძლება, რომ გააკეთონ ამ კომპეტენციების შემდგომი განვითარების მიზნით.

მომავალ მასწავლებლებსა და პრაქტიკოს მასწავლებლებს შეუძლიათ თვით-შეფასებისათვის გამოიყენონ დესკრიპტორები. ამ გზით ისინი, ასევე, ეცნობიან კომპეტენციების ჩარჩოს სხვადასხვა ელემენტს და, შესაბამისად, გაუმარტივდებათ მისი გამოყენება პრაქტიკაში.

გარდა იმისა, რომ უზრუნველყონ მასწავლებელთა ხარისხიანი განათლება სხვადასხვა სასკოლო საგანში, მასწავლებელთა განათლებასა და პროფესიულ განვითარებაზე პასუხისმგებელი დაწესებულებების უმთავრეს დანიშნულებას წარმოადგენს მასწავლებელთა იმ კომპეტენციების განვითარებაზე ზრუნვა, რომლებიც უკავშირდება კურიკულუმს, პედაგოგიკას, შეფასებასა და საერთო სასკოლო მიდგომას. დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების განვითარება და მასთან დაკავშირებული საკითხები, ზემოთ ხსენებული კონკრეტული მიმართულებებით, დეტალურად არის განხილული წინამდებარე ტომის 1-ლ, მე-2, მე-3 და მე-5 თავებში. აქედან გამომდინარე, აღნიშნული თავებში მოცემული მსჯელობა უნდა გავითვალისწინოთ მოცემული თავის (თავი 4) შესაბამისი ნაწილების განხილვისას, მიუხედავად იმისა, რომ

ზემოთ ჩამოთვლილ თავებში ყურადღება ძირითადად გამახვილებულია სავალდებულო სასკოლო განათლებაზე, მათში მოცემული ზოგადი პრინციპები და გზამკვლევები თავისუფლად შეიძლება მიესადაგოს მასწავლებელთა განათლებას.

დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების ჩართვა და გამოყენება მასწავლებელთა განათლებაში

წინამდებარე თავის ერთ-ერთ მიზანს წარმოადგენს მასწავლებელთა განათლებაზე პასუხისმგებელი დაწესებულებებისა და შესაბამისი დაინტერესებული მხარეების ხელშეწყობა, რათა გამახვილდეს მათი ყურადღება იმ სტრუქტურებზე, პოლიტიკასა და პრაქტიკაზე, რომლებიც საჭიროა დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების მოდელის დასანერგად. განათლების შესახებ ეროვნულ კანონში ყოველთვის არის განმარტებული ის ღირებულებები, რომლებიც საფუძვლად უდევს შესაბამის განათლების სისტემას და მასში გათვალისწინებულია პრინციპები, რომლებიც უზრუნველყოფს ადამიანის უფლებების, დემოკრატიის, კულტურული მრავალფეროვნების, სამათლიანობისა და კანონის უზენაესობის დაცვას. იმისათვის, რომ მასწავლებლებმა წარმატებით შეძლონ ამ დებულებების გამოყენება თავიანთ პრაქტიკაში და მოახერხონ ყოველდღიურ გამოწვევებთან გამკლავება, მხოლოდ კონკრეტული საგნის მაღალ დონეზე ცოდნა არ არის საკმარისი. შესაბამისად, რეკომენდებულია მასწავლებელთა მომზადებასა (ე.ი. მომავალი მასწავლებლების განათლებასა) და მასწავლებელთა პროფესიულ განვითარებაში (ე.ი. პრაქტიკოს მასწავლებელთა კვალიფიკაციის ამაღლების კურსებში) ჩართული იყოს დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების მოდელი. ამ საქმეში გადამწყვეტ როლს თამაშობს მასწავლებელთა მომზადებასა და პროფესიულ განვითარებაზე პასუხისმგებელი დაწესებულებები და პროფესიული განვითარების პროგრამები.

ევროპის მასშტაბით და განათლების ზოგიერთი ეროვნული სისტემის ფარგლებშიც კი, მასწავლებელთა მომზადებისა და პროფესიული განვითარების პროგრამები სხვადასხვანაირად არის ორგანიზებული. რამდენიმე ქვეყანაში სულ ახლახან მიიღო გადაწყვეტილება, რომლის თანახმადაც, მომავალი მასწავლებლის კვალიფიკაცია მაგისტრის ხარისხს უთანაბრდება, თუმცა, არსებობს კიდევ ბევრი ქვეყანა, სადაც მსგავსი გადაწყვეტილება არ ყოფილა მიღებული და, გარდა ამისა, აღნიშნული არ ვრცელდება ყველა პროფი-

ლის მასწავლებელზე. არსებობს განსხვავებები ინსტიტუციურ კონტექსტშიც: მასწავლებელთა საგანმანათლებლო პროგრამები ხორციელდება უნივერსიტეტებშიც და უნივერსიტეტებისაგან განსხვავებულ დაწესებულებებშიც. არსებობს მასწავლებელთა განათლების როგორც თანამიმდევრული, ასევე, პარალელური პროგრამები. ყველა ამ მიდგომას გააჩნია საკუთარი დადებითი და უარყოფითი მხარეები.

განსაკუთრებული ყურადღების გამახვილებაა საჭირო საგნობრივი მასწავლებლების განათლებაზე, ვინაიდან ის ცოდნა, უნარები და გაგება, რომელიც ვიწრო საგნობრივ ჩარჩოებში არ შედის, ხშირად უგულებელყოფილი რჩება. მასწავლებელთა განათლებაში დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების მიდგომის გამოყენება ნიშნავს იმას, რომ აღნიშნული საკითხები არ დარჩება მხოლოდ კონკრეტული საგნობრივი პროგრამების (მაგალითად, როგორებიცაა სამოქალაქო განათლება, ისტორია, ეთიკა) ანაბარა. ამისათვის, დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების მიდგომა გამოყენებულ უნდა იქნეს როგორც ზოგადად მომავალ მასწავლებელთა განათლებისა და მომზადების გამჭოლი განზომილება.

მოცემული მიდგომის აუცილებლობა ხაზგასმული და გამოკვეთილია განათლების ზოგად მიზნებში (იხილეთ თავები 1 და 5) და გამომდინარეობს განათლების შესახებ ევროპის ქვეყნებში მოქმედი კანონებიდან. ღირებულება, რომელიც საფუძვლად უდევს განათლებას, უკავშირდება განათლების ზოგად იდეას, რომელიც განათლებას განიხილავს, როგორც მთელი ცხოვრების მანძილზე მიმდინარე უწყვეტ პროცესს, რომელიც ადამიანებს აძლევს შესაძლებლობას, დამოუკიდებლად მიიღონ გადაწყვეტილებები და გააკეთონ არჩევანი საკუთარი ცხოვრების შესახებ, მოეპყრონ სხვებს, როგორც მათ თანასწორებს და მათთან კონსტრუქციულად იურთიერთონ. ყველა მასწავლებელს, მიუხედავად იმისა, თუ რომელ საგანს ასწავლის იგი და მასწავლებელთა განათლებასა და განვითარებაზე პასუხისმგებელ პირს საკუთარი წვლილი შეაქვს განათლების აღნიშნული მიზნის მიღწევაში. თუმცა მასწავლებლის მიერ ამ წვლილის შეტანა კონკრეტული საგნის სწავლების ფარგლებში სტიქიურად არ უნდა ხდებოდეს. დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების ჩარჩო მასწავლებელთა განათლებაზე პასუხისმგებელ დაწესებულებებსა და პირებს სთავაზობს კონკრეტულ დახმარებას, რათა მათ შეძლონ სათანადო და ყოვლისმომცველი კურიკულუმისა და სწავლების თეორიისა და პრაქტიკის შემუშავება (იხილეთ თავი 1 და 2). გარდა ამისა, იგი

ხელს უწყობს მომავალ მასწავლებლებში ცნობადობის ამაღლებას მასწავლებლის როლისა და პროფესიული ეთოსის შესახებ.

საჭიროა, ერთმანეთისაგან გავმიჯნოთ მასწავლებელთა მომზადება და მასწავლებელთა პროფესიული განვითარება. მასწავლებელთა განათლების სფეროში ამ ორი ეტაპის როლი ერთმანეთისაგან განსხვავდება და, აქედან გამომდინარე, საჭიროა მათი ერთმანეთისაგან გამიჯვნა, განათლების სფეროში დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების პრინციპების დანერგვის პროცესში. მასწავლებელთა განათლება განსაკუთრებით უნდა იყოს ორიენტირებული, თუმცა არა მხოლოდ, მომავალი მასწავლებლების მომზადებაზე, რომლებსაც კარგად აქვთ გააზრებული დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების მნიშვნელობა, მიუხედავად მათი საგნობრივი ორიენტაციისა, ასევე, უნდა უზრუნველყოფდეს იმას, რომ მომავალი მასწავლებლები თავიანთ ყოველდღიურ პრაქტიკაში აქტიურად გამოიყენებენ აღნიშნულ მიდგომას. პრაქტიკოს მასწავლებელთა პროფესიული განვითარების ყურადღების ცენტრში უნდა იყოს, თუმცა არა მხოლოდ, განათლების თითოეულ საფეხურზე და კონკრეტულ გარემოში არსებულ სიტუაციებში წარმოქმნილი და მიმდინარე გამოწვევები; მასწავლებელთა პროფესიული განვითარება ხელს უნდა უწყობდეს პრაქტიკოს მასწავლებლებს, რათა მათ საკუთარი ყოველდღიური საქმიანობა უფრო კომპეტენტურად და მაღალპროფესიულ დონეზე შეასრულონ. ნებისმიერ სკოლაში ერთად მუშაობა უწევთ სხვადასხვა ასაკობრივი ჯგუფის წარმომადგენელ მასწავლებლებს და მათ ერთმანეთისაგან განსხვავებული პროფესიული განათლება აქვთ მიღებული. მასწავლებელთა პროფესიული განვითარების ინსტიტუტების, მათ შორის, მასწავლებელთა საზოგადოებების დანიშნულებას წარმოადგენს ამ სხვაობების აღმოფხვრა. ამ თვალსაზრისით, მუდმივ პროფესიულ განვითარებას განსაკუთრებული როლი ენიჭება მასწავლებლებში დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების განვითარების მიმართულებით.

აღნიშნულიდან გამომდინარე, მასწავლებელთა განათლებაზე პასუხისმგებელი სხვადასხვა დაწესებულება სხვადასხვა გზით ახორციელებს თავის სასწავლო პროგრამებში დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების ჩართვას (იხილეთ თავი 1, დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციები და კურიკულუმი). აღნიშნული განსხვავებული მიდგომები აუცილებლად უნდა იქნეს გათვალისწინებული და საჭიროა მათი მორგება განსხვავებული ასაკობრივი ჯგუფების მოსწავლეებთან და სტუდენტებთან მუშაობის უკანასკნელ და უახ-

ლეს მიმართულებებზე. დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების ჩარჩოს დანერგვა საჭიროებს მოტივაციასა და საქმისადმი ერთგულებას, ხედვის ცვლილებას, რაც გულისხმობს იმას, რომ მასწავლებლებს მრავალი ფუნქციის შესრულება უწევთ მოსწავლეებთან და სტუდენტებთან მუშაობისას და, აგრეთვე, მასწავლებელთა მხრიდან პირადი და საერთო პასუხისმგებლობის გაცნობიერებას. ამ მიმართულებით არსებობს მნიშვნელოვანი კითხვები მასწავლებელთა განათლებაზე პასუხისმგებელი დაწესებულებების როლთან დაკავშირებით, რომლებსაც აუცილებლად უნდა გაეცეს პასუხი.

უმთავრეს კითხვას წარმოადგენს: რა შეუძლიათ და რა უნდა გააკეთონ მასწავლებელთა განათლებაზე პასუხისმგებელმა დაწესებულებებმა ამ მიმართულებით? მათ შეუძლიათ გააკეთონ და უნდა გააკეთონ შემდეგი:

1. ხარისხისნი და ეფექტური დახმარება გაუწიონ პრაქტიკოს მასწავლებლებს პროფესიული განვითარების კურსებისა და პროგრამების საშუალებით და მიაწოდონ მათ სასწავლო მასალები, სწავლების უახლესი მეთოდები და სხვ.;
2. განაგრძონ მასწავლებელთა მომზადების კურსები, რომელთა საშუალებითაც მიმდინარეობს მომავალი მასწავლებლების განათლება და მომზადება;
3. ჩაერთონ მასწავლებელთა განათლებაზე პასუხისმგებელი დაწესებულებების ფარგლებში ორგანიზებულ კვლევებსა და ინოვაციურ წამოწყებებში იმ მიზნით, რომ თავიანთი სასწავლო პროგრამები უფრო მყარად იყოს დაფუძნებული კვლევების შედეგებზე, ასევე, იმ მიზნით, რომ განსახორციელებელი ცვლილებების შესახებ ინფორმაცია მიეწოდოს განათლების პოლიტიკასა და სასწავლო პროგრამების შემუშავებაზე პასუხისმგებელ პირებსა და სხვა დაინტერესებულ მხარეებს.

ამ მიმართულებით კიდევ ერთ აქტუალურ საკითხს წარმოადგენს მასწავლებელთა განათლებაზე პასუხისმგებელი დაწესებულებების კომპლექსური და მრავალმიმართულებიანი როლი, რომელიც მოიცავს:

- ა. პრაქტიკოსი და მომავალი მასწავლებლებისა და მასწავლებელთა განათლებასა და მომზადებაზე პასუხისმგებელი პედაგოგების (კონკრეტულად, ამ დაწესებულებაში დასაქმებული სპეციალისტების) მოტივირება და ხელშეწყობა, რათა მათ უზრუნველყონ დემოკრატიული კულტურის საკუთარი კომპეტენციების განვითარება; და ამგვარად

ეფექტურად შეძლონ ყოველდღიურ საქმიანობაში ამ დამოკიდებულების ჩართვა და დაეხმარონ მოსწავლეებს, მომავალ მასწავლებლებსა და მოქმედ მასწავლებლებს წინამდებარე მოდელში აღწერილი და დემოკრატიული კულტურისათვის აუცილებელი ღირებულებების, დამოკიდებულებების, უნარებისა და ცოდნისა და გაგების განვითარებაში (იხილეთ ტომი 1);

- ბ. მომავალი მასწავლებლებისა და მოქმედი მასწავლებლების მომზადება თუ გადამზადება, რათა მათ შეძლონ მოსწავლეებსა და ახალგაზრდებში დემოკრატიული კულტურისა და ინტერკულტურული დიალოგის კომპეტენციების განვითარების ხელშეწყობა, ყოველდღიური პრაქტიკის ფარგლებში;
- გ. დემოკრატიული კულტურისა და ინტერკულტურული დიალოგის კომპეტენციათა განვითარების ჩართვა საკუთარი დაწესებულების მიზნებში (იხილეთ თავი 5); აღნიშნული კომპეტენციების განვითარება არ ხდება მხოლოდ სასწავლო კურსის საშუალებით, მომავალი თუ მოქმედი მასწავლებლებისათვის საჭირო ცოდნის გადაცემით, არამედ ასევე, დაწესებულების მიზნებისა და ფუნქციების საშუალებითაც.

აღნიშნული მრავალმიმართულებიანი როლი წარმოშობს მთელ რიგ კითხვებს, რომლებსაც პასუხი უნდა გასცენ მასწავლებელთა განათლებასა და მომზადებაზე პასუხისმგებელმა დაწესებულებებმა, რათა მათ შეძლონ დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების განვითარებასთან დაკავშირებულ გამოწვევებთან გამკლავება, მაგალითად:

- ▶ არსებულ კურიკულუმში არის თუ არა სათანადოდ ჩართული დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციები?
- ▶ კარგად აცნობიერებენ თუ არა მასწავლებელთა განათლებაზე პასუხისმგებელი პირები საკუთარ ამოცანას და არიან თუ არა სათანადოდ მომზადებული ამ ამოცანის შესასრულებლად?
- ▶ სათანადო ყურადღებას უთმობენ თუ არა ისინი ამ განზომილებას საკუთარი ყოველდღიური საქმიანობისას?
- ▶ არის თუ არა მათი ამოცანა მკაცრად განსაზღვრული, თუ იმგვარად არის ფორმულირებული, რომ საჭიროებს შემოქმედებით მიდგომას და გულისხმობს აკადემიურ თავისუფლებას?
- ▶ არის თუ არა მოცემული ამოცანა კვლევისა და ინოვაციური მიდგომების საგანი? მონაწილეობენ თუ არა შესაბამის კვლევებში სტუდენტები?

- ▶ აღნიშნული ამოცანა მხოლოდ იმ აკადემიური პერსონალის წინაშე დგას, რომელთა საგნობრივი სფეროც პირდაპირ გულისხმობს დემოკრატიულ კულტურასთან დაკავშირებული საკითხების სწავლებას (მაგალითად, განათლების ფილოსოფია; განათლების სოციოლოგია; სამოქალაქო განათლება; ეთიკა; განათლება და მედია), თუ იგი აღიქმება საერთო ამოცანად, რომლის განხორციელებაც სათანადოდ უნდა ხდებოდეს ყველა საგნის სწავლებისას?
- ▶ მოქმედ მასწავლებელთა პროფესიული განვითარების კურსებთან დაკავშირებით: ხდება თუ არა ყველა მასწავლებლის, მიუხედავად იმისა, თუ რომელ საგანს ასწავლის იგი, უზრუნველყოფა სპეციალური მოსამზადებელი პროგრამით, რომელიც ეხება დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციებს; უკავშირდება თუ არა აღნიშნული ტრენინგი მასწავლებელთა პრაქტიკასა და იმ გამოწვევებს, რომლებიც მათ საკლასო გარემოში იჩენს თავს?

ზემოთ მოცემული კითხვების ჩამონათვალი არასრულია და მას შესაძლებელია დამატოს კონკრეტული საკითხები, რომლებიც განხილვასა და მოგვარებას საჭიროებს კონკრეტულ გარემოში და რომლებიც, შესაძლებელია, დამახასიათებელი იყოს კონკრეტული ქვეყნისთვის თუ განათლების სხვადასხვა დონისათვის.

დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების გამოყენება არსებული სასწავლო კურსის ან სასწავლო პროგრამის გადასინჯვისას

იმ შემთხვევაში, თუ მასწავლებელთა განათლებაზე პასუხისმგებელი დაწესებულება ან ფაკულტეტი მიიღებს გადაწყვეტილებას იმის თაობაზე, რომ საკუთარ კურსში ან სასწავლო პროგრამებში დემოკრატიასთან დაკავშირებული საკითხები ჩართოს სისტემური ფორმით, ყოვლისმომცველი და ზომიერი შედეგის მისაღებად, მას შეუძლია, ისარგებლოს დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციებით.

პირველ რიგში, საჭიროა არსებული კურსების გადასინჯვა კომპეტენციების მოდელში შესული 20 კომპეტენციის გამოყენებით:

- რომელი კომპეტენციებია უკვე წარმოდგენილი არსებული კურსით გათვალისწინებულ მასალაში, სწავლების მეთოდებსა თუ სტრუქტურულ ელემენტების განკუთვნილ აქტივობებსა თუ დავალებებში?

– რომელი ელემენტები არ არის წარმოდგენილი არსებულ კურსში?

შემდეგ ეტაპზე შესაძლებელია მასალის დამატება, სწავლების მეთოდების შეცვლა და აქტივობების ჩართვა, რომლებიც მოიცავენ კომპეტენციათა დამატებით ელემენტებს ან მოდელში შემავალ კომპეტენციათა სრულ ნაკრებს.

სასწავლო პროგრამის გადასინჯვის შემთხვევაში, ზემოთ აღწერილი პროცედურები ხელს შეუწყობს სასწავლო პროგრამაში შემავალ სხვადასხვა კურსს შორის უკეთესი კავშირის დამყარებას.

იმ შემთხვევაში, თუ სასწავლო პროგრამის გადასინჯვაში მონაწილეობას იღებს დაწესებულების ან ფაკულტეტის პერსონალი, ამ გზით შესაძლებელი ხდება მასწავლებლებისა და პედაგოგების ეფექტური მობადება იმისათვის, რომ მათ საკუთარი პრაქტიკის ფარგლებში წარმატებით შეძლონ დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების სწავლება.

დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების განვითარების თვალსაზრისით, კონკრეტული საგანმანათლებლო დაწესებულების წარმატებას განაპირობებს ზემოთ მოცემულ კითხვებზე ან მსგავს კითხვებზე პასუხის გაცემა. მასწავლებელთა განათლებაზე პასუხისმგებელი დაწესებულებების ფუნქციონირების მიმართულებით რეკომენდებულია ქვევით მოცემული აქტივობების განხორციელება:

- ▶ ქვეყნის ფარგლებში თუ ქვეყნის ფარგლებს მიღმა არსებული იმ დაწესებულებების შესახებ ინფორმაციის გავრცელება, რომლებსაც აღნიშნული მიმართულებით კარგი პრაქტიკა აქვთ;
- ▶ საპილოტე პროგრამების წახალისება (დაწესებულების ფარგლებში; რამდენიმე დაწესებულების მონაწილეობით; ადგილობრივ, რეგიონულ, ეროვნულ, ევროპისა თუ საერთაშორისო დონეზე, მასწავლებელთა განათლებაზე პასუხისმგებელ დაწესებულებასა და სკოლებს შორის თანამშრომლობის ფარგლებში);
- ▶ სასწავლო პროგრამებსა და/ან კურსებში დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების სხვადასხვა გზით ინტეგრირების, ამ პროცესში ჩართულობის უზრუნველყოფისა და ამ პროცესების შესახებ საზოგადოების ინფორმირების, კრედიტების პრინციპზე აგებულ პროგრამებსა და/ან კურსებში (მაგალითად, კრედიტების ტრანსფერისა და დაგრო-

ვების ევროპული სისტემა) მისი ჩართვის აუცილებლობის აღიარება; დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების განვითარება ზოგჯერ უფრო ეფექტურად ხორციელდება, როდესაც ფორმალური განათლების პროგრამებსა და/ან კურსებში გათვალისწინებულია ეკონომიკურ, სოციალურ და პოლიტიკურ სფეროებში მოღვაწეობა და მონაწილეობა და ის ფართო გარემო, რომელშიც ეს დაწესებულებები ფუნქციონირებს.

რაც შეეხება სასწავლო პროგრამებსა და/ან კურსებს, მასწავლებელთა განათლებასა და განვითარებაზე პასუხისმგებელ ყველა ტიპის დაწესებულებაში შესაძლებელია რამდენიმე ტიპის აქტივობის ჩართვა, რომელიც დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების განვითარებას ემსახურება:

- ▶ პრაქტიკოსი მასწავლებლების პროფესიული განვითარების სპეციალიზებული კურსების შემუშავება და დანერგვა (რომლებიც ორგანიზებული იქნება შესაბამისად, მაგალითად, სოციალური მეცნიერებების მასწავლებლებისათვის და სხვა საგნების მასწავლებლებისათვის; განათლების სხვადასხვა დონისათვის);
- ▶ მასწავლებელთა მომზადების არსებულ სასწავლო პროგრამებში (სავალდებულო კურსებში) საჭირო ელემენტებისა და თემების ჩართვა;
- ▶ სპეციალიზებული, კვალიფიკაციის ასამაღლებელი და/ან არჩევითი კურსების შემუშავება და დანერგვა (მაგალითად, მაგისტრის ხარისხის მოსაპოვებლად), რომლებიც განკუთვნილი იქნება იმ (მომავალი) მასწავლებლებისათვის, რომლებიც შემდგომში უზრუნველყოფენ ათვისებული მიდგომის გავრცელებას (კოორდინირებას) ინდივიდუალური სკოლის დონეზე;
- ▶ მასწავლებელთა განათლებისა და განათლებასთან დაკავშირებულ მეცნიერებებში შესაბამისი სადოქტორო თემების ხელშეწყობა.

დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების გამოყენება განათლების სფეროში წარმოებულ კვლევებსა და მასწავლებელთა მოღვაწეობის კვლევებში

მასწავლებელთა განათლებაზე პასუხისმგებელი დაწესებულებები მეტ-ნაკლები ინტენსიურობით არიან ჩართული კვლევით საქმიანობაში. ზოგიერთ ქვეყანაში მასწავლებელთა განათლების (პედაგოგიური)

ფაკულტეტები უნივერსიტეტის შემადგენლობაშია წარმოდგენილი და მათ აქვთ სამაგისტრო და სადოქტორო პროგრამები, ხოლო აკადემიურ პერსონალს აქვს შესაძლებლობა, თავად აწარმოოს კვლევები. ამ შემთხვევაში, დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციები შესაძლებელია გამოყენებულ იქნეს როგორც მთელი რიგი თემების ემპირიული კვლევის ჩარჩოს სახით, თემებისა, როგორებიცაა: როგორ ხდება კომპეტენციათა ჯგუფების განვითარება კონკრეტული საგნების სწავლების ფარგლებში, კომპეტენციების სწავლება სასკოლო საგნების ფარგლებში გამჭოლი თემების სახით, დემოკრატიული სკოლის კულტურა და ა.შ. ამ კვლევების შედეგები შემდგომ შესაძლებელია გამოყენებულ იქნეს მასწავლებელთა მომზადებისა და მასწავლებელთა პროფესიული განვითარების კურსების შედგენისას.

იმ დაწესებულებებში, რომელთაც არ გააჩნიათ აკრედიტაცია კვლევების წარმოებაზე, მასწავლებლებს შეუძლიათ, გამოიყენონ დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციები, საკუთარი პრაქტიკის სისტემატური ანალიზის მიზნით, მაგალითად, მასწავლებელთა პრაქტიკის კვლევის მიზნით.

მასწავლებელთა განათლებაზე პასუხისმგებელ დაწესებულებებს შეუძლიათ, ითანამშრომლონ სკოლებთან და დაეხმარონ სკოლის პედაგოგებს, რათა მათ გამოიყენონ დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციები მასწავლებელთა პრაქტიკის კვლევის მიზნით, ან მათი პრაქტიკის, ან სასკოლო ცხოვრების სხვა ასპექტების სისტემატური შეფასების მიზნით.

მასწავლებლების განათლებაზე პასუხისმგებელ დაწესებულებებს, აღნიშნული მიზნის მისაღწევად, შეუძლიათ, ისარგებლონ წინამდებარე პუბლიკაციის სამივე ტომით. კონკრეტულად, მათ შეუძლიათ, ისარგებლონ კომპეტენციების მოდელით (იხ. ტომი 1), გარდა ამისა, მათ დიდ დახმარებას გაუწევს დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების დესკრიპტორები, განსაკუთრებით, დესკრიპტორები, რომლებიც კომპეტენციების მაღალ დონეზე ფლობას ადასტურებს (იხ. ტომი 2). სასწავლო პროგრამების, კურსებისა და სხვა აქტივობების განახლებისა და რესტრუქტურიზაციის პროცესში რეკომენდებულია წინამდებარე მე-3 ტომის სხვადასხვა თავში შესული რეკომენდაციებით ხელმძღვანელობა; კონკრეტულად, რეკომენდაციებით, რომლებიც ეხება კურიკულუმის ორგანიზებასა და სტრუქტურას (იხ. თავი 1), პედაგოგიკურ მე-

თოდებსა და მიდგომებს (იხ. თავი 2), დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების შეფასების სპეციფიკურ ასპექტებს (იხ. თავი 3), დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების განვითარებისადმი საერთო სასკოლო მიდგომას (იხ. თავი 5). და ბოლოს, მასწავლებელთა განათლების პროგრამების კონკრეტულ კონტექსტში, ძალადობრივი ექსტრემიზმისა და ტერორიზმის წინააღმდეგ ბრძოლას (იხ. თავი 6).

საჭიროა, ხელი შევუწყოთ თანამშრომლობას ევროპის ქვეყნების მასწავლებელთა განათლებაზე პასუხისმგებელ დაწესებულებათა შორის; ამ მიზნით, რეკომენდებულია თანამშრომლობის განხორციელება „Erasmus+“ პროგრამის საშუალებით, რომელიც სათანადო ინსტრუმენტს წარმოადგენს. თუმცა, ასევე, არსებობს სხვა პროგრამებიც, რომლებიც ხელს უწყობს ამგვარ აქტივობებს. მათგან აღსანიშნავია ევროკავშირის „Comenius“ პროგრამა, რომელიც დაწესებულებებში და მასწავლებლებს შორის დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების განვითარებას უწყობს ხელს, საშუალებას აძლევს რა განათლების სფეროში მოღვაწე პირებს, განახორციელონ ვიზიტები სხვადასხვა საგანმანათლებლო დაწესებულებებში, კონკრეტული კვლევის წარმოების მიზნით, საუკეთესო პრაქტიკის გაცვლისა და ძლიერი კავშირების დამყარებისა და ქსელის შექმნის მიზნით.

დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების ჩარჩოს დანერგვა მასწავლებელთა განათლებაზე პასუხისმგებელ დაწესებულებებში და, საბოლოო ჯამში, დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების განვითარება, მარტივ ამოცანას არ წარმოადგენს. ამ რთული სამუშაოს განხორციელებაში საგანმანათლებლო დაწესებულებებს დიდ დახმარებას გაუწევს ზემოთ მოცემული რეკომენდაციების სისტემატური გათვალისწინება, მათი დაკავშირება საკუთარ პრაქტიკასთან და ამ პრაქტიკის მორგება მოცემულ რეკომენდაციებზე, დასმულ კითხვებზე შესაბამისი პასუხების ძიება და ამ პასუხების ბაზაზე საკუთარი სტრატეგიის შემუშავება დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების განვითარების სფეროში.

პრაქტიკა – ჩოგონ მივაღწიოთ დასახულ მიზნებს

მიუხედავად იმისა, რომ როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების ჩარჩოს დანერგვა არ წარმოადგენს მარტივ ამოცანას, აუცილებელია იმის უზრუნველყოფა, რომ კარგად იქნეს გააზრებული,

თუ რა გზა არის გასავლელი მიზნის მისაღწევად. აღსანიშნავია, რომ ამ მიმართულებით ბევრი ნაბიჯია გადადებული და საჭიროა ერთმანეთის გამოცდილების გაზიარება და გათვალისწინება. ქვემოთ მოცემულია ამ მიმართულებით არსებული წარმატებული პრაქტიკის სამი პრაქტიკული მაგალითი.⁷

შემთხვევა No.1: თუნინგის პროექტი

იმ მნიშვნელოვან კითხვებს შორის, რომელიც ზემოთ იყო მოცემული, ერთ-ერთი კითხვა შემდეგნაირად ჟღერდა: არსებულ კურიკულუმში არის თუ არა სათანადოდ ჩართული დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციები? მასწავლებელთა განათლებაზე პასუხისმგებელი დაწესებულებებისათვის ერთ-ერთ რთულ საკითხს წარმოადგენს იმგვარი სასწავლო პროგრამების შემუშავება, რომლებშიც ყურადღება გამახვილებულია კომპეტენციების განვითარებაზე და სწავლის შედეგებზე. მათ ამ პრობლემის გადაჭრაში დიდ დახმარებას გაუწევს თუნინგის პროექტი (რომელსაც საფუძველი ჩაეყარა 2000 წელს და რომელიც კვლავაც გრძელდება – იხილეთ ქვემოთ მითითებული ვებგვერდი), რომელიც თავდაპირველად შეიქმნა ევროპის მასშტაბით უმაღლეს სასწავლებლებში სხვადასხვა დისციპლინათა სასწავლო პროგრამების ჰარმონიზაციის მიზნით, და მას შემდეგ წარმატებით ხორციელდება არა მხოლოდ ევროპის, არამედ მსოფლიო მასშტაბით. პროექტის დაწყებისთანავე, მის პირველ ფაზაში ერთ-ერთ პრიორიტეტულ საკითხად ჩართული იყო მასწავლებელთა განათლება. პროექტის შედეგები, სხვა საკითხებთან ერთად, მოიცავდა ძირითად კომპეტენციათა (ზოგად და საგნობრივ კომპეტენციათა) ორ „ჰარმონიზებულ“ ჩამონათვალს, რომელიც მასწავლებელთა განათლებაზე პასუხისმგებელ დაწესებულებებს საკუთარ კურიკულუმში უნდა ჩაერთოთ. აღნიშნულ ჩამონათვალში, სხვა კომპეტენციებთან ერთად, შესული იყო დემოკრატიულ კულტურასთან დაკავშირებული მთელი რიგი კომპეტენციები. დამატებითი ინფორმაციისათვის იხილეთ: თუნინგის პროექტი (2009 წ.), გვ. 40 და 42-43.

7. წყარო: ევროპის განათლების, ახალგაზრდობის, სპორტისა და კულტურის კომისიის გენერალური დირექტორისადმი წარდგენილი შემაჯამებელი ანგარიში, 2017 წ. დანართი 1: <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/48a3dfa1-1db3-11e7-aeb3-01aa75ed71a1/language-en>, გვ. 99-102.

აღნიშნულის საფუძველზე, ბოლო წლებში, ევროპის მასშტაბით, მასწავლებელთა განათლებაზე პასუხისმგებელმა ბევრმა დაწესებულებამ გადაწყვიტა საკუთარი სასწავლო პროგრამების მოდერნიზება და/ან განახლება და ამჟამად მათი პროგრამები ჰარმონიზებულია. ეს დაწესებულებები უფრო მარტივად შეძლებენ დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების ჩარჩოს დანერგვას, ვინაიდან ზოგიერთ მათგანს უკვე საკმაო გამოცდილება გააჩნია ამ მიმართულებით. ამ დაწესებულებებს შეუძლიათ მონაწილეობა მიიღონ და რჩევები მიაწოდონ იმ დაწესებულებებს, რომლებიც ცდილობენ აღნიშნული კომპეტენციების ჩარჩოს დანერგვას, მაგრამ ჯერ არ აქვთ სათანადო გამოცდილება. ევროპის მასშტაბით განხორციელებული თანამშრომლობა მნიშვნელოვან ინსტრუმენტს წარმოადგენს დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების ჩარჩოს დანერგვის ხელშეწყობის საქმეში.

დამატებითი ინფორმაციისათვის იხილეთ:

www.unideusto.org/tuningeu/subject-areas/education.html.

შემთხვევა No.2: ცხოვრება მრავალფეროვნებაა (Leben ist Vielfalt) სტუდენტთა ქსელი

როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, ძალიან მნიშვნელოვანია მასწავლებელთა განათლების სფეროში მიმდინარე პროცესებში ყველა დაინტერესებული მხარის ჩართვა. ასევე, ავლნიშნეთ, რომ დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების განვითარება კვლევისა და ინოვაციური საქმიანობის სფეროდ უნდა იქცეს და მომავალი მასწავლებლები აქტიურად უნდა იყვნენ ჩართული მათთან დაკავშირებულ აქტივობებში. ქსელი „ცხოვრება მრავალფეროვნებაა“ წარმოადგენს ამ სფეროში საუკეთესო პრაქტიკის მაგალითს. აღნიშნული ქსელი შეიქმნა 2011 წელს, სტუდენტთა – მომავალ მასწავლებელთა გუნდის მიერ, ჩრდილოეთ რაინ-ვესტფალიაში, გერმანია, არსებულ ემიგრანტ მასწავლებელთა ქსელთან (Netzwerk Lehrkräfte mit Zuwanderungsgeschichte) და გერმანიაში, პადერბორნის უნივერსიტეტის ბაზაზე არსებული განათლების კვლევისა და მასწავლებელთა განათლების ცენტრთან (Zentrum für Bildungsforschung und Lehrerbildung – PLAZ) თანამშრომლობის შედეგ-

გად. აღნიშნული ქსელი 2016 წლიდან მოღვაწეობს პადერბორნის უნივერსიტეტში, თუმცა მისი საქმიანობა არ შემოიფარგლება მხოლოდ ადგილობრივ დონეზე მოღვაწეობით.

ქსელის სამიზნე ჯგუფს წარმოადგენენ მომავალი მასწავლებლები, თუმცა, ასევე, მოქმედი მასწავლებლებიც და სხვა დაკავშირებული ჯგუფებიც, როგორებიცაა, მაგალითად, უნივერსიტეტების თანამშრომლები.

აღნიშნული ქსელი თავდაპირველად შეიქმნა ემიგრანტთა ოჯახების წარმომადგენელი მომავალი მასწავლებლებისათვის, მაგრამ მისი სამიზნე ჯგუფი მალევე გაფართოვდა და მოიცვა ყველა მომავალი მასწავლებელი. ქსელის მთავარ მიზანს წარმოადგენს მასწავლებელთა მომზადება იმისათვის, რომ მათ წარმატებით გაართვან თავი სწავლებას მრავალფეროვან საკლასო გარემოში. უფრო კონკრეტულად, ქსელი ეხმარება მომავალ მასწავლებლებს, გახდნენ ინტერკულტურული გარემოსადმი უფრო სენსიტიურები, ხელი შეუწყონ სკოლებში ინტერკულტურული პრაქტიკის დანერგვას. ქსელი, ასევე, ასრულებს ფორუმის ფუნქციას, რომლის მონაწილეებსაც საშუალება აქვთ, განიხილონ მრავალფეროვან საკლასო გარემოში სწავლებასთან დაკავშირებული გამოწვევები და მიდგომები, გაუზიარონ ერთმანეთს ამ გამოწვევებთან დაკავშირებული საკუთარი გამოცდილება და მოსაზრებები და, შესაბამისად, იგი ემსახურება მომავალი მასწავლებლების აღჭურვას კონკრეტული ცოდნითა და პრაქტიკული გამოცდილებით და ა.შ.

დამატებითი ინფორმაციისათვის იხილეთ:

www.schooleducationgateway.eu/de/pub/resources/toolkitsforschools/detail.cfm?n=2921

შემთხვევა No.3: დაწყებით კლასებში მოსწავლელთა მრავალფეროვნებასთან დაკავშირებულ გამოწვევასთან გამკლავება

ერთ-ერთ იმ პრობლემათაგანს, დღევანდელი მასწავლებლები სკოლებში სწავლების დროს რომ აწყდებიან, წარმოადგენს სწავლება

კლასში, რომელიც ხასიათდება სოციალური, ლინგვისტური, კულტურული თუ სხვა მრავალფეროვნებით. არიან კი დღევანდელი მასწავლებლები და მასწავლებელთა განათლებაზე პასუხისმგებელი სპეციალისტები მზად იმისათვის, რომ თავი გაართვან ამგვარ გამოწვევას? მალტაში განხორციელებული პროექტი „დაწყებით კლასებში მოსწავლეთა მრავალფეროვნებასთან დაკავშირებულ გამოწვევასთან გამკლავება“ მნიშვნელოვან ინფორმაციას გვაწვდის ამ მიმართულებით მიღებული გამოცდილების შესახებ. აღნიშნულ პროექტს საფუძველი ჩაეყარა 1996 წელს და იგი განკუთვნილი იყო მალტაში დაწყებითი კლასების მასწავლებლებისათვის და თავდაპირველად მიზნად ისახავდა მასწავლებელთა მომზადებას ინკლუზიური სწავლების ხელშეწყობის მიზნით, ე.ი. მათ მომზადებას იმისათვის, რომ მათ შეძლებოდათ შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე მოსწავლეების სწავლის პროცესში ჩართულობის უზრუნველყოფა. თუმცა, მალტაში, 2002 წლიდან ემიგრანტი მოსწავლეების რაოდენობის ზრდასთან ერთად და, აგრეთვე, 2004-07 წლებში განხორციელებული „Comenius“ პროექტის შედეგად, პროექტი გაფართოვდა და მოიცვა ის პრობლემები, რომლებიც მალტაში მოსწავლეთა მზარდ ეთნიკურ და კულტურულ მრავალფეროვნებას უკავშირდებოდა. შემუშავებული იქნა სასწავლო კურსი, რომელიც თავდაპირველად არჩევითი საგნის ფორმით, ხოლო შემდეგ სავალდებულო საგნის ფორმით იქნა შეთავაზებული უნივერსიტეტის პედაგოგიური ფაკულტეტის საბაკალავრო პროგრამის მეორე და მესამე კურსების სტუდენტებისათვის. ხოლო 2016 წლის ოქტომბრიდან აღნიშნული კურსი სწავლებისა და სწავლის ახალი სამაგისტრო პროგრამის განუყოფელ ნაწილად იქცა. აღნიშნული კურსი მიზნად ისახავს მომავალი მასწავლებლების მომზადებას, რათა მათ წარმატებით გაართვან თავი განსხვავებული და მრავალფეროვანი წარმომავლობის მქონე მოსწავლეების ჯგუფთან მუშაობას და მოიცავს მოსწავლეებისათვის როგორც თეორიული ცოდნის გადაცემას, ასევე, მათთვის მრავალფეროვან გარემოში პრაქტიკული გამოცდილების შექმნის შესაძლებლობის მიცემას.

სასწავლო კურსში შემავალი აქტივობები ორ ძირითად ასპექტს აერთიანებს: თეორიულსა და პრაქტიკულს. პირველ სემესტრში, მომავალი მასწავლებლები ეცნობიან მრავალფეროვნებასთან და ინკლუ-

ზიურ განათლებასთან დაკავშირებულ თემებსა და საკლასო გარემოში მასთან დაკავშირებულ გამოწვევებთან გამკლავებისათვის საჭირო მიდგომებს, მაგალითად, სწავლების პროცესის ინდივიდუალური დაგეგმვის საშუალებით (საკუთარი შეხედულებებისა და წარმომავლობის ანალიზის, დისკუსიებისა და ჯგუფური მუშაობის საშუალებით). მეორე სემესტრში, პრაქტიკული სამუშაოს მეექვსე კვირაში, მომავალმა მასწავლებელმა უნდა გამოიყოს კლასში ერთი მოსწავლე, რომელსაც სწავლასთან დაკავშირებით გარკვეული პრობლემები აქვს და შეიმუშაოს სწავლების ინდივიდუალური გეგმა, რომელიც უზრუნველყოფს ამ მოსწავლის ჩართვას განათლების პროცესში.

დამატებითი ინფორმაციისათვის იხილეთ: „გაკვეთილის აღწერა PRE2806 დაწყებით კლასებში მოსწავლეთა მრავალფეროვნებასთან დაკავშირებულ გამოწვევასთან გამკლავება“, მალტის უნივერსიტეტი, 2015 წ., იხ.: www.um.edu.mt/educ/studyyunit/PRE2806.

ჩაკონკრეტოვებული

ზოგადი რეკომენდაცია

- ▶ განათლებაში დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების დანერგვა და განვითარება განათლების ყველა დონეზე, მოტივირებულ, კარგად მომზადებულ მასწავლებლებს, განათლებაზე პასუხისმგებელ სპეციალისტებსა და მასწავლებლების განათლებაზე პასუხისმგებელ დაწესებულებებს საჭიროებს, რომლებსაც ექნებათ სათანადო ხელშეწყობა. საკუთარ მოსწავლეებთან და სტუდენტებთან წარმატებული პედაგოგიური ჩართულობის საწინდარს წარმოადგენს მასწავლებლების მუშაობა საკუთარ თავზე: მასწავლებლები, ისევე როგორც მასწავლებლების განათლებაზე პასუხისმგებელი პირები, უნდა ზრუნავდნენ საკუთარი დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების განვითარებაზე. საკუთარი კომპეტენციების განვითარებაზე ზრუნვა უნდა წარმოადგენდეს სკოლის ბაზაზე მიმდინარე უწყვეტი პროფესიული განვითარების მნიშვნელოვან ელემენტს (რომელიც შესაძლებელია განხორციელდეს, მაგალითად, მოქმედ მასწავლებელთა ფორუმის ან მასწავლებელთა მოღვაწეობის კვლევის და ა.შ. საშუალებით) და

არა მხოლოდ მასწავლებელთა განათლებაზე პასუხისმგებელი დაწესებულებების ამოცანას. ყველა დაინტერესებული და მონაწილე პირის მიზანს, შესაბამისად, უნდა წარმოადგენდეს, განათლების სხვადასხვა საფეხურზე, საკუთარი ქცევითა და ქმედებებით წვლილის შეტანა ამ მიმართულებით მასწავლებელთა კომპეტენციების განვითარებასა და გაძლიერებაში.

განათლების პოლიტიკის შემუშავებაზე პასუხისმგებელი პირებისათვის განკუთვნილი რეკომენდაციები

- ▶ საჭიროა, გადაისინჯოს არსებული ეროვნული (რეგიონული და/ან ადგილობრივი, საჭიროების შესაბამისად) სტრატეგიები და რეგულაციები, რომლებიც ეხება მომავალი მასწავლებლებისა და/ან მოქმედი მასწავლებლებისათვის განკუთვნილი იმ სასწავლო პროგრამებისა და/ან კურსების ორგანიზებას, რომლებიც უზრუნველყოფს დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების განვითარებასა და გაღრმავებას და, გადასინჯვის შედეგების გათვალისწინებით, გატარდეს შესაბამისი ზომები;
- ▶ საჭიროა, მომზადდეს განათლების ეროვნულ სისტემაში დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების ჩარჩოს დანერგვასთან დაკავშირებული სამოქმედო გეგმა; აღნიშნულ კონტექსტში განსაკუთრებული ყურადღება უნდა დაეთმოს მასწავლებელთა მომზადებასა და მოქმედ მასწავლებელთა პროფესიულ განვითარებას და მასწავლებელთა განათლებაზე პასუხისმგებელ დაწესებულებებთან და სკოლებთან მჭიდრო თანამშრომლობას;
- ▶ საჭიროა დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების ჩარჩოს დანერგვისათვის საჭირო მასალისა და ადამიანური რესურსების მობილიზება და, რაც მთავარია, შესაბამისი მიმართულებით მასწავლებელთა განათლებისა და მომზადებისათვის საჭირო სათანადო პირობების შექმნა, ყველა სფეროსა და განათლების ყველა დონეზე.

მასწავლებელთა განათლებაზე პასუხისმგებელი დაწესებულებებისათვის განკუთვნილი რეკომენდაციები

- ▶ საჭიროა, გადაისინჯოს მასწავლებელთა განათლებისა და მომზადებისათვის განკუთვნილი თქვენი შეთავაზება, რა დროსაც განსაკუთრებული ყურადღება უნდა დაეთმოს მომავალი მასწავლებლებისა და მოქმედი მასწავლებლების კონკრეტულ საჭიროებებს შორის სხვაობას

და უნდა მოხდეს ამ საჭიროებებზე მასწავლებელთა მომზადებისა და მოქმედ მასწავლებელთა პროფესიული განვითარებისათვის განკუთვნილი პროგრამების მორგება;

- ▶ საჭიროა, გადაისინჯოს, თუ რამდენად ემსახურება სასწავლო პროგრამები და/ან კურსები მომავალ მასწავლებლებსა და მოქმედ მასწავლებლებს შორის ამ მიმართულებით არსებული კომპეტენციების განვითარებასა და გაღრმავებას და, გადასინჯვის შედეგების გათვალისწინებით, გატარდეს შესაბამისი ზომები;
- ▶ საჭიროა, დარწმუნდეთ, რომ რეგულარულად ხდება დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციებთან დაკავშირებული თემების ჩართვა თქვენი დაწესებულების ფარგლებში არსებული შესაბამისი გადაწყვეტილებების მიღებაზე პასუხისმგებელი ორგანოს დღის წესრიგში; საჭიროა დასკვნების ანალიზი და სასწავლო პროგრამებისა და კვლევის და/ან განვითარებაზე ორიენტირებული პროექტების (მათ შორის, მოქმედ მასწავლებელთა საქმიანობის კვლევის და/ან, საჭიროების შემთხვევაში, სადისერტაციო კვლევითი პროექტების) შესაძლო გაუმჯობესების გზების ძიება;
- ▶ გაამახვილეთ ყურადღება დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციებთან დაკავშირებულ საკითხებზე იმ სკოლებსა და სხვა საგანმანათლებლო დაწესებულებებში, სადაც თქვენი სტუდენტები გადიან პრაქტიკას და/ან სადაც თქვენი კურსდამთავრებულები არიან დასაქმებული; გაითვალისწინეთ მათი საჭიროებები და მათი დაკვირვების შედეგად გაკეთებული დასკვნები, რომლებიც ეხება თქვენი სასწავლო პროგრამებისა და სხვა დაკავშირებული აქტივობების გაუმჯობესებას;
- ▶ მომავალ მასწავლებლებს, ისევე როგორც მოქმედ მასწავლებლებს, სჭირდებათ მხარდაჭერა იმისათვის, რომ ისინი მზად იყვნენ სიახლეების მისაღებად; საერთაშორისო გაცვლითი პროგრამები სტუდენტთათვის და მოქმედი მასწავლებლებისათვის მნიშვნელოვან წვლილს შეიტანს ამ მიზნის მიღწევაში;
- ▶ საჭიროა ყურადღების გამახვილება არა მხოლოდ რეგულარულ სასწავლო პროგრამებსა და კურსებზე, არამედ, აგრეთვე, სხვა შესაბამისი აქტივობების ორგანიზებაში თქვენს ჩართულობაზე (მაგალითად, საზაფხულო სკოლები, ახალგაზრდული ბანაკები, სემინარები, პრაქტიკის კვლევის პროექტები მასწავლებელთა მონაწილეობით და სხვ.).

სკოლებისა და სხვა საგანმანათლებლო დაწესებულებების ხელმძღვანელებისათვის განკუთვნილი რეკომენდაციები

- ▶ უპირველეს ყოვლისა, საჭიროა სკოლაში დემოკრატიული კულტურის ჩამოყალიბება;
- ▶ საჭიროა დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციებთან დაკავშირებული იმ გამოწვევების გათვალისწინება, რომლებსაც მასწავლებლები აწყდებიან თავიანთი საქმიანობის დროს, მოქმედ მასწავლებელთა პროფესიული მომზადების სათანადო კურსების იდენტიფიცირება, სემინარებისა და სხვა მსგავსი აქტივობების ორგანიზება და ორგანიზებითა და ფინანსებით მასწავლებელთა დახმარება, რათა მათ შეძლონ აღნიშნულ აქტივობებში მონაწილეობა;
- ▶ საჭიროა დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციებთან დაკავშირებული იმ გამოწვევების გათვალისწინება, რომლებსაც მასწავლებლები აწყდებიან თავიანთი საქმიანობის დროს, თქვენს სკოლაში, მათი ხელშეწყობა და წახალისება, რათა მათ შექმნან სპეციალური სასწავლო წრეები, რომლებიც მათ დაეხმარებათ ამ მიმართულებით კომპეტენციების გაუმჯობესებაში;
- ▶ საჭიროა, დარწმუნდეთ, რომ რეგულარულად ხდება დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციებთან დაკავშირებული თემების ჩართვა პედაგოგიკის საკითხებზე თქვენს სკოლაში ორგანიზებული შეხვედრების დღის წესრიგში; დაკვირვების შედეგებისა და საჭიროებების შეფასების შედეგების ანალიზი და მათ შესახებ ანგარიშის წარდგენა მასწავლებლების განათლებაზე პასუხისმგებელი შესაბამისი დაწესებულებებისადმი, განათლების პოლიტიკაზე პასუხისმგებელი პირებისა და სხვა დაინტერესებული პირებისადმი;
- ▶ საჭიროა მასწავლებელთა პროფესიული განვითარების შესაძლებლობების (როგორც სკოლის ფარგლებში, ასევე, სკოლის ფარგლებს მიღმა) გაუმჯობესებაზე ზრუნვა.

მოქმედი მასწავლებლებისათვის განკუთვნილი რეკომენდაციები

- ▶ საჭიროა დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციებთან დაკავშირებული იმ გამოწვევების გათვალისწინება, რომლებსაც თქვენ აწყდებით თქვენი საქმიანობის დროს. საჭიროა, გაეცნოთ სკოლისა თუ ქვეყნის მასშტაბით, მასწავლებელთა პროფესიული განვითარების სისტემის ფარგლებში, შესაბამისი კურსების, სემინარების, სამუშაო ადგილზე

ორგანიზებული ტრენინგების და სხვა მსგავსი აქტივობების შესახებ შემოთავაზებებს;

- ▶ საჭიროა დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციებთან დაკავშირებული იმ გამოწვევების გათვალისწინება, რომლებსაც მასწავლებლები აწყდებიან თავიანთი საქმიანობის დროს, თქვენს სკოლაში (ან კონკრეტული საგნის მასწავლებლები სხვა სკოლაში, რომელიც თქვენი სკოლის ახლოს მდებარეობს და ა.შ.) და შექმნათ ერთობლივი სასწავლო წრეები, რომლებიც დაგეხმარებათ ამ მიმართულებით კომპეტენციების გაუმჯობესებაში;
- ▶ საჭიროა, გამოხვიდეთ მასწავლებელთა პრაქტიკის კვლევის პროექტების ინიციატივით, თქვენი პედაგოგიკური მოღვაწეობის პარალელურად; თუ არსებობს ამის შესაძლებლობა, გაწვევიანდეთ მასწავლებლების განათლებაზე პასუხისმგებელი დაწესებულებების მიერ წარმოებულ ამგვარ პროექტებში;
- ▶ მოიძიეთ ინფორმაცია არაფორმალური აქტივობების შესახებ, რომლებიც დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების განვითარებისა და გაუმჯობესების შესაძლებლობებს იძლევა, მაგალითად, როგორებიცაა საზაფხულო სკოლები, ახალგაზრდული ბანაკები, სემინარები და ა.შ.

მომავალი მასწავლებლებისათვის განკუთვნილი რეკომენდაციები

- ▶ მოიძიეთ ინფორმაცია იმის შესახებ, თუ დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების განვითარებისა და გაუმჯობესების რა შესაძლებლობებს გთავაზობთ არსებული სასწავლო პროგრამები; ყურადღებით გაცნით მსგავს კურსებზე დარეგისტრირების ბოლო ვადებს;
- ▶ მოიძიეთ ინფორმაცია იმის შესახებ, თუ დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების განვითარებისა და გაუმჯობესების რა შესაძლებლობები მოგცემთ საშუალებას, მონაწილეობა მიიღოთ გაცვლით პროგრამებში, მაგალითად, როგორიცაა ევროკავშირის პროგრამა „Erasmus+“;
- ▶ მოიძიეთ ინფორმაცია იმის შესახებ, თუ დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების განვითარებისა და გაუმჯობესების რა შესაძლებლობებია ხელმისაწვდომი სხვადასხვა არაფორმალური აქტივობის ფარგლებში (მათ შორის, არასამთავრობო ორგანიზაციების მიერ ორგანიზებული აქტივობების ფარგლებში), მაგალითად, როგორებიცაა საზაფხულო სკოლები, ახალგაზრდული ბანაკები, სემინარები და ა.შ.

Allan J. (2010), *Introduction to sub-theme A: teacher competences for diverse democratic societies*, Council of Europe Standing Conference of Ministers of Education “Education for sustainable democratic societies: the role of teachers”, 23rd session, Ljubljana, Slovenia, 4-5 June 2010, available at www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/Konferenca_SE/Konferenca_SE_MED_23_5.pdf, accessed 17 December 2017.

Brett P., Mompoin-Gaillard P. and Salema M.-H. (2009), *How all teachers can support citizenship and human rights education: a framework for the development of competences*, Council of Europe Publishing, Strasbourg.

CDC supporting documents on curriculum, pedagogy, assessment and on preventing radicalisation and violent extremism.

Council of Europe (2009), *Key competences for diversity*. Final conference of the Council of Europe project “Policies and practices for teaching sociocultural diversity” (2006-2009), 26-28 October 2009, Oslo, Norway. Directorate general IV – Directorate of Education and Languages, Strasbourg, 11 September 2009, available at [www.integration.ie/website/omi/omiwebv6.nsf/page/AXBN-83LDQ49582916-en/\\$File/Key%20competences%20for%20diversity.pdf](http://www.integration.ie/website/omi/omiwebv6.nsf/page/AXBN-83LDQ49582916-en/$File/Key%20competences%20for%20diversity.pdf), accessed 17 December 2017.

Council of Europe (2016), *Competences for democratic culture: living together as equals in culturally diverse democratic societies*, Council of Europe Publishing, Strasbourg.

Duerr K., Spajić-Vrkaš V. and Ferreira Martins I. (2000), *Strategies for learning democratic citizenship*, Council for Cultural Co-operation (დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების C) project “Education for democratic citizenship”, Council of Europe, Strasbourg, 19 July 2000, available at www.storiairreer.it/sites/default/files/norme/2000%2007%2019%20Duerr.pdf, accessed 17 December 2017.

European Commission (2013), *Supporting teacher competence development for better learning outcomes* (Background research undertaken by Dr. Francesca Caena), European Commission, DG Education and Culture Brussels, available at http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/repository/education/policy/school/doc/teachercomp_en.pdf, accessed 17 December 2017.

European Commission (2017), *Preparing teachers for diversity: the role of initial teacher education*, Publications Office of the European Union, Luxembourg, available at <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/b347b-f7d-1db1-11e7-aeb3-01aa75ed71a1/language-en>, accessed 17 December 2017.

OECD (2016), *Global competency for an inclusive world*, Programme for International Student Assessment, OECD, Paris, available at www.oecd.org/pisa/aboutpisa/Global-competency-for-an-inclusive-world.pdf, accessed 17 December 2017.

Print M. and Lange D. (eds) (2012), *Schools, curriculum and civic education for building democratic citizens*, Sense Publishers, Rotterdam/Boston/Taipei.

Salema M.-H. (2005), “*Teacher and trainer training in education for democratic citizenship: competencies, methods and processes*”, *Journal of Social Science Education* Vol. 4, No. 3, pp. 39-49, available at www.jsse.org/index.php/jsse/article/view/994, accessed 17 December 2017.

Tuning Project (2009), *Reference points for the design and delivery of degree programmes in education*, Publicaciones de la Universidad de Deusto, Bilbao, available at www.unideusto.org/tuningeu/images/stories/Publications/Education_brochure.pdf, accessed 17 December 2017.

Zgaga P. (2010), *Introduction to the main theme: education and society: the role of teachers*, Council of Europe Standing Conference of Ministers of Education “Education for sustainable democratic societies: the role of teachers”, 23rd session, Ljubljana, Slovenia, 4-5 June 2010, available at www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/Konferenca_SE/Konferenca_SE_MED_23_4.pdf, accessed 17 December 2017.

თავი 5 დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციები და საერთო სასკოლო მიდგომა

შინაარსი

- ▶ ვისთვის არის განკუთვნილი წინამდებარე თავი?
- ▶ მიზანი და მიმოხილვა
- ▶ საერთო სასკოლო მიდგომის დამატებითი სარგებელი
- ▶ ძირითადი ცნებები
- ▶ როგორ გამოვიყენოთ საერთო სასკოლო მიდგომა, მოსწავლეებში დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების განვითარების მიზნით
- ▶ წინასწარი დასკვნები
- ▶ გამოყენებული ლიტერატურა

ზისთვის ანის განკუთვნილი წინაპირობები თავი?

წინამდებარე თავი, უპირველეს ყოვლისა, განკუთვნილია სკოლების პერსონალისათვის – სკოლების ხელმძღვანელებისათვის, მასწავლებლებისათვის, სკოლებში დასაქმებული სხვა პირებისათვის, მოსწავლეებისათვის, მოსწავლეთა მშობლებისათვის და ადგილობრივი საზოგადოების წარმომადგენლებისათვის, ისეთი სფეროებისთვის, როგორებიცაა ადგილობრივ დონეზე განათლებაზე პასუხისმგებელი ხელმძღვანელობა, არასამთავრობო ორგანიზაციები, მშობელთა გაერთიანებები, სკოლის საბჭო და ა.შ.

მიუხედავად იმისა, რომ წინამდებარე თავი ეძღვნება საერთო სასკოლო მიდგომას, მასში შესული რეკომენდაციები ასევე შესაძლებელია გამოყენებულ იქნეს უმაღლესი სასწავლებლების მიერ, როგორც საერთო საუნივერსიტეტო მიდგომა.

მიზანი და მიმოხილვა

წინამდებარე თავში აღწერილია საერთო სასკოლო მიდგომის როლი სკოლაში დემოკრატიული კულტურისა და მოსწავლეებში იმ კომპეტენციების განვითარების კუთხით, რომლებიც მათ სჭირდებათ იმისათვის, რომ ეფექტურად მიიღონ მონაწილეობა დემოკრატიის კულტურაში და სხვებთან ერთად მშვიდობიანად იცხოვრონ კულტურულად მრავალფეროვან დემოკრატიულ საზოგადოებებში.

არსებობს საკმაოდ მყარი მტკიცებულებები იმისა, რომ საერთო სასკოლო მიდგომას – რომელიც აერთიანებს დემოკრატიულ ღირებულებებსა და ადამიანის უფლებათა პრინციპებს სწავლებასა და სწავლაში, სკოლის მმართველობასა და ზოგად ატმოსფეროში – მნიშვნელოვანი წვლილი შეაქვს მოსწავლეებს შორის დემოკრატიული კომპეტენციების განვითარებისა და დამკვიდრების საქმეში.

წინამდებარე თავში განხილულია ის ძირითადი კონცეფციები, რომლებიც ერთობლივად ქმნის საერთო სასკოლო მიდგომას: სწავლება და სწავლა, სკოლის მმართველობა და კულტურა, საზოგადოებასთან თანამშრომლობა. მასში მოცემულია მაგალითები იმისა, თუ როგორ არის შესაძლებელი ზემოთ ჩამოთვლილი სამი სფეროდან თითოეულში დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების მოდელში მოცემული კომპეტენციების ჯგუფების გააქტიურება და

განხილულია ის შესაძლო სასარგებლო წვლილი, რომლის შეტანაც საერთო სასკოლო მიდგომას შეუძლია მოსწავლეებში დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების განვითარების, სკოლაში დემოკრატიული კულტურის დამკვიდრებისა და, საბოლოო ჯამში, მდგრადი, დემოკრატიული და ინკლუზიური საზოგადოების ჩამოყალიბების საქმეში.

საერთო სასკოლო მიდგომის დამატებითი საჩვენებელი

რა დამატებითი სარგებლის მოტანა შეუძლია საერთო სასკოლო მიდგომას სკოლაში დემოკრატიული კულტურის დამკვიდრებისა და მოსწავლეებს შორის დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების განვითარების საქმეში? დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციები ძალიან მნიშვნელოვანია მოსწავლეებისათვის და, ასევე, სკოლისათვის, როგორც დაწესებულებისათვის, და მთლიანად საზოგადოებისათვის. მოქალაქეებს, ეფექტური მონაწილეობა რომ მიიღონ დემოკრატიის კულტურაში და სხვებთან ერთად მშვიდობიანად იცხოვრონ კულტურულად მრავალფეროვან დემოკრატიულ საზოგადოებებში, უნდა შეეძლოთ დემოკრატიული პრინციპების ამოცნობა და მათი პრაქტიკაში გამოყენება. აღნიშნული პრინციპები ჩამოყალიბებულია დემოკრატიული მოქალაქეობისათვის განათლებისა და ადამიანის უფლებათა შესახებ სწავლების თაობაზე ევროპის საბჭოს ქარტიაში.

იმისათვის, რათა დემოკრატია და ადამიანის უფლებები საზოგადოების ცხოვრებაში ყოველდღიურ რეალობად იქცეს, ისინი, უპირველეს ყოვლისა, რეალობად უნდა იქცეს სკოლის ყოველდღიურ ცხოვრებაში. სკოლა წარმოადგენს სივრცეს, სადაც, ხშირად, მოსწავლეებს, ოჯახის გარეთ, პირველი შესაძლებლობა ეძლევათ, განავითარონ და პრაქტიკაში გამოიყენონ ის დემოკრატიული კომპეტენციები, რომლებიც მათ ესაჭიროებათ მრავალფეროვან საზოგადოებებში ჩართულობის, აქტიური მონაწილეობისა და სხვებთან ერთად მშვიდობიანი თანაცხოვრებისათვის.

დემოკრატიისა და ადამიანის უფლებების სკოლის ყოველდღიურ ცხოვრებაში რეალობად ქცევა მხოლოდ საკლასო გარემოში მიმდინარე სწავლების საშუალებით არ ხორციელდება. იგი სასკოლო ცხოვრების ყველა ასპექტის მობილიზების შედეგად მიიღწევა. მაგალითად, სკოლაში მიმდინარე გადაწყვეტილების მიღების პროცესსა და სკოლის მმართველობაში მონაწილეობა ეხმარება სკოლის პერსონალსა და, უმთავრესად, მოსწავლეებს, დემოკრა-

ტიისა და მონაწილეობითი პროცესების შესახებ პრაქტიკული ცოდნის შექმნაში და მათდამი რწმენის განმტკიცებაში. იგი ამხნევებს მათ, რათა უფრო მეტი თავდაჯერებით გამოიყენონ დემოკრატიული კომპეტენციები პრაქტიკაში.

დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციებისადმი საერთო სასკოლო მიდგომა არის გარანტი იმისა, რომ დემოკრატიისა და ადამიანის უფლებების პრინციპები საფუძვლად ედოს სასკოლო ცხოვრების ყველა ასპექტს – კურიკულუმს, სწავლების მეთოდებსა და პროცესებს, სკოლის ხელმძღვანელობასა და გადაწყვეტილების მიღების სტრუქტურებსა და პროცესებს, სკოლის პოლიტიკასა და ქცევის კოდექსს, სკოლის პერსონალს შორის და სკოლის პერსონალსა და მოსწავლეებს შორის ურთიერთობას, კლასგარეშე საქმიანობასა და საზოგადოებასთან კავშირებს. თავის მხრივ, ეს ეხმარება სკოლას სწავლისათვის უსაფრთხო გარემოს შექმნაში, რომლის ფარგლებშიც შესაძლებელი იქნება მოცემული პრინციპების კვლევა, პრაქტიკაში გამოცდა და მშვიდობიანი გზებით მათი საწინააღმდეგო არგუმენტების გამოთქმაც კი.

მთლიანი სკოლის ჩართვა პოზიტიური და უსაფრთხო სასწავლო გარემოს შექმნაში ასევე დადებით გავლენას ახდენს მოსწავლეთა აკადემიურ მოსწრებაზე და ზრდის ცხოვრებით მათი კმაყოფილების დონეს. მოსწავლეებს, რომლებიც სკოლის საზოგადოების წევრად თვლიან საკუთარ თავს და კარგი ურთიერთობა აქვთ საკუთარ მშობლებთან და მასწავლებლებთან, უფრო დიდი პერსპექტივა აქვთ იმისა, რომ ჰქონდეთ მაღალი აკადემიური მოსწრება და საკუთარი ცხოვრებით უფრო კმაყოფილები და ბედნიერები იყვნენ.

ქინითაჲი სხვაჲი

საერთო სასკოლო მიდგომა გულისხმობს სკოლის მთელი პერსონალისა და მოსწავლეების აქტიურ ჩართულობასა და მონაწილეობას. სკოლის ადმინისტრაციის, მასწავლებლების, მოსწავლეებისა და მათი მშობლების, ასევე, ადგილობრივი საზოგადოების წევრების ჩართულობა სკოლის ცხოვრებაში და მათი ერთობლივი ძალისხმევა სკოლაში არსებული გარემოს გაუმჯობესების მიმართულებით ძალიან მნიშვნელოვანია.

სასკოლო ცხოვრება ბევრ ასპექტსა და სფეროს მოიცავს. სკოლაში დემოკრატიული კულტურის დამკვიდრებისა და მოსწავლეებს შორის დემოკრატი-

ული კულტურის კომპეტენციების განვითარების საქმეში საერთო სასკოლო მიდგომის მნიშვნელობის ხაზგასასმელად, საჭიროა განვიხილოთ სასკოლო ცხოვრების, სულ მცირე, სამი სფერო: სწავლება და სწავლა, სკოლის მმართველობა და კულტურა და საზოგადოებასთან თანამშრომლობა.

აღნიშნული სამი სფერო ერთმანეთისაგან დამოუკიდებელი არ არის, არამედ ურთიერთდაკავშირებულია, რაც იმას ნიშნავს, რომ ერთ სფეროში გადადგმული ნაბიჯები აუცილებლად აისახება სხვა სფეროებზე. თუმცა, აუცილებელია, გვახსოვდეს, რომ სკოლაში დემოკრატიის დამკვიდრება და, შესაბამისად, დემოკრატიისა და ადამიანის უფლებების ინტეგრირება სკოლის ყველა სფეროში, ეტაპობრივ პროცესს წარმოადგენს და გარკვეულ დროს საჭიროებს.

მსგავსად ამისა, მნიშვნელოვანია, გავითვალისწინოთ, რომ დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების განვითარება არ ხდება ინდივიდუალურად. კომპეტენტური ქცევა გულისხმობს კომპეტენციების ჯგუფების მოქნილად გამოყენების უნარს კონკრეტულ სიტუაციასთან დაკავშირებული რიგი მოთხოვნების პასუხად. აღნიშნული ეხება ჩამოთვლილთაგან სამივე სფეროს, რასაც ადასტურებს ქვევით მოცემული მაგალითები.

სწავლება და სწავლა

სკოლის ფორმალური პროგრამა, მათ შორის, კურიკულუმი და გაკვეთილების გეგმები, სწავლებისა და სწავლის მეთოდოლოგია და კლასგარეშე აქტივობები, ქმნის ფორმალურ დონეზე დემოკრატიისა და ადამიანის უფლებათა შესახებ სწავლის შესაძლებლობებს.

დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციები შესაძლებელია ჩართული იქნეს სკოლის კურიკულუმში:

- ▶ ახალი საგნის ან კურსის ფორმით;
- ▶ კურიკულუმით გათვალისწინებულ სხვადასხვა საგანში;
- ▶ გამჭოლი თემის სახით, კურიკულუმით გათვალისწინებულ ყველა ან ზოგიერთ საგანში.

დეტალური ინფორმაციისათვის იხილეთ თავი 1, რომელიც ეძღვნება კურიკულუმს.

სწავლებისა და სწავლის მეთოდოლოგიასა და სასწავლო გარემოს პოტენციურად დიდი გავლენა აქვს მოსწავლეებში დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების განვითარებაზე, კონკრეტულად, იმით, რომ ისინი მოსწავლეებს აძლევს საკლასო გარემოში დემოკრატიისა და ადამიანის უფლებების პრაქტიკულად გამოცდის საშუალებით სწავლის შესაძლებლობებს. რაც შესაძლებელია განხორციელდეს შემდეგნაირად:

- ▶ საჭიროა უზრუნველყოფა იმისა, რომ საკლასო ოთახი იყოს უსაფრთხო სივრცე, სადაც მოსწავლეები შეძლებენ, ღიად გამოთქვან მოსაზრებები და იმსჯელონ მათზე, იმ შემთხვევაშიც კი, თუ მათი მოსაზრებები ურთიერთსაპირისპიროა, ღია საკლასო გარემოს შექმნის საშუალებით, რომელიც გულისხმობს ყველა მოსწავლის ჩართულობასა და ურთიერთპატივისცემას, და საშუალებას აძლევს ყველა მოსწავლეს, ერთმანეთს გაუზიარონ საკუთარი გამოცდილება, გამოთქვან საკუთარი მოსაზრებები და გამოხატონ საკუთარი ემოციები, სადაც მოსწავლეთა მონაწილეობა ემყარება კლასში მოქმედი ძირითადი წესებისადმი პატივისცემას, როგორებიცაა სხვების მოსმენა და სხვების მიმართ პატივისცემა;
- ▶ საჭიროა მოსწავლეებისათვის საკუთარი სწავლის პროცესში მონაწილეობის შესაძლებლობების შექმნა, მაგალითად, თანატოლების შეფასების, მოსწავლეების მიერ კითხვების დასმის ან ერთობლივი კვლევის საშუალებით;
- ▶ საჭიროა თანამშრომლობის საფუძველზე სწავლის ხელშეწყობა, კურიკულუმით გათვალისწინებული ყველა საგნის ფარგლებში, ჯგუფური და გუნდური სამუშაოების სხვადასხვა ფორმის გამოყენებით, როგორცაა წყვილებში ან მცირერიცხოვან ან მრავალრიცხოვან ჯგუფებში მუშაობა;
- ▶ საჭიროა, გამოიძებნოს გზები მასწავლებელთა ერთობლივი მუშაობისათვის, დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების კურიკულუმში ჩართვის მიზნით, რათა მათ ერთობლივად გააანალიზონ, თუ როგორ უწყობს ხელს მათი პრაქტიკა ან, პირიქით, როგორ უშლის ხელს სამართლიანობის ატმოსფეროს შექმნასა და სწავლის თანაბარ ხელმისაწვდომობას; ასევე, საჭიროა მასწავლებლების ჩართვა პრაქტიკის კვლევაში, რათა მათ შეიძინონ ის მიდგომები, რომლებიც უზრუნველყოფს დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების ჩართვას სწავლებისა და შეფასების პრაქტიკაში;

- ▶ საჭიროა მოსწავლეებისათვის პოზიტიური, მაღალი ხარისხის მონაწილეობის გამოცდილების მისაღებად საჭირო შესაძლებლობების შექმნა პროექტების საშუალებით, რომლებში მონაწილეობითაც ისინი შეიძენენ მათთვის სასარგებლო და აუცილებელ გამოცდილებას;
- ▶ საჭიროა მოსწავლეთა უზრუნველყოფა შესაძლებლობებით, რათა ისწავლონ საკითხების აღქმის ალტერნატიული გზების იდენტიფიცირება და კვლევა, რაც საშუალებას მისცემს მათ, გააცნობიერონ და განიხილონ ალტერნატიული ხედვები, ჩაერთონ ჯგუფურ მუშაობასა და სკოლასთან დაკავშირებული გადაწყვეტილების მიღების პროცესებში და მონაწილეობა მიიღონ ისეთ აქტივობებში, რომელთა მიზანსაც წარმოადგენს არსებულ სიტუაციებში ცვლილებების შეტანა.

დეტალური ინფორმაციისათვის იხილეთ თავი 2, რომელიც ეძღვნება პედაგოგიკას.

კლასგარეშე აქტივობები დემოკრატიული კომპეტენციების განვითარებისა და პრაქტიკაში გამოყენების და, ასევე, სკოლასა და საზოგადოებასთან დაკავშირებულ საკითხებში აქტიური ჩართულობის განსაკუთრებულ შესაძლებლობებს იძლევა. მაგალითად:

- ▶ საჭიროა, დაიგეგმოს და განხორციელდეს აქტივობები მთელი სკოლის ან სკოლის გარკვეული ნაწილის მონაწილეობით, რომლებიც ეხება დემოკრატიული მოქალაქეობისათვის განათლებასა და ადამიანის უფლებათა შესახებ სწავლებას, მაგალითად, ეკონომიკური მდგომარეობის კვლევა იმ უბანში, რომელშიც სკოლა მდებარეობს;
- ▶ კლასგარეშე აქტივობების ან პროექტების ორგანიზება, რომელიც ემსახურება დემოკრატიული მოქალაქეობისათვის განათლებასა და ადამიანის უფლებათა სწავლებას, მაგალითად, სადისკუსიო ჯგუფი, დებატები ან ახალგაზრდა მოქალაქეთა ოპერატიული ჯგუფი.

დემოკრატიული სწავლებისა და სწავლის პრაქტიკა ხელს უწყობს კომპეტენციათა ჯგუფების განვითარებას. მაგალითად, დიალოგი სენსიტიურ ან საკამათო საკითხებზე, რომელიც იმართება უსაფრთხო გარემოში და რომლის ფარგლებშიც მოსწავლეებს აქვთ შესაძლებლობა, გამოთქვან ნებისმიერი მოსაზრება თუ შეხედულება და, ამავე დროს, ჩამოიყალიბონ კონკრეტული ხედვა, ხელს უწყობს შემდეგი კომპეტენციების განვითარებას:

- თავდაჯერებულობა და ემპათია;
- ანალიტიკური და კრიტიკული აზროვნების უნარები;
- გაურკვევლობისადმი შემწყნარებლური დამოკიდებულება;
- დემოკრატიისა და სამართლიანობის დაფასება;
- განხილული საკითხების ცოდნა და კრიტიკული გააზრება.

სკოლის მმართველობა და კულტურა

სკოლის ორგანიზაციული კულტურა შესაძლებელია დაეხმაროს სკოლის საზოგადოების წევრებს, საკუთარი წვლილი შეიტანონ სკოლის მმართველობასა და მართვაში – იმის მიხედვით, თუ რა მიდგომები გააჩნია სკოლას ხელმძღვანელობისადმი, ხედვისადმი, მმართველობის სისტემისა და გადაწყვეტილების მიღების პროცესებისადმი, პროცესებში მოსწავლეთა მონაწილეობისა და, ზოგადად, სამუშაო გარემოსადმი. სკოლის მმართველობის მიმართ დემოკრატიული მიდგომა ხელს უწყობს სკოლაში ღია და ურთიერთნდობაზე დაფუძნებული კულტურის დამკვიდრებას და აუმჯობესებს სკოლის საზოგადოების წევრებს შორის ურთიერთობებს.

სკოლის ინკლუზიური ეთოსი, რომელიც უსაფრთხო და კეთილგანწყობილ გარემოს ქმნის, რომლის ფარგლებშიც ურთიერთობა სკოლის პერსონალის წევრებს შორის და სკოლის პერსონალის წევრებსა და მოსწავლეებს შორის პოზიტიურია და სადაც ყველას აქვს განცდა იმისა, რომ ისინი გარკვეულ როლს თამაშობენ სკოლის ცხოვრებაში და მათი უფლებები დაცულია, უკეთ შეუწყობს ხელს დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების განვითარებას. ამ მიზნით, სკოლის ადმინისტრაციას, მასწავლებლებს, მოსწავლეებსა და მათ მშობლებსა და სხვა დაინტერესებულ პირებს შეუძლიათ, გააერთიანონ თავიანთი ძალისხმევა და მიმართონ იქით, რომ სკოლის მმართველობა, ასევე, სკოლის მართვა და გადაწყვეტილებების მიღების პროცესები, სკოლის პოლიტიკა, წესები და პროცედურები, რომლებიც გულისხმობს მოსწავლეთა მონაწილეობას და, ზოგადად, სკოლის გარემო უფრო დემოკრატიული გახდეს. ამგვარი ძალისხმევა შესაძლებელია გულისხმობდეს კონკრეტულ ქმედებებს, რომლებიც ქვემოთ არის რეკომენდებული.

ხელმძღვანელობა და სკოლის მართვა

(მათ შორის, სკოლის დაგეგმვა, შეფასება და განვითარება)

- ▶ საჭიროა ხელმძღვანელობის ისეთი სტილის ჩამოყალიბება, რომელიც ეფუძნება ადამიანის უფლებებისადმი პატივისცემას, დემოკრატიის პრინციპებს, ყველასადმი თანაბარ მოპყრობას, მონაწილეობის საფუძველზე გადაწყვეტილებების მიღებასა და პასუხისმგებლობასა და ანგარიშვალდებულებას;
- ▶ საჭიროა, ხელი შევუწყოთ ყველა დაინტერესებული მხარის მონაწილეობას საერთო სასკოლო გარემოს გადასინჯვაში, რომელიც ემსახურება იმ შესაძლებლობების იდენტიფიცირებას, რომლებსაც სასკოლო გარემო გვთავაზობს დემოკრატიული მოქალაქეობის ხელშეწყობისა და ადამიანის უფლებებისადმი პატივისცემის მიმართულებით – მათ შორის, სასკოლო პროგრამის, კლასგარეშე აქტივობების და სკოლის მმართველობის ფარგლებში, მაგალითად, მიმოხილვითი ხასიათის შეხვედრების, დაკვირვების, მოსწავლეთა წარმომადგენლებთან საუბრების, სკოლის მასშტაბით წარმოებული კვლევების, მოსწავლეთა მშობლებისა და საზოგადოების წევრების მოსაზრებების გაცნობისა და სხვა საშუალებით.

გადაწყვეტილების მიღება

- ▶ საჭიროა ინკლუზიური და მონაწილეობის საფუძველზე გადაწყვეტილების მიღების სტრუქტურისა და პროცედურების ჩამოყალიბება, რაც საშუალებას მისცემს მასწავლებლებს, მოსწავლეებსა და მათ მშობლებს, მონაწილეობა მიიღონ დღის წესრიგის შედგენასა და სკოლის პოლიტიკის შესახებ გადაწყვეტილებების მიღებაში, მაგალითად, სკოლის საბჭოში საკუთარი წარმომადგენლებისა და სამუშაო ჯგუფების, ფოკუს ჯგუფებისა ან კონსულტაციების საშუალებით.

პოლიტიკა, წესები და პროცედურები

- ▶ საჭიროა სკოლის პოლიტიკის გადასინჯვა, მასში დემოკრატიული მოქალაქეობისა და ადამიანის უფლებების ღირებულებებისა და პრინციპების ჩართვის მიზნით, მათ შორის, ისეთ საკითხებზე არსებული ზოგადი პოლიტიკის ჩართვით, როგორებიცაა თანასწორობა, ექვსუალური ორიენტაცია და სპეციალური ინტერვენციები, მაგალითად, ბულინგის (თანატოლების მიერ ჩაგვრის) წინააღმდეგ პროგრამები;

- ▶ საჭიროა სკოლაში ისეთი წესების შემოტანა, რომლებიც იქნება თანაბარი მოპყრობის გარანტი და, ასევე, გარანტი იმისა, რომ ყველა მოსწავლე, მასწავლებელი და სკოლის სხვა თანამშრომელი ისარგებლებს რესურსებზე თანაბარი ხელმისაწვდომობით, მიუხედავად მათი ეთნიკური წარმომავლობისა, კულტურული კუთვნილებისა, ცხოვრების სტილისა თუ შეხედულებებისა; ასევე, საჭიროა კონფლიქტებისა და უთანხმოების მშვიდობიანად და მონაწილეობის საფუძველზე გადაჭრის პროცედურების შემოტანა და დანერგვა.

მოსწავლეთა მონაწილეობა

- ▶ საჭიროა, მოსწავლეებს მიეცეთ შესაძლებლობა, გამოთქვან თავიანთი მოსაზრებები მათთვის საჭირობოროტო საკითხებზე, რომლებიც ეხება როგორც სკოლას, ასევე, ფართო საზოგადოებას, მონაწილეობა მიიღონ როგორც სკოლაში, ასევე, ფართო საზოგადოებაში გადაწყვეტილებების მიღების პროცესებში, მაგალითად, ისეთ ღონისძიებებში მონაწილეობით, როგორებიცაა საკლასო განხილვები, მოსწავლეთა საბჭოები, გამოკითხვების საფუძველზე წარმოებული კვლევები, მოსაზრებების ყუთი, სამუშაო ჯგუფებში საკუთარი წარმომადგენლების საშუალებით მონაწილეობა, სასკოლო შეკრებების ან დებატების დროს აუდიტორიის წინაშე პრეზენტაციები;
- ▶ საჭიროა, დარწმუნდეთ, რომ მიდგომა, რომელიც მოსწავლეთა მონაწილეობას გულისხმობს, არ არის მოჩვენებითი, რაც იმას გულისხმობს, რომ მოსწავლეები საკუთარ ძალაუფლებასა და პასუხისმგებლობას რეალურად უნდა გრძნობდნენ, კარგად ჰქონდეთ გაცნობიერებული მონაწილეობის პირობები და შეზღუდვები და მათი მონაწილეობა არ იყოს მხოლოდ მოჩვენებითი.

მოსწავლეთა მონაწილეობა და გადაწყვეტილების მიღების ინკლუზიური ფორმები დიდ ზემოქმედებას ახდენს დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების განვითარებაზე, ვინაიდან ისინი გამოცდილების საფუძველზე სწავლის შესაძლებლობას აძლევს მოსწავლეებს. სასკოლო ცხოვრების ეს განზომილება ხელს უწყობს კომპეტენციათა რიგი ჯგუფების განვითარებას, მათ შორისაა:

- მოქალაქეობრივი აზროვნება, პასუხისმგებლობა და თავდაჯერებულობა;

- ანალიტიკური და კრიტიკული აზროვნების უნარ-ჩვევები და კომუნიკაციის უნარ-ჩვევები;
- პოლიტიკის (გადაწყვეტილების მიღების მექანიზმების) შეცნობა-შემეცნება და კრიტიკული გააზრება;
- დემოკრატიისა და სამართლიანობის დაფასება.

საზოგადოებასთან თანამშრომლობა

სკოლის ურთიერთობა ფართო საზოგადოებასთან – მათ შორის, მოსწავლეთა მშობლებთან, ხელისუფლებასთან, არასამთავრობო ორგანიზაციებთან, უნივერსიტეტებთან, ბიზნესთან, მედიასთან, ჯანდაცვის მუშაკებთან და სხვა სკოლებთან – ხელს უწყობს სკოლაში დემოკრატიის კულტურის დამკვიდრებას. სკოლები, რომლებიც მაგალითად, თანამშრომლობენ არასამთავრობო ორგანიზაციებთან, სარგებლობენ მასწავლებელთა მომზადების, სკოლაში ექსპერტთა ვიზიტებისა და პროექტების ხელშეწყობის შესაძლებლობებით. საზოგადოებასთან მჭიდრო კავშირები შეიძლება დაეხმაროს სკოლას შესაბამისი, საზოგადოებასთან დაკავშირებული საკითხების მოგვარებაში. სკოლების ურთიერთობა და თანამშრომლობა საზოგადოებასთან მრავალი გზით შეიძლება განხორციელდეს.

მშობლებისა და საზოგადოების მონაწილეობა

- ▶ საჭიროა იმ მშობლებისა და საზოგადოების წევრების გამხნეება, რომლებიც დემოკრატიული მოქალაქეობისათვის განათლებისა და ადამიანის უფლებათა სწავლების კონკრეტულ ასპექტებზე სპეციალურ ცოდნას ფლობენ, მაგალითად, იურისტები, ჯანდაცვის მუშაკები, პოლიტიკოსები ან ქველმოქმედები, რათა მათ, ნებაყოფლობით, საკუთარი წვლილი შეიტანონ ამ მოსწავლეთა მიმართულებით განათლების, სწავლებისა და სწავლის საქმეში;
- ▶ საჭიროა მოსწავლეთა იმ პროექტების ხელშეწყობა, რომელთა დანიშნულებასაც წარმოადგენს საზოგადოებაში არსებული პრობლემების გადაჭრა ან გამოწვევებთან გამკლავება, მაგალითად, რომლებიც უკავშირდება პირად უსაფრთხოებას, დანაშაულს ახალგაზრდებს შორის, ან ხანდაზმულ მოქალაქეებს, ან მოწყვლადი ჯგუფების წარმომადგენლებს და ა.შ.

სკოლებს შორის პარტნიორული ურთიერთობები

- ▶ საჭიროა სკოლების ქსელის შექმნა ან არსებულ ქსელში ჩართვა, რესურსებისა და გამოცდილების გაცვლის მიზნით;
- ▶ კულტურული და რელიგიური თვალსაზრისით ჰომოგენური სკოლების შემთხვევაში, საჭიროა თანამშრომლობა და სწავლის მიმართულებით კავშირების დამყარება სხვა სკოლებთან, რათა მოსწავლეებს მიეცეთ შესაძლებლობა, იურთიერთონ და კონტაქტები დაამყარონ განსხვავებული ეთნიკური წარმომავლობისა და განსხვავებული რელიგიის მქონე მოსწავლეებთან;
- ▶ ხელი შეუწყვეთ მოსწავლეების ონლაინკომუნიკაციას სხვა ქვეყნების სკოლების მოსწავლეებთან, რათა მათ მიეცეთ სოციალური, კულტურული და გლობალური საკითხების სხვადასხვა ეროვნული და კულტურული პერსპექტივიდან განხილვის შესაძლებლობა და იმ საკითხებზე თანამშრომლობის შესაძლებლობა, რომლებიც მოსწავლეების საერთო საზრუნავს წარმოადგენს.

საზოგადოებრივ ინსტიტუტებთან პარტნიორული ურთიერთობები

- ▶ საჭიროა პარტნიორული ურთიერთობების დამყარება, მაგალითად, არასამთავრობო ორგანიზაციებთან, ახალგაზრდულ ორგანიზაციებთან, უმაღლეს სასწავლებლებთან და ა.შ., დემოკრატიული მოქალაქეობისათვის განათლებისა და ადამიანის უფლებების სწავლების მიმართულებით არსებული სასკოლო პროგრამის ასპექტების გამრავალფეროვნების მიზნით, როგორც სკოლაში, ასევე, სკოლის ფარგლებს გარეთ;
- ▶ საჭიროა პარტნიორული ურთიერთობების გაღრმავება ადგილობრივ ხელისუფლებასთან, რაც ხელს შეუწყობს მოსწავლეების მონაწილეობას ახალგაზრდებით დაკომპლექტებული ფორმალური მმართველობის სტრუქტურებში, მაგალითად, ახალგაზრდების საბჭოებში ან ადგილობრივ მუნიციპალიტეტში, რაც აძლევს ადგილობრივ ხელისუფლებას, პროაქტიულად ეძიოს მოსწავლეთა მოსაზრებები სამოქალაქო საკითხებზე, რომლებიც ახალგაზრდების ცხოვრებას უკავშირდება, მათი აქტიურ მოქალაქეებად ჩამოყალიბებისა და პოლიტიკურ პროცესებში მონაწილეობის წახალისების მიზნით;
- ▶ საჭიროა პარტნიორული ურთიერთობების დამყარება ადგილობრივ საზოგადოებაში არსებულ რელიგიურ ორგანიზაციებთან, მოსწავლეების მიერ ამ რელიგიურ დაწესებულებებსა და ღვთისმსახურების ად-

გილებზე სტუმრობისა და რელიგიური საზოგადოებების წარმომადგენელთა სკოლებში მოწვევის ხელშეწყობის მიზნით;

- ▶ საჭიროა პარტნიორული ურთიერთობების დამყარება ადამიანის უფლებათა დამცველ ჯგუფებთან, მაგალითად, ლგბტ თემის დამცველ, ანტირასისტულ, ქალთა უფლებათა დამცველ, ბავშვთა უფლებათა დამცველ და სხვა ჯგუფებთან, რომელთა მიმართაც მოსწავლეები გამოთქვამენ ინტერესს.

ფართო საზოგადოებასთან დაკავშირებული აქტივობები და პროგრამები განსაკუთრებით ესადაგება კომპეტენციათა იმ ჯგუფების განვითარებას, რომელიც მოიცავს ახალი ცოდნის შექმნასა და კრიტიკულ გააზრებას და, აგრეთვე, უნარებისა და დამოკიდებულებების განვითარებას გამოცდილების საფუძველზე. უცნობ ადამიანებთან და მოვლენებთან კონტაქტი იძლევა თვითგააზრებისა და დამოკიდებულებების სიტუაციაზე მორგების შესაძლებლობას. მაგალითად, პროექტი მოსწავლეების მონაწილეობით, რომელიც საზოგადოებაში არსებული პრობლემების მოგვარებას ან გამოწვევებთან გამკლავებას ემსახურება, ასევე, ემსახურება მოსწავლეებში შემდეგი კომპეტენციების განვითარებას:

- მოქალაქეობრივი აზროვნება, პასუხისმგებლობა და თავდაჯერებულობა;
- ემპათია;
- მოქნილობა და შეგუების უნარი და თანამშრომლობის უნარჩვევები;
- საკუთარი თავის, აგრეთვე, კულტურის, საზოგადოებისა და გარემოს შეცნობა-შემეცნება და კრიტიკული გააზრება.

ქვემოთ მოცემულია იმ შესაძლო სარგებელთა მცირე ჩამონათვალი, რომელიც მოაქვს საერთო სასკოლო მიდგომის გამოყენებას მოსწავლეებში, სკოლებსა და საზოგადოებაში, დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების განვითარების მიმართულებით.

ინდივიდუალური პირები

- ▶ მოსწავლეებში იზრდება ემპათია.
- ▶ უძმობესდება თანამშრომლობა მოსწავლეებს შორის, მოსწავლეებსა და მასწავლებლებს შორის და ა.შ.

- ▶ მოსწავლეები სწავლობენ ერთმანეთის მოსმენას.
- ▶ მაღლდება პასუხისმგებლობის გრძობა (საკუთარი სწავლისა და სკოლის გარემოს მიმართ).
- ▶ ღრმავდება მოქალაქეობრივი აზროვნება (მოსწავლეები მეტ ინტერესს იჩენენ საზოგადოებრივი საკითხების მიმართ).
- ▶ მოსწავლეები მეტ პატივისცემას ავლენენ ერთმანეთისა და მასწავლებლების მიმართ.

სკოლები/კლასები

- ▶ მასწავლებლები მეტ თავდაჯერებას გრძობენ დემოკრატიული მოქალაქეობისა და ადამიანის უფლებების სწავლების პროცესში.
- ▶ კლასები, რომლებიც მოიცავენ დემოკრატიული მოქალაქეობისა და ადამიანის უფლებების სწავლების კომპონენტების ელემენტებს, უფრო ხშირად იყენებენ სწავლებისა და სწავლის ინტერაქტიულ მეთოდოლოგიას.
- ▶ სასწავლო გარემო სკოლებში უფრო პოზიტიური და ღიაა და ემყარება ურთიერთნდობას.
- ▶ უმჯობესდება თანამშრომლობა, მათ შორის, მოსწავლეებსა და მასწავლებლებს შორის, მასწავლებლებს შორის, სკოლის მმართველობასა და სკოლის პერსონალს შორის და მასწავლებლებსა და მშობლებს შორის.

საზოგადოება

- ▶ არასამთავრობო ორგანიზაციებთან და ადგილობრივ ხელისუფლებასთან თანამშრომლობა შესაძლებლობას აძლევს მოსწავლეებს, პრაქტიკაში გამოსცადონ, თუ როგორ მუშაობს დემოკრატია.
- ▶ ადგილობრივი საზოგადოების წარმომადგენლებთან თანამშრომლობა ქმნის მასწავლებელთა პროფესიული მომზადებისა და სპეციალისტთა მხრიდან დახმარების უფრო მეტ შესაძლებლობებს, დემოკრატიასა და ადამიანის უფლებებზე დაფუძნებული ინიციატივების განხორციელებისას.

როგორ გამოვიყენოთ საერთო სასკოლო მიდგომა, მოსწავლეებში დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციებისადმი ნიშნავს აქცენტის გადატანას ინდივიდუ-

საერთო ჯამში, საერთო სასკოლო მიდგომის გამოყენება დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციებისადმი ნიშნავს აქცენტის გადატანას ინდივიდუ-

ალური კომპეტენციების განვითარებიდან დემოკრატიული სასწავლო გარემოს შექმნაზე, რომლის ფარგლებშიც შესაძლებელია დემოკრატიული კომპეტენციების ჯგუფების შესწავლა და პრაქტიკულად გამოყენება.

ამ თვალსაზრისით, დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციები და საერთო სასკოლო მიდგომა ქმნის სკოლების დემოკრატიული განვითარების ღირებულ პერსპექტივას, სკოლის ისეთი ძირითადი სფეროების გათვალისწინებით, როგორებიცაა სწავლება და სწავლა, სკოლის მმართველობა და კულტურა და საზოგადოებასთან თანამშრომლობა. ამგვარად, სკოლის ამოცანა ხდება დემოკრატიული სკოლის კულტურის განვითარება და მოსწავლეებში დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების განვითარება.

არსებობს საერთო სასკოლო მიდგომის გამოყენების ბევრი გზა. ქვემოთ მოცემულია საერთო სასკოლო მიდგომის ზოგიერთი ძირითადი პრინციპი და ხუთი შესაძლო ეტაპი.

საერთო სასკოლო მიდგომის ძირითადი პრინციპები

- ▶ *ადგილობრივი კონტექსტისადმი პატივისცემა.* შეუძლებელია საზოგადოებისთვის დემოკრატიული კულტურის გარედან თავს მოხვევა, იგი თავად მოქალაქეების მიერ უნდა შეიქმნას; სწორედ ისე, როგორც შეუძლებელია დემოკრატიული სკოლის კულტურის გარედან შემოტანა, იგი უნდა შეიქმნას ყველა დაინტერესებული მხარის მონაწილეობით.
- ▶ *ყველა დაინტერესებული მხარის ხელშეწყობა, რათა მათ გამოწვევებზე რეაგირების საკუთარი გზები შეიმუშაონ, სიტუაციის შეფასების საფუძველზე.* არ არსებობს ერთი უნიკალური გამოსავალი, რომლის მორგებაც შესაძლებელი იქნებოდა ყველა იმ გამოწვევაზე, რომელსაც ინდივიდუალური პირები აწყდებიან სხვადასხვა დაწესებულებაში და სხვადასხვა ქვეყანაში. სკოლაში არსებული სიტუაციის შეფასებით, ასევე, სკოლის საჭიროებებისა და შესაძლებლობების გათვალისწინებით, პასუხისმგებელი პირები უკეთ აანალიზებენ არსებულ კონკრეტულ გამოწვევებს და შეუძლიათ კონკრეტული და მიზანმიმართული ქმედებების განსაზღვრა ამ გამოწვევებთან გასამკლავებლად. აღნიშნული, თავის მხრივ, ამყარებს საკუთრების განცდას და ცვლილების განხორციელების მოტივაციას უდებს საფუძველს.

- ▶ *სწავლის ხელშეწყობა ყველა დაინტერესებული მხარის ჩართულობის უზრუნველყოფით. დემოკრატიული კომპეტენციები ყველაზე წარმატებით ვითარდება ყოველდღიური პრაქტიკის შედეგად, მათ შორის, გადაწყვეტილების მიღების პროცესებში მონაწილეობის საშუალებით, ურთიერთპატივისცემისა და თანასწორობის პრინციპზე აგებული ურთიერთობების საშუალებით და სწავლებისა და სწავლის დემოკრატიული მეთოდების გამოყენებით. აღნიშნული გულისხმობს ყველა დაინტერესებული და პასუხისმგებელი პირის – მოსწავლეების, მასწავლებლების, სკოლის ხელმძღვანელების, მშობლების, ადგილობრივი ხელისუფლების წარმომადგენლებისა და საზოგადოების სხვა წარმომადგენლების – აქტიურ ჩართულობას, რითიც აიხსნება ის, თუ რამდენად მნიშვნელოვანია სწავლისა და დემოკრატიული კულტურის ხელშეწყობისათვის საგანმანათლებლო დაწესებულებისადმი საერთო მიდგომა.*
- ▶ *კომპეტენციების განვითარების ჩართვა სკოლის დაგეგმვის პროცესში. სკოლის კულტურაში ცვლილებები უფრო მდგრადი ხდება მაშინ, როდესაც კომპეტენციები ჩაშენებულია სკოლის ფორმალური დაგეგმვის პროცესში.*
- ▶ *ადგილობრივი პროექტებისა და ინიციატივების ხანგრძლივად მხარდაჭერა. სკოლებში ცვლილებისადმი არსებული წინააღმდეგობის დაძლევა და ურთიერთობებსა და პრაქტიკაში ცვლილების შეტანა საჭიროებს როგორც ძალისხმევას, ასევე, დროს. სისტემური ცვლილების განხორციელება შეუძლებელია ერთჯერადი ძალისხმევით. მნიშვნელოვანი შედეგებისა და მდგრადი ეფექტის მისაღებად უმნიშვნელოვანესია ხანგრძლივი მხარდაჭერა.*

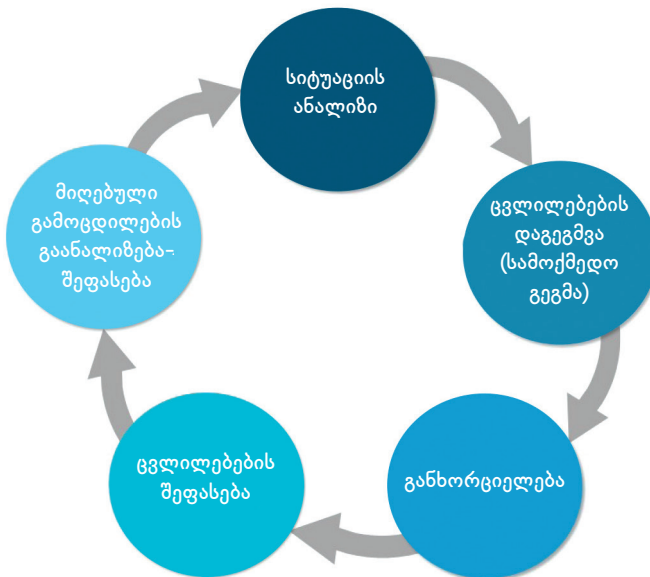
საერთო სასკოლო მიდგომის გამოყენების ხუთი ეტაპი

ქვევით მოცემულია ხუთი ეტაპი, რომლის გავლაც სკოლას შეუძლია დემოკრატიული სკოლის კულტურის განვითარებისა და მოსწავლეებში დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების განვითარებისადმი საერთო სასკოლო მიდგომის საშუალებით, იმისათვის, რომ გახდეს უფრო დემოკრატიული.

1. საჭიროა სიტუაციის ანალიზი, იმის იდენტიფიცირებისათვის, თუ რამდენად არის სკოლის ცხოვრებაში ჩართული დემოკრატიისა და ადამიანის უფლებების პრინციპები; მათ შორის, საჭიროა ძლიერი და სუსტი მხარეების იდენტიფიცირება და ამ პროცესში ყველა დაინტერესებული თუ პასუხისმგებელი პირის მონაწილეობა (მაგალითად, საერთო სას-

კოლო შეფასება, ძლიერი და სუსტი მხარეების, შესაძლებლობებისა და საფრთხეების SWOT ანალიზი).

2. იმ პოტენციური სფეროების იდენტიფიცირება, რომლებშიც საჭიროა ცვლილებების შეტანა და სამოქმედო გეგმის შემუშავება, რომელშიც განსაზღვრული იქნება ის კონკრეტული ნაბიჯები თუ აქტივობები, რომლებიც საჭიროა დაგეგმილი ცვლილების განსახორციელებლად (მაგალითად, დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების მისადაგება სწავლის შედეგებზე).
3. სამოქმედო გეგმის განხორციელება სასკოლო საზოგადოების მონაწილეობით.
4. პროგრესისა და შესრულებული სამუშაოს შედეგების შეფასება.
5. მიღებული გამოცდილების გაზიარება ყველა დაინტერესებული პირისათვის, აგრეთვე, სხვა სკოლებისათვის და შემდგომი მოქმედებების დაგეგმვა.

წინასწარი დასკვნები

რეკომენდებულია, რომ ყველა მონაწილე თუ დაინტერესებული მხარე აცნობიერებდეს და ითვალისწინებდეს, თუ რაოდენ მნიშვნელოვანია საერთო სასკოლო მიდგომა დემოკრატიული სკოლის კულტურის განვითარებისა და მოსწავლეებში დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების განვითარების

საქმეში. კვლევების შედეგებით დასტურდება, რომ როდესაც მოსწავლეები-სათვის შექმნილია უსაფრთხო სასწავლო გარემო, რომელიც იძლევა დემოკრატიისა და ადამიანის უფლებების ღირებულებებისა და პრინციპების კვლევის, გაგებისა და პრაქტიკაში გამოცდის საშუალებას, იზრდება ალბათობა იმისა, რომ მოსწავლეებს ჰქონდეთ შემდეგი მიღწევები:

- ▶ გაიღრმანონ ცოდნა სამოქალაქო საკითხების შესახებ;
- ▶ დაიცვან დემოკრატიული ღირებულებები;
- ▶ მეტი შეიტყონ საკუთარი უფლებების შესახებ და, აგრეთვე, სხვა პირების მიმართ საკუთარი პასუხისმგებლობების შესახებ;
- ▶ მზად იყვნენ სხვების უფლებების დასაცავად;
- ▶ მიაღწიონ კრიტიკული აზროვნების მაღალ საფეხურს;
- ▶ ჩამოყალიბდნენ პოზიტიურ და სოციალურად პასუხისმგებელ პიროვნებებად;
- ▶ ითანამშრომლონ ნაყოფიერად და ეფექტურად საკუთარ თანატოლებთან, მოსმენის, პატივისცემისა და ემპათიის უნარების გამოყენებით;
- ▶ აიღონ პასუხისმგებლობა საკუთარ გადაწყვეტილებებზე;
- ▶ შეიძინონ პოზიტიური დამოკიდებულება საზოგადოებაში ინკლუზიურობისა და მრავალფეროვნების მიმართ;
- ▶ ჩაერთონ პოლიტიკურ და სოციალურ პროცესებში;
- ▶ თავი იგრძნონ თვითმყოფად მოქალაქეებად, რომლებსაც შეუძლიათ, წინ აღუდგნენ უსამართლობას, თანასწორობის პრინციპების დარღვევას და იზრდნენ მსოფლიოში სიღარიბის წინააღმდეგ;
- ▶ მონაწილეობა მიიღონ დემოკრატიულ პროცესებსა და აქტივობებში.

დასკვნის სახით, საერთო სასკოლო მიდგომის გამოყენება სკოლის დემოკრატიული კულტურის განვითარებისა და მოსწავლეებში დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების განვითარების მიზნით, ხელს უწყობს, რომ მოსწავლეებმა შეიძინონ მეტი ცოდნა, იყვნენ უფრო მოაზროვნე, პასუხისმგებელი, აქტიური და საჭირო კომპეტენციებით აღჭურვილი მოქალაქეები.

გამოყენებული ლიტერატურა

Amnesty International (2012), *Becoming a human rights friendly school – A guide for schools around the world*, Amnesty International, London: www.amnesty.org/en/documents/pol32/001/2012/en/.

Council of Europe (2007), *Democratic governance of schools*, Council of Europe, Strasbourg: <https://rm.coe.int/democratic-governance-of-schools/16804915a4>.

Council of Europe (2009), *How all teachers can support citizenship and human rights education: a framework for the development of competences*, Council of Europe, Strasbourg: <https://rm.coe.int/16802f726a>.

Council of Europe (2010), *School–community–university partnerships for a sustainable democracy: education for democratic citizenship in Europe and the United States*, Council of Europe, Strasbourg: <https://rm.coe.int/16802f7271>.

Council of Europe/The European Wergeland Centre (2014), *Democracy in the making: good practices from five years of Regional Summer Academies “Democracy at school and human rights in action”*, Huddlestone T. (ed.): www.theewc.org/Content/Library/Research-Development/Project-documents-and-reports/Democracy-in-the-Making.

Council of Europe/The European Wergeland Centre (2015), *Signposts: policy and practice for teaching about religions and non-religious world views in intercultural education*: www.theewc.org/Content/Library/COE-Steering-documents/Recommendations/Signposts-Policy-and-practice-for-teaching-about-religions-and-non-religious-world-views-in-intercultural-education.

Covell K. (2013), “*Children’s human rights education as a means to social justice: a case study from England*”, *Revista Internacional de Educacion para la Justicia Social* Vol. 2, No. 1, pp. 35–48.

European Commission/Eurydice (2015), *Citizenship education in Europe*: https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/index.php/Publications:Citizenship_Education_in_Europe.

Institute of Education UCL, Hunt F. and King R. P. (2015), *Supporting whole school approaches to global learning: focusing learning and mapping impact*, *Development Education Research Centre*, Research Paper No.13 for the Global Learning Programme, Global Learning Programme/OXFAM.

Kerr D. (2017), *Evaluation Report of the Regional Summer Academy (RSA) Programme ‘Learning Democracy and Human Rights’*, commissioned by the Council of Europe and the European Wergeland Centre, United Kingdom: www.theewc.org/content/download/1867/14664/file/External%20evaluation%20Regional%20Summer%20Academies.pdf

OECD (2015), *Education Policy Outlook 2015*, Making reforms happen: www.oecd.org/publications/education-policy-outlook-2015-9789264225442-en.htm.

OECD (2017), PISA 2015 Results (Volume III), *Students' well-being*, OECD Publishing, Paris.

OSCE/ODIHR, Council of Europe, OHCHR and UNESCO (2009), *Humanrights education in the school systems of Europe, Central Asia and North America: a compendium of good practice*: www.ohchr.org/Documents/Publications/CompendiumHRE.pdf.

Sebba J. and Robinson C. (2010), *Evaluation of UNICEF UK's Rights Respecting Schools Award*, Final report 2010, Universities of Sussex and Brighton: www.unicef.org.uk/rights-respecting-schools/wp-content/uploads/sites/4/2014/12/RRSA_Evaluation_Report.pdf.

The European Wergeland Centre (2016), *The EDC/HRE whole school approach for the prevention of discrimination and violence in schools and communities*, Tibbitts F. (ed.): www.theewc.org/Content/Library/Research-Development/Literature/THE-EDC-HRE-WHOLE-SCHOOL-APPROACH-FOR-THE-PREVENTION-OF-DISCRIMINATION-AND-VIOLENCE-IN-SCHOOLS-AND-COMMUNITIES.

UNICEF (2009), *Manual: child friendly schools*, UNICEF, New York: www.unicef.org/publications/files/Child_Friendly_Schools_Manual_EN_040809.pdf.

UNICEF (2014), *Children rights education toolkit: rooting child rights in early childhood education*, primary and secondary schools, UNICEF, Geneva: www.unicef.org/crc/files/UNICEF_CRE_Toolkit_FINAL_web_version170414.pdf; provides a short comparison of three existing programmes including impact and challenges, pp. 66-76.

UNICEF UK (2017), *Rights Respecting Schools Award*, UNICEF, London: www.unicef.org.uk/rights-respecting-schools/.

Van Driel B., Darmody M. and Kerzil J. (2016), *Education policies and practices to foster tolerance, respect for diversity and civic responsibility in children and young people in the EU*, NESET II report, Publications Office of the European Union, Luxembourg: http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/repository/education/library/study/2016/neset-education-tolerance-2016_en.pdf.

Weidinger W. and Gollob R. (2009), *"Participation in formal education: no false promises, please!"*, Coyote Issue 14, March, Council of Europe and European Commission: <http://pjp-eu.coe.int/en/web/youth-partnership/issue-14-march-2009>.

თავი 6

დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციები და ბრძოლა ქაღალდობრივი ექსტრემიზმისა და ტერორიზმისაკენ მიმავალ ნაღიკადიზაციასთან

შინაარსი

- ▶ ვისთვის არის განკუთვნილი წინამდებარე თავი?
- ▶ მიზანი და მიმოხილვა
- ▶ როგორ ესადაგება მოცემული სარეკომენდაციო ჩარჩო რადიკალიზაციის წინააღმდეგ ბრძოლას?
- ▶ რადიკალიზაციის, ძალადობრივი ექსტრემიზმისა და ტერორიზმის განმარტება
- ▶ რადიკალიზაციის პროცესის ცვალებადობა
- ▶ რადიკალიზაციის ხელშემწყობი გარემოებები
- ▶ რადიკალიზაციის მიმართ მდგრადობა
- ▶ როგორ ესადაგება მოცემული სარეკომენდაციო ჩარჩო რადიკალიზაციის წინააღმდეგ ბრძოლას
- ▶ პრაქტიკა – როგორ მივალწივით დასახულ მიზნებს
- ▶ რეკომენდაციები
- ▶ გამოყენებული ლიტერატურა
- ▶ დამატებითი საკითხავი

ზისთვის არის განკუთვნილი წინააღმდეგობა თავი

წინამდებარე თავის სამიზნე ჯგუფებს წარმოადგენენ შემდეგი პირები:

- ▶ პოლიტიკურ გადაწყვეტილებებზე, პოლიტიკაზე და დემოკრატიულ მმართველობაზე პასუხისმგებელი პირები, საჯარო ხელისუფლების წარმომადგენლები, სოციალურ ინტეგრაციაზე და სოციალურ კავშირებზე პასუხისმგებელი პირები, საზოგადოებრივი წესრიგის დამცავები, უსაფრთხოებასა და განათლებაზე პასუხისმგებელი პირები;
- ▶ სოციალურ ინტეგრაციასა და სოციალურ კავშირებზე, მოსწავლეთა კეთილდღეობასა და უსაფრთხოებაზე პასუხისმგებელი პედაგოგები (მაგ. საგანმანათლებლო დაწესებულებების ხელმძღვანელები და უფროსი თანამშრომლები);
- ▶ პრაქტიკოსი მასწავლებლები;
- ▶ მოსწავლეთა მშობლები, მშობელთა გაერთიანებები და სკოლის საბჭო;
- ▶ პოლიცია, უსაფრთხოების სამსახურების პერსონალი და საზოგადოების სხვა წევრები, რომლებიც ჩართული არიან ძალადობრივი ექსტრემიზმისა და ტერორიზმის წინააღმდეგ ბრძოლაში.

წინამდებარე თავში შეგნებულად შევიკავეთ თავი ტექნიკური ენის გამოყენებისაგან რადიკალიზაციის მიმოხილვისას, რომლის შედეგიც არის ძალადობრივი ექსტრემიზმი და ტერორიზმი, რათა ამ თავში განხილული საკითხები გასაგები ყოფილიყო ყველასათვის, მათ შორის, არასპეციალისტი მკითხველისათვის.

მიზანი და მიმოხილვა

წინამდებარე თავში განხილულია, თუ რატომ თამაშობს დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების სარეკომენდაციო ჩარჩოზე (შემდგომ, კომპეტენციების ჩარჩო) დაფუძნებული განათლება მნიშვნელოვან როლს იმ რადიკალიზაციის აღკვეთაში, რომლის შედეგიც არის ძალადობრივი ექსტრემიზმი და ტერორიზმი. მოცემულ ჩარჩოში ყურადღება გამახვილებულია განათლების როლზე ახალგაზრდების დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციებით აღჭურვის საქმეში. აღნიშნული კომპეტენციები ხელს უწყობს ადამიანებში მდგრადობის განვითარებას იმ პირობებისადმი, რომლის საფუძველზეც შესაძლებელია აღმოცენდეს რადიკალიზაცია და, აგრეთვე, ეხმარება ადა-

მიანებს წინააღმდეგობა გაუწიონ არაადამიანურ ქცევებს და არ მიმართონ ძალადობას, როგორც კონფლიქტის მოგვარების გზას. გარდა ამისა, მოცემული კომპეტენციების განვითარებით, ადამიანი იძენს ინკლუზიურ საზოგადოებაში საკუთარი წვლილის შეტანისა და, ნაცვლად ძალადობრივი გზებისა, ცვლილების მშვიდობიანად და დემოკრატიული გზებით განხორციელების უნარსა და განწყობას.

იმისათვის, რომ აღნიშნული მიდგომა წარმატებული აღმოჩნდეს, სახელმწიფო ინსტიტუტებმა უნდა უზრუნველყონ ის, რომ მათი სტრუქტურები რეაგირებენ მოქალაქეთა პრობლემებზე და ეცადონ, გაამყარონ ამ სტრუქტურების ლეგიტიმურობა, დიალოგისა და მძლავრი დემოკრატიული ჩართულობის საფუძველზე. ასევე, საჭიროა სათანადო ღონისძიებების გატარება, უფრო მასშტაბური პრობლემების მოსაგვარებლად, რომელიც მარგინალიზებული მოსახლეობის წინაშე დგას და უკავშირდება არახელსაყრელ პირობებს, დისკრიმინაციასა და გარიყულობას. მოცემული სტრატეგიის ძირითად მიზანს წარმოადგენს დემოკრატიული საზოგადოების შენება, რომელსაც საფუძვლად ადამიანის უფლებები უდევს.

წინამდებარე თავში მოცემული მიდგომის მიზანს წარმოადგენს რადიკალიზაციის აღკვეთა ძირშივე, ვიდრე იგი ძალადობრივ ექსტრემიზმში გადაიზრდება (და არა განათლების გამოყენება უკვე ჩამოყალიბებული რადიკალიზაციის წინააღმდეგ საბრძოლველად). სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, კომპეტენციების მოცემულ ჩარჩოზე დაფუძნებული მიდგომა პრევენციულ ხასიათს ატარებს (ნაცვლად, რეაქციული ხასიათისა).

წინამდებარე თავში მოცემულია ევროპის საბჭოს მიერ გამოქვეყნებული ორი სამოქმედო გეგმა: ტერორიზმისკენ მიმავალი ძალადობრივი ექსტრემიზმისა და რადიკალიზაციის წინააღმდეგ ბრძოლის სამოქმედო გეგმა და ინკლუზიური საზოგადოების მშენებლობის სამოქმედო გეგმა.

როგორ უსადაგება მოსახელი სანიკომუნდაციო ჩარჩო რადიკალიზაციის წინააღმდეგ ბრძოლას?

კომპეტენციების წინამდებარე ჩარჩო უსადაგება იმ პირობებისადმი მდგრადობის გამოუმუშავებას, რომელიც რადიკალიზაციის საფუძველი შეიძლება გახდეს, ვინაიდან სარეკომუნდაციო ჩარჩოში შესული კომპეტენციები სწო-

რედ იმ კომპეტენციებს წარმოადგენს, რომელსაც საჭიროებენ ახალგაზრდები, რათა:

- ▶ კრიტიკულად გააანალიზონ, შეაფასონ, წინ აღუდგენ და უარყონ ნებისმიერი კომუნიკაცია, პროპაგანდა და რიტორიკა, რომელიც უკავშირდება ძალადობრივ ექსტრემიზმსა და ტერორიზმს;
- ▶ თავიდან აირიდონ ადამიანების მარტივი და გაუაზრებელი დაყოფა „ჩვენ მათ წინააღმდეგ“ პრინციპით, გაიაზრონ სოციალური და პოლიტიკური საკითხების კომპლექსური ხასიათი და აღიარონ, რომ ამ საკითხების მოგვარება მარტივი მიდგომების გამოყენებით ყოველთვის ადეკვატურად ვერ ხერხდება;
- ▶ გამოიყენონ წარმოსახვის უნარი, რათა აღიქვან, გაიგონ და დააფასონ სხვა ადამიანების შეხედულებები, ხედვები და მსოფლმხედველობები და აღიარონ, რომ სხვა ადამიანების ხედვები ისეთივე გამართლებული და ჭეშმარიტი შეიძლება იყოს, როგორც მათი საკუთარი ხედვები, თუ მოვლენებს მათი პოზიციიდან შევხედავთ;
- ▶ აღიქვან და დააფასონ არაძალადობრივი, დემოკრატიული საშუალებების მნიშვნელობა და მათი ეფექტურობა როგორც ინსტრუმენტისა, მოქალაქეების მიერ საკუთარი მოსაზრებებისა და შეხედულებების მშვიდობიანად გამოხატვისას, განსხვავებულ მოსაზრებათა შეჯერებისას და პოლიტიკური და სოციალური მიზნებისკენ სწრაფვისას;
- ▶ დააფასონ ადამიანის ღირსება, ადამიანის უფლებები, კულტურული მრავალფეროვნება, დემოკრატია, სამართლიანობა და კანონის უზენაესობა.

რადიკალიზაციის, ძალადობრივი ექსტრემიზმისა და ტერორიზმის განაღობვა

წინამდებარე თავში გამოყენებული ოთხი ძირითადი ტერმინის (რადიკალიზაცია, ექსტრემიზმი, ძალადობრივი ექსტრემიზმი და ტერორიზმი) განმარტებებზე არ არსებობს ერთიანი შეთანხმება, ვინაიდან სხვადასხვა ავტორი ამ ტერმინებში სხვადასხვა ცნებას მოიაზრებს. თუმცა, წინამდებარე თავის მიზნებიდან გამომდინარე, მოცემული ტერმინები გამოიყენება კონკრეტული მნიშვნელობით, ადამიანის უფლებებისა და დემოკრატიის ცნებებთან დაკავშირებით.

რას წარმოადგენს რადიკალიზაცია?

რადიკალი ეწოდება პირს, რომელიც იღვწის არსებული სოციალური და პოლიტიკური სისტემის ძირეული და ღრმა ცვლილების ან რესტრუქტური-

ზაციისათვის. შესაბამისად, ტერმინი გულისხმობს არა მხოლოდ მათ, ვინც ძალადობას მიმართავს კარდინალური რეფორმების გასატარებლად, არამედ მათაც, ვინც იყენებს ლეგიტიმურ და მშვიდობიან საშუალებებს იმავეს მისაღწევად. თუმცა წინამდებარე თავში მოცემულ მსჯელობაში ვგულისხმობთ მხოლოდ იმ რადიკალებს, რომლებიც მომხრე არიან ან მიმართავენ ძალადობრივ ექსტრემიზმსა და ტერორიზმს, სოციალური ან პოლიტიკური ცვლილებების განსახორციელებლად. ამგვარად, წინამდებარე თავის მიზნებიდან გამომდინარე, „რადიკალიზაცია“ განიმარტება, როგორც პროცესი, რომლის საშუალებითაც პიროვნება მხარს უჭერს, ემხრობა, ეხმარება ან მიმართავს ძალადობრივ ექსტრემიზმს ან ტერორიზმს, სოციალური ან პოლიტიკური ცვლილებების განსახორციელებლად.

რას წარმოადგენს ექსტრემიზმი?

ადამიანის უფლებათა პერსპექტივიდან, ტერმინი „ექსტრემიზმი“ შესაძლებელია განიმარტოს, როგორც ნებისმიერი პოზიცია, რომელიც საზოგადოებაში მოქმედი ძირითადი ნორმისგან მნიშვნელოვან და უკიდურეს გადახრას გულისხმობს, მოიცავს უაღრესად არატრადიციულ შეხედულებებს, რომელიც ეწინააღმდეგება საზოგადოებაში დამკვიდრებულ შეხედულებებს, ან სახავს არარეალურ მიზნებს, ან ემხრობა ამ მიზნების მისაღწევად უკიდურესი საშუალებების გამოყენებას. ამგვარად, თუ ქცევა, რომელიც ასოცირდება ექსტრემისტულ პოზიციასთან, არ არღვევს სხვა ადამიანების უფლებებს, ან არ ისახავს მიზნად არადემოკრატიულ სოციალურ თუ პოლიტიკურ ცვლილებას, ამგვარი პოზიცია პატივისცემას იმსახურებს. ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის თანახმად, პირი, რომელიც ფლობს ექსტრემისტულ პოზიციას, ყველა სხვა დანარჩენი ადამიანის მსგავსად, სარგებლობს აზრის, სინდისისა და რელიგიის თავისუფლებით, გამოხატვის თავისუფლებითა და დისკრიმინაციისგან თავისუფლებით, მიუხედავად იმისა, თუ რამდენად უჩვეულოდ ან უცნაურად აღიქმება მისი პოზიცია სხვების მიერ.

იმ შემთხვევაში, თუ ექსტრემისტული პოზიცია ძირს უთხრის, ემუქრება ან არღვევს ადამიანის უფლებებს ან სხვების თავისუფლებებს, იყენებს არადემოკრატიულ საშუალებებს, ან მიზნად ისახავს არადემოკრატიულ სოციალურ თუ პოლიტიკურ ცვლილებას, საჭიროა შეზღუდვების დაწესება მათზე, ვინც ამგვარ პოზიციას იკავებს. აღნიშნული შეზღუდვები გათვალისწინებული უნდა იყოს კანონით, უნდა ემსახურებოდეს დემოკრატიულ საზოგადოებაში სხვა ადამიანების დაცვას და უნდა იყოს აღნიშნული საჭიროების პროპორციული.

რას წარმოადგენს ძალადობრივი ექსტრემიზმი?

„ძალადობრივი ექსტრემიზმი“ წარმოადგენს ექსტრემისტულ პოზიციას, რომელიც ემხრობა ან მიმართავს ძალადობას. ძალადობრივ ექსტრემიზმს შესაძლებელია არ გააჩნდეს აშკარა სოციალური ან პოლიტიკური მიზნები. მაგალითად, შესაძლებელია, იგი მიმართული იყოს კონკრეტული რასობრივი, ეთნიკური, ეროვნული, რელიგიური ან სხვა კულტურული ჯგუფის წევრების წინააღმდეგ, რომლებიც ძალადობის უშუალო ზემოქმედების ქვეშ ექცვიან და არ გააჩნდეს სხვა რაიმე კონკრეტული მიზანი. თუმცა ძალადობრივი ექსტრემიზმის ბევრ მიმდევარს გააჩნია სოციალური ან პოლიტიკური მიზანი, რომლის მიღწევასაც ისინი ძალადობის გამოყენებით ცდილობენ.

ძალადობის გამოყენება სხვა ადამიანების წინააღმდეგ წარმოადგენს უკიდურესად სერიოზულ ანტიდემოკრატიულ ქმედებას და, საბოლოო ჯამში, ლახავს სხვების ღირსებასა და უფლებებს. ნებისმიერი დემოკრატიული საზოგადოება უნდა ცდილობდეს, წინ აღუდგეს და აღკვეთოს ძალადობრივი ექსტრემიზმი.

რას წარმოადგენს ტერორიზმი?

ტერორიზმი არის ძალადობრივ ექსტრემიზმზე უფრო კომპლექსური მოვლენა – იგი წარმოადგენს ძალადობრივი ექსტრემიზმის ერთ-ერთ კონკრეტულ ტიპს, რომელიც მიზნად ისახავს მოსახლეობაში შიშის დანერგვას პოლიტიკური მიზნის მისაღწევად. ტერმინი „ტერორიზმი“ განიმარტება, როგორც ძალადობრივი ქმედება ან ძალადობრივი ქმედების მუქარა, რომელსაც არ გააჩნია არც სამართლებრივი და არც მორალური საფუძვლები და ემსახურება მოსახლეობაში შიშის, პანიკის, შფოთვის ან ტერორის დანერგვას. ტერორიზმის უშუალო მსხვერპლთა არჩევა ხდება სამიზნე მოსახლეობიდან ან რანდომიზაციის პრინციპით ან შერჩევით და წარმოადგენს მუქარის შემცველ პოლიტიკურ გზავნილს. აღნიშნული გზავნილი ემსახურება მისი აუდიტორიით (იქნება ეს მთავრობა, საზოგადოება თუ საზოგადოების ნაწილი) მანიპულირებას და ამ აუდიტორიის დაშინებას, დემორალიზაციას, დესტაბილიზაციას, პოლარიზაციას, პროვოცირებას ან იძულებას, იმ იმედით, რომ შედეგად მიღებული დაუცველობა ხელს შეუწყობს დამნაშავეს მიზნის მიღწევაში.

წლების განმავლობაში ტერორიზმს მიმართავდნენ ინდივიდუალური პირები, ქვესახელმწიფო ერთეულები, სახელმწიფოები, სახელმწიფოს მიერ დაფი-

ნანსებული ან ტრანსნაციონალური დამნაშავეები (სახელმწიფოთა მხრიდან ტერორიზმის გამოყენება ხდება ომების დროს და მის მიზანს წარმოადგენს ტერიტორიების დაპყრობა და მოსახლეობის ან ოპოზიციურად განწყობილი მხარის დამორჩილება).

ძალადობრივი ექსტრემიზმისა და ტერორიზმის გამოყენების მიზეზები

წლების განმავლობაში, ძალადობრივი ექსტრემიზმისა და ტერორიზმის გამოყენება ხდებოდა მთელი რიგი სხვადასხვა რადიკალური მიზეზის გამო. შეუძლებელია მათი დაკავშირება ერთ კონკრეტულ მიზეზთან და იგი არც ახალ ფენომენს წარმოადგენს, რადგან მისი გამოვლინებები უხვად მოიპოვება ევროპული საზოგადოებების ისტორიაში.

წინამდებარე თავი ეხება რადიკალიზაციას, რომელიც შობს ძალადობრივ ექსტრემიზმსა და ტერორიზმს, მიუხედავად იმისა, თუ რა წარმოადგენს მის მიზეზს.

რადიკალიზაციის პროცესის სვალება

რადიკალიზაციის პროცესის კვლევამ აჩვენა, რომ არ არსებობს ერთი საერთო გზა, რომელსაც ირჩევენ რადიკალები ძალადობრივი ექსტრემიზმისა და ტერორიზმისაკენ. ასევე, არ არსებობს ერთი ფსიქოლოგიური პროფილი და საერთო დემოგრაფიული მახასიათებლების ნაკრები, რომელსაც იზიარებენ ის პირები, რომლებიც ძალადობრივი ექსტრემიზმისა და ტერორიზმისაკენ სავალ გზას ირჩევენ. კვლევებით დადგინდა, რომ რადიკალებს სხვადასხვა სოციალური წარმომავლობა, ძალადობრივ ექსტრემიზმსა და ტერორიზმზე არჩევანის გაკეთების განსხვავებული პიროვნული მოტივაცია გააჩნიათ და ერთმანეთისაგან განსხვავებული გარემოებები და პირობები ითრევს მათ ან უბიძგებს ძალადობრივი ექსტრემიზმისა და ტერორიზმისაკენ. გარდა ამისა, აბსოლუტურად იდენტური პირობები შეიძლება ერთი პიროვნებისათვის გახდეს საფუძველი იმისა, რომ იგი ჩართულ იქნეს ძალადობრივ ექსტრემიზმსა და ტერორიზმში და სხვა მრავალი პიროვნებისათვის არ გახდეს იმის საფუძველი, რომ ისინი იქცნენ რადიკალებად.

ასევე, უნდა აღინიშნოს, რომ არ არის აუცილებელი, რადიკალიზაცია სწორხაზოვანი პროცესი იყოს, რომლის დროსაც პიროვნებაში ეტაპობრივად მძაფრდება რადიკალიზმი და იგი პროგრესულად მიემართება ძალადობრი-

ვი ექსტრემიზმისა და ტერორიზმისაკენ, რაც, საბოლოო ჯამში, კულმინაციას აღწევს და ყალიბდება ძალადობრივ მიზნად. ნაცვლად ამისა, ზოგიერთი პიროვნება რადიკალიზაციის უფრო კომპლექსურ გზას გადის; რაც გამოიხატება იმაში, რომ ისინი ხან ახლოს არიან ძალადობრივ ექსტრემიზმთან და ხან შორდებიან მას, გარემოებების ცვალებადობის მიხედვით და, ასევე, იმის მიხედვით, თუ როგორ ადაამიანებთან უწევთ მათ შეხება ყოველდღიურ ცხოვრებაში.

გარდა ამისა, ყველა პიროვნება, რომელიც, საბოლოო ჯამში, ემხრობა ძალადობრივ ექსტრემიზმსა და ტერორიზმს, არ მიმართავს ძალადობრივ ქმედებებს თავად; და პირები, რომლებიც ძალადობრივი ექსტრემიზმისა და ტერორიზმის მომხრეებად ყალიბდებიან, სხვადასხვა დონით არიან ჩართული ძალადობრივ ექსტრემიზმსა და ტერორიზმში და სხვადასხვა დონეზე უძღვნიან თავს ამ მიზანს. ზოგი რადიკალი მზადყოფნასა და სურვილს გამოხატავს, რომ მიმართოს ძალადობას, ზოგმა შესაძლებელია გამოხატოს მხოლოდ ძალადობის ხელშეწყობის სურვილი (მაგალითად, ფინანსებისა და საქონლის მიწოდებით); არიან ისეთებიც, რომლებიც ძალადობის გამოყენების მომხრე არიან, თუმცა არ გამოთქვამენ სურვილს, თავად მიიღონ მონაწილეობა ამ ძალადობაში, ან თუნდაც რაიმენაირად დაეხმარონ მათ, ვინც ძალადობას სჩადის. ძალადობრივი ექსტრემისტები და ტერორისტული დაჯგუფებები, ისევე, როგორც სხვა დანარჩენი სოციალური ჯგუფები, მრავალფეროვნებით გამოირჩევა, რაც იმას ნიშნავს, რომ ამგვარ ერთ ჯგუფში გაწევრიანებული პირები ერთმანეთისაგან განსხვავდებიან. ამასთან დაკავშირებით, მნიშვნელოვანია, აღინიშნოს, რომ ძალადობრივი ექსტრემიზმისა და ტერორიზმის ხელშეწყობა იმავე მორალურ და სამართლებრივ პასუხისმგებლობას შეიცავს, რასაც ძალადობრივი ქმედება.

ნადიკალიზაციის ხელშეწყობი განემოუბაბი

კვლევამ აჩვენა, რომ არსებობს უამრავი გარემოება, რომელსაც პოტენციურად შეუძლია პიროვნება რადიკალიზმის გზაზე დააყენოს. ამგვარი გარემოებები შესაძლებელია ორ ძირითად ტიპად დაიყოს: განმპირობებელი გარემოებები და ხელშემწყობი გარემოებები. ქვევით მოცემული აღწერილობების გაცნობისას, აუცილებელია, გავითვალისწინოთ, რომ სხვადასხვა პირის შემთხვევაში, მოქმედებს სხვადასხვა გარემოების ერთობლიობა, არც ერთი ქვევით დახასიათებული გარემოება თავისთავად ხელს არ უწ-

ყოფს პიროვნების რადიკალიზაციას და, იმ შემთხვევაშიც კი, თუ ჩამოთვლილი გარემოებებიდან ძალიან ბევრი ერთ მოცემულობაში იყრის თავს, არ არის აუცილებელი, ამან პიროვნებას უბიძგოს იმისკენ, რომ მიმართოს ძალადობრივ ექსტრემიზმს ან ტერორიზმს, განსაკუთრებით, თუ ეს პიროვნება აღჭურვილია იმ კომპეტენციებით, რომელიც მას სძენს მდგრადობას ძალადობრივი ექსტრემიზმისა და ტერორიზმის პროპაგანდისა და რიტორიკის მიმართ.

ქვევით აღწერილი ყველა გარემოება ემყარება კვლევის მასალებიდან მიღებულ მტკიცებულებებს. იმ შემთხვევაში, თუ მკითხველი დაინტერესდება იმით, რომ მეტი შეიტყოს ამ გარემოებების შესახებ, შეუძლია, გაეცნოს წყაროებს, რომლებიც მითითებულია მოცემული თავის ბოლოს, დამატებით საკითხავი მასალის სახით.

განმაპირობებელი გარემოებები

რადიკალიზაციამ შესაძლებელია თავი იჩინოს ქვევით აღწერილი გარემოებებიდან ერთის ან რამდენიმეს არსებობისას, რომელიც მოიცავს როგორც პიროვნულ, ასევე, სოციალურ და პოლიტიკურ გარემოებებს (შენიშვნა: გარემოებათა რიგობითობას, რომლის მიხედვითაც ისინი ქვევით არის მოცემული, არანაირი მნიშვნელობა არ ენიჭება).

პრობლემური ოჯახური წარმომავლობა

არის შემთხვევები, როდესაც პიროვნება იზრდება ისეთ ოჯახში, რომელსაც კონფლიქტური ურთიერთობების, ოჯახური ძალადობის, მშობლების მიერ ნარკოტიკების ავადმომხმარების, მშობლების ფსიქიკური დაავადებისა ან მშობლების მხრიდან ძალადობის ისტორია აქვს. როდესაც პიროვნება იზრდება ოჯახში, რომელსაც ჩამოთვლილთაგან ერთი ან მეტი მახასიათებელი გააჩნია, დიდია ალბათობა იმისა, რომ იგი განვითარების პროცესში მოკლებული იყოს სათანადო ინტელექტუალურ, ემოციურ თუ ქვევით მხარდაჭერას – ისინი მოკლებული არიან მეთვალეყურეობას და ხშირად იზრდებიან მკაცრი და არასწორი დისციპლინის ქვეშ. ამგვარი ოჯახური წარმომავლობის მქონე პირების შემთხვევაში, იზრდება ალბათობა იმისა, რომ ვერ მიიღონ სათანადო განათლება ან ცუდი მოსწრება ჰქონდეთ, ჩაიდიონონ დანაშაულებრივი ქმედებები და გამოავლინონ ძალადობისა და აგრესიისათვის მზადყოფნა.

სხვა ადამიანებისგან ან საზოგადოებისგან გაუცხოება

მშობლებისგან და ოჯახის სხვა წევრებისაგან გაუცხოება, თანატოლებისაგან გამიჯვნა, სხვა ადამიანებისაგან იზოლირებულობის განცდა, რომელიმე სოციალური ჯგუფისადმი კუთვნილების განცდის დეფიციტი და საზოგადოებისგან გაუცხოება ემოციური დაუცველობის, მიუსაფარობისა და მარტოობის განცდას ბადებს. სოციალურად გაუცხოებული პირები, შესაძლებელია, მიდრეკილი იყვნენ რადიკალიზაციისაკენ, ვინაიდან ძალადობრივ ექსტრემისტთა ჯგუფში გაწევრიანებით მათ, შესაძლებელია, მეგობრობისა და ამხანაგობის ის განცდა იპოვონ, რომელიც მათ ესოდენ სჭირდებათ.

პიროვნულ იდენტობასთან დაკავშირებული სირთულეები

ადამიანები ზოგჯერ განიცდიან დიფუზიური იდენტობის, გაურკვეველი ან არასტაბილური იდენტობის პრობლემებს, რომლის დროსაც მათ არ აქვთ საკუთარი თავის შესახებ გარკვეულობისა და დაცულობის განცდა და არ არიან დარწმუნებულები, თუ როგორ უნდა აღწერონ ან დაახასიათონ საკუთარი პიროვნება, რა წარმოადგენს მათი ცხოვრების მიზანს, რისდამი გააჩნიათ ინტერესი, რა უნდა იყოს მათი სამომავლო გეგმა. ერთ მოცემულ მომენტში, იდენტობის გაურკვეველობა მოქმედებს პიროვნების რამდენიმე ასპექტზე, თუმცა, შესაძლებელია, იგი ერთდროულად მრავალ ასპექტზეც აისახოს. იდენტობასთან დაკავშირებული ზემოთ ჩამოთვლილი სირთულეები ზოგიერთ პიროვნებას ახასიათებს მომწიფების ან ადრეული ახალგაზრდობის ასაკში და, შესაძლებელია, უკავშირდებოდეს საკუთარ თავში რწმენის ნაკლებობას, დაუცველობისა და არასტაბილურობის განცდას. ვინაიდან ძალადობრივ-ექსტრემისტული და ტერორისტული ორგანიზაციები გარკვეულობის განცდას სთავაზობენ მის წევრებს და შესწევთ ძალა, მათ წევრებში ძლიერი იდენტობა განავითარონ, მიზნისადმი მტკიცე დამოკიდებულების საშუალებით, ეს ორგანიზაციები შესაძლებელია იზიდავდნენ ისეთ პიროვნებებს, რომლებიც საკუთარ იდენტობასთან დაკავშირებულ სირთულეებს ებრძვიან.

მარტივი აზროვნების სტილი

ადამიანებს ერთმანეთისგან ძლიერ განსხვავებული აზროვნების სტილი აქვთ. ზოგიერთი ადამიანის აზროვნების სტილი ძალიან მარტივია. ეს ადამიანები კითხვებზე უპირატესობას ანიჭებენ ერთ, გარკვეულ და ნათელ პასუხს, ნაცვლად ორაზროვანი ან კვალიფიციური პასუხებისა. სოციალური ჯგუფები-

სადმი მათ ახასიათებთ უმარტივესი მიდგომა „ჩვენ მათ წინააღმდეგ“ და სხვა ადამიანები დახარისხებული ჰყავთ მეგობრებად და მტრებად. ისინი მიდრეკილი არიან განზოგადებისაკენ და უგულებელჰყოფენ გამონაკლისებისა და ალტერნატივების არსებობას, დაუფიქრებლად უარყოფენ საპირისპირო მოსაზრებას და არ გააჩნიათ სურვილი, შეცვალონ საკუთარი აზროვნების სტილი. როგორც აღმოჩნდა, ადამიანები, რომლებსაც მარტივი აზროვნების სტილი გააჩნიათ, მეტად არიან მიდრეკილი კონფლიქტებისაკენ, ნაკლებად ირჩევენ თანამშრომლობისა და კომპრომისის გზას კონფლიქტების მოსაგვარებლად, არ გააჩნიათ ემპათია იმ ადამიანების მიმართ, რომლებიც სხვა სოციალურ ჯგუფს ეკუთვნიან და მეტად არიან მიდრეკილი დოგმატური და ავტორიტატული პოზიციის დაკავებისაკენ. ასევე, აღმოჩნდა, რომ იმ ადამიანებს შორის, რომლებიც ამგვარი აზროვნების სტილს ფლობენ, უფრო დიდია ალბათობა იმისა, რომ ისინი ძალადობრივ ექსტრემიზმს მიემხრონ.

პოზიტიური მაგალითებისა და ალტერნატიული ხედვების ნაკლებობა

ზოგიერთი ადამიანი ისე იზრდება, რომ არ აქვს პოზიტიურ მაგალითებთან და მრავალფეროვან შეხედულებებთან თუ პერსპექტივებთან შეხება ყოველდღიურად; საკუთარ ოჯახსა და სკოლაში მათ არ აქვთ შესაძლებლობა, გააანალიზონ, გაიზიარონ და დიალოგი გამართონ ღირებულებებზე, დამოკიდებულებებსა და სოციალურ საკითხებზე. თუ მათ უწევთ შეხება სხვა ადამიანებთან, რომლებიც ალტრუისტულ და თავაზიან ქცევას ავლენენ და ფართო ცოდნას ფლობენ, და ისინი ეცნობიან ამ ადამიანების მიერ გამოთქმულ იდეებს, მოსაზრებებსა და ნაზრევს, ან ეცნობიან ახალ ხედვებს წაკითხული მასალიდან, მათ, რომელთაც მანამდე ძალადობრივი ექსტრემიზმისკენ მიდრეკილება აღენიშნებოდათ, შესაძლებელია უარი თქვან ამ მიმართულებით სვლის გაგრძელებაზე. ადამიანებს, რომლებიც მოკლებული არიან მსგავს შესაძლებლობებს, უფრო დიდი შანსი აქვთ, მიმართონ ძალადობრივ ექსტრემიზმს.

რასიზმი და დისკრიმინაცია

როდესაც იმ რასობრივი, ეთნიკური ან რელიგიური ჯგუფის წევრები, რომელსაც კონკრეტული პირი ეკუთვნის, რასიზმის, დისკრიმინაციისა და მტრობის მუდმივი სუბიექტები არიან, ან როდესაც ადამიანი ხშირად განიცდის რასობრივი, ეთნიკური ან რელიგიური ნიშნით პირად შევიწროებას, დევნას ან თავდასხმას, შესაძლებელია, მეტად იყოს მიდრეკილი რადიკალიზაციისაკენ.

ვინაიდან რასიზმისა და დისკრიმინაციის ნიადაგზე აღმოცენებული შეურაცხ-ყოფის, წყენისა და ბრახის განცდა მნიშვნელოვან მოტივად შეიძლება იქცეს იმისათვის, რომ პიროვნებამ მიმართოს ძალადობრივ ექსტრემიზმს.

სილატაკე და მარგინალიზაცია

რასიზმი და დისკრიმინაცია, რიგ შემთხვევებში, უმუშევრობისა და არასათანადო დასაქმების მიზეზი ხდება, რასაც, თავის მხრივ, შესაძლებელია მოჰყვეს ეკონომიკური გაჭირვება, სოციალური მობილობის დაკარგვა, შეზღუდული სოციალურ-ეკონომიკური შესაძლებლობები, გარიყვა და მარგინალიზაცია. ჩამოთვლილთაგან ყველა გარემოებას შეუძლია მიიყვანოს პირი რადიკალიზაციამდე. სოციალური მობილობის კარგვისა და შესაძლებლობების შეზღუდვის განცდა რასიზმისა და დისკრიმინაციისაგან დამოუკიდებლადაც შესაძლებელია გაჩნდეს, მაგალითად, ამგვარი განცდა შესაძლებელია გაუჩნდეს დაჩაგრულ ან არასახარბიელო მდგომარეობაში მყოფ უმრავლესობის წარმომადგენელს.

როდესაც ადამიანები საკუთარ პოზიციას ადარებენ სხვების პოზიციას და, ამ შედარების შედეგად, აცნობიერებენ, რომ მათ გაცილებით მწირი რესურსები გააჩნიათ, ვიდრე უნდა გააჩნდეთ, და როდესაც გრძნობენ, რომ მათ ძირითადი საზოგადოების წევრად მოაზრებას გარკვეული ბარიერები ახლავს და მათ არ გააჩნიათ წარმატებული მომავლის პერსპექტივები, უსამართლობისა და უთანასწორობის განცდამ შესაძლებელია საფუძველი დაუდოს მთელ რიგ ემოციებს, მათ შორის, ფრუსტრაციას, წყენასა და ბრახს. აღნიშნულმა ემოციებმა შესაძლებელია რადიკალიზაციისაკენ უბიძგოს პიროვნებას, განსაკუთრებით იმ შემთხვევაში, თუ ეს პიროვნება მიიჩნევს, რომ იმ სიტუაციის გამოსწორება, რომელშიც იგი იმყოფება, შეუძლებელია კანონიერი გზებითა და საშუალებებით.

უკმაყოფილება და უსამართლობა

არა მხოლოდ რასიზმი, დისკრიმინაცია, სილატაკე და მარგინალიზაცია შეიძლება იქცეს რადიკალიზაციის მოტივად. სხვა უსამართლობასთან დაკავშირებული გულისწყრომა, აღშფოთება და ბრახი შესაძლებელია იქცეს რადიკალიზაციის წყაროდ. მაგალითად, პოლიციის ქმედებით, მედიის ან სხვა საშუალებებით მიკერძოებულად გაშუქებული უმცირესობათა საკითხებით გამოწვეულმა უკმაყოფილებამ, ადამიანის უფლებების დარღვევით გამოწ-

ვეულმა ბრაზმა, ქვეყნის საგარეო პოლიტიკითა და უცხო ქვეყნის აგრესიით გამოწვეულმა ანტაგონიზმმა, ბრაზმა და სიძულვილმა, ასევე, მთავრობის პოლიტიკაში ორმაგი სტანდარტებით გამოწვეულმა გაღიზიანებამ, შესაძლებელია, პიროვნებაში აღძრას ამ უსამართლობების წინააღმდეგ მოქმედების სურვილი. იმ კულტურული ჯგუფის წევრების მიმართ ჩადენილი უსამართლობით გამოწვეული უკმაყოფილება, რომელსაც კონკრეტული პიროვნება მიეკუთვნება, შესაძლებელია, იქცეს რადიკალიზაციის განსაკუთრებით ძლიერ წამახალისებელ ფაქტორად. როდესაც ადამიანი აღიქვამს განსაკუთრებით მძიმე უსამართლობის გამოვლინებას და უკმაყოფილების შეგრძნება ეუფლება ამ უსამართლობის ჩამდენი პირისა თუ პირების მიმართ, ამ შემთხვევაში იზრდება ალბათობა იმისა, რომ პიროვნებამ მიმართოს ძალადობრივ ექსტრემიზმს.

პოლიტიკოსებით და ტრადიციული პოლიტიკით გამოწვეული იმედგაცრუება

ამჟამად მასშტაბური იმედგაცრუება აღინიშნება ტრადიციული პოლიტიკური პროცესების მიმართ და მიიჩნევა, რომ ტრადიციულ პოლიტიკაში ხშირად დომინირებს ელიტა, რომელიც მოწყვეტილია ყოველდღიურ პრობლემებსა და მოქალაქეთა ცხოვრებას. იმ შემთხვევაში, თუ არსებობს განცდა იმისა, რომ ხელისუფლების წარმომადგენელი პოლიტიკოსები არ რეაგირებენ მოქალაქეთა პრობლემებზე, ან ჩნდება განცდა იმისა, რომ პოლიტიკოსების მიერ განხორციელებული ქმედებები არ არის საკმარისი იმისათვის, რომ სათანადოდ მოაგვაროს მოქალაქეთა პრობლემები, თავს იჩენს პოლიტიკოსებისადმი უნდობლობა და პოლიტიკური სისტემის მიმართ უკმაყოფილება. აღნიშნულმა შესაძლებელია გამოიწვიოს ფრუსტრაცია და განცდა იმისა, რომ პიროვნება არ ფლობს შესაძლებლობებსა და საშუალებებს, შეცვალოს არსებული ვითარება, მან, შესაძლებელია, უარი თქვას იმ დემოკრატიულ ნორმებზე, რომლებსაც სხვები ექვემდებარებიან და მიმართოს მოქმედებათა ალტერნატიულ გზებს, რომლებიც შესაძლებელია მოიცავდეს ძალადობრივ ექსტრემიზმსაც.

მოქალაქეთა მონაწილეობის დემოკრატიული ფორმებით გამოწვეული უკმაყოფილება

პიროვნებები გარკვეულ უკმაყოფილებას შეიძლება გრძნობდნენ მოქალაქეთა მონაწილეობის დემოკრატიული ფორმების გამო. მაგალითად, შესაძ-

ლებელია მათ დაეუფლოთ განცდა იმისა, რომ ის ინსტიტუციური არხები, რომელთა საშუალებითაც მათ ეძლევათ შესაძლებლობა, გამოხატონ საკუთარი ხედვა და მოსაზრებები, არაეფექტურია და რომ მათ არ ეძლევათ საშუალება, ზემოქმედება იქონიონ საჯარო პოლიტიკაზე. შედეგად, შესაძლებელია, პიროვნებას გაუჩნდეს ძალაუფლების არქონის განცდა და ტრადიციულ პოლიტიკურ პროცესებში (როგორცაა ხმის მიცემა, არჩეული წარმომადგენლისადმი წერილობითი მიმართვა და სხვ.) და, ასევე, ალტერნატიულ და მშვიდობიან პოლიტიკურ პროცესებში (როგორებიცაა, საპროტესტო აქციებში მონაწილეობა, პეტიციებზე ხელმოწერა და სხვ.) მონაწილეობისა და ჩართვის აზრს ვერ ხედავდეს. ამგვარი გარემოებების არსებობის დროს ძალადობრივ ექსტრემისტთა დაჯგუფებებში გაწევრიანება მათ ძალაუფლების კვლავ მოპოვების განცდას უქმნის, რისი მოპოვებაც სხვა საშუალებებით არ შეუძლიათ.

ხელშემწყობი გარემოებები

როდესაც პიროვნება, ერთი ან რამდენიმე განმაპირობებელი გარემოების შედეგად, რადიკალიზაციისაკენ მიმავალ გზას ირჩევს, ძალადობრივი ექსტრემიზმისა და ტერორიზმის გამოვლინებას შესაძლებელია ადგილი ჰქონდეს ქვევით აღწერილი ერთი ან რამდენიმე განმაპირობებელი გარემოების არსებობისას. აღნიშნული გარემოებები, ჩვეულებრივ, გულისხმობს იმ იდეოლოგიასთან კავშირს, რომელიც ძალადობას ემხრობა.

ძალადობრივი ექსტრემიზმის იდეოლოგიის გავლენის ქვეშ მოქცევა, იმ სოციალური ჯგუფის საშუალებით, რომელიც პიროვნებაში საზოგადოებისადმი კუთვნილების განცდას ბადებს

კავშირმა თანამოაზრეებთან (რომლებიც შესაძლებელია იყვნენ ოჯახის წევრები, ადგილობრივი საზოგადოების ან რელიგიური დაჯგუფების წევრები, ან უკმაყოფილო მარგინალიზებული ჯგუფის წევრები) პიროვნებაში შესაძლებელია მეგობრობის გრძნობა აღძრას, ან აღძრას განცდა იმისა, რომ იგი თანატოლების საზოგადოებაში მიღებულია. მეგობრობა, რომელიც ძალადობრივი ექსტრემისტული ჯგუფის შიგნით იჩენს თავს, ბადებს მიკუთვნებულობის განცდას და სოციალური გარიყულობის ერთგვარ კომპენსაციას წარმოადგენს. ამ გზით მიღებული რადიკალიზაცია თავს იჩენს ე.წ. „დაუცველ ადგილებში“, როგორებიცაა, ადგილები, სადაც ვხვდებით რელიგიურ პრობელი-

ტიზმს, საპყრობილები და ისეთი ადგილები, რომლებზეც არ ხორციელდება კონტროლი ხელისუფლების მხრიდან, სადაც ახალი წევრები თავს მორიდებულად, მოუსვენრად და დაუცველად გრძნობენ, ან სადაც მათ შფოთვა ეუფლებათ. ზოგჯერ ჯგუფის ხელმძღვანელები ან ქარიზმატული პირები მნიშვნელოვან როლს ასრულებენ ახალი წევრების მოზიდვაში. გარდა ამისა, ჯგუფის რამდენიმე წევრი მისაბაძი პიროვნების ფუნქციას ასრულებს, ისინი ჯგუფის ახალ წევრს საწყის ეტაპზე პასუხისმგებლობის აღებაში ეხმარებიან, ხელს უწყობენ ჯგუფთან მის ასოცირებას და აცნობენ მათ ძალადობრივ ექსტრემიზმთან დაკავშირებულ იდეებსა და შეხედულებებს. ჯგუფის ახალმა წევრმა ეს იდეები და შეხედულებები, შესაძლებელია, უფრო მარტივად შეითვისოს, თუ მისი უკმაყოფილების საგანი იგივეა, რაც ჯგუფის დანარჩენი წევრების ან თუ იგი საკუთარ თავს აიგივებს მათთან, ვინც მსხვერპლის პოზიციაშია.

ძალადობრივი ექსტრემიზმის იდეოლოგიის გავლენის ქვეშ მოქცევა, ინტერნეტმასალის ან წერილობითი ფორმით არსებული მასალის საშუალებით

რადიკალიზაციას შესაძლებელია ადგილი ჰქონდეს ინტერნეტით, ბროშურებითა და სხვა წერილობითი ფორმით მიწოდებული მასალით, ძალადობრივი ექსტრემიზმის იდეოლოგიის გავლენის ქვეშ მოქცევის საშუალებით. ადამიანი შესაძლებელია ინტერნეტით ან სხვა წერილობითი მასალით მოწოდებული იდეოლოგიის გავლენის ქვეშ მოექცეს იმ შემთხვევაში, თუ მასალა მისი უკმაყოფილების საგანთან ან სოციალურ ან პოლიტიკურ სფეროში მის გამოცდილებასთან ასოცირდება. ძალადობრივი ექსტრემიზმის იდეოლოგია, როგორც წესი, ექსტრემისტთა პოზიციის ლეგიტიმაციას ახდენს იმ სხვაობათა გაზვიადების საშუალებით, რომლებიც არსებობს ექსტრემისტთა ჯგუფის წევრებსა და იმ ჯგუფის წევრებს შორის, რომლებიც ძალადობის სამიზნეს წარმოადგენს, იყენებს რა „ჩვენ მათ წინააღმდეგ“ მიდგომას. სხვადასხვა ექსტრემისტული დაჯგუფების კონკრეტული იდეოლოგია, რა თქმა უნდა, ერთმანეთისაგან განსხვავდება, თუმცა ძალადობრივი ექსტრემიზმის ყველაზე მძლავრი იდეოლოგია ძალადობის გამოყენებას წარმოაჩენს როგორც პატივსაცემ და პრესტიჟულ ქმედებას. ძალადობის გამართლებას საფუძვლად უდევს ნარატივი, რომელიც ამტკიცებს, რომ „ჩვენ“ „მათი“ მხიდან თავდასხმის ობიექტს წარმოვადგენთ, რაც გვაიძულებს, გამოვიყენოთ ძალადობა და, შესაბამისად, ძალადობა აღიქმება, როგორც ჯგუფის მიზნების მიღწევის აუცილებელი და ეფექტური საშუალება. მოცემული იდეოლოგია, აქედან გამომ-

დინარე, ქმნის კოლექტიურ იდენტობას, რომელიც ეფუძნება ძალადობრივი ბრძოლის იდეას, რომელიც ძალადობას „თავდაცვით“ საშუალებად წარმოაჩინეს. ძალადობის გამართლება ხდება „კარგისა“ და „ცულის“ კონცეფციების თავისებური განმარტების საფუძველზე, რომელიც პიროვნებას საშუალებას აძლევს, გადალახოს ის პოტენციური მორალური ბარიერი, რომელიც მას ძალადობის მიმხრობისა და განხორციელების საშუალებას შესაძლებელია არ აძლევდეს. გარდა ამისა, ძალადობრივი ექსტრემიზმის იდეოლოგია ხშირად გულისხმობს ძალადობის სამიზნის დეჰუმანიზაციას, მის აღქმას ცხოველის რანგში, რაც კიდევ უფრო შლის იმ მორალურ ბარიერებს, რომლებიც შესაძლებელია ჯგუფის წევრებს გააჩნდეთ ძალადობის გამოყენებასთან დაკავშირებით.

ზოგიერთი ექსტრემისტული და ტერორისტული დაჯგუფება საკმაოდ გაიწაფა ინტერნეტის საშუალებით საკუთარი იდეოლოგიის გავრცელების საქმეში. ინტერნეტი ამ ჯგუფებს უამრავ შესაძლებლობებს სთავაზობს, მათ შორის, მარტივი ხელმისაწვდომობის, ხარჯების შემცირების, რეგულაციებისაგან გათავისუფლების, ანონიმურობის, ინფორმაციის სწრაფად გავრცელების, ინტერაქტიულობისა და პოტენციურად ფართო აუდიტორიის საშუალებებს. ინტერნეტით სარგებლობა, ასევე, უზრუნველყოფს მოქნილობას, რაც იმაში გამოიხატება, რომ მას შემდეგ, რაც ხელისუფლება ახდენს კონკრეტული ვებგვერდის დაბლოკვას, რომლის საშუალებითაც ძალადობრივ ექსტრემიზმთან დაკავშირებული მასალა ვრცელდება, იგივე მასალა დაუყოვნებლივ შეიძლება გავრცელდეს სხვა ვებგვერდის საშუალებით.

ძალადობრივი ექსტრემიზმის იდეოლოგიის გავლენის ქვეშ მოქცევა, რომელიც აკმაყოფილებს პიროვნების სხვა ძირითად ფსიქოლოგიურ საჭიროებებს

ძალადობრივი ექსტრემიზმისა და ტერორიზმის იდეოლოგია, ასევე, შესაძლებელია მიმზიდველი აღმოჩნდეს ზოგიერთი პიროვნებისათვის, ვინაიდან იგი აკმაყოფილებს პიროვნების სხვა ძირითად ფსიქოლოგიურ საჭიროებებს. მაგალითად, იმ პირებს, რომლებიც პიროვნულ იდენტობასთან დაკავშირებულ სირთულეებს განიცდიან, დაბნეულობას გრძნობენ, არ არიან დარწმუნებულები, თუ ვის წარმოადგენენ, ან თავს დაუცველად გრძნობენ და ეჭვები აწუხებთ, ძალადობრივი ექსტრემიზმისა ან ტერორიზმის იდეოლოგია აწვდის ნათელ და მყარ ფსიქოლოგიურ საფუძველს და მიზნის განცდას,

რომელიც ამ იდეოლოგიის გარეშე მათ შესაძლებელია არ გააჩნდეთ. აღნიშნული იდეოლოგია მათ, ასევე, შესაძლებელია უზრუნველყოფდეს კონტროლისა და ძალაუფლების და, აგრეთვე, საკუთარი თავისადმი პატივისცემის განცდით. ამ იდეოლოგიისადმი ერთგულება შესაძლებელია კიდევ უფრო გაღრმავდეს, თუ პიროვნება მიიჩნევს, რომ რადიკალური, გამომწვევი და ძალადობრივი ენა და ქმედებები მას საკუთარ სოციალურ გარემოში სოციალური სტატუსის ამაღლებას ეხმარება.

ძალადობრივი ექსტრემიზმის იდეოლოგიის გავლენის ქვეშ მოქცევა, რაც პიროვნების მორალური, რელიგიური და პოლიტიკური გრძნობების გაღვივებას ემსახურება

აღმოჩნდა, რომ რადიკალიზაციას ზოგჯერ ადგილი აქვს იმ იდეოლოგიის ზემოქმედების შედეგად, რომელიც პიროვნების მორალური, რელიგიური და პოლიტიკური გრძნობების გაღვივებას იწვევს. აღნიშნული შესაძლებელია მოხდეს, თუ იდეოლოგია შეიცავს მორალურ ან რელიგიურ ვალდებულებას, იარაღის გამოყენებით იქნეს დაცული მსხვერპლად მიჩნეული ადამიანთა ჯგუფი, რომელთანაც პიროვნება საკუთარ თავს აიგივებს. ზოგიერთ შემთხვევაში, გაღვივება გულისხმობს უკვე არსებული რელიგიური გრძნობების გამძაფრებას, რაც ადამიანს აიძულებს, მოცემული რელიგიის მკაცრი მიმდევარი გახდეს; სხვა შემთხვევაში, ეს გულისხმობს მკაცრ რელიგიაზე მოქცევას. მაშინ როცა მსგავსი გრძნობების გაღვივება, როგორც აღმოჩნდა, გადაწყვეტ როლს თამაშობს ძალადობრივ ექსტრემისტთა და ტერორისტთა რადიკალიზაციის ზოგიერთ საქმეში, სხვა პირებმა, შესაძლებელია, განიცადონ მსგავსი მორალური, რელიგიური და პოლიტიკური გრძნობების გაღვივება, თუმცა მათ შემთხვევაში ადგილი არ ჰქონდეს რადიკალიზაციას, და გაურკვეველი რჩება, თუ რატომ ხდება ზოგიერთი პიროვნების ექსტრემისტად ან ტერორისტად ჩამოყალიბება, ხოლო, დანარჩენების შემთხვევაში, რადიკალიზაციას ადგილი არ აქვს.

ძალადობრივი ექსტრემიზმის პროპაგანდის გავლენის ქვეშ მოქცევა, რაც თავგადასავლის, ემოციური აღგზნებისა და გმირობის განცდას ბადებს

და ბოლოს, ახალგაზრდა მამაკაცებში, განსაკუთრებით, შესაძლებელია რადიკალიზაციას ადგილი ჰქონდეს იმ შემთხვევაში, თუ იდეოლოგია, რომელსაც ისინი ეცნობიან, პოზიტიურ ემოციურ დატვირთვას ატარებს, სთავაზობს რა მათ გმირობის, თავგადასავლის, ემოციური აღგზნების, რისკის, მძაფრი

შეგრძნებებისა და საფრთხის განცდის პერსპექტივას. ეს სწორედ იმ ცდუნებებს წარმოადგენს, რომლებზეც ადვილად ეგებიან ახალგაზრდა მამაკაცები, რომლებიც ჩამოყალიბების ეტაპზე და საკუთარი მამაკაცური უნარების ძიების პროცესში იმყოფებიან. როგორც აღმოჩნდა, ტერორიზმის პროპაგანდა უშუალოდ ამ ცდუნებებით მანიპულირებს, წარმოაჩენს რა ტერორისტთა საწვრთნელ ბანაკებს, როგორც სათავგადასავლო აქტივობას, რომლებიც ახალგაზრდებს მძაფრი განცდებისაკენ სწრაფვისა და დიდებისა და გმირობის განცდის პერსპექტივებს სთავაზობს. ზოგიერთი ძალადობრივ ექსტრემისტთა და ტერორისტთა დაჯგუფება საკმაოდ გაიწაფა საკუთარი ონლაინ-მასალისა და ვიდეოების ახალგაზრდების აუდიტორიაზე მორგების საქმეში. საკუთარი ვიდეომასალის დამზადებისას, ისინი შესაძლებელია იყენებდნენ პროფესიონალურ ტელე და კინოტექნიკას, მათ მიერ შერჩეული ძალადობის ამსახველი კადრები პროფესიულ დონეზე დადგმული და ომის სცენები „სათამაშო სივრცეს“ ემსგავსება. გამოყენებული დახვეწილი მეთოდები უფრო მიმზიდველს ხდის ამგვარ ვიდეოებს ახალგაზრდებისათვის. ზოგიერთ შემთხვევაში, არამართო ახალგაზრდა მამაკაცებს გააჩნიათ სწრაფვა მძაფრი შეგრძნებებისაკენ, არამედ ზოგიერთ ახალგაზრდა ქალსაც (მაგალითად, სხვა ქვეყანაში გამგზავრება და ფრონტის წინა ხაზზე გმირ მებრძოლთა დახმარება, სულიერი ცხოვრებისათვის თავგანწირვა).

ზემოთ აღწერილი ხელშემწყობი გარემოებები, რა თქმა უნდა, ერთმანეთს არ გამორიცხავს და დიდი ალბათობა არსებობს იმისა, რომ ნებისმიერ ერთ შემთხვევაში პიროვნების რადიკალიზაციას ხელს უწყობდეს პროპაგანდა, რომელიც, ერთსა და იმავე დროს, ზემოთ მოცემულ ბევრ პირობას აკმაყოფილებს. მაგალითად, პროპაგანდა შესაძლებელია თავის აუდიტორიას ერთდროულად სთავაზობდეს მიკუთვნების განცდის პერსპექტივას, ნარატივს, რომელიც აუდიტორიას საკუთარი პოლიტიკური უკმაყოფილების ინტერპრეტირების საშუალებას აძლევს, მიზანსა და ძალაუფლებას, საკუთარი თავისადმი რწმენის ამაღლების შესაძლებლობას და თავგადასავლის, ემოციური აღგზნებისა და გმირობის განცდის პერსპექტივას.

გარდა ამისა, კიდევ ერთხელ ხაზგასმით უნდა აღინიშნოს, რომ პიროვნებების რადიკალიზაციას იშვიათად აქვს ადგილი მხოლოდ ერთი განმაპირობებელი თუ ხელშემწყობი გარემოების გავლენით. ნაცვლად ამისა, რადიკალიზაცია, უფრო ხშირად, არის ერთდროულად რამდენიმე ფაქტორის ზემოქმედების შედეგი, რომელიც ერთმანეთთან განსხვავებულად და კომპლექსურად არის

დაკავშირებული სხვადასხვა გარემოში. დამატებით, სხვადასხვა პიროვნების შემთხვევაში, მოქმედებს სხვადასხვა გარემოების კომბინაცია. თუმცა პიროვნებას შესაძლებელია გააჩნდეს შინაგანი რესურსები, რომლებიც მას ეხმარება, წინ აღუდგეს ამ გარემოებების ზემოქმედებას. ამ შემთხვევაში, ბევრი გარემოების ზემოქმედების მიუხედავადაც კი, რადიკალიზაციას ადგილი არ აქვს. კომპეტენციების მოცემული ჩარჩო წარმოადგენს პიროვნული მდგრადობის გამომუშავების საშუალებას, რომელიც პიროვნებას საშუალებას აძლევს, წინ აღუდგეს რადიკალიზაციის როგორც განმაპირობებელი, ასევე, ხელშემწყობი გარემოებების ზემოქმედებას.

მიუხედავად იმისა, რომ წინამდებარე თავში ყურადღება გამახვილებულია ინდივიდუალურ დონეზე მიმდინარე ანალიზზე (ვინაიდან კომპეტენციების მოცემული ჩარჩოს გამოყენება სწორედ ინდივიდუალურ დონეზე ხდება პიროვნული მდგრადობის გამოსამუშავებლად), არ შეიძლება, ყურადღების მიღმა დარჩეს ის ფაქტი, რომ ინსტიტუციური სტრუქტურები, უთანასწორობა, დისკრიმინაცია, რასიზმი და სიღარიბე მნიშვნელოვან როლს ასრულებს იმ გარემოებების შექმნაში, რომლებიც რადიკალიზაციას იწვევს. განსაკუთრებით იმ შემთხვევაში, როდესაც ინსტიტუციური სტრუქტურები ვერ აგვარებენ უთანასწორობისა და სიღარიბის პრობლემას, როდესაც ისინი მიკერძოებულია და ყურადღების მიღმა ტოვებს მათ, ვინც არახელსაყრელ მდგომარეობაში იმყოფება, ან როდესაც კონკრეტული უმცირესობათა ჯგუფისადმი მათი დამოკიდებულება დისკრიმინაციულ ხასიათს ატარებს და უსამართლოა. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, ინსტიტუციურ სტრუქტურებს, თავისთავად, შეუძლიათ, საკმაოდ დიდი წვლილი შეიტანონ პიროვნებათა მარგინალიზაციაში, მათ გარიყულობასა და, აქედან გამომდინარე, რადიკალიზაციაში.

რადიკალიზაციის მიზანთ მდგრადობა

მდგრადობის ცნება

ტერმინი „მდგრადობა“ შეესაბამება სიტუაციებს, რომლის ფარგლებშიც ადამიანი ვითარდება ბუნებრივად და მოქმედებს ეფექტურად, მიუხედავად მნიშვნელოვანი წინააღმდეგობებისა და არახელსაყრელი პირობებისა. ადამიანის მდგრადობა ჩვეულებრივი მოვლენაა, ვინაიდან ბევრ ადამიანს შეუძლია, გაუმკლავდეს პირობებს, რომლებშიც იმყოფება, იმ შემთხვევაშიც კი, თუ ეს პირობები ძალიან არახელსაყრელია და, შესაბამისად, სოციალურად

სასურველი შედეგების მიღწევა ხშირად მნიშვნელოვანი წინააღმდეგობების არსებობის მიუხედავად ხდება. უარყოფითი ან სოციალურად არასასურველი შედეგები თავს იჩენს მაშინ, როცა პიროვნებები ვერ პოულობენ სათანადო სტრატეგიას, რომლის საშუალებითაც შეძლებდნენ არახელსაყრელ პირობებთან გამკლავებას. აღნიშნულს შესაძლებელია ადგილი ჰქონდეს იმ შემთხვევაში, თუ გარემოებები მეტისმეტად არახელსაყრელია, თუ პიროვნება არ სარგებლობს არსებულ გარემოში სხვა ადამიანების სოციალური მხარდაჭერით, ან როდესაც ადამიანს არასაკმარისი ფსიქოლოგიური რესურსები გააჩნია იმისათვის, რომ გამოძებნოს სათანადო სტრატეგიები, რომელთა საშუალებითაც იგი შეძლებს, გაუმკლავდეს არახელსაყრელ პირობებსა და გარემოებებს.

რადიკალიზაციის მიმართ მდგრადობის გამომუშავება

რადიკალიზაციის მიმართ მდგრადობის გამომუშავება შესაძლებელი ხდება, როდესაც ადამიანები აღმოჩნდებიან ერთ ან ერთზე მეტ რადიკალიზაციის განმაპირობებელ ან ხელშემწყობ გარემოებაში, მაგრამ არ მიმართავენ ძალადობრივ ექსტრემიზმსა და ტერორიზმს. კვლევების შედეგად დგინდება, რომ არსებობს მთელი რიგი აქტივობებისა, რომელთა საშუალებითაც შესაძლებელია რადიკალიზაციის მიმართ მდგრადობის გამომუშავება. მათ შორისაა ქვემოთ მოცემული აქტივობები.

ძალადობრივი ექსტრემიზმისა და ტერორიზმის მიმზიდველობის შემცირება

ძალადობრივი ექსტრემიზმისა და ტერორიზმის მიმზიდველობის შემცირება შესაძლებელია მისთვის მისტიკური გარსის მოცილებითა და მისი რეალური სახის ჩვენებით, იმის ჩვენებით, თუ რა რას ნიშნავს, იყო ძალადობრივ-ექსტრემისტული ან ტერორისტული დაჯგუფების წევრი. აღნიშნული შესაძლებელია ნიშნავდეს იმის გამოაშკარავებას, თუ როგორ მანიპულირებს მსგავსი ორგანიზაცია მისი წევრებით, როგორ ამახინჯებს იგი რეალობას და მიმართავს ტყუილის ტირაჟირებას, როგორ აიძულებს იგი მის წევრებს, ჩაიდინონ ძალადობა. ასევე, ეს შეიძლება იყოს იმ შედეგების ახსნა, რომელიც მსგავსი ორგანიზაციის წევრობას მოაქვს მისი წევრების ყოველდღიურ ცხოვრებასა და მათ ოჯახის წევრებსა და მეგობრებთან მათ ურთიერთობებზე. თუმცა ადამიანების აღჭურვა მხოლოდ ძალადობრივ ექსტრემიზმთან და ტერორიზმთან დაკავშირებული მძიმე რეალობის შესახებ ცოდნით

არ არის საკმარისი რედიკალიზაციის იდეოლოგიისა და პროპაგანდის მიმართ მდგრადობის გამოსამუშავებლად – საჭიროა, რომ პიროვნებებმა, ასევე, კრიტიკულად გაიაზრონ და გააცნობიერონ, თუ როგორ ძირეულად შეცვლიდა მათ ცხოვრებას და მათი ახლობლების ცხოვრებას კავშირი ძალადობრივ ექსტრემიზმთან და ტერორიზმთან, იმ შემთხვევაში, თუ ისინი აღნიშნულ გზას აირჩევდნენ.

ძალადობრივი ექსტრემიზმის ნარატივის დეკონსტრუქცია და კონტრნარატივი

მდგრადობის გამომუშავება, ასევე, შესაძლებელია იმ მარტივი ნარატივის დეკონსტრუქციის საშუალებით, რომელიც გულისხმობს უმარტივეს მიდგომას „ჩვენ მათ წინააღმდეგ“ და რომელიც ზოგადად საფუძვლად უდევს ძალადობრივ-ექსტრემისტულ და ტერორისტულ ორგანიზაციებს, და სათანადო კონტრნარატივის საშუალებით, განსაკუთრებით იმ უკმაყოფილების საგანთან და უსამართლობასთან დაკავშირებით, რომლებიც ხშირად ამგვარ ორგანიზაციებში გაწევრიანების მოტივად გვევლინება. კონტრნარატივი უნდა მოიცავდეს მყარ კონტრარგუმენტებს ძალადობრივი ექსტრემიზმის იდეების წინააღმდეგ, უნდა ხსნიდეს იმას, თუ რატომ არის ეს იდეები მცდარი და, საჭიროების შემთხვევაში, იგი უნდა მოიცავდეს მყარ თეოლოგიურ არგუმენტებს ძალადობის იდეოლოგიის წინააღმდეგ. კონტრნარატივი ნაკლებად ეფექტურია, როდესაც მისი გავრცელება ხდება იმ საჯარო სააგენტოებისა და ხელისუფლების წარმომადგენლების მიერ, რომელთა მიმართაც ნაკლებია ნდობა, და მეტად ეფექტურია, როდესაც ვრცელდება საზოგადოებაში დაფასებული და სანდო პირების მიერ, რომლებიც აღიქმება, რომ მოქმედებენ მთავრობისა და სახელმწიფოსაგან დამოუკიდებლად.

რთული აზროვნების სტილის გამომუშავება

როგორც ადრე აღვნიშნეთ, იმ პირების საერთო მახასიათებლებს შორის, რომლებიც ძალადობრივი ექსტრემიზმის გზას ირჩევენ, არის ის, რომ ისინი აზროვნების მარტივ სტილს იყენებენ. ეს პირები უპირატესობას ანიჭებენ მარტივ პასუხებს, ნაცვლად ორაზროვანი ან კვალიფიციური პასუხებისა, მიდრეკილი არიან განზოგადებისაკენ და უგულებელჰყოფენ ალტერნატიულ და საპირისპირო მოსაზრებებს. აღმოჩნდა, რომ პირებს, რომლებსაც მარტივი აზროვნების სტილი ახასიათებთ, შეუძლიათ, საკუთარ თავზე მუშაობისა და წვრთნის შედეგად, გამოიმუშაონ აზროვ-

ნების უფრო კომპლექსური სტილი. მაგალითად, ამგვარი წვრთნა საწყის ეტაპზე საჭიროებს მონაწილეთა მიერ მოცემულ საკითხზე მრავალი განსხვავებული ხედვის იდენტიფიცირებას, შემდგომ ეტაპზე – იმ ღირებულებების იდენტიფიცირებას, რომლებიც საფუძვლად უდევს თითოეულ ამ ხედვას (რომელშიც შესაძლებელია მოიაზრებოდეს ძალადობრივ ექსტრემისტთა თვალსაზრისიც), და ბოლოს, იმ ზოგადი ჩარჩოს შემუშავებას, რომელიც ააშკარავებს, თუ რატომ გააჩნია მოცემულ საკითხზე სხვადასხვა ადამიანს ერთმანეთისაგან განსხვავებული ხედვა. როგორც აღმოჩნდა, ამგვარი წვრთნა საგრძნობლად უწყობს ხელს ადამიანების კომპლექსური აზროვნების განვითარებას სოციალური საკითხების შესახებ. იმისათვის, რომ წარმატებით განხორციელდეს, წვრთნა არ უნდა იყოს რეგლამენტირებული, არამედ პირებს უნდა აძლევდეს აზროვნების საკუთარი დამოუკიდებელი სტილის განვითარების საშუალებას და მათ უნდა უწყობდეს ხელს, თავად მოიპოვონ ინფორმაცია, მიიღონ და განიხილონ, რაც შეიძლება ბევრი შეხედულება და მოსაზრება, კრიტიკულად შეაფასონ ეს მოსაზრებები და შეეგუონ იმას, რომ შესაძლებელია, არსებობდეს სოციალური და პოლიტიკური საკითხები, რომლებსაც ერთი მარტივი ახსნა და პასუხი არ მოეძებნება.

განათლება პროპაგანდის იდენტიფიცირებისა და დეკონსტრუქციის უნარის გასავითარებლად

რადიკალიზაციისადმი მდგრადობა შესაძლებელია გამომუშავდეს მიზანმიმართული განათლების დახმარებითაც, რომელიც პოლიტიკური და იდეოლოგიური პროპაგანდის ამოცნობისა და დეკონსტრუქციის საშუალებას იძლევა. პროპაგანდის დეკონსტრუქცია საჭიროებს ინფორმაციის სხვა დამოუკიდებელ წყაროებზე წვდომისა და მათი შეფასების უნარებს, განსაკუთრებით იმ წყაროებისა, რომლებიც ალტერნატიულ ხედვასა და ნარატივს აწვდის მათ, ვინც პროპაგანდის ზემოქმედების ქვეშ ექცევა. გარდა ამისა, პირს უნდა შეეძლოს პროპაგანდის ავტორების მოტივების, განზრახვებისა და მიზნების დეკონსტრუქცია, რაც, თავის მხრივ, საჭიროებს უფრო ფართო პოლიტიკური და სოციალური კონტექსტის გაგებასა და ახსნას, რომლის ფარგლებშიც იქმნება პროპაგანდა. პირს, ასევე, უნდა შეეძლოს ანალიზის შედეგების თანამიმდევრულად შეჯერება, რათა შეაფასოს მოცემული პროპაგანდა. პროპაგანდის შესახებ სწავლების მიზანს წარმოადგენს მოსწავლეების აღჭურვა ამ მნიშვნელოვანი კომპეტენციებით.

ციფრული წიგნიერება

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, ინტერნეტი წარმოადგენს ძალადობრივ-ექსტრემისტული და ტერორისტული ორგანიზაციების ინფორმაციისა და პროპაგანდის გავრცელების ძირითად წყაროს და იგი, აგრეთვე, გამოიყენება პოტენციურ წევრებთან უშუალო კომუნიკაციის დასამყარებლად. ინტერნეტი შესაძლებელია იქცეს სივრცედ, სადაც ხდება ძალადობრივ-ექსტრემისტული და ტერორისტული შეხედულებების გამყარება და სანქცირება. ციფრული წიგნიერება არსებითად მნიშვნელოვანია იმისათვის, რომ პირებმა შეძლონ ინტერნეტით მოწოდებული მასალის არა მხოლოდ პირდაპირი მნიშვნელობის აღქმა, არამედ, ასევე, იმის აღქმა, თუ რისი თქმა სურს ავტორს მოცემული მასალის საშუალებით. გარდა ამისა, პირები უნდა ფლობდნენ ინტერნეტის საშუალებით მოწოდებული გამოგონილი ახალი ამბების იდენტიფიცირების უნარს (მაგალითად, გადაამოწმონ ავტორის ვინაობა, გადაამოწმონ ტექსტში ციტირებული ინფორმაციის წყარო ნამდვილად ემხრობა თუ არა ხედვას, რომელიც ტექსტშია ჩამოყალიბებული, გაეცნონ ინფორმაციის სხვა დამოუკიდებელ წყაროებს, ტექსტში ჩამოყალიბებული მოსაზრებების გადამოწმების მიზნით, გადაამოწმონ გამოყენებული ფოტომასალის თარიღი და ა.შ.).

ადამიანებს, ასევე, სჭირდებათ ძალადობრივ-ექსტრემისტული და ტერორისტული ორგანიზაციების მიერ ონლაინსაშუალებით გავრცელებული მასალის დამუშავების ტექნოლოგიის ამოცნობის უნარი. ეს ორგანიზაციები, ონლაინმასალის დამუშავებისას, ხშირად იყენებენ გრაფიკულ ენას და გამოსახულებებს, მკითხველში ბრაზის გამძაფრების მიზნით და პოტენციური წევრების მოსაზიდად, ხშირად მათ საჭიროებებზე სპეციალურად მორგებულ ინფორმაციას (მაგალითად, ითვალისწინებენ პოტენციური წევრების მიკუთვნებულობის განცდის, თავდაჯერებულობის, სოციალური სტატუსის ან თავგადასავლების გამოცდის მოთხოვნილებას). ონლაინმასალის გავრცელების პროცესი ხშირად გულისხმობს ინტერაქტიულ კომუნიკაციას ფორუმებისა და სოციალური ქსელების საშუალებით, რაც ამ ორგანიზაციებს საშუალებას აძლევს, ამოიციონ პოტენციური წევრები, და მათთან კომუნიკაცია ეტაპობრივად მართონ იმგვარად, რომ მოხიბლონ და მოიზიდონ ისინი. ციფრული წიგნიერება არსებითად მნიშვნელოვანია პიროვნების იმ კომპეტენციებით აღჭურვის საქმეში, რომლებიც საჭიროა ძალადობრივ-ექსტრემისტული და ტერორისტული ორგანიზაციების მიერ ინტერნეტის საშუალებით გავრცელებულ მასალასა და მათთან ონლაინკომუნიკაციის სათანადოდ მართვისათვის.

განათლება პოლიტიკური შეხედულებების დემოკრატიული საშუალებებით გამოხატვის უნარის გასავითარებლად

რადიკალიზაციის მიმართ მდგრადობის გამომუშავების კიდევ ერთ საშუალებას წარმოადგენს პირებისათვის ცოდნის გადაცემა იმის თაობაზე, თუ როგორ უნდა შეამოწმონ და გამოიკვლიონ რთული სოციალური და პოლიტიკური საკითხები, როგორ უნდა გამოხატონ საკუთარი პოლიტიკური შეხედულებები, ფრუსტრაცია და უკმაყოფილება დემოკრატიული საშუალებების გამოყენებით და რა პოლიტიკური ნაბიჯები უნდა იქნეს გადადგმული საზოგადოების გაუმჯობესების მიმართულებით. ხშირ შემთხვევაში, ის უკმაყოფილება, რომელიც ახალგაზრდებს გააჩნიათ (მაგალითად, ადამიანის უფლებათა დარღვევების გამო, ქვეყნის მიერ საერთაშორისო სამართლის ნორმების დარღვევის გამო, აშკარად დისკრიმინაციული პოლიტიკის წინააღმდეგ არასაკმარისი ღონისძიებების გატარების გამო), უსაფუძვლო არ არის, და ახალგაზრდებმა უნდა ისწავლონ საკითხების კრიტიკულად შეფასება და საჭირო პოლიტიკური ქმედებების განხორციელება ამ საკითხების მოგვარების მიზნით. განათლება დემოკრატიული მოქალაქეობისათვის და ადამიანის უფლებების სწავლება მნიშვნელოვან როლს თამაშობს ამ მიზნით საჭირო კომპეტენციების განვითარების საქმეში.

ახალგაზრდები ხშირად არ ფლობენ ინფორმაციას იმ მთელი რიგი საშუალებებისა და გზების შესახებ, რომელთა გამოყენებითაც მათ შეუძლიათ, საკუთარი ხმა მიაწვდინონ ხელისუფლების სათავეში მყოფ პირებს. აღნიშნული საშუალებები მხოლოდ ხმის მიცემითა და არჩეული წარმომადგენლებისადმი წერილობითი მიმართვით არ შემოიფარგლება, არამედ, აგრეთვე, მოიცავს მშვიდობიან დემონსტრაციებში და მსვლელობებში მონაწილეობას, პეტიციებზე ხელმოწერას, მედიასთან კავშირს, მედიაში გამოსაქვეყნებელი სტატიებისა და ბლოგების შექმნას, კამპანიის წამოწყებასა და წარმოებას, სოციალური ქსელის გამოყენებას პოლიტიკური მიზნებისათვის, პოლიტიკური ლობირების ჯგუფებსა და კამპანიებში გაწევრიანებას, პოლიტიკური მიზნებისათვის ფონდების შეგროვებაში მონაწილეობას და ა.შ. გარდა ამისა, პირებს, რომლებსაც კონკრეტული სოციალური საკითხი აღელვებთ ან კონკრეტული სოციალური მიზნის მიღწევით არიან დაინტერესებული, შეუძლიათ შექმნან საზოგადოებრივი სამოქმედო ჯგუფი, შეასრულონ ნებაყოფლობითი სამუშაო, ჩაერთონ ფონდების შეგროვების ან სხვა საქმიანობაში, რომლებსაც აწარმოებენ პოლიტიკური ან საზოგადოებრივი ორგანიზაციები ან

არასამთავრობო ორგანიზაციები, გაიღონ შემოწირულობა ან მონაწილეობა მიიღონ საქველმოქმედო ღონისძიებაში, ჩაერთონ სამომხმარებლო აქტივობაში საქონლის შექმნაზე უარის გამოცხადებით ან, უპირატესად, კონკრეტული საქონლის ყიდვის გზით და ა.შ. მოკლედ რომ ვთქვათ, არსებობს პოლიტიკური შეხედულებების გამოხატვის, პოლიტიკური და სოციალური მიზნების მიღწევის და საქმეში საკუთარი წვლილის შეტანის მთელი რიგი შესაძლებლობები. იმ პირებს, რომლებიც დაინტერესებული არიან უცხო ქვეყნებში არსებული საკითხებით, შეუძლიათ ისარგებლონ დამატებითი საშუალებებით, როგორებიცაა საერთაშორისო საქველმოქმედო ორგანიზაციებთან ან არასამთავრობო ორგანიზაციებთან თანამშრომლობა, რომელიც მათ საზღვარგარეთ მოგზაურობისა და მოხალისედ მუშაობის შესაძლებლობას აძლევს. მოკლედ რომ ვთქვათ, განათლება დემოკრატიული მოქალაქეობისათვის და ადამიანის უფლებების სწავლება შესაძლებელია გამოყენებულ იქნეს იმ ფართო სპექტრის კომპეტენციებით აღჭურვის მიზნით, რომლებიც საჭიროა მშვიდობიანი და დემოკრატიული გზით პოლიტიკური ქმედებების განსახორციელებლად, ან საქმეში საკუთარი წვლილის შესატანად.

როგორ უსადაგება მოხვეუდი საჩუქრები და ჩანჩქოლი ჩადიკალიზაციის წინააღმდეგ ბრძოლას

ყველა ზემოთ ჩამოთვლილი მეთოდი, რომელიც რადიკალიზაციის მიმართ ეფექტური მდგრადობის გამომუშავებას ემსახურება, მიზნად ისახავს იმ კომპეტენციათა განვითარებას, რომლებიც მოსწავლეებს დაეხმარება რადიკალიზაციის განმაპირობებელ და ხელშემწყობ გარემოებებთან გამკლავებაში. აღნიშნული კომპეტენციების განვითარებითა და შესაძლებლობების გაფართოებით, ის უარყოფითი შედეგები, რომლებსაც, სხვა შემთხვევაში, ადგილი ექნებოდა მოცემული გარემოებების არსებობისას, მინიმუმამდე მცირდება და, ნაცლად, დგება სოციალურად სასურველი პოზიტიური შედეგები.

კომპეტენციები, რომლებიც აღწერილი მეთოდების შედეგად ვითარდება

კონკრეტული კომპეტენციები, რომლებიც აღწერილი მეთოდების გამოყენების შემთხვევაში ვითარდება, აღწერილია ქვემოთ. ძალადობრივი ექსტრემიზმისა და ტერორიზმის მიმზიდველობის შემცირებით შესაძლებელია პიროვნების აღჭურვა ცოდნით, რომელიც გულისხმობს იმის გააზრებას, თუ პრაქტიკულად რა შედეგები მოაქვს ძალადობრივ ექსტრემიზმსა და ტერორიზმს; აღნიშნული ცოდნის შექმნით, ადამიანები კრიტიკულად აფასებენ და

აცნობიერებენ, თუ რა შედეგებს მოუტანს მათ, მათ ახლობლებსა და ოჯახის წევრებს ამგვარ ორგანიზაციებში მათი გაწევრიანება და რა შედეგი ექნება ამ ორგანიზაციის წევრობას მათ ცხოვრებაზე. ძალადობრივი ექსტრემიზმის ნარატივის დეკონსტრუქციისა და კონტრნარატივის მიზანს წარმოადგენს ადამიანების წახალისება, რათა მათ გააანალიზონ და კრიტიკული შეფასება მისცენ მარტივ ნარატივს, რომელიც გულისხმობს „ჩვენ მათ წინააღმდეგ“ და მიიღონ სოციალურ და პოლიტიკურ საკითხებთან დაკავშირებული ალტერნატიული ნარატივები და განმარტებები. რთული აზროვნების სტილის გამო-მუშავება ეხმარება ადამიანებს აზროვნების საკუთარი სტილის გამომუშავებაში, ინფორმაციის დამოუკიდებლად მოპოვების უნარის გამომუშავებაში, სხვადასხვა ხედვის გაანალიზებაში, ამ ხედვების კრიტიკულად შეფასებაში და სოციალურ და პოლიტიკურ საკითხებთან დაკავშირებულ გაურკვევლობისადმი შემწყნარებლური დამოკიდებულების გამომუშავებაში (ე.ი. იმასთან შეგუებაში, რომ, რიგ საკითხებთან დაკავშირებით, არ არსებობს მარტივი და ერთაზროვანი პასუხები).

პროპაგანდის იდენტიფიცირების შესახებ განათლება და დეკონსტრუქციის უნარის განვითარება ემსახურება ადამიანების აღჭურვას პროპაგანდის ანალიტიკურად და კრიტიკულად შეფასებისა და ინფორმაციის სხვა წყაროების შეფასების უნარით. იგი, ასევე, ხელს უწყობს მედიასაშუალებებით მოწოდებული გზავნილების (განსაკუთრებით, გზავნილების ავტორთა ფარული მოტივების, განზრახვებისა და მიზნების) გაგების კომპეტენციის განვითარებას, პროპაგანდის ავტორთა კომუნიკაციის სტრატეგიების გაგებას და იმ პოლიტიკური და სოციალური კონტექსტის გაგებას, საიდანაც სათავეს იღებს პროპაგანდა. ციფრული განათლება ხელს უწყობს ბევრი კომპეტენციის განვითარებას, მათ შორის, ინტერნეტში განთავსებული მასალების ავტორთა განზრახვების გაგების უნარის, ამ მასალის შინაარსის ანალიზისა და შეფასების უნარის, ინფორმაციის სხვა დამოუკიდებელ წყაროებზე წვდომის უნარის და ონლაინენისა და კომუნიკაციის პროცესის გაგების უნარის განვითარებას.

დაბოლოს, განათლება პოლიტიკური შეხედულებების დემოკრატიული საშუალებებით გამოხატვის უნარის გასავითარებლად ემსახურება ადამიანების აღჭურვას დემოკრატიული პროცესებისა და კანონის შესახებ ცოდნითა და გაგებით, კომუნიკაციის აღქმის უნარით (ე.ი. როგორ არის შესაძლებელი კომუნიკაციის მორგება სამიზნე აუდიტორიაზე), და მათ აღჭურვას საკუთარი კომუნიკაციის სტილის სათანადოდ ადაპტირების უნარით. აღნიშნული

ცოდნა, საუკეთესო შემთხვევაში, ემსახურება ადამიანების აღჭურვას თანამშრომლობისა და კონფლიქტების მოგვარების უნარებით (რათა მათ შეძლონ დემოკრატიული ქმედებების განხორციელება მათ თანამოქალაქეებთან ერთად), ასევე, მოქალაქეობრივი აზროვნებით (რათა მათ ჰქონდეთ დემოკრატიული ქმედებების განხორციელების განწყობა), პასუხისმგებლობით (რათა მათ პასუხისმგებლობა აიღონ საკუთარ ქმედებებზე), და თავდაჯერებულობით (რათა მათ მტკიცედ სჯეროდეთ, რომ მათი მიზნები მიღწევადია, თუნდაც ნაწილობრივ, დემოკრატიული ქმედებების საშუალებით).

ამგვარად, ზემოთ აღწერილი მეთოდები, რომლებიც რადიკალიზაციის მიმართ მედეგობის გამომუშავებას ემსახურება, წარმოადგენს მეთოდებს, რომლებიც შემდეგი კონკრეტული კომპეტენციების განვითარებას უწყობს ხელს:

- ▶ ძალადობრივი ექსტრემიზმისა და ტერორიზმის შეცნობა-შემცნება და კრიტიკული გააზრება;
- ▶ საკუთარი თავის შეცნობა და კრიტიკული გააზრება;
- ▶ ანალიტიკური და კრიტიკული აზროვნების უნარები;
- ▶ სხვათა შეხედულებებისა და პერსპექტივების მოსმენისა და აღქმის უნარი;
- ▶ დამოუკიდებლად სწავლის უნარ-ჩვევები;
- ▶ გაურკვევლობისადმი შემწყნარებლური დამოკიდებულება;
- ▶ მედიის შეცნობა-შემცნება და კრიტიკული გააზრება;
- ▶ პოლიტიკისა და კანონის შეცნობა-შემცნება და კრიტიკული გააზრება;
- ▶ ენისა და კომუნიკაციის შეცნობა-შემცნება და კრიტიკული გააზრება;
- ▶ ენობრივი და კომუნიკაციური უნარები;
- ▶ თანამშრომლობის უნარ-ჩვევები;
- ▶ კონფლიქტების მოგვარების უნარ-ჩვევები;
- ▶ მოქალაქეობრივი აზროვნება;
- ▶ პასუხისმგებლობა;
- ▶ თავდაჯერებულობა.

უნდა აღინიშნოს, რომ ყველა ზემოთ ჩამოთვლილი კომპეტენცია, პირველის გამოკლებით, შესულია კომპეტენციების სარეკომენდაციო ჩარჩოში. დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების ჩარჩოში სულ მოცემულია 20 კომპეტენცია, რომელიც მოქალაქეებს სჭირდებათ დემოკრატიულ და ინტერკულტურული თვალსაზრისით კომპეტენტურ პირებად ჩამოსაყალიბებლად

(იხ. წინამდებარე პუბლიკაციის ტომი 1). მოცემული 20 კომპეტენცია მოიცავს ბევრთ ჩამოთვლილი კომპეტენციებიდან ყველას, პირველი კომპეტენციის გარდა.

ბევრთ მოცემულ ჩამონათვალში შესულია დამოკიდებულებები, უნარები, ცოდნა და კრიტიკული გააზრება. აღსანიშნავია, რომ ამ ჩამონათვალში არ არის შესული ღირებულებები. თუმცა ღირებულებები დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების ჩარჩოს განუყოფელ ნაწილს წარმოადგენს. გარდა ამისა, დემოკრატიული მოქალაქეობისათვის განათლებისა და ადამიანის უფლებების სწავლების მიზანს წარმოადგენს მოსწავლეთა აღჭურვა საჭირო კომპეტენციებით, რათა მათ შეძლონ ადამიანის უფლებების, კულტურული მრავალფეროვნების, დემოკრატიისა და კანონის უზენაესობის დაფასება და მათი ღირებულებების გააზრება. აქედან გამომდინარე, ევროპის საბჭოს ქარტია დემოკრატიული მოქალაქეობისათვის განათლებისა და ადამიანის უფლებათა სწავლების შესახებ (2010 წ.) დემოკრატიული მოქალაქეობისათვის განათლებას განმარტავს შემდეგნაირად: განათლება, წვრთნა, ცნობიერების ამაღლება, ინფორმაცია, პრაქტიკა და საქმიანობები, რომელთა მიზანსაც წარმოადგენს, მოსწავლეებისა და სტუდენტებისათვის ცოდნის გადაცემის, უნარებისა და ნათელი წარმოდგენების განვითარებისა და დამოკიდებულებებისა და ქცევის წესის ჩამოყალიბების გზით, მათთვის იმ რესურსების მიწოდება, რომელიც საშუალებას მისცემთ მათ, გამოიყენონ და დაიცვან მათდამი მინიჭებული დემოკრატიული უფლებები და საკუთარ თავზე აიღონ პასუხისმგებლობა, რომელიც დემოკრატიულ საზოგადოებაში ცხოვრებას უკავშირდება, დააფასონ მრავალფეროვნება და აქტიური მონაწილეობა მიიღონ დემოკრატიულ ცხოვრებაში, დემოკრატიისა და კანონის უზენაესობის ხელშეწყობისა და დაცვის საშუალებით. სწორედ ამგვარად, ქარტიაში ადამიანის უფლებათა სწავლება განმარტებულია შემდეგნაირად: განათლება, წვრთნა, ცნობიერების ამაღლება, ინფორმაცია, პრაქტიკა და საქმიანობები, რომელთა მიზანსაც წარმოადგენს, მოსწავლეებისა და სტუდენტებისათვის ცოდნის გადაცემის, უნარებისა და ნათელი წარმოდგენების განვითარებისა და დამოკიდებულებებისა და ქცევის წესის ჩამოყალიბების გზით, მათთვის იმ რესურსების მიწოდება, რომლებიც საშუალებას მისცემს მათ საკუთარი წვლილი შეიტანონ საზოგადოებაში ადამიანის უფლებათა საყოველთაო კულტურის დანერგვისა და დაცვის საქმეში, ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დანერგვისა და დაცვის საშუალებით.

საერთო სასკოლო მიდგომის გამოყენება კომპეტენციების განვითარების ხელშეწყობის მიზნით

კვლევების შედეგებით დგინდება, რომ დემოკრატიული მოქალაქეობისათვის განათლება და ადამიანის უფლებათა სწავლება უფრო ეფექტურია, დასახული მიზნების მიღწევის თვალსაზრისით, როდესაც იგი ხორციელდება საერთო სასკოლო მიდგომის გამოყენებით. აღნიშნული მიდგომა გულისხმობს დემოკრატიისა და ადამიანის უფლებების ღირებულებებისა და პრინციპების ჩართვას სასკოლო ცხოვრების ყველა ასპექტში, მათ შორის, კურიკულუმში, სწავლებისა და სწავლის მეთოდებსა და რესურსებში, შეფასების, ხელმძღვანელობის, მართვისა და გადაწყვეტილებების მიღების სტრუქტურებსა და პროცესებში, პოლიტიკასა და ქცევის კოდექსში, სკოლის პერსონალს შორის და სკოლის პერსონალსა და მოსწავლეებს შორის ურთიერთობებში, კლასგარეშე აქტივობებსა და საზოგადოებასთან ურთიერთობებში. საერთო სასკოლო მიდგომა ხელს უწყობს ისეთი სასწავლო გარემოს შექმნას, სადაც მოსწავლეებს შესაძლებლობა ეძლევათ, გამოიკვლიონ, გაიგონ და პრაქტიკაში გამოიყენონ დემოკრატიისა და ადამიანის უფლებების ღირებულებები და პრინციპები, უსაფრთხო და მშვიდობიანი გზით.

დემოკრატიული მოქალაქეობისათვის განათლებისა და ადამიანის უფლებათა სწავლების პროცესში საერთო სასკოლო მიდგომის დანერგვისას, შესაძლებელია, გატარებულ იქნეს მთელი რიგი ღონისძიებებისა, მათ შორის:

- ▶ ღია საკლასო გარემოს დანერგვა სკოლის ფარგლებში. გარემო, რომელიც მოსწავლეებს აძლევს შესაძლებლობას, წინა პლანზე წამოაყენონ საკითხები, რომლებიც მათ აღელვებთ და მათი ინტერესის საგანს წარმოადგენს, სადაც მოსწავლეებს შეუძლიათ, განიხილონ საკამათო საკითხები, გამოთქვან საკუთარი მოსაზრებები და მოისმინონ სხვისი მოსაზრებები და შეისწავლონ სხვადასხვა ხედვები. საკლასო ოთახო წარმოადგენს უსაფრთხო, ღია ინკლუზიურ სივრცეს, რომელიც უზრუნველყოფს ყველას ჩართულობას და ურთიერთპატივისცემას, სადაც მოსწავლეები მონაწილეობენ იმ ძირითადი წესების შემუშავებასა და დაცვაში, რომლებიც აუცილებელ ქცევის კოდექსს წარმოადგენს იმ შემთხვევაში, თუ საკითხების განხილვა მწვავე კამათში გადაიზრდება და ადგილი აქვს რაიმე საკითხის გარშემო სერიოზულ უთანხმოებას.
- ▶ ადამიანის უფლებათა დაცვის ეთოსის შემოტანა სკოლაში, სადაც პოლიტიკა და პრაქტიკა ეფუძნება ადამიანის უფლებებს, ხოლო პასუხის-

მგებლობები ჩადებულია სკოლის ფარგლებში მიმდინარე აქტივობებში, სწავლებისა და სწავლის მიდგომებში, და ვრცელდება სკოლის ფარგლებში ყველანაირ ურთიერთობებზე, მათ შორის, მოსწავლეებს, მასწავლებლებს, მშობლებსა და ხელმძღვანელობას შორის და, აგრეთვე, ადგილობრივ და გლობალურ საზოგადოებასთან ურთიერთობებზე.

- ▶ ფორმალური განათლების ფარგლებში მოსწავლეების წახალისება, რათა მათ მონაწილეობა მიიღონ ორგანიზებულ მომსახურების სწავლების პროექტებში ან პროექტებში, რომლებიც საზოგადოების დახმარებას ემსახურება. ამგვარ პროექტებში მონაწილეობა მოსწავლეებისაგან მოითხოვს საზოგადოების სასარგებლოდ ორგანიზებულ აქტივობებში ჩართულობას, იმ ცოდნის გამოყენებას, რომელიც მათ საკლასო გარემოში შეიძინეს; ამგვარ პროექტებში მონაწილეობის შემდეგ მოსწავლეებმა კრიტიკულად უნდა გააანალიზონ და შეაფასონ, თუ როგორ ეხმარება მათ ამ პროექტების ფარგლებში მიღებული გამოცდილება აკადემიური მოსწრების გაუმჯობესებაში, სასწავლო მასალის უკეთ გაგებაში და საკუთარი ღირებულებებისა და სამოქალაქო პასუხისმგებლობის გამყარებაში.
- ▶ როგორც სკოლაში, ასევე, ადგილობრივ საზოგადოებაში, მოსწავლეთათვის ფორმალური გადაწყვეტილებების მიღების პროცესებში მონაწილეობის შესაძლებლობების შექმნა, მაგალითად, მოსწავლეთა საბჭოების, პოლიტიკურ ჯგუფებში საკუთარი წარმომადგენლების საშუალებით და ა.შ.

დამატებითი ღონისძიებები, რომლებიც შესაძლებელია გატარებულ იქნეს საერთო სასკოლო მიდგომის დანერგვისას, აღწერილია წინამდებარე ტომის მე-5 თავში, რომელიც საერთო სასკოლო მიდგომას ეძღვნება.

უამრავი კვლევის შედეგებით დასტურდება, რომ ღია საკლასო გარემოში და სკოლაში, სადაც ადამიანის უფლებები სათანადოდ არის დაფასებული, სადაც მოსწავლეებს ეძლევათ მომსახურების სწავლის და სკოლის საბჭოში მონაწილეობის შესაძლებლობა, მოსწავლეები უკეთ ართმევენ თავს შემდეგს:

- ▶ უფრო სრულყოფილია მათი ცოდნა სამოქალაქო საკითხების შესახებ;
- ▶ მხარს უჭერენ დემოკრატიულ ღირებულებებს;

- ▶ იძენენ ცოდნას საკუთარი უფლებებისა და სხვა ადამიანების მიმართ საკუთარი პასუხისმგებლობების შესახებ;
- ▶ ერთვებიან სხვა ადამიანების უფლებათა დაცვის საქმეში;
- ▶ მაღალ დონეზე უვითარდებათ კრიტიკული აზროვნების უნარი;
- ▶ ყალიბდებიან პოზიტიურ და სოციალურად პასუხისმგებელ პიროვნებებად;
- ▶ აყალიბებენ პოზიტიურ და თანამშრომლობით ურთიერთობებს საკუთარ თანატოლებთან, მოსმენის, პატივისცემისა და ემპათიის საფუძველზე;
- ▶ იღებენ პასუხისმგებლობას საკუთარ გადაწყვეტილებებზე;
- ▶ პოზიტიურ დამოკიდებულებას ავლენენ საზოგადოებაში ინკლუზიურობისა და მრავალფეროვნების მიმართ;
- ▶ აქტიურად ერთვებიან პოლიტიკური და სოციალური საკითხების მოგვარებაში;
- ▶ თავს გრძობენ კომპეტენტურ მოქალაქეებად, რომლებსაც შეუძლიათ, წინ აღუდგენ და იბრძოლონ მსოფლიოში უსამართლობის, უთანასწორობისა და სიღარიბის დასაძლევად;
- ▶ მომავალში, აქტიური მონაწილეობა მიიღონ დემოკრატიულ პროცესებში.

სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, როდესაც დემოკრატიული მოქალაქეობისათვის განათლება და ადამიანების უფლებების შესახებ სწავლება ხორციელდება საერთო სასკოლო მიდგომის პირობებში, ეს ხელს უწყობს მოსწავლეების ჩამოყალიბებას მცოდნე, მოაზროვნე, პასუხისმგებელ, აქტიურ და კომპეტენტურ მოქალაქეებად (ამის დამადასტურებელი შესაბამისი კვლევის შედეგების შესახებ დეტალური ინფორმაცია შეგიძლიათ იხილოთ წყაროებში, რომლებიც ჩამონათვალის სახით არის მოცემული წინამდებარე თავის ბოლოს, ქვესათაურით – დამატებითი საკითხავი).

რადიკალიზაციის მიმართ მდგრადობის გამომუშავება დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციათა ჩარჩოს გამოყენებით

დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების ჩარჩო წარმოადგენს საერთო სასკოლო მიდგომის გამოყენებით დემოკრატიული მოქალაქეობისათვის განათლებისა და ადამიანის უფლებათა სწავლების დანერგვის ყოვლისმომცველ, სისტემურ და თანამიმდევრულ საშუალებას, რომელიც ხელს უწყობს

მოსწავლეებში იმ კომპეტენციების განვითარებას, რომლებიც საჭიროა ადამიანის ღირსების, ადამიანის უფლებების, კულტურული მრავალფეროვნების, დემოკრატიისა და კანონის უზენაესობის დაცვისა და ხელშეწყობისათვის. დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების ჩარჩო, მასში მოცემული კომპეტენციათა მოდელის, დესკრიპტორების, კურიკულუმთან, პედაგოგიკასა და შეფასებასთან დაკავშირებული რეკომენდაციებით, გვთავაზობს მასალას, რომელიც საჭიროა დემოკრატიული მოქალაქეობისათვის განათლებისა და ადამიანის უფლებათა სწავლების სისტემატური დანერგვისათვის ფორმალური განათლების სისტემაში, დაწყებული სკოლამდელი განათლებით და დამთავრებული უმაღლესი განათლებით. გარდა ამისა, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, სათანადოდ დანერგვის შემთხვევაში, დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების ჩარჩო ასევე წარმოადგენს მოსწავლეთა იმ კომპეტენციებით აღჭურვის საშუალებას, რომლებიც მათ დაეხმარება რადიკალიზაციის განმაპირობებელი და ხელშემწყობი ზემოთ აღწერილი გარემოებების მიმართ მდგრადობის გამომუშავებაში.

დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების ჩარჩო მოსწავლეთა მდგრადობის გამომუშავებისათვის საჭირო კომპეტენციებით აღჭურვის გაცილებით უფრო ყოვლისმომცველ და სისტემურ საშუალებას წარმოადგენს, ვიდრე ნებისმიერი ცალკეული მეთოდი, რომელიც ზემოთ იქნა აღწერილი და რომელიც ემსახურება რადიკალიზაციის მიმართ მდგრადობის გამომუშავებას. ფაქტობრივად, დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების ჩარჩოზე დაფუძნებული განათლება თავისთავად მოიცავს ზემოთ აღწერილი ექვსი მეთოდიდან ოთხს (ეს მეთოდებია რთული აზროვნების სტილის გამომუშავება, განათლება პროპაგანდის იდენტიფიცირებისა და დეკონსტრუქციის უნარის გასავითარებლად, ციფრული წიგნიერება და განათლება დემოკრატიული საშუალებების გამოყენების მიზნით) და არ არსებობს მიზეზი იმისა, რომ ვივარაუდოთ, რომ დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების ჩარჩოზე დაფუძნებულ განათლებას არ შეუძლია შეითავსოს ორი დანარჩენი მეთოდიც (კონკრეტულად, ძალადობრივი ექსტრემიზმისა და ტერორიზმის მიმზიდველობის შეცირება და ძალადობრივი ექსტრემიზმის ნარატივის დეკონსტრუქცია და კონტრნარატივი).

მოკლედ რომ ვთქვათ, დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების ჩარჩო წარმოადგენს რადიკალიზაციის განმაპირობებელ და ხელშეწყობ გაარემოებათა მიმართ ახალგაზრდების მდგრადობის გამომუშავებისათვის საჭირო

ყოველსომცველ სისტემას. უამრავი დამამტკიცებელი სამხილი არსებობს იმისა, რომ ადამიანები, რომლებიც ფლობენ დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების ჩარჩოში შესულ კომპეტენციებს, მეტ მდგრადობას იჩენენ რადიკალიზაციის განმაპირობებელ და ხელშეწყობს იმ გარემოებათა ფართო სპექტრის მიმართ, რომლებზეც წინამდებარე თავში ვისაუბრეთ.

პრაქტიკა – ჩოგონ მივალწიოთ დასახულ მიზნებს

მათ, ვისაც განზრახული აქვს ხელი შეუწყოს ახალგაზრდებში რადიკალიზაციის მიმართ მდგრადობის გამომუშავებას, უნდა იზრუნონ ფორმალური განათლების სისტემაში კომპეტენციებზე დაფუძნებული კურიკულუმის შეტანაზე, რომელიც ხელს შეუწყობს მოსწავლეებში დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების ჩარჩოში შემავალი 20 კომპეტენციის განვითარებას. რეკომენდაციები იმასთან დაკავშირებით, თუ როგორ უნდა იქნეს გამოყენებული დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების ჩარჩო არსებული კურიკულუმის გადასინჯვისა და შესწორებისას, ან ახალი კურიკულუმის დაგეგმვისას, მოცემულია წინამდებარე ტომის პირველ თავში, რომელიც ეძღვნება კურიკულუმს. კომპეტენციებზე დაფუძნებული კურიკულუმის შეთავაზება მოსწავლეებისათვის უნდა განხორციელდეს საერთო სასკოლო მიდგომის საშუალებით, მოსწავლეებზე მისი ზემოქმედების ოპტიმიზაციის მიზნით. წინამდებარე ტომის მე-5 თავში, რომელიც საერთო სასკოლო მიდგომას ეძღვნება, ახსნილია, თუ როგორ ხდება დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების ჩარჩოს დაწერგვა აღნიშნული მიდგომის საშუალებით.

გარდა ამისა, კომპეტენციებზე დაფუძნებული კურიკულუმის შეთავაზება მოსწავლეებისათვის უნდა განხორციელდეს სათანადო პედაგოგიური მიდგომების გამოყენებით და მოსწავლეთა მიღწევა უნდა შეფასდეს შეფასების სათანადო მეთოდების გამოყენებით. რეკომენდაციები ამგვარი მეთოდების შესახებ მოცემულია წინამდებარე ტომის მე-2 და მე-3 თავებში, რომლებიც ეძღვნება პედაგოგიკასა და შეფასებას, შესაბამისად. მასწავლებელთა განათლებაში საჭიროა განსაზღვრული შესწორებების შეტანა, იმის უზრუნველსაყოფად, რომ მასწავლებლებს გააჩნდეთ კომპეტენციებზე დაფუძნებული კურიკულუმით სწავლების უნარები და გამოცდილება. წინამდებარე ტომის მე-4 თავში მოცემულია რეკომენდაციები მასწავლებელთა განათლებისა და მომზადების თაობაზე.

შესაბამისად, დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების ჩარჩო გვთავაზობს ყოვლისმომცველ მასალას, რომელიც, განათლების პოლიტიკისა და პრაქტიკაში მისი სათანადოდ გამოყენების შემთხვევაში, ფორმალური განათლების სისტემის საშუალებით, შესაძლებლობას აძლევს მოსწავლეებს, გამოიმუშაონ მდგრადობა რადიკალიზაციის გამომწვევი ფაქტორების და ძალადობრივი ექსტრემიზმის პროპაგანდისა და რიტორიკის მიმართ.

ჩაკონკრეტოვება

პოლიტიკური გადაწყვეტილებების მიღებაზე პასუხისმგებელი იმ პირებისათვის და პოლიტიკის შემუშავებაზე პასუხისმგებელი იმ პირებისათვის განკუთვნილი რეკომენდაციები, რომელთა პასუხისმგებლობა მოიცავს დემოკრატიულ მმართველობასთან, საჯარო ხელისუფლებასთან, სოციალურ ინტეგრაციასთან, სოციალურ კავშირებთან, საზოგადოებრივი წესრიგის დაცვასთან, უსაფრთხოებასა და განათლებასთან დაკავშირებულ საკითხებს

- ▶ საჭიროა თქვენს ქვეყანაში განათლების სისტემების გადასინჯვა, გადახედვა და განახლება იმის უზრუნველსაყოფად, რომ ეს სისტემები შეესაბამებოდეს დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების ჩარჩოს და იძლეოდეს მოსწავლეების იმ კომპეტენციებით აღჭურვის შესაძლებლობას, რომლებიც საჭიროა რადიკალიზაციის გამომწვევი ფაქტორებისა და ძალადობრივ ექსტრემიზმთან და ტერორიზმთან დაკავშირებული კომუნიკაციების მიმართ მდგრადობის გამოსამუშავებლად.

პოლიტიკური გადაწყვეტილებების მიღებაზე პასუხისმგებელი იმ პირებისათვის და პოლიტიკის შემუშავებაზე პასუხისმგებელი იმ პირებისათვის განკუთვნილი რეკომენდაციები, რომელთა პასუხისმგებლობა მოიცავს განათლების საკითხებს

- ▶ საჭიროა უზრუნველყოფა იმისა, რომ განათლების სფეროში მოღვაწე ყველა სპეციალისტს – მათ შორის, მასწავლებელთა განათლებაზე პასუხისმგებელ პირებს, სასწავლო პროცესების ხელმძღვანელებს, მასწავლებლებს და მომავალ მასწავლებლებს – მიღებული ჰქონდეთ განათლება დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების ჩარჩოს პრინციპებისა და პრაქტიკის შესახებ.

- ▶ საჭიროა უზრუნველყოფა იმისა, რომ განათლების სფეროში მოღვაწე ყველა სპეციალისტი ფლობდეს ინფორმაციასა და ცოდნას რადიკალიზაციის პრობლემის შესახებ, რომელიც ძალადობრივი ექსტრემიზმისა და ტერორიზმის საფუძველს წარმოადგენს და, ასევე, იმის შესახებ, თუ როგორ შეიძლება იქნეს გამოყენებული დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების ჩარჩო ამგვარ რადიკალიზაციასთან ბრძოლაში.
- ▶ საჭიროა თქვენი ქვეყნის ფორმალური განათლების სისტემაში დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების ჩარჩოს დანერგვის ხელშეწყობა, მატერიალური მხარდაჭერითა და რესურსებით უზრუნველყოფის საშუალებით.

განათლების სფეროში მოღვაწე პირებისათვის, პოლიციისა და უსაფრთხოების სამსახურებისა და სხვა სახელმწიფო სტრუქტურების იმ წარმომადგენლებისათვის განკუთვნილი რეკომენდაციები, რომლებიც ჩართული არიან ძალადობრივი ექსტრემიზმისა და ტერორიზმის პრევენციის საქმეში

- ▶ საჭიროა კარგად გაეცნოთ დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების ჩარჩოს პრინციპებსა და პრაქტიკას.

პოლიტიკური გადაწყვეტილებების მიღებაზე პასუხისმგებელი იმ პირებისათვის და პოლიტიკის შემუშავებაზე პასუხისმგებელი იმ პირებისათვის განკუთვნილი რეკომენდაციები, რომელთა პასუხისმგებლობა მოიცავს დემოკრატიულ მმართველობასთან, საჯარო ხელისუფლებასთან, სოციალურ ინტეგრაციასთან, სოციალურ კავშირებთან, საზოგადოებრივი წესრიგის დაცვასთან და უსაფრთხოებასთან დაკავშირებულ საკითხებს

- ▶ საჭიროა დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების ჩარჩოს საფუძველზე განათლების პოლიტიკის შემუშავებაზე პასუხისმგებელ პირებთან თანამშრომლობის დამყარება იმის უზრუნველსაყოფად, რომ სოციალური ინტეგრაციის, სოციალური კავშირების, საზოგადოებრივი წესრიგის დაცვისა და უსაფრთხოების პოლიტიკა არ ეწინააღმდეგება დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების ჩარჩოთი გათვალისწინებულ განათლების მიზნებსა და მეთოდებს (მაგალითად, ღია საკლასო გარემო, ადამიანის უფლებების დაცვისა და პატივისცემის ეთოსი და სხვ.), რომლებიც ემსახურება მოსწავლეებში დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების განვითარებას.

პოლიტიკური გადაწყვეტილებების მიღებაზე პასუხისმგებელი იმ პირებისათვის და პოლიტიკის შემუშავებაზე პასუხისმგებელი იმ პირებისათვის განკუთვნილი რეკომენდაციები, რომელთა პასუხისმგებლობა მოიცავს დემოკრატიულ მმართველობასთან, საჯარო ხელისუფლებასთან, სოციალურ ინტეგრაციასთან და სოციალურ კავშირებთან დაკავშირებულ საკითხებს

- ▶ საჭიროა უზრუნველყოფა იმისა, რომ სახელმწიფო ინსტიტუციების სტრუქტურები ეხმარებოდნენ მოქალაქეთა პრობლემებს და ცდილობდნენ საკუთარი ლეგიტიმურობის გამყარებას დიალოგისა და ძლიერი დემოკრატიული ჩართულობის საშუალებით.
- ▶ საჭიროა ისეთი სისტემებისა და სტრუქტურების შექმნა, რომლებიც უზრუნველყოფს მოსწავლეთა აქტიურ მონაწილეობას იმ საკითხებზე გადაწყვეტილებების მიღებაში, რომლებიც მათ ეხება.
- ▶ საჭიროა ღონისძიებების გატარება ისეთი ზოგადი სპექტრის პრობლემების მოსაგვარებლად, როგორცაა უთანასწორობა, დისკრიმინაცია და გარიყულობა, რომლებიც მარგინალიზებული მოსახლეობისთვის არის დამახასიათებელი.

გამოყენებული ლიტერატურა

Council of Europe (1950), *European Convention on Human Rights*, Council of Europe, Strasbourg: www.echr.coe.int/Documents/Convention_ENG.pdf.

Council of Europe (2010), *Council of Europe Charter on Education for Democratic Citizenship and Human Rights Education*, Recommendation CM/Rec(2010)7 and explanatory memorandum. Council of Europe, Strasbourg: <https://rm.coe.int/16803034e3>.

Council of Europe (2016), *Competences for democratic culture: living together as equals in culturally diverse democratic societies*, Council of Europe, Strasbourg: www.coe.int/competences.

Council of Europe (2016), *Teaching controversial issues*, Council of Europe, Strasbourg: <https://rm.coe.int/16806948b6>.

Council of Europe (2017), *Reference Framework of Competences for Democratic Culture* (accompanying chapters in the present volume on curriculum, pedagogy, assessment, the whole-school approach and teacher education), Council of Europe, Strasbourg.

Radicalisation Awareness Network (2017), *Preventing radicalisation to terrorism and violent extremism: approaches and practices*: https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/networks/radicalisation_awareness_network/ran-best-practices/docs/ran_collection-approaches_and_practices_en.pdf.

UNESCO (2013), *Media and information literacy: policy and strategy guidelines*, UNESCO, Paris: <http://unesdoc.unesco.org/images/0022/002256/225606e.pdf>.

United Nations (1948), *Universal Declaration of Human Rights*, United Nations, New York: www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/.

United Nations (1989), *Convention on the Rights of the Child*, United Nations, New York: www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CRC.aspx.

დავამუშავეთ სპიობსაჟი

Bartlett J., Birdwell J. and King M. (2010), *The edge of violence*, Demos, London, available at www.demos.co.uk/files/Edge_of_Violence_-_full_-_web.pdf?1291806916, accessed 30 December 2017.

Bonnell J. et al. (2011), *Teaching approaches that help to build resilience to extremism among young people*, Research Report DFE-RR119, Department for Education, London, available at www.gov.uk/government/publications/teaching-approaches-that-help-to-build-resilience-to-extremism-among-young-people, accessed 30 December 2017.

Bouchard M. (ed.) (2015), *Social networks, terrorism and counter-terrorism: radical and connected*, Routledge, London.

Briggs R. and Feve S. (2014), *Countering the appeal of extremism online*, Institute for Strategic Dialogue, London, available at www.dhs.gov/sites/default/files/publications/Countering%20the%20Appeal%20of%20Extremism%20Online-ISD%20Report.pdf, accessed 30 December 2017.

Council of Europe (2015), *The fight against violent extremism and radicalisation leading to terrorism – Action Plan*, 19 May 2015, CM(2015)74, Council of Europe, Strasbourg, available at https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?-ObjectId=09000016805c3576, accessed 30 December 2017.

Council of Europe (2016), *Action Plan on building inclusive societies (2016–2019)*, CM(2016)25, Council of Europe, Strasbourg, available at [https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?Reference=CM\(2016\)25](https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?Reference=CM(2016)25), accessed 30 December 2017.

Covell K. (2013), “*Children’s human rights education as a means to social justice: a case study from England*”, *Revista Internacional de Educación para la Justicia Social* Vol. 2, No. 1, pp. 35–48.

Crone M. (2010), *Dynamiker i ekstremistiske miljøer*, DIIS, Copenhagen, available at https://www.diis.dk/files/media/publications/import/extra/wp2010-24-dynamiker-i-ekstremistiske_miljoeer-web_1.pdf, accessed 30 December 2017.

Davies L. (2008), *Educating against extremism*, Trentham Books, Stoke on Trent.

Davies L. et al. (2015), *Formers and families: transitional journeys in and out of violent extremism in the UK*, Connect Justice, Birmingham, available at www.connectjustice.org/UK-Formers-&-Families.pdf, accessed 30 December 2017.

Department for Communities and Local Government (2010), *Preventing support for violent extremism through community interventions: a review of the evidence*. Rapid evidence assessment – Full final report, DCLG, London, available at <http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20120919164935/http://www.communities.gov.uk/documents/communities/pdf/1513881.pdf>, accessed 30 December 2017.

Dyer E. and Simcox R. (2013), *Al-Qaeda in the United States: a complete analysis of terrorist offenses*, Henry Jackson Society, London.

European Commission’s Expert Group on Violent Radicalisation (2008), *Radicalisation processes leading to acts of terrorism*, European Commission, Brussels.

Hatcher J. A., Bringle R. G. and Hahn T. W. (eds) (2017), *Research on student civic outcomes in service learning: conceptual framework and methods*, Stylus Publishing, Sterling, VA.

Hemmingsen A. S. (2015), *An introduction to the Danish approach to counter-ing and preventing extremism and radicalization*, DIIS, Copenhagen, available at http://pure.diis.dk/ws/files/470275/DIIS_Report_2015_15_2_ed..pdf, accessed 30 December 2017.

Hogg M. A., Kruglanski A. and van den Bos K. (eds) (2013), “*Uncertainty and extremism*”, *Journal of Social Issues* Vol. 69, No. 3, pp. 407–613.

- Horgan J. (2014), *The psychology of terrorism* (2nd edn), Routledge, New York.
- Kühle L. and Lindekilde L. (2010), *Radicalization among young Muslims in Aarhus*, Centre for Studies in Islamism and Radicalisation, Aarhus, available at https://f.hypotheses.org/wp-content/blogs.dir/2725/files/2016/04/radicalization_aarhus.pdf, accessed 30 December 2017.
- Lennings C. J. et al. (2010), “Grooming for terror: the internet and young people”, *Psychiatry, Psychology and Law* Vol. 17, No. 3, pp. 424–37.
- Liht J. and Savage S. (2013), “Preventing violent extremism through value complexity: being Muslim being British”, *Journal of Strategic Security* Vol. 6, No. 4, pp. 44–66.
- Ragazzi F. (2018), *Students as suspects? The challenges of counter-radicalisation policies in education in the Council of Europememberstates – Interim report*, Council of Europe, Strasbourg.
- Ranstorp M. and Hyllengren P. (2013), *Förebyggande av Våldsbejakande Extremism I Tredjeland*, Swedish Defence University, Stockholm.
- Roy O. (2016), *Le djihad et la mort*, Editions du Seuil, Paris.
- Savage S., Khan A. and Liht J. (2014), “Preventing violent extremism in Kenya through value complexity: assessment of being Kenyan being Muslim”, *Journal of Strategic Security* Vol. 7, No. 3, pp. 1–26.
- Schmid A. P. (ed.) (2011), *The Routledge handbook of terrorism research*, Routledge, Abingdon.
- Schulz W. et al. (2010), *ICCS 2009 International Report: civic knowledge, attitudes, and engagement among lower secondary school students in 38 countries*, IEA, Amsterdam, available at www.iea.nl/fileadmin/user_upload/Publications/Electronic_versions/ICCS_2009_International_Report.pdf, accessed 30 December 2017.
- Sebba J. and Robinson C. (2010), *Evaluation of UNICEF UK’s Rights Respecting Schools Award: Final report*, UNICEF UK, London, available at www.unicef.org.uk/rights-respecting-schools/wp-content/uploads/sites/4/2014/12/RRSA_Evaluation_Report.pdf, accessed 30 December 2017.
- Singh J., Kerr P. and Hamburger E. (eds) (2016), *Media and information literacy: reinforcing human rights, countering radicalization and extremism*, UNESCO, Paris, available at <http://unesdoc.unesco.org/images/0024/002463/246371e.pdf>, accessed 30 December 2017.

Torney-Purta J. et al. (2001), *Citizenship and education in twenty-eight countries: civic knowledge and engagement at age fourteen*, IEA, Amsterdam, available at www.iea.nl/fileadmin/user_upload/Publications/Electronic_versions/CIVED_Phase2_Age_Fourteen.pdf, accessed 30 December 2017.

UNICEF UK (2017), *Rights Respecting Schools Award*, UNICEF UK, London, available at www.unicef.org.uk/rights-respecting-schools/, accessed 30 December 2017.

Youth Justice Board for England and Wales (2012), *Preventing religious radicalisation and violent extremism: a systematic review of the research evidence*, available at www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/396030/preventing-violent-extremism-systematic-review.pdf, accessed 30 December 2017.

Sales agents for publications of the Council of Europe Agents de vente des publications du Conseil de l'Europe

BELGIUM/BELGIQUE

La Librairie Européenne -
The European Bookshop
Rue de l'Orme, 1
BE-1040 BRUXELLES
Tel.: + 32 (0)2 231 04 35
Fax: + 32 (0)2 735 08 60 E-mail: info@
libeurop.eu <http://www.libeurop.be>
Jean De Lannoy/DL Services c/o Michot
Warehouses Bergense steenweg 77
Chaussée de Mons

BE-1600 SINT PIETERS LEEUW

Fax: + 32 (0)2 706 52 27 E-mail: jean.
de.lannoy@dl-servi.com
<http://www.jean-de-lannoy.be>

BOSNIA AND HERZEGOVINA/ BOSNIE-HERZEGOVINE

Robert's Plus d.o.o.
Marka Marulića 2/V
BA-71000 SARAJEVO
Tel.: + 387 33 640 818
Fax: + 387 33 640 818
E-mail: robertsplus@bih.net.ba

CANADA

Renouf Publishing Co. Ltd.
22-1010 Polytek Street
CDN-OTTAWA, ONT K1J 9J1
Tel.: + 1 613 745 2665
Fax: + 1 613 745 7660
Toll-Free Tel.: (866) 767-6766
E-mail: order.dept@renoufbooks.com
<http://www.renoufbooks.com>

CROATIA/CROATIE

Robert's Plus d.o.o. Marasovičeva 67
HR-21000 SPLIT
Tel.: + 385 21 315 800, 801, 802, 803
Fax: + 385 21 315 804
E-mail: robertsplus@robertsplus.hr

CZECH REPUBLIC/ REPUBLIQUE TCHÈQUE

Suweco CZ, s.r.o.
Klecakova 347
CZ-180 21 PRAHA 9
Tel.: + 420 2 424 59 204
Fax: + 420 2 848 21 646
E-mail: import@suweco.cz
<http://www.suweco.cz>

DENMARK/DANEMARK GAD

Vimmelskiftet 32
DK-1161 KØBENHAVN K
Tel.: + 45 77 66 60 00
Fax: + 45 77 66 60 01
E-mail: reception@gad.dk
<http://www.gad.dk>

FINLAND/FINLANDE

Akateeminen Kirjakauppa
PO Box 128
Keskuskatu 1
FI-00100 HELSINKI
Tel.: + 358 (0)9 121 4430
Fax: + 358 (0)9 121 4242
E-mail: akatilaus@akateeminen.com
<http://www.akateeminen.com>

FRANCE

Please contact directly /
Merci de contacter directement
Council of Europe Publishing
Éditions du Conseil de l'Europe
F-67075 STRASBOURG Cedex
Tel.: + 33 (0)3 88 41 25 81
Fax: + 33 (0)3 88 41 39 10
E-mail: publishing@coe.int
<http://book.coe.int>

Librairie Kléber

1, rue des Francs-Bourgeois F-67000
STRASBOURG
Tel.: + 33 (0)3 88 15 78 88
Fax: + 33 (0)3 88 15 78 80
E-mail: librairie-kleber@coe.int
<http://www.librairie-kleber.com>

GREECE/GRÈCE

Librairie Kauffmann s.a. Stadiou 28
GR-105 64 ATHINAI
Tel.: + 30 210 32 55 321
Fax: + 30 210 32 30 320
E-mail: ord@otenet.gr
<http://www.kauffmann.gr>

HUNGARY/HONGRIE

Euro Info Service Pannónia u. 58.
PF. 1039
HU-1136 BUDAPEST
Tel.: + 36 1 329 2170
Fax: + 36 1 349 2053
E-mail: euroinfo@euroinfo.hu
<http://www.euroinfo.hu>

ITALY/ITALIE

Licosa SpA
Via Duca di Calabria, 1/1
IT-50125 FIRENZE
Tel.: + 39 0556 483215
Fax: + 39 0556 41257
E-mail: licosa@licosa.com
<http://www.licosa.com>

NORWAY/NORVEGE

Akademika
Postboks 94 Blindern
NO-0314 OSLO
Tel.: + 47 2 218 8100
Fax: + 47 2 218 8103
E-mail: support@akademika.no
<http://www.akademika.no>

POLAND/POLOGNE

Ars Polona JSC
25 Obroncow Street
PL-03-933 WARSZAWA
Tel.: + 48 (0)22 509 86 00
Fax: + 48 (0)22 509 86 10
E-mail: arspolona@arspolona.com.pl
<http://www.arspolona.com.pl>

PORTUGAL

Marka Lda
Rua dos Correiros 61-3
PT-1100-162 LISBOA
Tel: 351 21 3224040
Fax: 351 21 3224044
E-mail: apoio.clientes@marka.pt
www.marka.pt

RUSSIAN FEDERATION/ FÉDERATION DE RUSSIE

Ves Mir
17b, Butlerova ul. - Office 338
RU-117342 MOSCOW
Tel.: + 7 495 739 0971
Fax: + 7 495 739 0971
E-mail: orders@vesmirbooks.ru
<http://www.vesmirbooks.ru>

SWITZERLAND/SUISSE

Planetis Sàrl
16, chemin des Pins
CH-1273 ARZIER
Tel.: + 41 22 366 51 77
Fax: + 41 22 366 51 78
E-mail: info@planetis.ch

TAIWAN

Tycoon Information Inc.
5th Floor, No. 500, Chang-Chun Road
Taipei, Taiwan
Tel.: 886-2-8712 8886
Fax: 886-2-8712 4747, 8712 4777
E-mail: info@tycoon-info.com.tw
orders@tycoon-info.com.tw

UNITED KINGDOM/ROYAUME-UNI

The Stationery Office Ltd PO Box 29
GB-NORWICH NR3 1GN
Tel.: + 44 (0)870 600 5522
Fax: + 44 (0)870 600 5533
E-mail: book.enquiries@tso.co.uk
<http://www.tsoshop.co.uk>

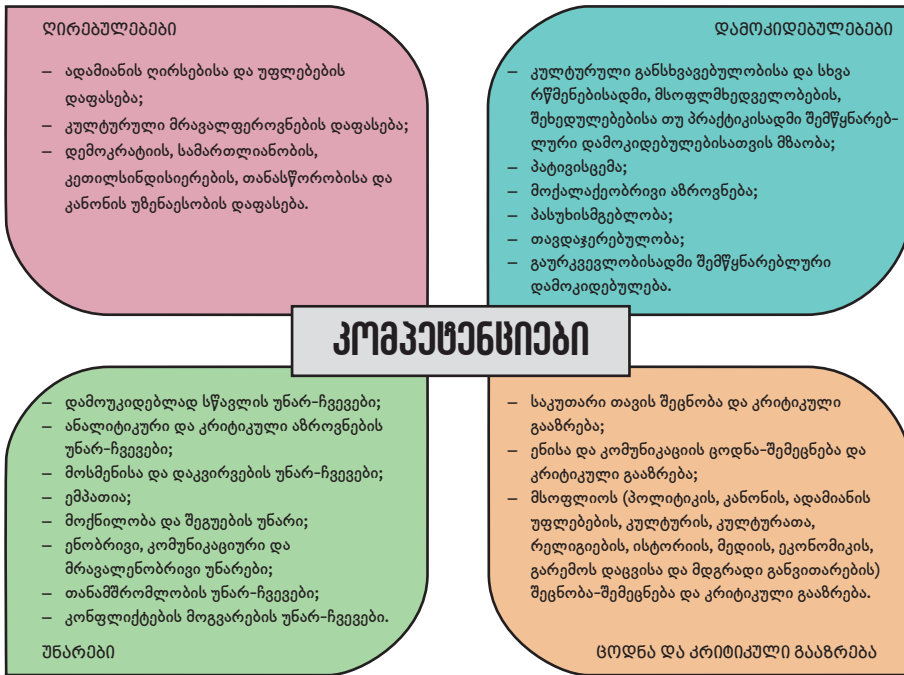
UNITED STATES and CANADA/ ÉTATS-UNIS et CANADA

Manhattan Publishing Co
670 White Plains Road
USA-10583 SCARSDALE, NY
Tel: + 1 914 472 4650
Fax: + 1 914 472 4316
E-mail: coe@manhattanpublishing.com
<http://www.manhattanpublishing.com>

Council of Europe Publishing/Éditions du Conseil de l'Europe
F-67075 STRASBOURG Cedex

Tel.: + 33 (0)3 88 41 25 81 – Fax: + 33 (0)3 88 41 39 10 – E-mail: publishing@coe.int –
Website: <http://book.coe.int>

დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციების მოდელი

ევროპის საბჭოს უპირველეს მიზანს წარმოადგენს ადამიანის უფლებების, დემოკრატიისა და კანონის უზენაესობის ხელშეწყობა და დაცვა. აღნიშნული პრინციპები, უკვე ათწლეულებია, ევროპული საზოგადოებებისა და პოლიტიკური სისტემების ქვაკუთხედს წარმოადგენს, თუმცა ისინი კვლავაც საჭიროებს ყურადღებას მათი შენარჩუნებისა და ხელშეწყობის მიზნით, განსაკუთრებით, ეკონომიკური და პოლიტიკური კრიზისების პერიოდში.

ადამიანთა უმრავლესობა თანხმდება მასზედ, რომ დემოკრატია წარმოადგენს მმართველობის ფორმას, რომელიც ხორციელდება ხალხის მიერ და ხალხის სახელით, და რომ დემოკრატია ვერ იარსებებს იმ ინსტიტუტების გარეშე, რომლებიც უზრუნველყოფს რეგულარული, თავისუფალი და სამართლიანი არჩევნების ორგანიზებას, უმრავლესობის მმართველობასა და მთავრობის ანგარიშგაღებულებას. თუმცა აღნიშნული ინსტიტუტების ფუნქციონირება დამოკიდებულია მოქალაქეთა მიერ გამოვლენილ აქტიურობაზე, დემოკრატიული ღირებულებებისადმი და დამოკიდებულებებისადმი ერთგულებაზე. ამ საქმეში განათლება უმნიშვნელოვანეს როლს თამაშობს და წინამდებარე სარეკომენდაციო ჩარჩო შექმნილია იმისათვის, რომ ხელი შეუწყოს განათლების სისტემებს დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციათა სწავლების, სწავლისა და შეფასების საქმეში, და სთავაზობს განათლების სისტემებს ამ მიმართულებით შემუშავებულ მთელ რიგ თანამიმდევრულ მიდგომებს.

წინამდებარე პუბლიკაციის მესამე ტომში მოცემულია რეკომენდაციები განათლების ექვს კონტექსტში კომპეტენციების მოდელისა და შესაბამისი დესკრიპტორების გამოყენების თაობაზე, რომლებიც აღწერილია წინამდებარე პუბლიკაციის პირველ და მეორე ტომებში, შესაბამისად. აქედან გამომდინარე, აღნიშნული სამი ტომი, ერთად წარმოადგენს რეკომენდაციებისა და ინსტრუმენტების ნაკრებს, რომელიც გამოიყენება დემოკრატიული კულტურის კომპეტენციათა სასწავლო პროგრამებში ჩართვის, მათი განხორციელებისა და შეფასების მიზნით, როგორც ფორმალურ, ასევე, ფორმალურისაგან განსხვავებულ სასწავლო გარემოში.

www.coe.int

კონტინენტის მასშტაბით, ევროპის საბჭო წარმოადგენს ადამიანის უფლებათა დაცვის წამყვან ორგანიზაციას. მასში გაწევრიანებულია 47 სახელმწიფო, რომელთაგანაც 28 ევროკავშირის წევრ სახელმწიფოს წარმოადგენს. ევროპის საბჭოს ყველა წევრი სახელმწიფო ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის ხელმძღვანელია, კონვენციისა, რომელიც ადამიანის უფლებების, დემოკრატიისა და კანონის უზენაესობის დაცვის მიზნით არის შექმნილი. ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო ზედამხედველობას უწევს აღნიშნული კონვენციის შესრულებას წევრ სახელმწიფოებში.

სამტომეული
ტომი 3